CULTUURHISTORISCHE INVENTARISATIE NOORD-BRABANT

MONUMENTEN INVENTARISATIE PROJECT

GEMEENTE HELMOND

UITGAVE PROVINCIE NOORD-BRABANT EN GEMEENTE HELMOND

colofon
De cultuurhistorische inventarisatie van de gemeente Helmond is door mevr. drs. M. Daru-Schoemann in opdracht van de Gemeente Helmond uitgevoerd in nauw overleg met de coördinator van het Monumenten Inventarisatie Project Noord-Brabant.
De Cultuurhistorische Inventarisatie Noord-Brabant/ Monumenten Inventarisatie Project wordt verricht door mevr. drs. M. Daru-Schoemann, dhr. drs N. Maes, dhr. drs A. van Leeuwen (coördinatie), dhr. drs. J. Michels, dhr. H. Ruiter arch. h.b.o. mevr. drs. M. Vaessen, mevr. drs. W. Wessel.
Secretariaat: Hildebrandstraat 24, 5216 VR 's-Hertogenbosch. Tel. 073-147471.
De rapporten zijn te bestellen bij de afdeling Voorlichting van de Provincie Noord-Brabant, Brabantlaan 1, 5216 VR 's-Hertogenbosch. Tel. 073-812511.
's-Hertogenbosch, januari 1991

INHOUD

WOORD VOORAF
WERKWIJZE EN CRITERIA
Werkwijze
Criteria
SAMENSTELLING RAPPORT
1. SITUERING DER GEMEENTE 1
1.1. Ligging
1.2. Ontwikkeling
2. BODEMGESTELDHEID 2
2.1. Grondsoorten
2.2. Hoogte en afwatering
3. GRONDGEBRUIK 4
4. INFRASTRUCTUUR 5
4.1. Wegen
4.2. Spoorwegen
4.3. Waterwegen
4.4. Militaire infrastructuur.
5. ONTWIKKELING VAN DE NEDERZETTINGEN 7
5.1. Helmond
5.2. Mierlo-Hout
5.3. Stiphout
5.4. Brouwhuis
5.5. Gehuchten
5.6. Verspreide bebouwing
6. STEDEBOUWKUNDIGE TYPOLOGIE EN GEBIEDEN MET BIJZONDERE WAARDE 14
6.1. Typologie
6.2. Beschrijving van de gebieden van bijzondere stedebouwkundige waarde
7. KARAKTERISERING DER OBJECTEN, BOUWVORMEN EN TYPEN 21
7.1. Woonhuizen
7.2. Boerderijen
7.3. Industriële en bedrijfsgebouwen
7.4. Openbare gebouwen
7.5. Kerkelijke gebouwen
7.6. Kastelen en buitenhuizen
7.7. Infrastucturele en waterstaatswerken
7.8. Artefacten
7.9. Groenelementen
8. OBJECTGEGEVENS 32
9. LITERATUUR 90
ARCHITECTEN EN CONTRUCTEURS IN HELMOND - BIJLAGE
TABELLEN EN KAARTEN - BIJLAGE
FOTO'S
KAART (APARTE BIJLAGE)

WOORD VOORAF

Dit rapport over Helmond is een uitgave in de serie Cultuurhistorische Inventarisatie Noord-Brabant / Monumenten Inventarisatie Project. Deze serie geeft per gemeente een overzicht van de waardevolle nederzettingen, gebouwen en groenelementen tot ca. 1940 in de steden en dorpen van de provincie. De snelle en vaak ingrijpende veranderingen in het Brabantse cultuurlandschap hebben de totstandkoming van een dergelijk overzicht urgent gemaakt. Ondanks vervlakking en schaalvergroting, bezit elke gemeente een eigen karakter in de stedebouwkundige structuur, de bebouwing van kern en buitengebied. We doelen daarbij zeker niet alleen op erkende monumentale gebouwen, maar evenzeer op boerderijen, woonhuizen, fabrieksgebouwen, bruggen en sluizen, wegkruizen of een ijzeren sierhek en dorpslinde.
Na het monumentenjaar 1975 heeft het provinciebestuur besloten om de cultuurhistorisch waardevolle bebouwing van de provincie vast te laten leggen. Hiervoor is in 1976 de "Inventarisatiecommissie Brabantse Monumenten" ingesteld.
In september 1979 is een drietal inventarisatoren aangesteld om een werkmodel te ontwikkelen en veldwerk en rapportage te verrichten. Dit model is tot einde 1988 gehanteerd in 69 gemeenten. Najaar 1988 is ook in Noord-Brabant het door de minister van WVC geëntameerde Monumenten Inventarisatie Project van start gegaan. Binnen dit project wordt vastgelegd hetgeen in Nederland tussen ca. 1850 en 1940 aan bouwkunst en stedebouw is gerealiseerd.
Het MIP beoogt:

- het verkrijgen van een eerste landelijke overzicht van de zogenaamde "jongere bouwkunst en stedebouw" (circa 1850 - 1940);
- het bevorderen van kennis en waardering voor historische stad- en dorpsgezichten en voor monumenten van geschiedenis en kunst uit de periode 1850 -1940;
- het formuleren van uitgangspunten ten behoeve van publikaties en wetenschappelijk onderzoek op architectuurhistorisch, bouwhistorisch, stedebouwkundig, historisch-geografisch of industrieel-archeologisch gebied;
- het verkrijgen van bouwstenen als een eerste aanzet tot nieuw te ontwikkelen beleid van Rijk, provincies en gemeenten ten aanzien van de ruimtelijke ordening, stadsontwikkeling en monumentenzorg, alsmede een basis voor planologisch-stedebouwkundige afwegingen;
- het verzamelen van informatie die voor Rijk, provincies en gemeenten als basis kan dienen bij het selecteren en registreren van objecten, ensembles, structuren en dorps- en stadsgezichten.

In Brabant zullen daarnaast ook nog objecten en structuren van vóór 1850 vastgelegd worden als uitvloeisel van de in 1979 begonnen Cultuurhistorische Inventarisatie.
Onderzoek, veldwerk en tekstschrijven voor dit rapport vonden in opdracht van de Gemeente Helmond plaats in 1989 -1990 door mevr. drs. M.M.R. Daru -Schoemann overeenkomstig de werkwijze van het MIP en op verzoek van de Provincie Noord-Brabant. Kartografisch tekenwerk is door diverse diensten van de Gemeente Helmond verricht. Invoer van gegevens ten behoeve van de Rijksdienst Monumentenzorg vindt plaats binnen de afdeling Kunst en Oudheidkunde van de provincie Noord-Brabant te 's-Hertogenbosch. Bij de provincie is ook het drukwerk verricht.

Aan deze inventarisatie ging een inventarisatie van industrieel-historische relicten vooraf, in 1989 uitgegeven onder de titel 'Een verdwijnend industrielandschap'. Daarbij opgedane kennis en ervaring evenals verzamelde documentatie konden voor de MIP inventarisatie worden gebruikt. Enkele paragrafen uit deze studie zijn gedeeltelijk overgenomen. Er is rekening gehouden met sinds het verschijnen van deze studie aan het licht gekomen feiten of correcties.

WERKWIJZE EN CRITERIA

Werkwijze

In Brabant is het MIP officieel van start gegaan op 1 oktober 1988. De inventarisatie wordt hierbij gebiedsgewijs aangepakt. Daartoe is de provincie in acht werkgebieden verdeeld, op basis van de historische en bestuurlijke ontwikkelingen in de periode 1850 - 1940. Deze gebieden zijn:

1. Brabants Kleigebied
2. Zuidwest Brabant
3. Regio Tilburg
4. Regio 's-Hertogenbosch
5. Kempen
6. Regio Eindhoven
7. Maaskant
8. Brabantse Peel

Bij de inventarisatie wordt - binnen een zo breed mogelijke context - gewerkt van groot naar klein. Eerst wordt van elk gebied een schets gegeven van de algemene karakteristieken. Op basis hiervan wordt voorts - gemeentegewijs - ingegaan op de stedebouwkundige aspecten van stad en dorp. Tegen deze achtergrond worden tenslotte de objecten in de verschillende gemeenten beschreven. De door het Rijk voorgestelde werkwijze sluit goed aan bij de sinds 1979 door de drie inventarisatoren voor de Cultuurhistorische Inventarisatie gevolgde werkwijze. Onbewust vooruitlopend op het MIP heeft de provincie Noord-Brabant vanaf het begin naast de oudere bouwkunst (circa 10 % van de monumenten in Brabant) ook steeds de jongere bouwkunst (circa 90 % van de monumenten) in haar werkwijze betrokken. Dit uitgangspunt zal binnen het MIP gehandhaafd blijven, met dien verstaande dat de gegevens van de oudere bouwkunst buiten het MIP-kader vallen en dus niet aan het Rijk geleverd zullen worden. Zij zullen wel voorkomen in de rapporten van de gemeenten die gewoon zullen blijven verschijnen. Tevens worden nu naast Helmond ook de andere grote gemeenten (Tilburg, Breda, Bergen op Zoom, Eindhoven en 's Hertogenbosch) beschreven.

In de geautomatiseerde MIP bestanden welke uiteindelijk aan het Rijk geleverd gaan worden, zal ook het bestaande materiaal van jongere bouwkunst van de 69 reeds geïnventariseerde gemeenten worden opgenomen.

Deelname aan het MIP verleent de provinciale inventarisatie een belangrijke toegevoegde waarde. Zonder extra provinciale investering wordt het inventarisatiebestand geautomatiseerd en in overeenstemming gebracht met een landelijke opzet.

Voor verdere details verwijzen wij naar de Handleiding Inventarisatie jongere Bouwkunst en stedebouw (1850 - 1940), Zeist / 's-Gravenhage 1987.

Criteria

Uit de vele objecten die voor inventarisatie in aanmerking komen moet uiteraard een keuze worden gedaan. Dat gebeurt aan de hand van een aantal criteria, die groepsgewijs worden omschreven.

Bij deze criteria wordt het bindend element in veel gevallen gevormd door de "historische karakteristiek" van de nederzetting. Wat wordt daaronder verstaan ?

Een nederzetting is, in de gebruikte terminologie, een geheel van bebouwing, percelen, wegen en waterlopen, dat in de loop der tijd een meer of minder samenhangende vorm heeft opgeleverd. Het eigen karakter van een nederzetting is het produkt van een - al dan niet geleidelijke - historische ontwikkeling, die in vele gevallen tot op de dag van vandaag valt af te lezen, zowel in het ruimtelijke patroon als aan de bebouwing zelf. Dat geldt in beginsel net zo goed voor een oud akkerdorp, als voor een moderne nieuwbouwwijk. Op zeker moment leidt een reeks van ontwikkelingen tot een situatie, waar de nederzetting naar ons gevoel een uitgesproken eigen vormidentiteit bereikt. Dát moment bepaalt de "historische karakteristiek" van de nederzetting, die dus als het ware de optel- en aftreksom is van een reeks structuurbepalende en structuurverstorende ingrepen.

De invloed van dat moment kan zich, meer of minder nadrukkelijk zichtbaar, vaak uitstrekken tot het moment van nu. Zo is voor de landelijke nederzettingen tussen Oirschot en Best de situatie rond het midden van de vorige eeuw nog steeds beeldbepalend. Vandaar dat het moment van de historische karakteristiek ook omstreeks dat tijdstip

is gekozen. Zowel de middeleeuwse aanleg, als de wijzigingen van na 1850 zijn daarbij als wezenlijke bestanddelen aan te merken.
Een heel ander voorbeeld is de oude vestinggordel van Bergen op Zoom. Daar is een essentieel element in de historische karakteristiek, zoals die rond 1800 bestond, thans niet meer afleesbaar. In die tijd werd de stad sterk gedomineerd door haar uitgebreide vestingswerken. Sinds die echter aan het einde van de vorige eeuw zijn ontmanteld, wordt het huidige beeld bepaald door een parken-, straat- en bebouwingsgordel, die rond 1920 zijn uiteindelijke vorm kreeg. Daarmee is de historische karakteristiek van circa 1800 nu dus niet meer relevant voor dit deel van de stad. Die van rond 1920 echter des te meer.
Tegen de achtergrond van deze historische karakteristiek worden alle objecten afzonderlijk getoetst aan de volgende criteria:

Architectonische en kunsthistorische criteria

- het object is een goed voorbeeld van een bepaalde stijl of bouwtrant, of van het werk van een bekende architect, stedebouwkundige of kunstenaar.
- het object is gaaf qua stijl en detaillering
- het object vertegenwoordigt een unieke (bouw) techniek, (bouw)- type of is typerend voor de ontwikkeling van de industriële techniek
- het object heeft esthetische waarde op grond van de vorm en detaillering van exterieur en/of interieur.

Planologische, landschappelijke en stedebouwkundige criteria

- het object vormt samen met bijgebouwen, kleine artefacten, erfbeplanting of tuinaanleg een karakteristiek geheel
- het object sluit, met name in historisch en geomorfologisch opzicht, aan bij het landschap
- het object maakt deel uit van een gebied met een grote continuiteit, waardoor een historisch patroon van verkaveling, wegen en waterlopen goed geconserveerd is gebleven
- het object vormt een onder deel van een historische stedebouwkundige structuur of een historisch nederzettingstype
- het object is karakteristiek voor stad, dorp of streek.

Sociaal- en cultuurhistorische criteria

- aan het object zijn historische herinneringen verbonden in de ruimste zin des woords
- het object vertegenwoordigt een aspect van de sociale of economische geschiedenis
- het object is representatief voor een bepaalde fase in de ontwikkeling van dorp, stad of streek.

Afhankelijk van de situatie en de aard van het object, is het ene criterium bij de selectie meer bepalend dan het andere.
Zo kan men zich voorstellen dat bij een eenvoudig voorbeeld van landelijke bouwkunst criteria als type, bouwtechniek, samenhang met de directe en wijdere omgeving, historische verkaveling en patroon van wegen en waterlopen, meer gewicht in de schaal werpen, dan bij een kerkgebouw. Daar zullen eerder stijl, gaafheid van details, esthetische kwaliteiten en geschiedkundige aanknopingspunten de doorslag geven. Bij monumenten van jongere datum zijn op hun beurt bouwtype, techniek, vormgeving, architect en sociaal-historische betekenis weer het meest van belang.
De samenhang met de omgeving heeft bij de beoordeling een grote - zo niet dominerende - rol gespeeld. Objecten als daglonershuizen, weverswoningen, smidsen e.d., ontlenen vooral daaraan hun bijzondere aard. Een op zich interessant object, dat als laatste getuige de herinnering oproept aan een overigens geheel verstoorde situatie, scoort doorgaans minder hoog, dan een object dat deel uitmaakt van een karakteristiek, betrekkelijk ongerept gebleven omgeving. Daarentegen zal een in detail aangetaste reeks gebouwen, die een onderdeel vormt van een qua maat en schaal nog goed bewaarde en interessante structuur, op grond daarvan in deze inventarisatie juist worden meegenomen. Tenslotte heeft, zoals men begrijpen zal, ook de zeldzaamheidswaarde van een object of nederzettingstype bij de afwegingen meegespeeld.

SAMENSTELLING RAPPORT

In dit rapport wordt een beeld gegeven van de cultuurhistorisch waardevolle structuren en objecten van oudere en jongere bouwkunst binnen de gemeente. Hierbij is de samenhang tussen de objecten en het landschap of de nederzetting van groot belang.
Door het raadplegen van de historisch-geografische beschrijving van het inventarisatiegebied (afzonderlijk verkrijgbaar) en het naslaan van specifieke plaatsgebonden literatuur ontstaat een beeld van de ontwikkelingen tot ca. 1950. De topografische kaarten van ca. 1850, 1900 en heden op de schalen 1 : 50.000 en 1 : 25.000 zijn eveneens van belang, omdat door vergelijking een indruk ontstaat van occupatiepatronen en ontwikkelingen tot op heden. In het veld wordt dit beeld aangevuld met eigen waarneming. Vervolgens worden per kern en in het buitengebied de objecten die aan de eerder genoemde criteria voldoen geregistreerd.
Elk rapport omvat de volgende onderdelen. Na Woord Vooraf en Werkwijze en Criteria worden de ligging van de gemeente (hoofdstuk 1), de bodemgesteldheid (2) en het grondgebruik (3) behandeld. Dan volgt een overzicht van de veranderingen in infrastructuur, wegen, waterlopen etc. (4). Vervolgens worden de nederzettingen behandeld (5). In de hoofdstukken 6 - 8 worden de onderzoeksresultaten beschreven. Voor de grotere gemeenten met planmatige ontwikkelingen tussen 1850-1940 wordt een stedebouwkundige typologie gegeven met een kaart van gebieden van bijzondere stedebouwkundige waarde. Bij de meeste kleinere gemeenten blijft dit onderdeel achterwege. Hier hebben in het algemeen immers in de periode 1850-1940 geen samenhangende stedebouwkundige ontwikkelingen plaatsgehad. Wel worden in sommige gemeenten waardevolle bebouwingsgroepen van vóór de periode 1850-1940 apart aangegeven.
Dan volgt een karakterisering der objecten, bouwvormen en typen (boerderijen, woonhuizen, openbare gebouwen etc.). Dit alles wordt afgesloten met de objectgegevens, geordend naar adres en huisnummer (even, oneven). Per object worden de oorspronkelijke en huidige functie, architect, bouwdata, bouwstijl en een beschrijving der gevels, ramen, deuren, daken, bijzondere constructies en in een enkel geval interieurgegevens (meestal wordt alleen het exterieur geregistreerd) weergegeven. (Voor het vaststellen van deze gegevens wordt gebruik gemaakt van beschikbare (secundaire) bronnen, informanten en eigen schatting. Voor Helmond is ook gebruik gemaakt van de administratie van Publieke Werken voor de datum van een aantal bouwaanvragen). Dan volgen bijgebouwen, artefacten (stoepen, stootstenen, hekken etc.) en groenelementen. Ook wordt aangegeven een motivering voor opname en of het object beschermd is. Tenslotte volgt de literatuur.
In afwijking van de standaardindeling van de rapporten van het MIP Noord-Brabant is een kleine bijlage toegevoegd over architecten en constructeurs die te Helmond aan het werk zijn geweest.
Bijgevoegd worden in elk MIP rapport kaarten 1 : 10.000 en indien nodig (zoals voor dit rapport) deelkaarten van de stedebouwkundige typologie en de dichtbebouwde kernen. Op de kaart 1 : 10.000 worden aangegeven:

- geïnventariseerde objecten met cultuurhistorische betekenis (zwarte stip)
- beschermde monumenten (zwarte stip met cirkel)
- straatnaam en huisnummers
- gemeentegrenzen
- dijken, waterlopen en steilranden
- oude wegenpatronen en oude akkerbodems met een humusdikte van minimaal 50 cm. (globaal aangegeven).
- beschermde stads- en dorpsgezichten, alsook landgoederen worden eveneens aangegeven.

1. SITUERING DER GEMEENTE

1.1. Ligging

De gemeente Helmond bevindt zich in het zuid-oosten van de provincie Noord-Brabant en in de MIP inventarisatie-regio Eindhoven. Zij ligt aan de Zuid-Willemsvaart en de Aa. De totale oppervlakte van de gemeente Helmond omvat 4584 ha, de bebouwde kom is 1447 ha groot. Helmond grenst aan de gemeenten Aarle-Rixtel en Lieshout (in het noorden), Bakel-en-Milheeze en Deurne (in het oosten), Asten, Someren en Mierlo (in het zuiden), Nuenen c.a. (in het westen). De grens is bij de (al vanaf 1949 voorbereide) annexatie in 1968 gewijzigd. Hierbij is de gehele gemeente Stiphout aan het Helmondse gebied toegevoegd, evenals delen van Aarle-Rixtel, Bakel (in het bijzonder Rijpelberg en Brouwhuis - dat zelf eertijds deel uitmaakte van Vlierden-), Deurne, Someren en Mierlo. In het noorden volgt de grens de Bakelse Aa, wijkt daarvan af om het gebied Scheepstal en de Bakelsche Beemden op te nemen en buigt daarna naar het zuiden af. In het zuidoosten volgt de grens het vroegere natuurlijke tracé van de inmiddels gekanaliseerde loop van de Astense Aa. In de gemeente bevinden zich de gehuchten of buurtschappen Beersdonk, Blikhalm, Bokhorst, Duizeldonk, Ganzenwinkel, Kloostereind, Kruisschot, Overbrug, Peeleik, Rijpelberg, Scheepstal en de Weijer.
Sinds 1966 werkt Helmond samen met de gemeenten Gemert, Beek en Donk, Lieshout, Bakel, Aarle-Rixtel, Deurne, Mierlo, Someren, en Asten. Kerkdorpen in de gemeente Helmond zijn Stiphout, Mierlo-Hout en Brouwhuis.De gemeenschappelijke belangen zijn vertegenwoordigd in het samenwerkingsverband gewest Helmond.

1.2. Ontwikkeling

De oudste bewoning is verspreid geweest op een paar plaatsen binnen het gemeentelijk grondgebied. De cultuurgronden bevonden zich in Helmond, Binderen, Mierlo-Hout, het oude Haag, Klein Dongen en Stiphout. In de middeleeuwen vervulde Helmond een centrumfunctie die zowel tot uitdrukking kwam door vier jaarmarkten, alsook door de status van hoofdplaats van het oude kwartier Peelland. Helmond was toen al een nijverheidscentrum en had talrijke handelscontacten buiten haar onmiddellijke omgeving. De produkten van de thuisweverij werden voornamelijk aangekocht door handelaren uit Haarlem en omstreken. De Helmondse huisnijverheid bleef lange tijd afhankelijk van de kapitaalkrachtige Hollandse handel. Na een periode van welvaart aan het begin van de 17e eeuw, kwam er in de loop van de 18e eeuw een diepe crisis en een afname van de bevolking. In 1730 telde Helmond slechts 385 huizen.
De grote groeiperiode van Helmond vond plaats in de negentiende eeuw, toen de industrialisatie - voornamelijk de textiel- en metaalindustrie- een grote vlucht nam. Deze periode was al voorafgegaan door een intensivering van het textielambacht en een verzelfstandiging daarvan ten opzichte van Haarlem. Het graven van de Zuid-Willemsvaart versterkte een al aanwezige groei. Tussen 1880 en 1910 nam de bevolking in een versneld tempo toe, en zelfs nog meer tussen 1910 en 1940, ondanks de tegenslagen van de crisistijd. Tot ongeveer 1925 nam Helmond ten opzichte van Eindhoven een belangrijker plaats in. Na die tijd was de stad in toenemende mate als industriecentrum de mindere. De bevolking groeide echter sterk na de Tweede Wereldoorlog. Het terreinverlies van textiel en metaal, de traditionele trekkers van de Helmondse industrie, heeft grote problemen opgeleverd, die tot een achteruitgang van de stedelijke omgeving hebben geleid. Om dit tegen te gaan, zijn de laatste twintig jaar verscheidene maatregelen genomen, die stedebouwkundig in grootschalige operaties zijn vertaald. De aanwijzing van Helmond als groeistad heeft er een sterk impuls gegeven aan de demografische groei. De bevolking telde 68.154 inwoners op 1.1.'90.

2. BODEMGESTELDHEID

2.1. Grondsoorten

Helmond bestaat voornamelijk uit dekzanden, dunner dan twee meter en bevindt zich in haar geheel binnen de geologische depressie aangeduid als de "Centrale Slenk". Men vindt binnen het areaal van Helmond een aantal laag gelegen, betrekkelijk natte beekdalen. Beekdalen in het oosten van Helmond zijn die van de Oude Aa - Bakelse Aa en de Weijerloop. In de beekdalen treft men sterk leemhoudende zandgronden aan, evenals in het gebied de Dierdonkse Beemden en in de buurt van de Haagstraten. Smeltwaterafzettingen ten zuiden van Stiphout hebben leem geleverd voor de steenfabriek "de Nijverheid".
Veen komt op verschillende plaatsen in de bodem voor: langs de Oude Aa, ten zuiden van de samenloop van Kaweische Loop en Oude Aa; langs de Bakelse Aa in het gebied de Bakelse Beemden; ten zuiden van de Vlierdense Dijk en ten noorden van de Heibergweg. Droog gelegde, vroeger in de heide gelegen vennen zijn te vinden tussen podzolgronden. Zij zijn in natte periodes natter dan de omgeving.De meeste oude cultuurgronden (met een humuslaag van boven de 50 cm) zijn door stadsuitbreidingen weggevaagd.

2.2. Hoogte en afwatering

Het reliëf om Helmond heen is door de aanwezigheid van dekzanden zwak golvend, over het algemeen dalend van Zuid naar Noord. Het maximale hoogteverschil is circa zeven meter (22.5 m +NAP tussen Brouwhuis en Rijpelberg in het oosten, 15,7m +NAP tussen Helmond en Stiphout in het westen). Meer reliëf komt plaatselijk voor door opeenhoping van stuifzanden. Uitzondering hierop is de voormalige leemgroeve De Vennen in het westen van de gemeente, die met afval is gedicht en met zand is afgedekt. Relatief hoog gelegen podzolbodem - van nature arme grond, met resten van heidegrond- is door de hele gemeente verspreid aanwezig, maar vaak door jongere bodemtypen overdekt. De oude bouwlandgronden zijn eveneens relatief hoog gelegen, met name Rijpelberg en Brouwhuissche Heide aan de oostkant. Het reliëf van de Brouwhuissche Heide is echter door recente stadsuitbreidingen aangetast. De Rijpelberg is een onderdeel van een rug die zich verder in het oosten uitstrekt over de gemeente Bakel. In het westen zijn sterke hoogteverschillen in de vorm van steilranden aanwezig aan de rand van het gebieden Overbrug en Eenselaar.
De stroomrichting van de Aa door de gemeente is grofweg zuid oost- noord west. Het stroomgebied van de Aa is zeer omvangrijk, het stroomgebied van de Oude Aa is daar slechts een onderdeel van. (Voor een overzicht, zie regio-omschrijving). De meeste kleine lopen die het gebied afwateren zijn gedeeltelijk of geheel gekanaliseerd, met name de Bakelse Aa (gekanaliseerd) de Nieuwe Aa (gekanaliseerd) de Goorloop (grotendeels gekanaliseerd, de Oude Aa (overkluisd en gekanaliseerd). Tussen de twee wereldoorlogen vonden veel kanalisaties plaats, maar de meeste zijn van na 1960. De vroegere loop van de Oude Aa is op kaarten nog te herkennen in de grenzen van een aantal kavels ten noorden van de stad en in het tracé van enkele straten. Tijdens de negentiende eeuw werd voor de industrie op diverse (conflicterende) manieren gebruik gemaakt van het water van de Aa. Schoon en bevaarbaar water wilden circa 1830 bijvoorbeeld de kasteelheer jhr. Wesselman van Helmond en de brouwer Timmermans: de eerste in verband met de ontginningen, zodat meststoffen voor de ontginning zouden worden gebruikt in plaats van in het water geloosd, de tweede vanzelfsprekend voor de kwaliteit van zijn bier. Zowel Wesselman van Helmond als Timmermans verloren het pleit tegen de ververs en de looiers. De rivier de Oude Aa bleef lang deel uitmaken van het stadsbeeld in het centrum, maar werd intensief voor lozingen van de textielindustrie gebruikt. Met de toenemende industrialisering is de rivier echter zoals in zoveel steden steeds minder gaan betekenen behalve als een natuurlijk open riool. De watermolen moest wijken. Deze omzetting van een levend water in een ondergronds riool heeft geleid tot het scheppen van de Nieuwe Aa ten oosten van de bebouwde kom. In 1930 vond de demping van een deel van de oude Aa bedding plaats. In de jaren dertig zijn werken uitgevoerd zoals de aanleg van spuiduikers langs de

schutsluizen - op het Helmondse gebied de sluizen 7 en 8- en het graven van afleidingskanalen van de Aa naar de Zuid-Willemsvaart te Stipdonk. Daarna zijn zijriviertjes zoals de Bakelse Aa en een deel van de Goorloop gekanaliseerd. De omvangrijkste werken betroffen echter de kanalisering en omleiding van de Aa zelf. Het laatste gedeelte kwam pas in de jaren vijftig aan de beurt.
Helmond maakt deel uit van het gebied van de waterschap het Stroomgebied van de Aa. Deze is in 1922 opgericht. Het gebied van het waterschap bevatte oorspronkelijk ca 40000 ha, maar werd in 1926 al uitgebreid tot ca 81000 ha.

3. GRONDGEBRUIK

In de 14e eeuw zijn de woeste gronden uitgegeven in de vorm van "gemeynten", waar alle ingezetenen van de gerechtigde dorpen gebruiksrechten konden laten gelden. Het gebruik werd geregeld door "gemeynte-meesters". De woeste gronden waren om velerlei redenen belangrijk. Zij waren essentieel voor het in evenwicht houden van het potstalsysteem, dat wil zeggen voor het leveren van plaggen voor de potstal, voor het grazen van schapen, voor turf (bij veenmoerassen), voor brandhout. Daarnast boden zij ruimte voor bijkomende activiteiten als het houden van bijen. De gemeynte-meesters moesten erop toezien dat er geen plaggeroof of overbegrazing plaatsvond. Waar toezicht onvoldoende was, of de bevolkingstoename te groot, werd de oppervlaktelaag te dun en ontstonden er stuifzanden. Het potstalsysteem is in de regio Helmond tot eind negentiende eeuw blijven bestaan. Waar eeuwenlange bemesting had plaatsgevonden zijn plaatselijke ophogingen van het maaiveld (bolle akkers) opgetreden. Er zijn echter nog slechts enkele plaatsen aanwezig waar dit verschijnsel nog te zien is. Het kunstmestverbruik is ondanks aanvankelijke tegenstand in de laatste decennia van de vorige eeuw na 1900 toegenomen, waardoor het potstalsysteem verdween. Door de toepassing van kunstmest was men niet meer afhankelijk van het vee voor bemesting.
Tegelijkertijd nam de vraag naar hout toe in verband met het ontstaan van de mijnen, waardoor bebossing van woeste gronden aantrekkelijk werd.
De ontginning van bovenstrooms gelegen woeste gronden veroorzaakte wateroverlast in de lager gelegen delen. Daarmee was de noodzaak van een verbetering van de waterhuishouding aanwezig (zie ook paragraaf 2.2.). De ontginningswerkzaamheden en de ingrepen in de waterhuishouding namen toe in de jaren twintig-dertig ook in verband met werkverschaffingsprojekten. De hoog gelegen zandgronden zijn nu grotendeels bebost (voornamelijk naaldhout) maar er is ook vochtig populierenbos op jong ontginningslandschap ingeplant zoals in de Bakelse Beemden. Dit soort landschap valt samen met die gebieden waar zich vroeger grote oppervlakten heidevelden bevonden. De beekdalen waren bijna geheel in gebruik als grasland. Op droge stuifzanden zijn naaldbossen aangeplant.
Door veranderde bedrijfsvoering en beekkanalisatie zijn in de beekdalen de vroegere perceelsscheidingen verdwenen. De toegenomen ontwatering van de beekdalen heeft de nivellering van het landschap in de hand gewerkt door droog-nat verschillen weg te nemen.
Door de verstedelijking bestaan er nog slechts enkele oude bouwland complexen. De gebieden met oude, hoger gelegen bouwland gronden zijn in het oosten van Helmond Dierdonk, Rijpelberg, Brouwhuis, de Weijerloop, Kloostereind, Blikhalm, Beersdonk. Een groot deel van deze gebieden maakt deel uit van bestemmingsplannen en is als mogelijke bouwlocatie geannexeerd. Open akkers vindt men in het gebied de Dierdonk dat deel uitmaakt van het bestemmingsplan Dierdonk. Een aantal gebieden is nog in gebruik voor agrarische doeleinden, voornamelijk als graslanden en voor de verbouwing van snijmaïs. Het buitengebied in het westen heeft nog ondanks uitbreidingen een gevarieerde verkaveling. Het gehucht Overbrug behoudt nog veel van de oude kavelstructuur.
Het huidige ruimtelijke ordeningsbeleid concentreert de industrieterreinen in het zuidoosten waar een nieuwe haven is gegraven en in mindere mate in het westen langs de snelweg Eindhoven-Helmond. Daarmee wordt de verplaatsing van de industrie - weg van de Kanaalzone en het centrum - voortgezet.

4. INFRASTRUCTUUR

4.1. Wegen

In het midden van de negentiende eeuw was het wegenstelsel rondom Helmond beperkt. Zo bestond er nog geen rechtstreekse wegverbinding tussen Helmond en Eindhoven. Ofschoon de bouw van de Zuid-Willemsvaart tussen 1822 en 1826 de aanleg van een noord-zuid landverbinding,met zich meebracht, beperkte de verbinding zich echter tot jaagpaden. Helmond was wel via Aarle-Rixtel en Lieshout met Vught verbonden door een grindweg. Vanuit Stiphout richting Nuenen liep er een weg die nog te herkennen is in het rechtgetrokken tracé van de Nuenensedijk. De huidige weg richting Deurne komt niet overeen met het tracé uit het midden van de vorige eeuw.

In 1853-1856 vond de aanleg plaats van de (provinciale) grindweg Geldrop-Helmond. De weg Helmond-Gerwen werd in 1901-1905 verhard. Diverse verbeteringen werden in de jaren twintig aan de wegen rondom Helmond aangebracht, zoals het vervangen van de steenslagbaan van de weg Helmond-Stiphout door klein plaveisel in 1923, het aanbrengen van een bituumlaag op de weg Geldrop-Helmond in 1925, het rioleren van de Goorloop langs de weg Mierlo-Helmond. In 1929 werd de Provinciale Weg Rosmalen-Helmond verbreed en in 1934 werden diverse wegvakken gebitumineerd: Geldrop-Helmond, Helmond-Deurne, Sint Oedenroede-Helmond, evenals de weg tussen Stiphout en Gerwen. Aan het einde van de jaren twintig en het begin van de jaren dertig zijn als werkverschaffing veel wegen aangepast aan "de eisen der moderne tijd". Dit betekende in hoofdzaak bitumineren.

Van de oude landwegen zijn in het gebied van de woningbouw-uitbreiding slechts zwakke sporen nog te vinden, soms zijn delen van een tracé in de wijk opgenomen. In ontginningsgebieden waar bebost werd, is het grillige padenstelsel vervangen door strak aangelegde wegen met een min of meer rechthoekig stramien (Geeneindsche Heide in het westen, Bakelse Bossen in het oosten). In het buitengebied (in het bijzonder Stiphout, Kleine Overbrug, Dierdonk en in het zuidelijkste gedeelte van de gemeente) in de bossen en langs de noordrand van het Eindhovens Kanaal bevinden zich nog onverharde wegen.

4.2. Spoor- en tramwegen

Met de aanleg van de spoorlijn Eindhoven-Venlo in 1866 kwam de nieuwe bepalende oost-west verkeersas tot stand. Er kwam een goede infrastructuur, met de mogelijkheid van overslag van goederen tussen kanaal en spoor. De nu sporadisch als zwaaikom gebruikte spoorweghaven is hiervan een zichtbare herinnering. De spoorweg veroorzaakte een ruimtelijke splitsing. De gebieden aan de zuidkant van de spoorweg hebben slechts met moeite enige aansluiting gekregen op de oude kern.

Van de vanaf 1882 - met het oog op een toekomstige tram - aangelegde trottoirs is niets meer te zien, evenmin van het tramstation dat zich ten oosten van het spoorstation bevond. De lijn Helmond- Den Bosch was in 1883 de eerste tramlijn in de regio. De stoomtram richting Asten kwam in 1905 in bedrijf.Bij het tramstation kwamen de twee lijnen uit het Noorden en het Westen samen en liepen verder richting Deurne. De Tramweg Maatschappij Eindhoven-Geldrop moest twee trambruggen bouwen. Deze kwamen gereed in 1906. De lijn Eindhoven-Helmond kreeg daarmee haar beslag. Zij bleef tot 1935 bestaan.

4.3. Waterwegen

De Zuid-Willemsvaart vormt sinds 1826 een verbinding tussen de Maas bij Maastricht en de Dieze te 's Hertogenbosch. Zij loopt over een lengte van 75 km door Nederland en voor de rest circa 35 km over Belgisch grondgebied. Er zijn 15 sluizen op Nederlands grondgebied, waarvan drie op het gebied van Helmond, de sluizen 7, 8 en 9. Totaal werden er 19 sluizen gebouwd.

Tot de jaren vijftig van de vorige eeuw waren de landverbindingen van Helmond met omringende centra slecht. Het is daarom niet verwonderlijk dat de Zuid-Willemsvaart al direkt na haar voltooing in 1826 als een magneet heeft gewerkt bij de vestiging van bedrijven, maar de binnenvaart-verbinding verliep nog traditioneel tot de komst van stoomboten in 1861. Zelfs nu zijn er nog

incidenteel omvangrijke transporten via de Zuid-Willemsvaart, met name voor de metaalbedrijven. De vorm van de in 1824 gegraven en in 1884 gedempte haven is nog terug te vinden in de verbreding aan het begin van de Havenweg. Vanaf het begin van de eeuw kwamen er dwars over de kanaaldijk grote transportinstallaties die de per water aangevoerde goederen mechanisch naar hun plaats van bestemming in de fabriek brachten en zo het sjouwwerk sterk verminderden. De jaagpaden langs de Zuid-Willemsvaart vergemakkelijkten de noord-zuid goederenstroom, maar brachten geen verbetering voor de oost-west wegenas. De huidige Zuid-Willemsvaart in Helmond mist de draaibrug bij de Waardstraat uit 1886, de voetgangersbrug ten zuiden van de Veestraatbrug en de trambrug uit 1906, die wel een oost-west verbinding vormden. Het zwaartepunt van het watertransport verplaatste zich met de uitbouw van het industrieterrein ten zuiden van het spoor naar de nieuwe haven. Thans vindt een verdere beweging oostwaarts plaats. Momenteel (1990) wordt gewerkt aan een nieuw tracé voor de Zuid-Willemsvaart, ten oosten van de stad. Wanneer de werkzaamheden voltooid zijn, komt de oude functie van het kanaal te vervallen. Slechts het oostelijk deel van het Eindhovens Kanaal valt binnen de grenzen van Helmond. Het Eindhovens Kanaal is ontstaan doordat Eindhoven telkens gepasseerd werd bij het bouwen van infrastructurele werken die de stad zouden ontsluiten en aantrekkelijker zouden maken voor de vestiging van industrie. Burgers van Eindhoven vonden op eigen kracht de financiering voor het kanaal, dat in 1846 werd opengesteld. Het werd in 1932 verruimd en toen bevaarbaar gemaakt voor schepen tot 400 ton. Het heeft zijn functie behouden tot ruim na de Tweede Wereldoorlog, maar is sinds 1 juli 1974 voor het vrachtverkeer gesloten. Het maakt nu deel uit van een recreatiegebied.

4.4. Militaire infrastructuur.

In de periode 1306-1405 werd Helmond voorzien van wallen en grachten. Vier poorten verleenden toen toegang tot de stad: de Hoogeindse Poort (einde Kerkstraat), de Binderpoort (nabij het huidige postkantoor), de Veepoort (aan het einde van de Veestraat dichtbij de Zuid-Willemsvaart en de Meipoort (tegenover de Molenstraat). Buiten de vesting hebben twee landweren (langwerpige aarden verdedigingswerken) gelegen. De toenmalige structuur is in het huidige stadsplattegrond nog duidelijk herkenbaar, ondanks de stedebouwkundige lotgevallen van het Helmondse centrum. Helmond maakte deel uit van de tegen de Gelderse invallen tot vesting gemaakte steden. De wallen werden in 1613 voor een deel geslecht. (zie ook volgend hoofdstuk) en de vestingswerken raakten in verval. Wat ervan overbleef deed nog dienst ter verdediging tegen rondzwervende troepen. Dit gebeurde voor het laatst in 1706. Daarna had Helmond tot 1940 geen militaire betekenis meer.

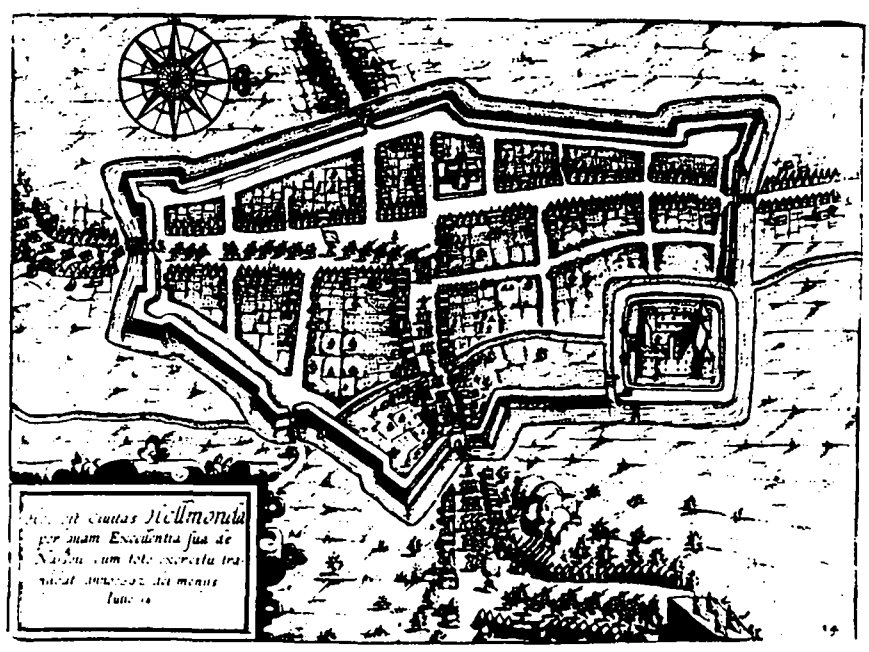

5. ONTWIKKELING VAN DE NEDERZETTINGEN

5.1. Helmond

Helmond is oorspronkelijk een voordestadje aan de Aa. De eerste vermelding van Helmond dateert van 1178, in een Bul van de paus Alexander III. Vermeldenswaard zijn ook de oprichting van het kolveniersgilde (het Broederschap van O.L. Vrouw) in 1186 en in 1231 de stichting van het klooster Binderen door Keizerin Maria van Brabant. De bevolking van Helmond concentreerde zich aanvankelijk op het domein Den Hage of Die Hage. Circa 1200 was het zwaartepunt verplaatst naar de omgeving van het kasteel, op de oostelijke oever van de Aa. In de vijftiende eeuw was er een periode van groei. In 1314 ruilde hertog Jan van Brabant de heerlijkheid van Helmond met ridder Jan Berthout gezegd van Berlaer (tegen diens bezittingen in de stad Lier en omstreken). Volgens sommige interpretaties is het kasteel in 1402 gebouwd. De bouw van het kasteel is verbonden met de strategische ligging van de stad. Tijdens de 15e eeuw kwam Helmond in het bezit van de familie Cortenbach. Toen was er een periode van groei. In 1602 nam prins Maurits de stad in en in 1613 werden de stadswallen gedeeltelijk geslecht. Na de tachtigjarige oorlog en de pestepidemie van 1636 was de welvaart van Helmond verleden tijd.

De eerste aanleg van straten en wegen van hogerhand gebeurde onder de hoede van de heer van Helmond, die daartoe het recht bezat. De oude voorde kon men nabij het kasteel in de Veestraat en over de Aa vinden. De Oude Aa liep iets schuin in noord-zuid richting, en evenwijdig aan de rivier ontstond de Markt als een langgerekte driehoek. Enkele straatnamen herinneren nog aan de vroegere wallen. Net als in vele steden, was de vorm van het vroegere Helmond die van een veelhoek met een centraal assenkruis van wegen. Op een plattegrond valt behalve de vijfhoek van de wallen, het kruis van de Markt en de Veestraat nog duidelijk te herkennen, evenals de uitvalswegen naar de omliggende dorpen: de Aarle-Rixtelse weg, de Mierloseweg, de Bakelsedijk en de Deurneseweg. Dit patroon is wel doorsneden door de aanleg van de Zuid-Willemsvaart, terwijl de spoorlijn Eindhoven-Venlo begeleid werd door de aanleg van parallelwegen. Deze barrières leidden tot een gescheiden ontwikkeling van de vier kwartieren die gevormd worden door het kruis Zuid-Willemsvaart-spoor. Lintbebouwing heeft in de negentiende eeuw plaatsgevonden langs de belangrijkste uitvalswegen met name langs de Mierloseweg, de Heistraat met in haar verlengde de Bakelsedijk en langs de Molenstraat. In 1830 was van de Molenstraat niet veel meer dan honderd meter bebouwd. Het grootste deel van de bebouwing dateert van de twee laatste decennia van de negentiende eeuw. In 1880 was de Molenstraat nog een grindweg. Tussen Molenstraat en Heistraat is tussen de twee wereldoorlogen een nieuw, fijnmazig netwerk van straten geschapen. In dezelfde periode ging men over van de radiale aansluiting op een zogenaamd tangentieël systeem. De Heistraat, de Molenstraat en de Mierloseweg zijn nog overblijfselen van de oude radiale structuur. In de jaren tachtig van de vorige eeuw is men begonnen met de riolering in het centrum van Helmond. Aansluitend daarop ging men geleidelijk over tot het overkluizen van het open water binnen de stad. Met de modernisering van Helmond werd de oude stadsgracht, de Ameide (vroeger de Mey), gedempt. Aan het begin van de twintigste eeuw verdween de Ameide ondergronds evenals een deel van de Heuvelse Loop. De Hemelrijkse waterloop werd in 1925 gedempt, in 1936 was de Kruisloop ondergronds verdwenen evenals de Heistraatse Loop. In het stedelijk landschap zijn er nog wel in het westen delen van de Goorloop aanwezig, soms zelfs niet-gekanaliseerd.

De Helmondse wevers woonden omstreeks 1840 bijna allen in huizen die eigendom waren van hun opdrachtgevers. Na 1860 - de opkomst van de mechanische weverij - groeide ook de behoefte aan huizen voor de fabrieksarbeiders. De kwaliteit van de woonhuizen was slecht tot zeer slecht. Evenals elders in het land, maakte men zich in Helmond in toenemende mate zorgen om de slechte behuizing van arbeiders (en de slechte invloed ervan op de

volksgezondheid). In 1869 kwam er een concept bouwverordening en in 1871 een 'verordening op het inrichten der woonhuizen in het belang der openbare gezondheid', begeleid door een verordening op het slopen van bouwvallige woningen en op het onbewoonbaar verklaren. Aan het einde van de negentiende eeuw was de verhouding opdrachtgever-wever in veel gevallen vervangen door de verhouding werkgever-werknemer: arbeiders woonden vaak in huizen die het eigendom waren van fabrikanten. Na de oprichting van de eerste woningbouw vereniging in 1916 werd echter een groot gebied ten noord-oosten van de oude kern ontwikkeld als sociale woningbouw.
Kort na de Tweede Wereldoorlog stelde Simon in zijn sociaal-geografische dissertatie vast dat het Helmondse winkelareaal vrij klein was en luxewinkels vrijwel geheel ontbraken. De Markt en de Veestraat zijn van oudsher winkelstraten. In de jaren twintig van deze eeuw hebben zich langs de Steenweg in het verlengde van de Veestraat aan de andere kant van de Zuid-Willemsvaart nieuwe winkels en horeca gevestigd. Deze bestemmingen zijn nog aanwezig, maar de scheidingslijn van de Zuid-Willemsvaart had een ongunstige werking op de betrekking van het areaal tot het centrum.

Nijverheid

In 1643 waren in Helmond 400 weefgetouwen in bedrijf, in 1653 nog slechts 196. In 1756 was het aantal weer gestegen tot circa 750, maar vier jaar later gedaald tot circa 450. De linnenfabricage ging zienderogen achteruit, in 1760 waren er nog maar 10 wevers te vinden. De concurrentie van Eindhoven werd zo sterk, dat de Haarlemse kooplieden bijna geen garen meer naar Helmond stuurden. Uit historisch onderzoek blijkt dat de Helmondse nijverheid zich aan het begin van de negentiende eeuw slechts aarzelend heeft aangesloten bij de mechanisering, zolang met traditionele middelen een aanvaardbare winst te maken viel. Voor 1810 voerde de linnenweverij de boventoon. Het ging om kleine bedrijven, en veel werk werd verricht door thuiswerkers. Daarna groeide het aandeel van katoen gestaag. Tussen 1815 en 1850 vond het grootste gedeelte van de Helmonders haar bestaan in de thuisweverij. Circa 1815 kende Helmond minder bedrijven dan Eindhoven of Geldrop, maar de concentratie van de bedrijven was groter. Lange tijd was de Helmondse textielnijverheid afhankelijk van Haarlem. De economische politiek onder Willem I en onder invloed van de (in 1824 met steun van Willem I opgerichte) Nederlandse Handel-Maatschappij was gericht op een regionale verdeling van specialisatie. De N.H.M. en haar agent van Lanschot waren van groot belang voor de financiering van de Helmondse industrie. Een nieuwe fase begon in de jaren twintig van de vorige eeuw toen een vrij groot aantal kleine ondernemingen ontstonden. Deze fase was ingeleid doordat in de Franse tijd een aantal ondernemers al begonnen waren met de voor- en nabewerking van stoffen. Veel van deze bedrijven werden gesticht door niet-Helmonders. De ondernemers waren vaak van andere branches afkomstig. In de jaren dertig overheerste de textielnijverheid, maar waren er bedrijven met zeer diverse specialisaties.

Het gereedkomen van de Zuid-Willemsvaart in 1826 betekende een belangrijke impuls. De aanwezigheid van de Aa en van de watermolen, gecombineerd met de nabijheid van de Zuid-Willemsvaart, concentreerde in eerste instantie een aantal bedrijven in de driehoek tussen de huidige Havenweg en de Veestraat (in het bijzonder looierijen) en ten oosten van de watermolen. Maar vrij vlug vestigden zich bedrijven aan de overkant, aan de Kanaaldijk West. Na 1830 kwamen de spinnerijen in de knel. De textielnijverhied had te kampen met verscheidene averechtse effecten, o.a. met de ingewikkelde gevolgen van de Belgische afscheiding en de met de daarmee samenhangende verplaatsing van de textielproductie. Wel speelden de nieuwe exportmarkten (Indië) een grote rol in de ontwikkeling, in het bijzonder van de katoendrukkerijen. In 1839 telde men in Helmond vijf linnen- en katoendrukkerijen. Inmiddels bleef de technologische verandering beperkt tot vrij kleine stappen. In 1855 waren er zeven fabrieken voor lijnwaden, een katoendrukkerij, een roodververij en twee blauwververijen. Tot het einde van de jaren twintig van de vorige eeuwwerd in Helmond geen stoomkracht toegepast.
Tot 1860 was de toename aan stoomkracht vrij

langzaam (in tegenstelling tot bijvoorbeeld de Gentse textielindustrie waar stoomkracht na 1820 vrij algemeen werd toegepast). Het tempo van de technologische verandering versnelde pas na 1860 drastisch. Tussen 1866 en 1867 was het totale stoomvermogen in de stad meer dan verdubbeld. De metaalnijverheid bloeide na 1860 op. Belangrijk hierbij was de vraag afkomstig van spoorwegaanleg. Zo kreeg de machinefabriek van Begemann belangrijke opdrachten, o.a. de produktie van de gehele overkapping van het Bossche station en produceerden de fabrieken van Van Thiel massaal schroeven en bouten. De metaalnijverheid kon profiteren van kapitaal en van de vraag afkomstig van de textielnijverheid. Textiel en metaal groeiden naast elkaar, soms onder één en dezelfde eigenaar. Het verwisselen van branche was aan het einde van de negentiende eeuw vrij gangbaar. Het overstappen vond niet alleen plaats van textiel naar metaal, maar ook van metaal naar textiel zoals in het geval van de linnenweverij van de gebroeders Van Thiel. Het spreiden van de belangen was wel nuttig, zoals de gevolgen van de Amerikaanse Burgeroorlog voor de textielindustrie lieten zien.

Vanaf de jaren zeventig van de negentiende eeuw was er een aanzienlijke groei bij de katoenbedrijven en in de Helmondse industrie als geheel, waarbij het aandeel van de huisnijverheid steeds afnam. Rond 1850 was de verhouding fabrieksarbeiders/ thuiswevers echter nog circa 300 tegenover circa 2400. De gunstige periode voor de textielnijverheid (vooral de bontweverijen) ging door tot circa 1900. Tegen die tijd was de thuisweverij in Helmond zo goed als verdwenen. Daarna werd de concurrentie te groot voor de kleinere bedrijven, en vond een concentratie plaats. Ondanks de groei van de metaalnijverheid bleef het aandeel van de textielnijverheid in de werkgelegenheid het grootst, maar bood de metaalindustrie werk aan beter gekwalificeerde arbeiders. In de jaren twintig zorgde de conjunctuurgevoeligheid van de Helmondse industrie voor een aanmerkelijke teruggang van de werkgelegenheid, met een verhouding werknemer/bevolking die terugliep van 1 op 4 inwoners in 1928 tot 1 op 6,5 in 1934. Naast metaal en textiel was er ook voeding- en genotsmiddelenindustrie (in het bijzonder margarine, cacao, bakkerijen) en sigarenindustrie. Deze branches hebben echter hun economisch belang niet of veel minder kunnen handhaven. De margarine-, de cacao- en de sigarenindustrieën zijn verdwenen, wat in de traditionele toeleverende verpakkingsindustrie niet zonder gevolgen bleef. In de metaal- en de textielbranches hebben ingrijpende reorganisaties plaatsgevonden die sterke repercussies hebben voor het stadsbeeld. Elke verdwenen of verhuisde industrie betekende de laatste jaren niet alleen een verandering van bestemming van de ruimte, maar meestal ook sloop.

Diensten en handel

In 1862 werd de gasfabriek geopend (grofweg waar nu nog het gebouw van het gasbedrijf staat, toen nog nabij de haven). De gasfabriek te Helmond diende enigszins als model voor Eindhoven, waar enige tijd later een gasfabriek werd opgericht.
In 1927 functioneerden vrachtbootdiensten tussen Helmond en Rotterdam, Helmond en Amsterdam, en maakte Helmond deel uit van de dienstroute Maastricht- 's-Hertogenbosch en Maastricht-Rotterdam.
Stroomlevering in 1899 werd verzorgd door de NV Peelcentrale en vanaf de fabriek van Van Vlissingen. In 1915 ging de Peelcentrale failliet en werden de gebouwen en de machines aan de PNEM verkocht, die ook de electriciteitslevering overnam.
In 1927 vond aankoop van terreinen van het slachthuis plaats, in 1930 werd het toendertijd zeer moderne gemeentelijke slachthuis geopend.
De markten en het winkelareaal van Helmond gaven de stad tot de Tweede Wereldoorlog een sterke centrale positie voor de omringende gemeenten. Daarna heeft Eindhoven in toenemende mate als regionale metropool deze positie afgezwakt. Helmond blijft echter een centrumfunctie houden.

Onderwijs

Het onderwijs was in 1839 in handen van de zusters van Liefde (die zich ook in de ziekenverpleging actief toonden). De eerste neutrale school was in 1868 de bijzondere school voor jongens en meisjes aan de Wiel. De Wilhelminaschool die daarop volgde heeft moeten

wijken voor de Kasteel Traverse. Het was voornamelijk aan de invloedrijke protestantse industriëlen te danken dat ook voor het niet - katholieke volksdeel onderwijs geboden werd. In 1880 kwamen de Broeders van de Onbevlekte Ontvangenis van Maria (Broeders van Maastricht) naar Helmond. De Sint Lambertusschool (jongensschool) werd in 1907 in de Molenstraat gesticht. De Meisjesschool (Mariaschool) naast O.L. Vrouw ten Hemelopneming kwam er in 1914. Een eerste ambachtsschool verscheen in 1912, de Sint Hendricusschool aan de Weg op den Heuvel (het gebouw is afgebroken), in 1919 gevolgd door de Gemeentelijke Burgeravond- en Tekenschool. In hetzelfde jaar openden de Handelsavondschool, het St. Christina- patronaat, de huishoudschool en de Volkshuishoudschool O.L.V. Maria. Het stichten van katholieke lagere scholen ging door met de Sint Nicolaasschool in de Molenstraat, de volksschool van de Sint Lambertus parochie in 1922, in 1924 de Sint Canisiusschool. Naast het onderwijs, heeft de R.K. kerk een zichtbaar stempel gedrukt op andere aspecten van het stedelijk leven. Zo is er in 1896 een R.K. werkliedenvereniging opgericht die in 1899 een verenigingsgebouw liet bouwen en werd in 1916 een verenigingsgebouw opgekocht door pater Ildefonsus OFM Cap.
Vanaf 1911 was een R.K. consultatiebureau tot redding van drankzuchtigen in de stad actief en daarna een vereniging die voor de katholiek kerk aanvaardbare vormen van vermaak organiseerde.

Gezondheidszorg

De Zusters van Liefde zorgden in het Sint Aloysiusgesticht op de Markt voor de zieken.
De Helmondse gezondheidscommissie begon in 1902 haar werk (zij bevatte naast leden met een medische scholing prominente leden uit de industrie, o.a. J.J.J. Raijmakers en J.B. Kam). De gezondheidscommissie onderzocht o.a. de wantoestanden in de arbeiderswoningen. Volkswoningbouw inclusief badhuizen viel in die periode nog algemeen onder het hoofd volksgezondheid. Het in 1910 geopende zwembad tussen draaibrug en sluis 8, (in 1930 verbouwd) kan in wezen ook gerekend worden tot de voorzieningen in dienst van de volksgezondheid.
De Vereniging Zuigelingenzorg en melkverschaffing was tussen 1910 en 1921 actief. Uit 1911 dateert de Helmondse Kruisvereniging. (De wijkzusters van het Wit-Gele kruis waren toen religieuzen). In 1925 werd een consultatiebureau voor zuigelingen en kleuters opgericht. In de laatste twintig jaar zijn gezondheidsvoorzieningen naar de periferie verplaatst.

Planologische ontwikkelingen

In Helmond hebben al in een vrij vroeg stadium na de Woningwet belangrijke stedebouwkundige ontwikkelingen plaatsgevonden. Door vertragingen in de besluitvorming is het echter niet gelukt om de planmatige ingrepen een eenduidige uitvoering te geven.
In 1915 werd - na een prijsvraag van de woningbouwvereniging Volksbelang voor het maken van een partieel plan - aan Albert Otten een opdracht verleend voor het maken van een volledig uitbreidingsplan. In 1921 werd het plan definitief ingediend. Albert Otten heeft een belangrijk gedeelte van de sociale woningbouw aan de oostkant van de binnenstad ontworpen. Daarnaast heeft hij ten zuiden van de het spoor (Hoogeinde) een stadsuitbreidingsplan ontworpen welke geen doorgang vond. In 1924 bracht de Dienst Publieke Werken ingrijpende wijzigingen aan de plannen aan, rekening houdend met mogelijke aansluiting van Mierlo-Hout, uitgevoerde partiële uitbreiding, reeds genomen beslissingen en toekomstige uitwerkingen. Enkele gedeelten van de voorgaande voorstellen waren inmiddels niet meer uitvoerbaar. Op 14/15 februari 1927 is een raadsbesluit voor verdere uitwerking genomen, in september 1927 werd een plan voor hoofdwegen in de vergadering van B & W besproken. Het hoofdwegen plan hield rekening met het Rijkswegenplan. In 1931 werd het streekplan voor het ZO deel van Noord Brabant voorgesteld. Concretere hoofdlijnen kwamen er in 1933. Niet alleen in Eindhoven, maar ook in Helmond was rond 1936 de invloed van de planoloog W. de Casseres als hoofd streekplandienst voelbaar, vooral in de uitwerking van het verkeerspatroon met radialen en een dubbele ringweg. Het plan kreeg in 1938 een gedeeltelijk uitwerking, waarbij de hoofdlijnen uit 1933 werden aangehouden, maar waar gekozen

werd voor een enkele ring. In 1947 vond er een aanpassing plaats van het rijkswegenplan.
Helmond heeft in de negentiende eeuw grotendeels de oude wegenstructuur gehandhaafd, maar de continuiteit van het wegennetwerk is door de Zuid Willemsvaart, later door het spoor en recentelijk door de Kasteel Traverse verstoord. Deze is aangelegd onder inspiratie van de in 1948 als adviseur aangetrokken stedebouwkundige prof. ir. J.H. Froger, toen een onbetwiste autoriteit op verkeersgebied. Deze oost-west doorbraak is in de jaren zestig gerealiseerd ondanks hevige weerstand.
Aan het einde van de jaren zeventig en in de jaren tachtig, maakte Helmond met stadsuitbreidingen haar in 1976 verkregen groeistad status waar. Nieuwe woongebieden bevinden zich om de kernen van Stiphout en Mierlo-Hout, en als volledig nieuwe gebieden in het oosten, in de nieuwe woonkernen Rijpelberg en Brouwhuis.

5.2. Mierlo-Hout

Mierlo-Hout maakte tot de annexatie in 1968 deel uit van de gemeente Mierlo. Mierlo-Hout zou zijn oorsprong te danken hebben aan de stichting van een apostelhuis in de middeleeuwen. Ten noorden van het spoor bevindt zich nog een boerderij, genaamd de Apostelhoeve. Onder de bevolking van Mierlo-Hout bevonden zich tijdens de negentiende eeuw veel klompenmakers en thuiswevers. In 1930 werkte al meer dan 50% van de mannelijke en bijna 50 % van de vrouwelijke actieve bevolking van Mierlo voor de Helmondse industrie. Voor Mierlo-Hout zal dit in nog hoger mate het geval zijn geweest.
Het kerkdorp heeft de vorm van een straatdorp, de Hoofdstraat gaat ten noorden van het spoor over in de Mierloseweg, om vervolgens naar het oosten af te buigen in de richting van het centrum van Helmond. De bouw van de parochiekerk heeft niet geleid tot de vorming van een uitgesproken dorpsplein. Er is wel een concentratie van bebouwing verbonden met het R.K. geloof: kerk met begraafplaats, pastorie, gemeenschapshuis, school, klooster (nu met bejaardenwoningen en bejaardentehuis). De vroegere gespreide bebouwing is in de laatste twintig jaar grotendeels tussen nieuwbouw komen te staan. Ook lage gronden die vroeger geen bebouwing kenden worden nu volgebouwd, behalve een als 'groene longen' gereserveerde gebieden zoals het Grote Goor (in de hoek gevormd door Zuid-Willemsvaart en Eindhovenskanaal, ten oosten van Mierlo-Hout). Ten westen van Mierlo-Hout bevindt zich nabij het spoor een kleine na-oorlogse wijk, gebouwd als wederopbouwwijk van Mierlo vóór de annexatie.

5.3. Stiphout

De oudste Stiphoutse bewoning was waarschijnlijk geconcentreerd rond de Oude Toren, ten noord-westen van de huidige kern. Het is echter niet mogelijk om met zekerheid te stellen of deze kerk (met kerkhofplaats) het centrum van een vroeg-middeleeuwse nederzetting markeert. Aan het begin van de negentiende eeuw was de Stiphoutse kern een straatdorp ten zuiden van de Oude Toren, welke pas een duidelijk centrum kreeg met de bouw van de kerk in 1883-1884. Deze structuur wordt nu pas ingesloten door grootscheepse uitbreidingen aan de rand van de negentiende-eeuwse bebouwing. Tot ruim na de Tweede Wereldoorlog was slechts sprake van een verdichting van de bestaande structuur.
In het zuidoosten kende Stiphout relatief rijke dalgronden, in het noordwesten schrale heidegronden. Boerderijen waren in het zuiden van de toenmalige gemeente gesitueerd. Heidegrond bezette in het midden van de vorige eeuw nog het grootste gedeelte van Stiphout. Tijdens de negentiende eeuw was er onvoldoende landbouwgrond voor de (langzaam) groeiende bevolking. Eind jaren twintig, werd met het omspitten van de woeste gronden als werkverschaffingsprojekt een begin gemaakt. In 1931 had de gemeente haar gehele woeste grond ontgonnen. Toen werd er door de Stichting Geloof, Hoop en Liefde terrein aangekocht om met de bebossingswerkzaamheden te kunnen doorgaan. Tussen 1921 en 1940 was het percentage woeste grond van de gemeentegronden gedaald van 41 tot 9 %.
De bevolking van Stiphout bedroeg in 1867 672 inwoners. De beroepsbevolking telde toen 53 landbouwers, 73 wevers en 32 dagloners. Thuisweverij was een economisch alternatief voor het bevolkingsdeel zonder landbouwgrond of met een te kleine hoeveeldheid daarvan. Na 1894 was

de thuisweverij praktisch uit Stiphout verdwenen. Belangrijk voor de Stiphoutse economie was het ontstaan van de Stiphoutse afdeling van de Noordbrabantsche Christelijke Boerenbond in 1896. Tussen 1884 en 1894 werden veel thuiswevers fabrieksarbeiders te Helmond. De bevolking verminderde in die periode met 10 %. Na 1904 ontstond er echter een explosieve bevolkingsgroei. Tussen 1904 en 1914 vond er een toename van 30 % van de bevolking plaats. Aan het begin van deze eeuw kende Stiphout slechts twee kleine industriële ondernemingen, de kousenbreierijen van Van Eijnden & Brunschot en van W.P. van Wijk. Vanaf de jaren twintig, ging de steenbakkerij De Nijverheid uit Mierlo-Hout klei delven in de Stiphoutse hei bij de Vennen. Scholen kwamen vrij laat in Stiphout: in 1880 een meisjesschool voor lager onderwijs in het klooster aan de Kloosterstraat, in 1882 uitgebreid met een bewaarschool. In 1906 werd een openbare lagere school opgericht, die tot 1931 open was. Toen werd het gebouw verkocht aan het R.K. kerkbestuur om als patronaat dienst te doen. In 1931 werd de R.K. jongensschool St. Trudo opgericht.

5.4. Brouwhuis

Oorspronkelijk gaat het hier waarschijnlijk om een ontginning van de Echternachtse abdij. De in een bocht grofweg oost-west lopende Bruhezerweg is een overblijfsel van de middeleuwse structuur. Daarop aansluitende wegen waren veepaden. Er zijn nog slechts weinig zichtbare sporen te vinden van de enkeerdgronden (ophopingen met potstalmest van tot anderhalve meter) in kransvorm rond de kleine kern gelegen. Bij de uitbreidingen in de laatste jaren zijn juist akkergronden als locatie voor woningbouw gekozen. Aan het einde van de negentiende eeuw telde Brouwhuis als buurtschap slechts dertien huizen. De bebouwing verdichtte pas in de jaren twintig van deze eeuw, zodat er van een kleine kern sprake was. Brouwhuis werd in 1928 een kerkdorp, de nieuwe kerk werd in 1929 ingewijd. Brouwhuis was ook een halte van de tram richting Asten. Het kerkdorp maakte tot de annexatie in 1968 deel uit van de gemeente Bakel.

5.5. Gehuchten

Blikhalm

Blikhalm ten zuiden van Brouwhuis wordt gevormd door de groepering van enkele boerderijen, met elkaar verbonden door een onverharde weg. Het is waarschijnlijk ontstaan in een zeventiende eeuwse ontginning, zoals verscheidene gehuchtjes van Bakel. De huidige bebouwing is echter van later datum.

De Grote Overbrug

Het gebied van De Grote Overbrug is hoog gelegen ten opzichte van de omgeving. De langgevelboerderijen dateren van het einde van de negentiende eeuw of later. De bebouwing heeft een losse samenhang, maar vormt landschappelijk een geheel.

De Kleine Overbrug

Bij de Kleine Overbrug is er naast enkele huizen met een meer stedelijk karakter, enige bebouwing van agrarische oorsprong, zoals de oudste nog bestaande boerderij in de gemeente.

Kruisschot

Kruisschot is door diverse infrastructurele ingrepen van zijn oorspronkelijke omgeving vervreemd en heeft ziijn agrarisch karakter verloren.

Rijpelberg

De oorsprong van Rijpelberg is een zogeheten 'Einzelhof' of 'allodium', een middeleeuwse hoeve. Rijpelberg vormt een gehucht nabij een open akkergebied dat de vroegere landschappelijk kenmerken voor een deel bewaart. Het gehucht de Rijpelberg bevindt zich nog buiten het recent bebouwde areaal. Het vormt net als de Grote Overbrug een losse verzameling van boerderijen. Alhoewel de algemene bebouwingsvorm behouden werd, is het traditionele karakter van de boerderijen sterk aangetast. De bebouwingsgroep is omgeven door een oud akkergebied. Het huidige landschap is open.

Scheepstal

Scheepstal dateert uit de middeleeuwen: het was een goed van de Echternachse abdij. Ten zuiden van Scheepstal bevond zich een watermolen waarvan de restanten in de zeventiende eeuw nog aanwezig waren.De huidige boerderijen zijn echter eind negentiende eeuws of twintigste eeuws.

5.6. Verspreide bebouwing

De verspreide bebouwing van het plangebied de Rijpelberg is door de recente bebouwing omsloten. De weinige boerderijen van Ganzewinkel bevinden zich aan de rand van een nieuwbouwwijk en hebben in meerderheid hun agrarische bestemming verloren.

De verspreide agrarische bebouwing van Scheepstal is ruimtelijk vrij geïsoleerd en sluit beter aan op Aarle-Rixtel dan op Helmond. Veel van de verspreide boerderijen hebben hun agrarische bestemming verloren en daarbij een ingrijpende verbouwing ondergaan.

Ten oosten van het industriegebied aan de zuidkant van het spoor bevindt zich een klein aantal geïsoleerde woonhuizen uit de jaren dertig.

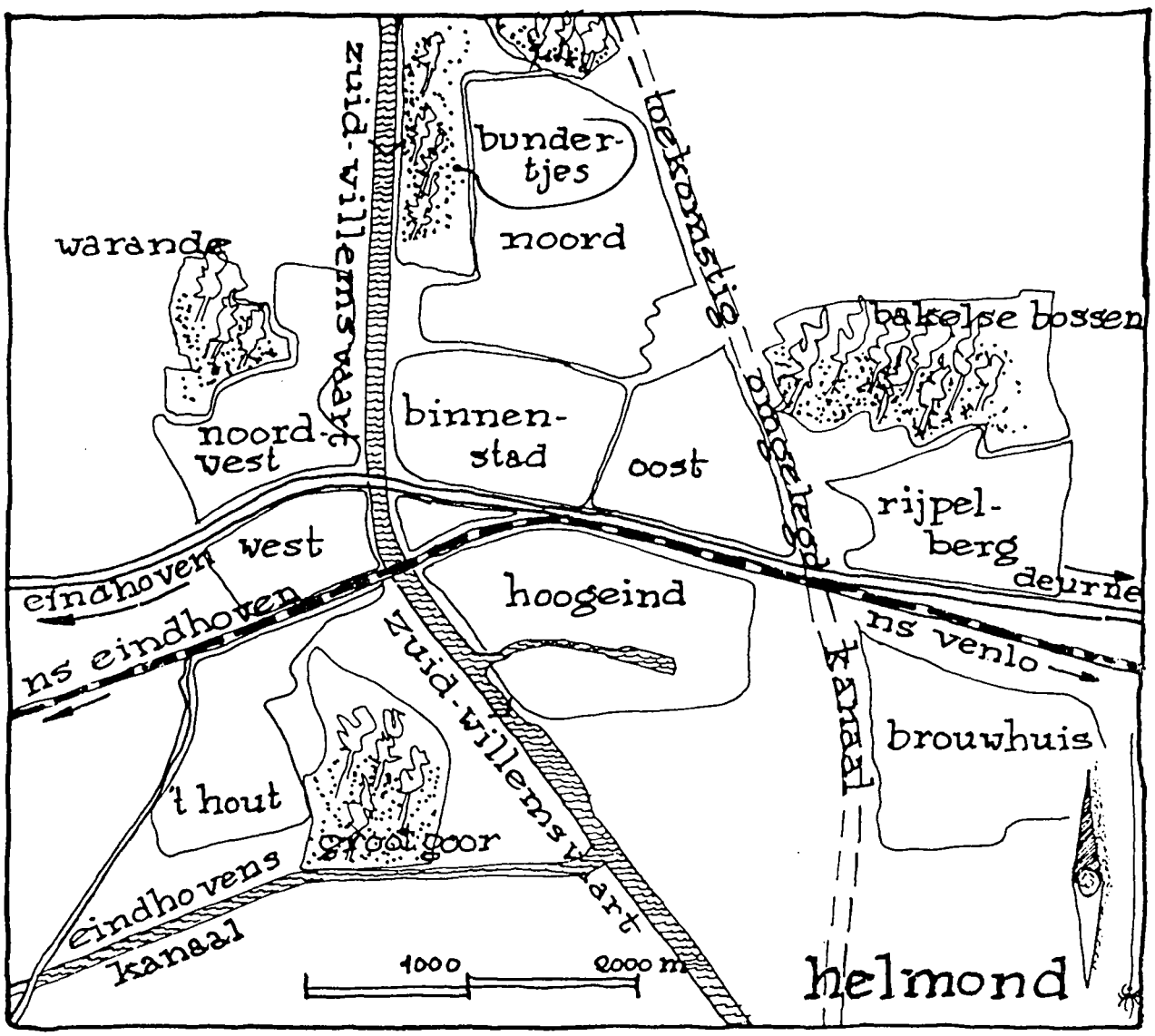

Bron: Gemeente Helmond, Van sluis tot sluis, Helmond 1981

6. STEDEBOUWKUNDIGE TYPOLOGIE EN GEBIEDEN MET BIJZONDERE WAARDE

6.1. Typologie

De huidige structuur van Helmond wordt als volgt samengevat in de beknopte toelichting op het Ontwerp Algemeen Struktuurplan Helmond 1990-2015: 'Brede groenzones in noord-zuid richting, in aansluiting op de beekdalen: Goorloopzone, Kanaalzone (Aa), Kanaalomgellingszone (nieuwe Aa). Op zich is er ook sprake van een heldere wegenstrucktuur: een kruis van twee hoofdverbindingen, namelijk noord-zuid: kanaal en Kanaaldijk, oost-west: Europaweg-Traverse en spoorlijn. Nieuwe woongebieden zijn via een rondwegstelsel op het centrum aangesloten: Van Wellaan, Ebbenlaan, Uiverlaan, Oostende, Julianalaan. Helmond ligt in een fraaie omgeving (Bakelse Bossen, Stiphoutse Bossen, Warande, omgeving Croy). Daarnaast heeft Helmond een intiem, overzichtelijk centrum met enkele karaktersitieke elementen, zoals met name het Kasteel.'

Deze omschrijving behoeft enige aanvulling. Het eigenlijke centrum wordt gevormd door de middeleeuwse kern. In de huidige ambtelijke gebiedsomshrijving bevat de binnenstad de middeleeuwse kern, aangevuld door stedelijk ingerichte gebieden ten oosten, ten noorden en in de omgeving van het station. In deze fefinitie van de binnenstad zijn gebieden met verschillend karakter opgenome: oudere lintbebouwing langs uitvalswegen, waar al bebouwing te zien was op kaarten uit het midden van de vorige eeuw (zoals Binderseind), jongere lintbebouwing uit het einde van de vorige eeuw en later (zoals de Molenstraat) en een groot gebied met vooroorlogse arbeiderswijken in het oosten. De rand van de binnenstad wordt bepaald door de Zuid-Willemsvaart, het Oostende, de Uiverlaan, de wethouder Ebbenlaan, het begin van de Bakelse Dijk, de Burgemeester van Houtlaan, een stuk van de Churchilllaan en van de Engelseweg en de de Hoogeindsestraat. Behalve uitzonderingen, is daarmee de grens aangegeven van het algemeen stedelijk ingericht in het noord-oost kwadrant van het verkeerskruis. Kenmerkend voor Helmond tot 1940 (en nog na de Tweede Wereldoorlog), was de aanwezigheid van grote industrieterreinen op diverse locaties in de binnenstad en langs het kanaal..

Het huidige gebied Noord-West bevindt zich ten westen van de Zuid-Willemsvaart en ten noorden van de Europa Weg - Kasteel Traverse. Deze indel;ing weerspiegelt de ruimtelijke scheiding die aangebracht is door de Traverse, maar splitst een vooroorlogs stedelijk villagebied. Het omvat vooroorlogse gebieden zoals het oude industrie gebied langs het kanaal, een ontwikkeling ten zuiden van de Julianalaan, een villagebied langs de Aarle- Rixtelseweg en de Wesselmanlaan en ten zuiden van de Rooseveltlaanen gemengde lintbebouwing langs de Steenweg. Aan de rand hiervan bevinden zich in het noorden nieuwe uitbreidingen en het oude aangelgede groengebied van de Warande.

Het gebied West zit enigzins klem tussen Europaweg,Zuid-Willemsvaart en spoor. Behalve industrie langs het kanaal, wordt het gezicht van dit gebied voornamelijk bepaald door negentiende eeuwse en twintigste eeuwse lint bebouwing langs de Mierloseweg, een uitloper van eerder aangeduid het villa gebied ten zuiden van de Rooseveltlaan, wederopbouwwoonbebouwing en recentere uitbreidingen.

Aan de zuidwestkant van het spoor vormt lintbebouwing langs de Houtse Parallelweg in zekere zin een ruimtelijke verbinding tussen de binnenstad en Mierlo-Hout.

In het zuid-oost kwadrant is gekozen voor een concentratie van de industrie. Langs het kanaal is oudere industrie gelocaliseerd. Het gebied Hoogeind is voorzien van veel infrastructurele inrichtingen, o.a. een diep in het land stekende haven.

De eerste na-oorlogse uitbreidingen vonden plaats in west en oost. De daaropvolgende uitbreidingen vonden in de jaren zestig plaats in het noorden. De huidige nieuwe wijken zijn rondom de stad te vinden, met zeer grote concentraties in het oosten (Rijpelberg, Brouwhuis).

Stiphout is nog ruimtelijk gescheiden, de bebouwing van Mierlo-Hout continueert die van Helmond.
In de volgende paragrafen komen een aantal hier omlijnde ontwikkelingen nader aan de orde.

Binnenstad

De structuur van de binnenstad is de laatste twintig jaar door het afbreken van de binnenstedelijke fabrieken drastisch veranderd. De Markt is het eigenlijke centrum van de stad gebleven. Bestuurlijke functies zijn echter uit de direkte omgeving van de Markt verdwenen, evenals omvangrijke gebouwen voor de gezondheidszorg. De eersten zijn nu geconcentreerd tussen station en centrum, terwijl een ziekenhuiscomplex ten westen van de woningbouw aan de westkant van de Zuid-Willemsvaart is gevestigd. Voor een belangrijk deel nog aanwezig, is de concentratie van woon-winkelpanden langs de Markt, de Veestraat en de Kerkstraat. Ondanks veel ingrepen, is bij veel van die panden -voornamelijk- in de bovengevels nog het oorspronkelijke karakter herkenbaar. Eenlaagse arbeiderwoningen zijn in de binnenstad zeer schaars geworden. Grotere scholencomplexen zijn de laatste jaren in toenemende mate in buitengebieden geplaatst.

Kanaalzone

Complexen als de fabrieken van Carp en Diddens & van Asten, die een stempel drukten op het stedelijk beeld langs de Zuid-Willemsvaart zijn verdwenen. Tussen Zuid-Willemsvaart en station staat nog het Vlisco complex. Daarnaast zijn er nog enkele kleinere (nog functionerende) fabrieken en hergebruikte overblijfselen van fabrieken. Net buiten de binnenstad, aan de westkant van de Zuid-Willemsvaart, concentreren zich de nog bestaande oudere industriepanden. Aan de oostrand van de binnenstad zijn tussen de naoorlogse en zeer recent herbouwde gebieden nog enkele straten met een hoge concentratie aan eenlaagse bebouwing, in compacte rijen opgestelde arbeidershuizen. De smalste straten met de kleinste huizen zijn echter verdwenen.

Verkeersstructuur

De verkeersstructuur wordt sinds de aanleg van de Zuid-Willemsvaart in 1826 en van de spoorweg in 1866 gekarakteriseerd door een kruis met in de noord-zuid richting de Zuid-Willemsvaart en de Kanaaldijk en in oost-west richting de spoorlijn en de Europaweg, gecontinueerd door de Traverse, de na-oorlogse schepping van prof. Froger. De bouw van de Traverse in 1962 had vrij drastische gevolgen. Ten eerste is een grote hoeveelheid gebouwen hiervoor opgeofferd, ten tweede sneed de Traverse door het bestaande weefsel heen en deelde hetsamenhangende gebieden in tweeën. Het verkeerskruis verdeelt de stad in kwadranten, waarbij het zuid-oostelijke kwadrant de laatste tien jaar als industrieterrein een sterke groei heeft doorgemaakt. De verkeersstructuur met radialen is in de jaren vijftig gewijzigd door de (fragmentarische) aanleg van een rondweg, een concept dat nog dateerde van de vooroorlogse periode van de streekplanoloog De Casseres.

Uitvalswegen aan de oostzijde van de binnenstad

De reeds in de vijftiende eeuw bestaande uitvalswegen van de Markt (de Kerkstraat, de Veestraat in het westen de Ameidestraat in het oosten en het Binderseind in het noorden) zijn nog aanwezig. Al aan het begin van de negentiende eeuw was er een aanzet van lintbebouwing langs de Heistraat, die aan het einde van de negentiende eeuw bijna geheel bebouwd was. Het ging voornamelijk om eenlaagse huizenrijen en winkels. De woonbebouwing kwam daarna langs de Bakelsedijk te staan. Behalve rijen die deel uitmaken van de sociale woningbouw uit de periode tussen de twee wereldoorlogen, gaat het hier om particuliere bouw.
De bebouwing langs de Weg aan de Heuvel en langs de uitvalswegen richting Vlierden is met de saneringsoperaties uit de laatste decennia geheel verdwenen.

Woningbouwcomplexen aan de oostkant van de Zuid-Willemsvaart

Tussen de twee wereldoorlogen zijn stedebouwkundig samenhangende woningbouwcomplexen ontstaan. De eerste woningen van woninbouwverenigingen De Hoop en Volksbelang, gebouwd vanaf 1916,zijn eerst niet gebouwd volgens een duidelijk en nieuw stedebouwkundig concept.Dit veranderde in de jaren twintig. De complexen uit deze tijd sluiten in grote lijnen aan bij de wijkgedachte en de daarbij

behorende architectonische stijl zoals zij door Granpré Molière zijn uitgedragen: eengezinshuizen, een grote bebouwingsdichtheid, dorpspleinen, markante elementen zoals poorten en smalle torenvormige woongebouwen op de hoeken. Wel is het grote aantal poortwoningen opvallend. De Helmondse "woontorens" zijn overigens geen karakteristiek beeld van de Delftse school van Granpré Molière, maar werden wel meer in de Randstad toegepast. De wooncomplexen van Helmond-Oost gebouwd na de eerste periode zijn een interpretatie van het concept van het arbeidersdorp, maar met een veel compactere structuur dan voorbeelden als het Hengelose arbeidersdorp Het Lansink uit 1911 (van Stork i.s.m. de Hengelosche Bouwvereeniging) en het Enschedese tuindorp Het Pathmos. Helmond heeft een andere ontwikkeling gekend dan Hengelo. (Wel bouwde de Twentse architect Arend G. Beltman in de jaren twintig voor Carp en voor Swinkels). De Twentse voorbeelden waren zeker in Helmond bekend, maar het stedebouwkundig concept van de nieuwe arbeiderswijken sloot onder invloed van de Rotterdamse architect en stedebouwkundige Albert Otten meer aan bij de ontwikkelingen in het westen des lands. Zowel woningbouwverenigingen als Publieke Werken hebben hier een vooraanstaande plaats ingenomen. Het is wel zeker dat leden van fabrieksdirecties zoals J.B. Kam (directeur van Begemann) en J. de Wit (van J.H. de Wit & zn, eerst bij de gebroeders Van Thiel in dienst voor hij als zelfstandig ondernemer begon) een belangrijke rol hebben gespeeld in de Helmondse volkswoningbouw. Voor een beter inzicht in deze materie, is echter meer onderzoek nodig, in het bijzonder in het eigen woningbezit van diverse bedrijven. Wel staat vast dat J.B. Kam ook als lid van de gezondheidscommissie actief was, wat in die tijd ook bemoeienis met de woningbouw inhield. De in 1912 opgerichte woningbouw vereniging 'Volksbelang' (waarin Kam actief was) ging in 1916 over tot het bouwen van een complex. De in 1917 opgerichte woningbouwvereniging 'De Hoop' kwam tot stand als reactie van katholieke zijde. De intensieve activiteit van de woningbouwcorporaties bezorgde Helmond in de jaren dertig een zeer goede naam op het gebied van de volkshuivesting.

Uitvalswegen aan de westzijde van de binnenstad

Langs de Steenweg en de via de Kromme Steenweg daarop aansluitende Mierloseweg heeft zich vanaf het einde van de negentiende eeuw lintbebouwing gevestigd. De bebouwing aan het begin van de Steenweg is aaneengesloten, tweelaags en drielaags, met veel woon-winkelhuizen. Aan het begin van de Mierloseweg kwamen villa's en herenhuizen te staan, meer naar het oosten voornamelijk middenstandshuizen enkele winkels en een- en tweelaagse rijen arbeidershuizen. Werkplaatsen en kleine industrie vestigde zich aan de achterkant van de percelen langs de Mierloseweg. Langs de Haagstraten die zuidelijk van de Mierloseweg daarop aansluiten was de bebouwing losser en minder stedelijk.

Woonwijken aan de westzijde van de Zuid-Willemsvaart

De nieuwe, twintigste eeuwse woongebieden zijn te onderscheiden in de ontwikkelingen die aansluiten op de eerste woningbouwcomplexen van de woningbouwverenigingen, met een toenemende sturing vanuit Publieke Werken en woongebieden in het westen ontstaan door particulier initiatief na de verkoop van grote hoeveelheden grond door de familie Wesselman en latere nieuwe woongebieden die aansluiten op het fragmentarische rondwegstelsel, ontstaan als gedeeltelijke uitvoering van de plannen uit de jaren twintig. Daarnaast vond er een verdichting plaats langs bestaande uitvalswegen en aansluitend daarop.
Aan de westkant bleef het grondbezit van de kasteelheer lange tijd onaangetast. Geleidelijk aan werd echter terrein verkocht, eerst mondjesmaat aan fabrikanten, later voor de aanleg van een hele wijk waar notabelen en middenstand konden laten bouwen. De lanen van het landgoed zijn echter nog voor een groot deel in het stedelijk patroon van het westelijk gedeelte van de stad terug te vinden. Arbeidershuizen werden eerst door particulieren als belegging gebouwd in de vorm van verdichting van bestaande bebouwing en aan de rand van de oude stad. De kort na de Tweede Wereldoorlog gebouwde woningen van Helmond West zijn vrij sober van architectuur en stedebouwkundig betrekkelijk eenvoudig opgezet, maar zij vormen eveneens een stedelijke eenheid. In het westen

kwam de ontwikkeling later dan in het oosten van de stad. Wel waren er al vanaf 1920 plannen voor woningbouw in de Haag, waar de gemeente riolering en bestrating aanlegde en grond opkocht. De crisisjaren remden echter de geplande bouw. Pas in 1938 was er een definitief voorbereidingsplan voor de Haagstraten. De woningbouwvereniging werd pas in 1939 goedgekeurd, toen al een klein complex van woningen was opgeleverd.

Groen

Naar de randen toe, kent Helmond brede groenzones die voornamelijk in de noord-zuid richting lopen.

Zo zijn er populierenopstanden nabij de Zuid - Willemsvaart. Het dal van de Goorlop is eveneens voornamelijk door populieren bebost. Het Groot Goor is in het zuid-west kwadrant nog een belangrijke groene zone ten noorden van het Eindhovens Kanaal. In de buitengebieden heeft de annexatie van 1968 grote hoeveelheden bosgebied aan de gemeente toegevoegd (Coovels Bos, Bakelse Bossen). De Bundertjes in het noorden van de bebouwde kom vervullen nu een natuurpark functie. De Stiphoutse bossen zijn gelegen op zandverstuivingen waarin een aantal depressies aanwezig zijn. In deze depressies heeft veenvorming plaatsgevonden (Kamerven, Kromven, Witven en twee naamloze vennetjes). De Brouwhuissche Heide in het zuidoosten is bij de annexatie aan de gemeente Helmond toegevoegd. In het noorden vult het gebied Bundertjes het groenareaal aan. (zie ook paragraaf 7.9. over groenelementen).

6.2. Beschrijving van de gebieden van bijzondere stedebouwkundige waarde

Gebied I

Algemene karakteristiek

Gebied I omvat de Kanaalzone vanaf het deel direkt ten zuiden van de Engelseweg tot de Julianabrug. Meer in het bijzonder, gaat om het deel van de Zuid-Willemsvaart waaraan zich de industrie gevestigd heeft binnen de bebouwde kern van Helmond voor 1940. De panden die zich binnen gebied I bevinden zijn direkt of indirekt met de industrie verbonden .

Nadere omschrijving bijzondere waarden

Alhoewel een groot aantal gebouwen en industriële complexen in de laatste decaden het veld heeft geruimd en vooral de hoge fabrieksschoorstenen zijn verdwenen uit het stedelijk beeld, zijn er anno 1990 nog een aantal industriecomplexen, fabrikanten- en directeurenvilla's, herenhuizen en kantoorgebouwen, die samen met het kanaal een voor Helmond karakteristiek beeld nog bewaard hebben.

Historische betekenis en intrinsieke kwaliteit

De kanaalzone is representatief voor de industrialisering van Helmond in de tweede helft van de negentiende eeuw en de eerste helft van de twintigste eeuw. De bebouwing reflecteert de vroegere aantrekkingskracht van de directe aansluiting op een belangrijke verkeersader. Het is vooral het weidse perspectief van de bouwmassa's in combinatie met het kanaal en de bruggen (waarvan de noordelijkste, de Julianabrug recent is) welke behalve een historische, ook een eigen monumentale kwaliteit hebben.

Stedebouwkundige betekenis in ruimere omgeving

Alhoewel het kanaal stedebouwkundig gezien kan worden als een splitsing van het stedelijk weefsel, heeft het een eigen structurerende dynamiek gehad en de aanwezigheid van water op deze schaal - zij het een kunstmatige waterweg - is een belangrijk stedelijk element, samen met de lineaire bebouwing.

Gaafheid

De noordoostkant van de kanaaldijk heeft haar vroeger karakter grotendeels verloren. Tussen de Veestraatbrug en de Julianabrug dateert nog slechts een deel van het EDAH complex van voor 1940. De Kanaaldijk noordwest en de Kanaaldijk noordoost ter hoogte van het Vliscocomplex en het eerste gedeelte van de Kanaaldijk zuidoost en de kruising van spoor en Zuid-Willemsvaart behouden echter nog globaal hun vroegere karakter.

Zeldzaamheid

Voor Helmond is het gebied uniek, op provinciaal niveau is de combinatie van periode van bebouwing en schaal zeldzaam, samen met de knik in het tracé van het kanaal als landschappelijk element.

Gebied II

Algemene karakteristiek

Gebied II is een woongebied met een lage woondichtheid ten westen van de Zuid-Willemsvaart en van het daarmee verbonden industriegebied, ontstaan door de verschuiving van de vestiging van de Helmondse elite vanuit de kern en de nabijheid van de fabrieken naar de rand.van de stad. De ongeschonden landelijkheid van het vroegere domein van de heren van Helmond maakte dit gebied in het noord-west kwadrant van de stad tot een bijzonder attractieve woonomgeving. Enkele wegen ontsloten dit gebied, maar de verkaveling ging gepaard met het verfijnen van het wegenpatroon, waarbij nog enkele overblijfselen van de indeling van het landgoed aanwezig zijn.

Nadere omschrijving bijzondere waarden

Het gaat hier om een door privé initiatief ontstane gebied met villa's en ruim opgezette dubbele woonhuizen, over het algemeen bestaande uit twee lagen. Alle huizen zijn omgeven door tuinen, die soms vakkundig zijn vormgegeven. De straten zijn breed en lommerrijk. De architectuur is individualistisch, maar de gehanteerde stijl op enkele uitzonderingen na traditionalistisch, wel meestal met een zorgvuldige detaillering.

Historische betekenis en intrinsieke kwaliteit

De eenheid van het gebied wordt gevormd door de historische oorsprong als landgoed. Het gebied krijgt zijn kwaliteit niet door een bewust opgelegde vormgeving, maar juist door de verscheidenheid die ontstaan is over een periode van ongeveer twintig jaar (ca. 1920 tot 1940, met enige aanvulling naderhand), toen de huizen geleidelijk ontstonden.

Stedebouwkundige betekenis in ruimere omgeving

Ten westen van de Zuid-Willemsvaart was dit gebied het meest logische voor een uitbreiding, mogelijk gemaakt door de financiële situatie van de familie Wesselman en haar bereidheid grond te verkopen. Bij de bouw van het Pea Park net voor de Eerste Wereldoorlog was door de verkoper de voorwaarde gesteld dat de grond niet voor handel of industrie mocht worden bestemd. Het gebied is typisch voor een ontwikkeling die in praktisch alle industriële steden heeft plaatsgevonden en waarbij de toegenomen welvaart van een deel van de bevolking ruimtelijk is vertaald in het scheppen van een goede woonomgeving.

Gaafheid

De Europalaan-Traverse doorbraak heeft het gebied gesplitst, maar afgezien daarvan is nog een grote mate van gaafheid aanwezig. Nieuwbouw heeft plaatsgevonden, maar het betreft kleinere groepen van huizen.

Zeldzaamheid

Regionaal of landelijk gezien, is het gebied niet zeldzaam. Integendeel, zoals reeds aangeduid, is hier sprake van overeenkomst met ontwikkelingen elders. Lokaal gezien is het wel als geheel zeldzaam te noemen.

Gebied III

Algemene karakteristiek

Gebied III ten oosten van de binnenstad contrasteert sterk met gebied II. Het bestaat in zijn geheel uit volkswoningbouw, met een grote bebouwingsdichtheid en tweelaagse blokken met een grote mate aan homogeniteit in de vormgeving. De homogeniteit is vooral te danken aan het klein aantal architekten dat aan de vormgeving van het gebied heeft bijgedragen. Het gaat in hoofdzaak om Albert Otten en Lambert de Vries, de eerste voor Volksbelang en de tweede voor De Hoop. In vele straten zijn voortuinen aanwezig en overal aan de binnenkant van de blokken is privégroen aanwezig. Het gebied is in zijn geheel door woningbouw verenigingen en grotendeels in samenwerking met Publieke Werken tussen 1916 en de jaren dertig ontstaan.

Nadere omschrijving bijzondere waarden

Behalve enkele straten die een wijkontsluitende functie vervullen (zoals de Willem Prinzenstraat, de Pastoor van Leeuwenstraat en in mindere mate de Wolfstraat) is de wijk verdeeld in blokvormige verkaveling en met vrij korte straten en veel T - kruisingen. Pleinvorming heeft in vrij bescheiden mate plaats gevonden (van Hoeckplein, W. Beringsplein, Sassenplein). Daarnaast zijn hier en daar hoven ontstaan (Zonnehof, Klaverhof) evenals openbare min of meer besloten ruimtes (Timmermansstraat, Hindestraat). Beslotenheid en eigenheid van de buurten is benadrukt door de aanwezigheid van poorten over een aantal straten die de toegang tot het gebied markeren. Bijzonder

qua vormgeving is het Klaverhof, waar gebruik is gemaakt van hoogbouw, met name "woontorens" van bescheiden formaat. Anders dan in gebied II, is hier naast een woonbestemming sprake van andere functies (scholen, winkels, gemeenschapshuizen, badhuis).

Historische betekenis en intrinsieke kwaliteit

Het gebied markeert een belangrijke periode in de stedebouwkundige geschiedenis van Helmond, toen de stad bekend stond als "het Mekka van de sociale woningbouw" en waar buitenlandse delegaties kwamen kijken hoe men de betere arbeiders huisvestte. Het hoogtepunt is te situeren rond 1925. Binnen de financiële ruimte en de bestuurlijke ruimte van de Woningwet is toen gepoogd een toen voor Helmondse arbeiders weinig gangbare woonkwaliteit te bereiken. Zowel uitrusting als buitenruimte waren voor toenmalige begrippen goed te noemen. Door gebruik te maken van verschillende woningtypen, van afwijkende typen op centrale posities, op hoeken en op geregelde afstanden en door de combinatie van hout en baksteen is eentonigheid bestreden. De korte straten, de kleine omvang van de blokken, de vermijding van lange assen zorgen ondanks de stijleenheid voor een indruk van kleinschaligheid.

Stedebouwkundige betekenis in ruimere omgeving

Het gebied vormde in de periode 1920-1940 een omvangrijke toevoeging aan het bebouwde oppervlak. Ruimtelijk biedt het weinig hoogtepunten en ondanks de oorspronkelijk planmatige opzet is geen heldere structuur tevoorschijn gekomen. Van oorspronkelijk vooruitstrevend voorbeeld is dit gebied tot probleemgebied geworden.

Gaafheid

Als stadsvernieuwingsgebied heeft gebied III een aantal ingrepen ondergaan. Een aantal woonblokken is afgebroken terwijl bij renovatie bij een aantal anderen tot een ander materiaalgebruik voor de houten delen van de gevels is overgegaan. Desondanks is een groot deel van de oorspronkelijke opzet nog afleesbaar en is de oorspronkelijke architectuur nog aanwezig.

Zeldzaamheid

Landelijk gezien is de opzet van het gebied niet zeldzaam. Zeldzaam is wel de omvang van de toenmalige operatie ten opzichte van de totale toenmalige bebouwde oppervlakte van de gemeente.

Gebied IV

Algemene karakteristiek

Gebied IV is voornamelijk ontstaan door de activiteiten van de Onderlinge Woningbouwvereniging Helmond bijna direkt na haar oprichting in 1916. Het is een monofunctioneel gebied, volledig door woningbouw bezet. Het gebied is ten noorden begrensd door de Julianalaan, ten westen door de Wesselmanlaan (de uitvalsweg naar Aarle-Rixtel) en schuin langs een onregelmatige lijn noord-oost. Het stratenpatroon is onregelmatig met grofweg vierkante mazen.

Nadere omschrijving bijzondere waarden

De uitleg van de buurt heeft vele kenmerken van een tuinwijk.

Historische betekenis en intrinsieke kwaliteit

Het gebied heeft voornamelijk een sociaal-historische betekenis. Het benadrukt de opkomst van een middenkader bij de Helmondse industrie en de Helmondse overheid. Architectuur- en stedebouw historisch is de wijk een getuigenis van de grote invloed van de tuinwijkgedachte, zij het in aangepaste vorm.

Stedebouwkundige betekenis in ruimere omgeving

Het gebied vormt een buffer tussen de industriële zone langs het kanaal en de ruimere opzet langs de Wesselmanlaan, waarop het goed aansluit. Ten noorden van het gebied bevindt zich recente woonbebouwing.

Gaafheid

De meeste huizen zijn uiterlijk sinds hun ontstaan nauwelijks gewijzigd en de oorspronkelijke opzet is ongeschonden gebleven. Wel is de verkeersdrukte langs Julianalaan en Wesselmanlaan sterk toegenomen, met de bijbehorende aanpassing van het profiel. Daardoor is de noordkant van de Julianalaan ruimtelijk gescheiden van de rest van het gebied.

Zeldzaamheid

De individuele huizen van dit gebied zijn niet zeldzaam. De relatieve zeldzaamheid wordt eerder gevormd door de combinatie van bouwdatum en aanleg.

Gebied V

Algemene karakteristiek

Gebied V (Oranjelaan, Hulsboslaan, Caroluslaan) bevindt zich ten zuiden van gebied IV en sluit daarbij ruimtelijk aan, zij het op door de aanleg van de Traverse verstoorde wijze. De uitleg is veel minder royaal dan voor gebied IV. De bebouwing bestaat uit kleinere alleenstaande middenstandshuizen, dubbele woonhuizen met twee of drie lagen en kleine woonblokken. Het karakter is niet stedelijk, dergelijke wijken zijn in vele dorpen te vinden.

Nadere omschrijving bijzondere waarden

Het gebied omvat slechts weinig korte straten, met een grote mate aan variatie van gevelkenmerken en een homogeen profiel, veel groen , alhoewel vanzelfsprekend minder dan in het villagebied waaraan het grenst.

Historische betekenis en intrinsieke kwaliteit

Het gebied is in tegenstelling tot de volkswoningbouw aan de oostrand van de kern niet ontstaan door een bewuste planningsdaad en bezit niet dezelfde historische lading. De intrinsieke kwaliteit ontleent haar waarde juist aan de toevallig ontstane variëteit.

Stedebouwkundige betekenis in ruimere omgeving

De Mierloseweg vormt een duidelijke zuidgrens van het gebied, dat door de (vrij recente) doorsnijding van de Kasteeltraverse geïsoleerd is geraakt van de woongebieden ten noorden daarvan.

Gaafheid

Een groot aantal van de huizen die zich in gebied V bevinden hebben een hoge maat aan gaafheid.

Zeldzaamheid

Het gebied heeft geen zeldzaamheidswaarde op regionaal of nationaal niveau. Het type bebouwing is op lokaal niveau evenmin zeldzaam, behalve enkele kleine blokken.

7. KARAKTERISERING DER OBJECTEN, BOUWVORMEN EN -TYPEN

7.1. Woonhuizen

Langs Markt, Veestraat, Binderseind en Koninginnewal bevinden zich nog enkele huizen met een kern uit de zeventiende of achttiende eeuw en een gerenoveerde gevel.
Fabrikantenvillas zijn in Helmond niet alleen buiten de kern gebouwd (zoals de zogeheten witte villa's die niet altijd wit waren en zijn) maar in de vroege groeifase in de kern (Markt, Marktstraat, Kerkstraat, Veestraat). Een moderne winkelpui heeft tegenwoordig bij veel van deze huizen de gevel veranderd. Het aantal nog in betrekkelijk gave toestand aanwezige negentiende-eeuwse huizen was tot de laatste jaren nog in de kern verrassend hoog. De homogeniteit van het geheel is echter de laatste tien jaar sterk aangetast door een aantal vrij radikale ingrepen. De meest interessante huizen op de Markt en in de Kerkstraat en de Marktstraat maken deel uit van de gemeentelijke monumentenlijst. Enkele markante panden zijn Marktstraat 10 (Rijksmonument), een classicistisch tweelaags fabrikantenhuis onder schilddak uit de eerste en tweede helft van de negentiende eeuw, met een voor Helmond zeldzame stoep met hek; Markt 31 uit 1906, een huis van architect F. Buskens in de trant van De Bazel en Berlage, nu een bank.
In de jaren van circa 1830 tot de jaren tachtig van de vorige eeuw werd een aantal herenhuizen of villa's naast de fabriek of het pakhuis gebouwd. Nog bestaande voorbeelden zijn het het "huis met de klok" op de Kanaaldijk NW 47, het vrij bescheiden directeurshuis van Swinkels (Kanaaldijk 81) en van Bogaers (Steenweg 1). Een nieuw, ruimer huis werd voor de familie Swinkels langs het kanaal ten zuiden van de fabriek gebouwd. Het is de villa Kanaaldijk 77, nu een rijksmonument. Achter het huis is een tuin in landschapsstijl aangelegd. Iets later bouwde men aan de rand van de toen aanwezige bebouwde kom. De fabrikantenvilla's zijn grotendeels per familie gegroepeerd. In de jaren '80 en '90 van de vorige eeuw verschenen langs de Molenstraat de herenhuizen van een aantal notabelen en welgestelde burgers. Na 1900 zocht men bouwterreinen in het westen. Langs de Mierloseweg, langs de President Rooseveltlaan, de Prins Hendriklaan en de Wilhelminalaan verrees een aantal huizen zowel alleenstaand als twee-onder-een kap. Na de eeuwwisseling gingen opdrachtgevers voor prestigeobjecten architecten buiten de regio zoeken. Villa-ontwerpers uit Holland of 't Gooi vonden in Helmond een gunstig werkterrein tussen 1925 en 1940. Circa 1920 lijkt de Markt helemaal als woongebied uit de gunst van de fabrikanten te zijn gevallen. Het landelijke gebied aan de westkant van de stad geniet dan de voorkeur. De landelijke omgeving van de Aarle-Rixtelseweg kreeg toen haar eerste villa's. Zo is in 1914 aan August van Spaendonck (wiens visitekaartje met een adres in Amsterdam en in Parijs getooid werd) de opdracht verleend voor de pronkvilla van Piet de Wit. Dit was de meest imposante villa ooit in Helmond gebouwd, Pea Park genoemd, compleet met terrastuinen: een soort klein Trianon. Dit monumentale huis heeft slechts van 1914 tot 1928 bestaan op de plaats waar zich nu een dierenpark bevindt en slechts nog enkele betonblokken van de terrasfunderingen overblijven. De villa's van de families Van Thiel en Van Vlissingen staan er echter nog: neo-classicistische villa's van J.W. Hanrath op de Prins Hendriklaan 25 (1911) en de Aarle-Rixtelseweg 14 (1930). In de periode tussen 1870 en 1920 verschenen langs Markt, Veestraat, Kerkstraat, Ameidestraat en Koninginnewal veel woon - winkelhuizen. Naast plaatselijke handelaren vestigde zich ook een winkelketen als De Gruyter op de Veestraat 2, waar de huisarchitect Welsing op de begane grond zijn karakteristieke gevelvormgeving toepaste, maar de bovenste etage afsloot met een puntgevel en een nadrukkelijke geleding met Art-Nouveau elementen.
De laatste ontwikkeling in de periode 1850-1940 voltrok zich zeer kort voor de Tweede Wereldoorlog, toen in snel tempo aan beide kanten van de Wesselmanlaan en van de Mauritslaan en aan het begin van de President Rooseveltlaan een aantal kapitale villa's verschenen.Bij de bouw van villa's gaf men vaak een opdracht aan een Gooise

architect. Slechts enkele van deze villa's (Wesselmanlaan 53 in 1938 ontworpen door W. v.d. Ven en President Rooseveltlaan 11) vertonen duidelijk kenmerken van het Nieuwe Bouwen. Enkele vertonen enige verwantschap met Dudok, maar de meeste zijn resoluut traditionalistisch. Een aantal van deze villa's heeft haar woonfunctie behouden, terwijl in andere kantoren zijn gevestigd. De stijlen variëren van classicistisch tot Amsterdamse-School trant met enkele vertegenwoordigers van de chalet-stijl en een aantal eclectische voorbeelden. Een type huis dat een aantal keren voorkomt, is de villa onder afgeplatte schilddak met eenzijdig geplaatste, iets torenachtige polygonale uitbouw. Voor een prestige-objekt zoals zijn villa op de Aarle-Rixtelseweg heeft dr. J.A. Carp de Haagse architect Teeuwisse gevraagd. Naast de villa's in classicistische, eclectische en in chalet- of landhuis stijl is dit gebouw in Amsterdamse-School stijl voor Helmond een uniek object.

De vroegere wevershuizen zijn niet meer te vinden in Helmond, tenminste niet in de toestand van het begin van de negentiende eeuw. De Helmondse wevers woonden omstreeks 1840 bijna allen in huizen die eigendom waren van hun opdrachtgevers. Na 1860 - de opkomst van de mechanische weverij - groeide ook de behoefte aan huizen voor de fabrieksarbeiders. De kwaliteit van de woonhuizen was slecht tot zeer slecht. Evenals elders in het land, maakte men zich in Helmond in toenemende mate zorgen om de slechte behuizing van arbeiders (en de slechte invloed ervan op de volksgezondheid). In 1869 kwam er een concept bouwverordening en in 1871 een 'verordening op het inrichten der woonhuizen in het belang der openbare gezondheid', begeleid door een verordening op het slopen van bouwvallige woningen en op het onbewoonbaar verklaren. Aan het einde van de negentiende eeuw was de verhouding opdrachtgever-wever in veel gevallen vervangen door de verhouding werkgever-werknemer: arbeiders woonden vaak in huizen die het eigendom waren van fabrikanten.
Er bestaan nog enkele kleine groepen speculatief gebouwde arbeidershuizen van het einde van de vorige en het begin van deze eeuw. De oude eenlaagse huizenrijen in de Haagse Beemden hebben plaats gemaakt voor nieuwbouw. De laatste van de oudste huizenrijen, zoals die langs de Pistoriusstraat en de Molenstraat zijn soms in zeer slechte staat. Te Stiphout zijn nog enkele arbeidershuizen aan de Kloosterstraat te vinden. De huizen in de Bindersestraat, de Drietip en de Lithoyenseweg zijn voorbeelden die nu wel in het kader van renovatie veel veranderd worden.
Enkele straten, voornamelijk lopend in de oost-west richting, bewaren grotendeels hun oorspronkelijk karakter, met rijen van eenlaagse huizen, met drie vensterassen. Huizen met twee vensterassen zijn nu zeldzaam aan het worden. Er zijn veel huizen voor het middenkader van de fabrieken, gebouwd in de jaren twintig-dertig in goede staat, evenals huizen van fabrikanten, directeuren en hun familieleden. Een aantal complexen uit de jaren twintig en dertig is uitdrukkelijk gebouwd voor de middenstand en vormt net als de complexen van arbeiderswoningen een homogeen geheel. Bij de huizen van de Onderlinge Woningbouwvereniging Helmond in de Oranjebuurt is ondanks het verschil in bouwtype een grote mate aan stylistische eenheid aanwezig. De ontwerpen zijn van de hand van L. de Vries. Diverse blokken aan de Julianalaan en aan de Steenweg (voor werknemers van J.A. Carp) zijn door C. Roffelsen ontworpen en vertonen eveneens een grote mate aan homogeniteit.

7.2. Boerderijen

Slechts weinig boerderijen binnen de gemeentegrenzen hebben nog een agrarische bestemming. Zo is de oudste boerderij (Kleine Overbrug 6, Rijksmonument) woonboerderij geworden. Zij heeft een opkamergedeelte dwars op de langsdeel, De overige boerderijen dateren van het midden van de vorige eeuw en later. Zij zijn alle variaties op het langgevel boerderijentype, met een nogal traditionele vormgeving. Een uitzondering vormt een aantal boerderijen zoals Scheepstal 2 die door de annexatie van grond van de gemeente Bakel en Milheeze op het grondgebied van Helmond zijn komen te staan. Zij lijken op de ontginningsboerderijen die in de jaren dertig in de jongeontginningsgebieden van Bakel en Milheeze volgens niet-Brabantse modellen zijn gebouwd.

Er rest nog een handvol boerderijen binnen de bebouwde kommen van Helmond.van Stiphout en Mierlo-Hout. Het zijn allen langgevelboerderijen. Ze liggen aan de Bakelsedijk 7, de Uithoornseweg, de Derde Haagstraat 86, de Lucas Gasseltstraat 5, de Calsstraat 17 (de Apostelhoeve, nu midden in een nieuwbouwwijk, met een nog behouden laantje). Ook in Stiphout en Mierlo-Hout bevindt zich nog een aantal boerderijen midden in het dorp. Enkele van de verstedelijkte boerderijen kregen in de jaren twintig een agrarisch-industriële bestemming, o.a. als dorserij zoals de boerderij op de Bindersestraat 13.

7.3. Industriële en bedrijfsgebouwen

De in 1990 resterende belangrijke bedrijfsterreinen met een langere geschiedenis bevinden zich allen aan de Zuid-Willemsvaart. Het zijn de terreinen van: Begemann, EDAH, Hatéma (voormalige N.V. De Wit's dekenindustrie), Nedschroef, Raymakers, Vlisco. Hoofdkantoren uit de periode 1910-1940 bestaan nog bij Begemann, EDAH, Nedschroef en Raymakers. Helmond is nog een vroeg-negentiende eeuws fabrieksgebouw rijk aan de Kanaaldijk NW 49, opgenomen op de rijksmonumentenlijst, het "auwe fabriekske" van Bots, dat ook (zoals reeds vermeld) deel heeft uit gemaakt van de produktiegebouwen van Raymakers. Naast grotere industrieën hebben zich kleinere, half ambachtelijke fabrieken zoals broodfabrieken aan het begin van de eeuw gevestigd. Zij zijn of verdwenen of nauwelijks nog als zodanig waarneembaar, zoals broodfabriek De Toekomst.
Bijna alle opmerkelijke oudere produktiegebouwen van deze fabrieken zouden moeten verdwijnen indien de plannen voor woningbouw in de geest van de Kanaalzone prijsvraag worden uitgevoerd. Het gaat in het bijzonder om de constructies van de constructiehallen en de gieterij van Begemann, alsmede de bijbehorende laagbouw met houten zaagtandkappen en gietijzeren kolommen (vroeger van de textielfabriek van Bogaers). Andere oudere produktiegebouwen moeten weer plaats maken terwille van betere produktiestromen. Dit is het geval bij Nedschroef (laagbouw met gietijzer- en ijzerconstructies; en Raymakers (de verdiepingsbouw uit 1952 met de beeldbepalende Phoenixtoren).

Aan het einde van de negentiende eeuw en het begin van de twintigste eeuw zijn de meeste Helmondse gebouwen voor de Helmondse industrie door Helmondse aannemers-architecten gebouwd, (zie Helmond monumentaal, De Vlasbloem jrg 6, 1985). De stijl van die gebouwen was eerst afgeleid van in grotere steden neergezette statige huizen. Daarna ging men over tot utlitaristisch baksteenbouw, met sobere ornamentiek.

In de jaren twintig is voor utiliteitsbouw ook duidelijk buiten de direkte omgeving gezocht naar de deskundigheid van bouwkundige en civiel-technische ingenieurs (zoals Beltman uit Enschede, Orie uit Vught en de in staal en beton gespecialiseerde firma De Vries Robbé uit Gorinchem die in Eindhoven veel voor Philips heeft gebouwd). Deze bepaalden tussen de twee wereldoorlogen het architectonisch beeld aan het kanaal en in mindere mate in de binnenstad waar nog fabrieken temidden van de woonbebouwing stonden. Aan het kanaal bevonden zich de hoofdgebouwen, over het algemeen met twee lagen gebouwd. De platte daken domineerden, soms met enige decoratief gemetselde dakbalustrades. De vormgeving was niet uitbundig, hooguit werden de gevels in traveeën gescandeerd door middel van vertikaal reliëf in het metselwerk en decoratieve stenen of betonelementen. Stilistisch sloten deze gebouwen het meest aan bij de zogeheten rationalistische architectuur. Slechts enkele van deze gebouwen zijn in 1990 nog niet door de slopershamer geveld: een klein deel van het kantoorgebouw van Carp, een klein deel van het kantoorgebouw van Swinkels, een deel van het kantoorgebouw van de EDAH. Bij produktiegebouwen werd veelal van deze baksteenarchitectuur afgeweken, ook bij panden langs het kanaal. Een vroeg voorbeeld hiervan is het betonskelet etagegebouw van de Vlisco uit 1911. Naast de externe deskundigen, hebben zich ook de technische diensten van fabrieken bemoeid met de gebouwen, met name bij verbouwingen. Een enkele keer, zoals in het geval van EDAH in 1941, ook met het geven van een nieuw uiterlijk aan de gevel. Uitzonderlijk voor de stijl van utiliteitsgebouwen van de jaren twintig te Helmond is het slachthuis

uit 1929, waar ondanks het gebruik van baksteen afgeweken is van de gangbare metselwerkdecoratie met gebouwen die volledig in de beweging van het Nieuwe Bouwen passen. Slechts de gebouwen aan de ingang geven nog een idee van het oorspronkelijke complex. Bij de bouw van villa's ging men meestal naar een ander type ontwerpbureau, liefst geen plaatselijke architect. Hier volgt een overzicht van de verschillende in 1990 nog aanwezige industriecomplexen alfabetisch geordend, met afgekorte namen.

Begemann

Het bedrijf draagt de naam van E.H. Begemann, die in 1872 de in 1871 opgerichte gieterij van Gustav Brückenhaus opkocht, waar hij bedrijfsleider was. De gieterij ontwikkelde zich spoedig tot machinefabriek en constructiebedrijf. Vanaf het begin van de twintigste eeuw werden pompen een specialiteit. Tegenwoordig functioneren constructiebedrijf en pompenfabriek als zelfstandige eenheden.
Het terrein van Begemann is trapeziumvormig. Het bevindt zich ten westen van de Zuid- Willemsvaart en ten Noorden van de spoorlijn Eindhoven-Venlo, tegenover de zijkant van het Kasteel. Aan de zuidkant is het begrensd door de Eikendreef, aan de Westkant door de Kromme Steenweg. Aan de noordkant neemt de Traverse nu elke mogelijkheid tot uitbreiding weg. Het bedrijf heeft via aankoop en door bijgebouwen de ruimtelijke capaciteit uitgebreid. Ten tijde van de vestiging van het bedrijf, grensde het aan de noordkant aan de fabriek van Bogaers en Sanders, het terrein was omgeven door bleekvelden. H respectievelijk in 1873 en ontstane gebouw en de gieterij uit 1876 waren al gauw te klein. In 1885 en 1886 kwamen er zowel terrein bij als bouwuitbreidingen. Een grondaankoop in 1890 bracht meer dan een verdubbeling van de oppervlakte. Met de bouw van o.a. de gieterij, de constructie werkplaats, het ijzermagazijn (nu beproevingslokaal) en het hoofdkantoor kwam er binnen vrij korte tijd een grote uitbreiding, aangevuld door de overname van fabrieksruimte van de textielfabriek van Bogaers en van villa Parkzicht aan de Kromme Steenweg. Hiervan is nog veel aanwezig, de oudere gedeelten zijn deels in een matige tot zeer matige toestand. De eerste gebouwen zijn vervangen, de voormalige assendraaierij is gesloopt, maar er staan nog delen van voor de eeuwwisseling. In 1888 werd de kleine constructieloods aanmerkelijk vergroot, in 1912 tot de Kanaaldijk doorgetrokken en in 1914-1916 kreeg het een grote broer, waar grotere kranen hun werk konden doen. De door Begemann zelf gebouwde constructiewerkplaats is een sterk beeldbepalend object door zijn positie, zijn volume en het lijnenspel van de glazen lichtrupsen dwars op de langsrichting. De gieterij staat er enigszins verscholen bij maar is eveneens een fraai voorbeeld van het kunnen van de mannen van Begemann in de eerste decaden van deze eeuw. Het hoofdkantoor is van buiten weinig veranderd, maar is van binnen gerenoveerd. Dit complex staat thans sterk onder druk. De plannen voor een verhuizing van het bedrijf zijn vergevorderd, terwijl de stedebouwkundige plannen voor de herbestemming van de Kanaalzone weinig marge laten, zelfs voor het behouden van de indrukwekkende structuur van de grote en de aangrenzende kleine constructiehal. De oudere gedeelten, met hun oorspronkelijke constructie van gietijzeren kolommen en houten dakspanten stellen eveneens grotere problemen tot eventueel behoud en herbestemming, maar zijn door de sloop van andere fabrieken nu uniek voor Helmond.

EDAH

De EDAH heeft in 1916 de NV vorm gekregen. De letters EDAH zijn afkomstig van de namen van de stichters, de heren Ebben, Damen, Aukes en Hettema. De gebouwen van EDAH zijn verdeeld over de noord-oost en noord-west kant van de Kanaaldijk. Aan de noord-west kant zijn vroegere lage gebouwen van de textielfabriek W. Swinkels (blauwververij, later werverij en textieldrukkerij) na 1935 aangekocht, waaronder enkele oudere gedeelten die uit het de tweede helft van de negentiende eeuw dateren (1861). Enkele hiervan zijn reeds gesloopt. Het vroegere kantoorgebouw van Swinkels was ontworpen door het architectuur- en constructiebureau Beltman uit Enschede. Aan de Noordoost kant van de Kanaaldijk is van de gebouwen van de margarinefabriek van Lookeren en Oyens (voorganger van de EDAH) niets over. Aan de overkant, ten noorden van het voormalige

Swinkels terrein, zijn nog twee villa's van de margarinefabrikanten aanwezig (Kanaaldijk NW 83 en 85). Een deel van het kantoorgebouw van de EDAH aan de Kanaaldijk NO blijft over van het door S. Orie ontworpen gebouw uit 1930 .

Hatéma (voormalig N.V. De Wit's dekenindustrie)

In 1855 werd door Petrus de Wit een weverij van wollen, linnen en katoenen bontstoffen opgericht. Door zijn zoon Petrus de Wit jr. werd de zaak eerst met succes voortgezet. Deze kwam echter in liquiditeitsproblemen, o.a. nadat hij zeer grote kosten had gemaakt bij het bouwen van zijn villa Peapark aan de Aarle-Rixtelseweg. De vennootschap N.V. de Wit's Dekenindustrie werd (na een jaar sluiting van de fabriek) aan de Hoogeindsestraat voortgezet, op het huidige terrein van de Hatéma. In 1930 trad de Wit uit de vennootschap. Toen werd ook de verkoopsorganisatie N.V. Helmondse Textielmaatschappij (later Hatéma) opgericht. In 1942 kreeg de onderneming de naam De Wit's Textielnijverheid.
Het terrein is grofweg trapeziumvormig en grenst zowel aan de Zuid-Willemsvaart alsook aan de Hoogeindsestraat, waar zich de toegang bevindt. De laatste jaren heeft veel modernisering plaatsgevonden. Zo is bijvoorbeeld de fabriekswatertoren grotendeels gesloopt. Op het terrein bevinden zich echter nog enkele gebouwen die tijdens de bezetting (en onder toezicht van de bezetter) zijn gebouwd en een hal met een kort na de Tweede Wereldoorlog aangebrachte prefab kapconstructie.

Nedschroef

Het oorspronkelijke terrein van de fabriek van de gebroeders Van Thiel was het vroegere Robur terrein, aangekocht in 1872. Van de vroegere Robur gebouwen is thans niets meer over. De gebouwen van de gebroeders Van Thiel aan de Kanaaldijk NW zijn geheel door nieuwbouw vervangen. In 1890 werd het bedrijf gesplitst. Een bedrijf ging door onder de oude naam en in de oude gebouwen, het andere vestigde zich in bestaande gebouwen. De metaalproduktie werd pas aan het begin van de twintigste eeuw de hoofdactiviteit, tot in 1908 het textielbedrijf verkocht werd. Het huidige terrein grenst ten Zuiden aan het terrein van de textielfabriek Raymakers.
Het hoofdkantoor van Nedschroef uit 1918 is niet helemaal compleet, maar bewaart desondanks grotendeels zijn oorspronkelijk karakter. Een deel van het interieur is eveneens bewaard gebleven, in het bijzonder een gelambrizeerde vergaderkamer. Bij Nedschroef is men op dit ogenblik (1988-1989) druk doende oude gebouwen op het terrein te slopen om nieuwe gebouwen op te zetten. Een deel van het terrein is van de naburige fabriek Raymakers gekocht. Beginnend aan de Noordkant, zijn al een aantal oudere, lage gebouwen met zaagtanddaken, door nieuwe hogere en ruimere stalen hallen vervangen. Andere zijn in de loop van 1989 tegen de vlakte gegaan. Een daarvan, de machinewerkplaats behoorde met zijn staal- en baksteenconstructie tot de mooiere voorbeelden van Helmondse industrie architectuur. Het was een kleine langshal met een centrale en twee zijbeuken, alle drie met een zadeldak. Het is waarschijnlijk gebouwd tussen 1900 en 1905.

Raymakers

De Koninklijke textielfabrieken Raymakers & co vinden hun oorsprong in de onderneming van Johannes Raijmakers (over de spelling van de naam wordt getwist) in het derde kwart van de achttiende eeuw. Het bedrijf was in het verleden geassocieerd met Ramaer en met de wollenstoffenfabriek van Prinzen & van Glabbeek. Vrij recent gebouwd (1952), maar beeldbepalend is de toren van de textielfabriek Raymakers, met het aloude symbool van de firma Kaulen, de Phoenix, later het Raymakers symbool. De (water)toren met de Phoenix behoort tot een produktiegebouw met een betonskelet constructie uit 1952 (van architect en constructeur Orie uit Vught). Aan de verbouwing van dit gebouw is men in 1990 begonnen. In dit gebouw bevond zich een ingangshal met een monumentale trap die deed denken aan de stijl van Sybold van Ravenstein. In de gevel waren allegorische glas-in-lood voorstellingen verwerkt.(Deze zijn bij de verbouwing behouden voor eventueel hergebruik). Deze ingang lijkt ondanks zijn formaat slechts kort of helemaal niet als hoofdingang gebruikt te zijn. De werkelijke

hoofdingang aan de Kanaaldijk was veel bescheidener. Een deel van de productie (de calicoafdeling, de produktie van boeklinnen en van kunstleer) heeft ooit plaats gevonden in en naast het oude fabrieksgebouw op de Kanaaldijk NW 49. Tot voor kort was een directeurshuis nog bij de toegang van de fabriek aanwezig. Gebouwen die vroeger vanaf de Steenweg bereikt konden worden en waar spinnerij en breierij afdelingen gehuisvest waren, zijn gesloopt. De fabriek heeft haar produktie tegenwoordig geconcentreerd op woningtextiel. Voor- en nabewerking vinden in Helmond plaats, de rest van het produktieproces in Gemert.
Momenteel niet bedreigd is het gerenoveerde gebouw van 1926, eveneens van Orie, met een betonskelet en bakstenen metselwerk, geplaatst langs de Kanaaldijk. De raamindeling moest veranderd worden in verband met de vervanging van stalen raamkozijnen. Het gebouw is nu hoofdkantoor. Een groot deel van de fabrieksgebouwen, oorspronkelijk gesitueerd ten zuiden van het huidige complex, zijn gesloopt. Een ander deel is aan Nedschroef verkocht.

Vlisco

In 1843 werd de Commanditaire Vennootschap P.A. Sutorius en Co opgericht, met als vennoten P.A. Sutorius (Helmond) en P.F. van Vlissingen (Amsterdam). De katoendrukkerij van Sutorius bevond zich iets ten westen van de Kerkstraat. In 1852 werd F.J. Matthijsen deelgenoot van P. F. van Vlissingen jr. De onderneming drukte voornamelijk voor eigen rekening maar ook voor anderen, zowel voor de Nederlandse markt als voor export. In 1883 werd de organisatievorm omgezet in een commanditaire vennootschap op aandelen en in 1916 in een N.V. onder de naam P.F. van Vlissingen & Co's Katoenfabrieken. De fabriek heeft zich altijd geheel gehouden aan haar specialiteit, het drukken van katoen.
Het terrein van Vlisco is aan de westkant begrensd door de Zuid-Willemsvaart, aan de zuidkant door het spoor, aan de oostkant door het Groenewoud en aan de noordkant door het openbaar terrein met park rondom het kasteel. Uitbreidingen zijn praktisch uitgesloten. Het aantal verbouwingen, sloopwerkzaamheden en nieuwbouw is op het terrein van de Vlisco zeer groot geweest. Dit was bepaald door de noodzaak, zonder uitbreidingsmogelijkheden, toch de gebouwenvoorraad aan nieuwe produktie- en andere eisen aan te passen. Door de verbeteringen van de techniek is het nu mogelijk voor dezelfde produktie een geringer oppervlakte in beslag te nemen, maar Vlisco moet regelmatig moderniseren en de oude gebouwen bieden soms niet de mogelijkheid de produktielijnen vrij om te vormen. Dit betekent een voortdurende bedreiging voor de nog bestaande oudere gebouwen op het fabrieksterrein. Tot na de Tweede Wereldoorlog was het terrein in de noord-zuid richting door de Aa doorsneden. Het water van de Zuid-Willemsvaart was van betere kwaliteit dan dat van de Aa dat door allerlei bedrijven van de Helmondse binnenstad inclusief Vlisco voor lozingen werd gebruikt. De oude loop van de Aa is op het terrein van Vlisco nauwelijks nog terug te vinden.
Ondanks veel sloop en herbouw waren er in 1989 nog een aantal oudere bedrijfsgebouwen te vinden op het terrein: het gebouw van de bedrijfsbrandweer -vroeger watertoren- uit 1881, het magazijn (nu voor de opslag van rollen in gebruik) uit 1911- betonskelet verdiepingbouw met zaagtanddaken in de dwarsrichting-, het turbinehuis uit 1913 met daarnaast de aanbouw uit 1927, het gebouw van de graveerderij en het bedrijfsmuseum (drie lagen, gevel van baksteen, zaagtanddaken in de langsrichting) uit 1928. Buiten het eigenlijke terrein bestaan nog enkele gebouwen waarin tijdelijk onderdelen van het bedrijf gehuisvest zijn geweest, zoals café Tivoli op de hoek Groenewoud-Binnenparallelweg, de voormalige bedrijfsschool aan De Wiel en de voormalige Cacaofabriek ten zuiden van het spoor (in gebruik geweest als Cor Matthijsenschool).

Slachthuis

De dienstgebouwen van het in 1929 gebouwde en in 1930 in gebruik genomen gemeentelijke slachthuis (nu in particuliere handen) sluiten aan bij een in Helmond weinig toegepaste stijl: het Nieuwe Bouwen. Zij vormen slechts een gedeelte van het oorspronkelijke complex. De bouwwijze doet denken aan sommige werken van Duiker. Het ontwerp is van ir. A. Swinkels. Hij was tijdens de

bouw van het slachthuis als toegevoegd ontwerper bij de dienst Publieke Werken werkzaam. Voor de advisering op koeltechnisch gebied was ir. D. Mink verantwoordelijk.

PNEM

Er zijn nog enkele vooroorlogse electrische onder- of verdeelstations aanwezig, een op de Eikendreef en een op de Burgemeesters van Houtlaan. Zij hebben een sobere functionalistische stijl met platte daken. Op de Helmondselaan bevinden zich nog twee eenvoudige dienstwoningen van de PNEM uit het midden van de jaren twintig.

Spoorwegen

Het baanwachtershuisje (vroeger post 30 A, Lijn Helmond-Venlo 1), is nu verscholen achter bomen aan de Rooseindsestraat, maar goed zichtbaar vanuit de trein. Dit gebouw is volgens een informant oorspronkelijk in 1904 gebouwd door de trammaatschappij en pas later door de spoorwegen overgenomen. Het sluit echter qua stijl aan bij de dienstwoningen van de spoorwegen uit de jaren '80 van de vorige eeuw.
De rangeersporen van het spoorwegemplacement zijn verdwenen en het terrein is door Vlisco overgenomen, dat ten oosten van de Oude Aa veel terrein moest prijsgeven.
Het oude station is met haar entourage vervangen door nieuwbouw. De oudste gebouwen verbonden met het station zijn nu een opslagloods en een kantoor (nu van de firma Van Gend en Loos).
De spoorhefbrug over de Zuid-Willemsvaart is er een uit een reeks die in 1955 op diverse plaatsen neergezet werden ter modernisering van het netwerk en ter vervanging van door oorlog beschadigde werken.
Van de vanaf 1882 aangelegde tramtrottoirs is niets meer te zien, evenmin van het tramstation dat zich ten oosten van het spoorstation bevond. Er zijn nog twee gebouwen met laadperrons die zich nabij het vroeger tracé van de tram bevinden, op de Rooseindse straat en de Bruhezerweg. Een direct verband met de tram is echter niet duidelijk. Aan de Trambrug herinnert nog de naam van de Trambrugweg.
De NS heeft een tijdlang geëxperimenteerd met betonnen draagconstructies bij de electrificatie van de spoorlijnen. Een voorbeeld is de lijn Eindhoven - Helmond waar ranke betonnen portalen de electriciteitslijnen dragen. Deze zijn massaal toegepast, waardoor zij ooit onopgemerkt zouden kunnen verdwijnen in een volgende moderniseringsgolf.

Waterleidingsbedrijf

De watertoren van architect J.H.J Kording uit 1948 is op dit moment een van de belangrijke elementen van de Helmondse skyline. Van de eerste watertoren van Helmond, in 1899 gebouwd door de Rotterdams ingenieur J. Schotel, kan overigens niets over zijn, aangezien het kort na de bouw inelkaar stortte. De tweede watertoren, die kort daarna werd gebouwd, heeft nog een tijdje voortbestaan, nadat de huidige toren in 1948 iets verderop was gebouwd. Deze was overigens reeds aan het begin van de oorlog gepland.
Van de oorspronkelijke installaties voor de waterwinning aan de Bakelse dijk, zijn naast dienstwoningen (Bakelsedijk 135 en 137) nog reservoirs aanwezig, met de oorspronkelijke kranen. In het moderne pompgebouw bevindt zich een pomp, door de Koninklijke Machinefabriek N.V. E.H. Begemann in de beginjaren van het waterwinningsbedrijf of dáárvoor vervaardigd.

7.4. Openbare gebouwen

Zoals in vele andere gemeenten van Noord-Brabant, maakt een groot aantal Helmondse scholen deel uit van Rooms-Katholieke gebouwenclusters. Dit is het geval voor de Mariaschool aan de Kromme Steenweg, de school bij de Sint Jozefkerk, de school van Mierlo, de school aan de Zuid Koninginnewal 49 nabij de Sint Lambertus (ontworpen door H. van Tulder).
Lambert de Vries tekende voor een aanzienlijk aantal van de Helmondse scholen., o.a. het Carolus college aan de Mierloseweg 7, een van zijn markantere gebouwen. Op honderd meter afstand van het Caroluscollege bevindt zich een ander markant gebouw van De Vries, een patronaat. Alhoewel een na-oorlogse aanbouw aan de voorkant de bouwmassa heeft gewijzigd, behoudt het gebouw onder plat dak grotendeels zijn bijzondere, enigszins expressionistische detaillering. De maatschappelijke verhoudingen maakten dat er slechts een gering aantal openbare scholen in het interbellum gebouwd werd. Een markant voorbeeld is de

openbare school aan de Kasteel Traverse 102, een van de weinige gebouwen die stilistisch aansluiten bij het Nieuwe Bouwen, onder leiding van W.A. Dille door Publieke Werken gebouwd. Volgens de ontwerptekening was een uitbreiding in twee etappes voorzien. Deze is echter nooit gekomen. De Sint-Gerardusschool die trekken van de Nieuwe Haagse School vertoonde is ten behoeve van een commerciële bestemming van het terrein tijdens de inventarisatie gesloopt.
De voormalige Rijks HBS aan de Molenstraat is een van de grotere neoclassicistische gebouwen van Helmond. Dit gemeentelijk monument dateert uit 1867-1868, maar enkele dienstgebouwen zijn aan het begin van de eeuw aan het complex toegevoegd. Het tweelaags gebouw heeft een sobere symmetrische gevelindeling.
Door demografische en maatschappelijke ontwikkelingen zijn vele in de jaren twintig en dertig gebouwde scholen met sloop of functieverandering bedreigd.
Een aantal gebouwen van werkliedenverenigingen, patronaten, parochiehuizen en gebouwen voor de opvang van jonge en minder jonge arbeiders is in betrekkelijk goede staat nog aanwezig. Een van de meest markante was de RK Werkliederenbond uit 1899, vooral bekend geworden als Sobrietas door de inzet van de minderbroeder capucijn pater Ildefonsus, dat kort voor de MIP inventarisatie is neergehaald om ruimte te maken voor een nieuwbouw. Aan de Molenstraat bevindt zich het veel bescheidener gebouw van de Sint Jozef Jongelingen vereniging. Langs Binderseind en Heistraat zijn nog diverse gebouwen aanwezig die gediend hebben voor gemeenschaps- en verenigingsleven. De zuidkant van het spoor is arm aan gemeenschapsgebouwen. Het parochiehuis van de Sint-Anna parochie is in die buurt een zeldzaam voorbeeld.
Helmond kende in de jaren twintig en dertig een aantal concertzalen, zoals de zalen Flora, Odeon en Bocken. Flora aan de Steenweg is nog vrij goed zichtbaar vanaf de Kasteel Traverse. Op Binderseind 23 (nu Filmhuis) is ook een concertzaal geweest.
Bioscopen zijn in Helmond net als in de overige middelgrote steden van Nederland schaars geworden. Aan de Steenweg 17 bevindt zich echter nog een overigens verbouwde gevel als overblijfsel van vooroorlogse bioscooparchitectuur.
Het in 1906 gebouwde kantongerecht, Weg op den Heuvel 9 (gemeentelijk monument) bevindt zich nu in een geïsoleerde positie binnen een renovatieplan. Dit sober eclecticististisch pand heeft als bijzonderheid een stenen kruiskozijn.
Markt 213 (gemeentelijk monument) is een postkantoor uit 1891 met neo-renaissance elementen. Het markeert ruimtelijk de toegang tot de Markt op de hoek van de Watermolenwal en is neergezet door A. Prinzen.
Het pand van de gemeentelijke archiefdienst, aan de Molenstraat 121 uit 1920-1921 is als gebouw voor de Maréchaussée ontstaan en heeft daaarna ruimte geboden aan de Sociale Dienst. Het heeft een traditionalistisch uiterlijk en een spiegelymmetrische opbouw .

7.5. Kerkelijke gebouwen

De Oude Toren te Stiphout was vermoedelijk in de middeleeuwen omgeven geweest door dorpsbebouwing. De toren heeft vier geledingen en tufstenen lijsten. Het is in de zestiende eeuw verhoogd en en recent gerestaureerd.
De neogotische Sint Lambertus (Rijksmonument) is tussen 1856 en 1861 gebouwd na een ontwerp van Th. Molkenboer (die elders ook in neoclassicistische stijl bouwde). In de kerk bevindt zich een orgel van Guillaume Robustelly (1772) in 1822 door A. Graindorge overgebracht. Het gebouw bevat gebrandschilderde ramen, met thema's rond het leven van Jezus Christus, de heilige Theresia van Lisieux, de heilige Antonius, beelden van de Antwerpse beeldhouwers J.B. Peters en J.B. van Hool en muurschilderingen - het laatste avondmaal van Emmanuel Perey (1902-1906) De verrijzenis van Jac. van Dijk, 1871 (1917-1896)- en verder zerken uit 1621 en 1631.
De Sint Trudo kerk te Stiphout (Rijksmonument) is in 1883-1884 ontworpen door H.J. van Tulder. Het is een neogotische kruisbasiliek met kooromgang, vijfhoekige sluiting met vijf straalkapellen achter het priesterkoor en een toren met polygonale hoektorentjes. In het interieur bevinden zich geprofileerde pijlers en stergewelven en neogotisch meubilair uit het einde van de negentiende en het begin van de twintigste eeuw.

De kerk bevat gebrandschilderde ramen uit 1884 van het atelier van Charles Champigneulle te Parijs. De daarnaast gelegen pastorie (Rijksmonument) is gebouwd in 1840. Het is een sober classicistisch pand met een diepe tuin. De voortuin is omzoomd door een negentiende eeuws tuinhek.
Het klooster van de Zusters van Liefde (Tilburg) te Stiphout, Kloosterstraat 6, is in 1880 gebouwd en nu in gebruik als kruisgebouw. Het klooster van de Clarissen naast de R.K. begraafplaats aan de Molenstraat is gebouwd onder architectuur van J.W. van der Putten in 1905. In de kapel bevinden zich in hout gesneden heiligenbeelden en lambrizering in neogotische stijl.
De Sint Jozefkerk 1922-1931 is een ontwerp van de Utrechtse architect Wolter te Riele Gzn. Het is gebouwd op de plek waar zich vroeger de molen De Bult bevond. De kerk is een laat neogotische basiliek met gepleisterde gewelven. Het interieur is in 1978 verbouwd. Naast de kerk staan het kloostergebouw Jozefgaarde en de pastorie Bakelsedijk 1 in neoclassicistische stijl.
O.L. Vrouwe ten Hemelopneming aan de Wilhelminalaan 16 is in 1915 half afgebouwd ingezegend. Architect Jos Margry tekende voor het ontwerp. De opdracht had hij overgenomen van zijn overleden vader, A.J.J. Margry. Toren en schip zijn pas in 1928 opgeleverd. Charles Eyck was de auteur van de muurschilderingen, o.a. de koepelschildering die de vier evangelisten voorstelt.
Sint Lucia te Mierlo-Hout, ontworpen door Caspar Franssen, is een driebeukige neogotische kruisbasiliek. Het interieur is vrij eenvoudig, gepleisterd en gewit, met nog slechts een gedeelte van het oorspronkelijk meubilair.
De Sint Leonarduskerk, waarvan de eerste steen in 1939 werd gelegd, kon pas in 1947 worden ingewijd. De ontwerpers van deze kerk in traditionalistische stijl zijn de architecten Cor Roffelsen (Helmond) en Van Leur (Nijmegen). Om de Leonarduskerk is er sprake van een R.K. complexvorming, met pastorie, begraafplaats en scholen.
De Maria Kapel van Binderen is een net aan het begin van de Tweede Oorlog verbouwde schaapskooi (niet in de lijst van objecten opgenomen).
Onze Lieve Vrouwe Middelares aller genaden te Brouwhuis bevat een orgel uit 1788. De door architect L.J.P. Kooken ontworpen kerk met rectoraat dateert uit 1929 en markeert de opkomst van Brouwhuis als kerkdorp van Bakel. Aan de Deurneseweg 9 bevindt zich een voormalig klein-seminarie uit dezelfde periode, door de Nijmeegse architect ir. G. Deur ontworpen, een goed bewaard voorbeeld van zijn stijl.
Onze Lieve Vrouwe Lelie onder De Doornen aan de Abdijlaan 4 (nu buurtcentrum De Ark) in 1956 na een ontwerp van de Helmondse architect Cor Roffelsen gebouwd, kenmerkt zich door de dakconstructie, waarin lichtbanden zijn verwerkt die enige uiterlijke gelijkenis vertonen met het dak van de grote constructiehal van de machinefabriek van Begemann. De dakconstructie van ir. A. Pannekoek (Rotterdam) is echter zodanig ontworpen dat de binnenruimte geheel vrij is. De toegepaste overspanningstechniek (beton) werd eerst gebruikt bij de fabriek van Vullings te Heeze. Het gehele kloostercomplex van de paters Capucijnen aan de Molenstraat is hergebruikt als woningbouw en schooldépendance.
De H. Hart Kerk aan de Veestraat (in 1897 opgeleverd) was een werk van P.J.H. Cuypers. De kruistoren is vanwege aantasting door de boktor in 1955 verwijderd en de kerk is later gesloopt. De neogotische pastorie van de Heilig Hart kerk, op de hoek van Oude Aa en Havenweg, heeft in 1990 een gedaantewisseling ondergaan die de gevelindeling ingrijpend heeft aangetast. Eerste verdieping en dak bewaren nog hun neogotische kenmerken. Na 1950 heeft op vrije grote schaal sloop van soms zeer recente kerken plaats gehad. Zo is de door H. Valk (Vught) ontworpen H. Hart kerk die de H. Kerk aan de Veestraat in 1955 verving al in 1982 is gesloopt. Alleen de pastorie is overgebleven. Ir. Nic van der Laan was de ontwerper van de in 1948 gebouwde Sint Jozef kapel die in 1982 is afgebroken. De Goddelijke Voorzienigheid te Helmond-West, in 1956 gebouwd naar een ontwerp van de Helmondse architect Jan Magis, is in 1987 verdwenen.
Helmond kent weinig niet-katholieke religieuze gebouwen. De voormalige NH kerk, in 1847 door A. van Veggel in zogenaamde troubadourgotiek (onder Engelse invloed)

ontworpen, is een centraalbouw waaraan een koortravee en een orgeltribune aansluiten.
Terwijl de begraafplaatsen – zoals die Stiphout en Mierlo-Hout – zich naast de kerken bevinden, hebben sommige andere een afzonderlijke plaats gekregen. Heel uitzonderlijk is het grafeiland in de Warande (gemeentelijk monument), een privé begraafplaats van de familie Wesselman. Aan de Molenstraat ligt een groot complex met zowel een R.K. als een protestants gedeelte. De R.K. begraafplaats heeft een poortgebouw naast het Clarissenklooster, met een calvarieberg als afsluiting van het perspectief van de centrale laan. Nabij deze calvarieberg zijn de soms omvangrijke grafmonumenten van katholieke industriëlen- en notabelenfamilies van Helmond, allen in natuursteen uitgevoerd. Treurengelen zijn een geliefd motief.

7.6. Kastelen en buitenhuizen

Het kasteel is in 1921 door de gemeente aangekocht, door J.W. Hanrath gerestaureerd en in 1923 in gebruik genomen als stadhuis. Sinds 1980 vervult het een representatieve en museale rol.
Het is een omgracht kasteel (vierkante waterburcht) uit omstreeks 1400. Het bestaat uit drie om een rechthoekige binnenplaats gelegen vleugels met zware, uitspringende ronde torens op de hoeken, met op deze torens 17e eeuwse spitsen. De verbouwing van Hanrath heeft de binnenplaats verkleind. De ingangsvleugel, aan de noordzijde, heeft twee vierkante hoektorens, gedekt door ingesnoerde spitsen. De noordvleugel kwam in de 16e eeuw tot stand. De kelders zijn overkluisd met kruisribgewelven. Het interieur bevat o.a. gepleisterde schouwen, met balkzolderingen gesneden sleutelstukken, enige kamers met stucwerk uit 1790, een schoorsteenboezem met de wapens van de familie Cortenbach en Wesselman en voorts een kamer met Engels stucwerk uit het begin van de 19e eeuw. (zie voor meer details de objectomschrijving). Het kasteel is omgeven door een park, door L.A. Springer in 1923 ingericht - deels in landschapstijl, deels - aan de voorkant - met classicistische indeling. L.A. Springer heeft oude aanplant gedeeltelijk bewaard (zie ook de paragraaf over groen)

7.7. Infrastucturele en waterstaatswerken

Zuid-Willemsvaart

De huidige afmetingen zijn als volgt: waterspiegelbreedte 24 m, diepte 2,40 m, natte doorsnede 48 m2.
De transportinstallaties zijn allen verdwenen uit het stadsbeeld - op één na, de installatie van het bouwmaterialenbedrijf Slits. Langs het tracé van de jaagpaden bevinden zich gewone wegen Na de Tweede Wereldoorlog verdween de betekenis van de spoorweghaven als overslagplaats. Deze is nu nog slechts als een inham te zien, ten noorden van de spoorbrug over de Zuid-Willemsvaart. Bij het oude panorama van de Zuid-Willemsvaart hoorden een aantal beeldbepalende werken die aan de modernisering zijn opgeofferd (zoals een boogvormige ijzeren voetgangersbrug bij de Veestraat), of door oorlogsgeweld getroffen zijn. Maar ook de modernere installaties, verbonden met de binnenvaart, zijn door de kanaalomlegging en de daarmee verbonden Kanaalzone projekten in de gevarenzone beland. Het gaat hier om de Veestraat brug (de enige brug van voor de Tweede Wereldoorlog, die in 1924 haar zes meter breed wegdek kreeg, maar nu voorzien van een na-oorlogs bovendeel), de bruggen aan de Julianalaan (1982) en aan de Binnenparallelweg (1956). Mochten dempingsplannen doorgaan, dan zijn deze bruggen gedoemd te verdwijnen indien de ingediende projekten tot leidraad gebruikt worden.
De sluizen 7 en 8 zijn grotendeels door oorlogsgeweld verwoest, maar hebben ondanks reconstructie enigszins hun kleinschalig karakter bewaard. Sluis 8 heeft een nieuwe brug gekregen. De ophaalbrug van sluis 9 is niet meer origineel te noemen, maar is na de Tweede Wereldoorlog wel volgens het oude model gerepareerd Naast de sluizen 8 en 9 bevinden zich dienstwoningen, circa 1930 gebouwd in sobere traditionalistische stijl .
Het oude aangezicht van de Zuid-Willemsvaart is nog verder veranderd doordat de sloot die langs de weg aan de westkant liep verdwenen is. Ook verdwenen zijn talrijke aanlegsteigers die het lange perspectief van het kanaal verlevendigden.

Eindhovens Kanaal

Het peil van het kanaal is 18,34m +NAP. De diepte onder KP bedraagt 2,30 m. De hefinstallatie

bij de keersluis aan de mond van het Eindhovens Kanaal, waar het met de Zuid-Willemsvaart verbonden wordt, is buiten werking, maar nog aanwezig. De oorspronkelijke bruggen zijn voor zwaarder verkeer eerst versterkt, maar de laatste jaren geleidelijk vervangen door nieuwe betonnen bruggen. De weg langs het Eindhovens Kanaal op het gebied van de gemeente Helmond is voor het grootste deel onverhard. Sinds de sluiting in 1974 hebben waterplanten de kans gekregen zich in de meest rustige gedeelten te ontwikkelen.

7.8. Artefacten

Ouder straatmeubilair is in Helmond uiterst schaars. Een enkel gaslantaren zoals deze in het begin van de gasverlichting in Helmond gestaan hebben, is geplaatst voor het huidige gebouw van Obragas aan de Havenweg. In de tuin van het huis aan de Kanaaldijk NW 77 bevinden zich nog enkele identieke lantaarns. Er staan nog enkele paalstraatklokken met ronde wijzerplaten hier en daar opgesteld, waarvan twee VVV klokken. In de kasteeltuin bevindt zich een bank van baksteen en hardsteen, daterend uit de herinrichting van de tuin en bijgenaamd de 'liegbank'. Op de Burgemeester Krollaan 60, bevindt zich de spits van de afgebroken, aan de Veestraat gelegen Heilig Hart kerk van Cuypers (zie ook paragraaf over kerkelijke gebouwen).

7.9. Groenelementen

De Warande is een overblijfsel van het uitgestrekte landgoed van de familie Wesselman en heeft een stervormige aanleg. Het bestaan van de Warande is al bekend sinds de middeleeuwen, o.a. door de aanwezigheid van een heremiet. De aanleg van het sterrenbos dateert van de achttiende eeuw. Een aantal bomen zoals zomereiken en linden op het grafeiland dateert vermoedelijk uit de aanlegtijd. Voor de aanleg van het kasteelpark in 1923 aanleg tekende de bekende tuinarchitect L.A. Springer uit Haarlem. Zijn ontwerp was zoals vele van zijn creaties een mengeling van neo-classicistische tuinaanleg (voorde toegang van het kasteel) en van lanschapsarchitectuur rondom de gracht. Hij offerde een deel van de oorspronkelijke vegetatie en behield een selectie uit het oude geboomte.Springer werkte hier samen met de architect Hanrath. Deze samenwerking heeft ook bij verschillende objecten buiten Helmond plaats gevonden.
Een eikenlaan dwars op de Warandelaan is waarschijnlijk een rest van het landgoed van de familie Wesselman.
In de gemeente bevinden zich enkele monumentale bomen. Bij het stadskantoor: een plataan aan de noordkant,een treurwilg aan de achterkant. Langs de Kanaaldijk Noord West groeien nog enkele monumentale bomen: een kastanjeboom en een plataan.Op het terrein van Begemann, bij de villa Korte Steenweg 4, zijn er enkele oude platanen en een monumentale beuk. Bij de Molenstraat 70 staat een beukenlaan uit de tijd van de aanleg van het protestantse kerkhof (ca. 1870). Op de hoek van de Kasteel Traverse en de Prins Hendriklaan bevindt zich een Libocedrus decurrens en aan de zuidkant van de Julianalaan een Thuya plicata.
Het is globaal bekend dat Springer diverse tuinen in Helmond heeft aangelegd. Zijn eerste omvangrijke creatie is naast het kasteelpark, de tuin van "De Beemd", Aarle-Rixtelseweg 101, bij een landhuis van Hanrath. Deze tuin geeft de concepten van Springer zeer goed weer. De oppervlakte (ca. 3 ha) was voldoende om zowel landschapstijl als een formele tuin en een moestuin aan te leggen. Springer heeft de tuin in de begintijd nog begeleid en doodgegane bomen laten vervangen. De huidige toestand komt voor een zeer groot gedeelte overeen met het ontwerp. Het is bekend dat Springer en Tersteeg een aantal tuinen in Helmond hebben aangelegd. Een exacte opsporing aan de hand van archiefgegevens en vergelijking van ontwerp en huidige toestand zou echter nog plaats moeten vinden. Springer en Hanrath hebben meermalen samengewerkt.
In het gebied van het industrieterrein hebben een aantal wegen nieuwe tracé's gekregen, maar zijn bomenrijen behouden.
Verder heeft de gemeente vrij rijk aan bosgebieden (Stiphoutse bossen, Groot Goor, Bundertjes, de Bakelse Beemden, het Broederbos, een deel van de Brouwhuische Heide en van het Coovels Bos). De meeste van deze gebieden zijn ontstaan door ontginningswerkzaamheden vanaf het einde van de negentiende eeuw en zijn niet soortenrijk. Groot Goor en Coovels Bos vormen hierop een uitzondering.

8. OBJECTGEGEVENS

Objecten zonder huisnummer staan vóór objecten met complete adressen, objecten zonder straatnaam staan vóór objecten met straatnaam. De straatnamen zijn volledig weergegeven, maar zijn alfabetisch ingevoerd volgens postcode (Prins Bernhardlaan bij B, Prins Hendriklaan bij H).

Complex A
Woonhuizen. Opdrachtgever:
Woningbouwvereniging 'Volksbelang'.
1916.
Complex van arbeiderswoningen. Advocaat Botsstraat, De Bruinstraat; nu Advocaat Botsplein (een deel van de De Bruinstraat is ten behoeve van pleinvorming gesloopt). Het begin van de sociale woningbouw in Helmond. De naam wijst op een molen. Blokken van eenvoudig vormgegeven huizen zonder voortuinen, met achtertuinen, deels eenlaags, deels tweelaags. Baksteen. Daken vernieuwd, nieuwe dakkapellen. Sociaal-historisch belang. Representatief voor stedebouwkundige inrichting. *Foto 70.*

Complex B
Woonhuizen. Opdrachtgever: Woningbouwvereniging 'De Hoop'.
1919. Architect: J. Bezemer. Bouwstijl: Traditionalisme.
Complex van arbeiderswoningen. 66 woningen; Willem Beringsstraat, Jan Stevensstraat. Kleinere eenvoudig vormgegeven eenlaagse arbeiderswoningen met samengesteld dak en zolderkamers, deels met portieken. Sociaal-historisch belang. Representatief voor functiepatroon. *Foto 34.*

Complex C
Woonhuizen. Opdrachtgever:
Woningbouwvereniging 'Volksbelang'.
1919 - 1920. Architect: Albert Otten.
Complex van arbeiderswoningen. 179 woningen. Zonnehof, Coovelsstraat e.o.Complex met veel gebruik van puntgevels dwars op de hoofdrichting van het zadeldak van de rij. Markant is een groep van drie huizen (zes woningen) met poorten. Sociaal-historisch belang. Representatief voor stedebouwkundige inrichting. *Foto 598.*

Complex D
Woonhuizen. Opdrachtgever: Woningbouwvereniging 'De Hoop'.
1920. Architect: L. de Vries.
Complex van arbeiderswoningen. Oorspronkelijk 180 woningen; v. Hoeckplein, van den Dungenstraat, v. d. Foelartstraat, van Liemptstraat. Aannemer: v.d. Bosch en Teurlings. Complex met kleinere groepen huizen met naast straten ook pleinvorming. Dwars op de hoofdrichting van de zadeldaken zijn twee aan twee huizen geplaatst die met hun dubbele puntgevel de straatwand verlevendigen. Sociaal-historisch belang. Representatief voor functiepatroon. *Foto's 122; 153; 354.*

Complex E; Hemelrijk
Woonhuizen. Opdrachtgever:
Woningbouwvereniging 'Volksbelang'.
1921 - 1922. Architect: A. Otten.
Complex van arbeiderswoningen. Timmermanstraat, Blinkertsestraat, Beelsstraat, oorspronkelijk 53 woningen. De huizen met zadeldaken vertonen grote dakvlakten, met zolderramen. Er is gezocht naar een benadrukking aan de uiteinden van een huizenrij, door middel van een dwarsgedeelte en een bijzondere aansluiting door verschil in nokhoogte. Vanaf het begin is hier hoofdzakelijk een voetgangersgebied gepland. Een centraal gelegen huis op het plein is versierd met een geglazuurd gevelsteen, waarop als sterren (symbool voor Hemelrijk) zijn afgebeeld. Sociaal-historisch belang. Representatief voor functiepatroon. *Foto 521.*

Complex Ha
Woonhuizen. Opdrachtgever:
Woningbouwvereniging 'De Hoop'. Aannemer:
v. Drenth & Westrenen.
1922-1923. Architect: L. de Vries.
Complex van arbeiderswoningen. Karel Raymakersstraat, Wolfstraat, Wezelstraat e.o. Medewerking met Publieke Werken. Rijen van een bouwlaag en mansardedaken. Het thema van de poort met rondboog komt hier veelvuldig voor. Het meest karakteristieke deel is het poorthuis aan de Wolfstraat waar twee woningen verenigd zijn, met een puntgevel dwars op de hoofdrichting van het dak, waar zich centraal een veelhoekig dak ruiter bevindt, met een koepelkak. De sluitsteen van de poortboog is versierd met een anker, als symbool van de bouwvereniging. Huizenrijen met grotere woningen (twee lagen), met zadeldak. Hier is geen dorps karakter nagestreefd. De hoeken zijn afgesloten door grotere huizen met een schilddak die als volumes naar voren treden. Sociaal-historisch belang. Representatief voor stedebouwkundige inrichting. *Foto 575.*

Complex Hb
Woonhuizen. Opdrachtgever: Woningbouwvereniging 'De Hoop'. Aannemer: Hornix; v. d. Heuvel.
Samenwerking met Publieke Werken.
1923-1924. Architect: L. de Vries.
Complex van arbeiderswoningen. 98 woningen; Wezelstraat, Bunzingstraat, Hermelijnstraat. Complex met rijen van eengezinshuizen, met mansardedaken en dakkapellen. Als markeringselementen zijn in het midden en bij de hoeken van rijen hogere dwars geplaatste volumes met gebroken daken (en dus

hoge puntgevels) en toegangspoorten gebruikt. Enige variatie is aangebracht d.m.v. de vorm van de bogen (rond of spits) en van de lichten in de puntgevels (rechthoekig of rond). Sociaal-historisch belang. Representatief voor stedebouwkundige inrichting. *Foto 45.*

Complex Hc
Woonhuizen. Opdrachtgever:
Woningbouwvereniging 'De Hoop'. Samenwerking met Publieke Werken.
1926 - 1930. Architect: L. de Vries.

Complex van arbeiderswoningen. 177 woningen,Tolpoststraat, Hermelijnstraat, Dasstraat, Bunzingstraat, Wezelstraat, Hindestraat, Eekhoornstraat, Marterstraat, Beverstraat, Pastoor van Leeuwenstraat. Complex met rijen van eengezinshuizen, met mansardedaken en dakkapellen in dezelfde stijl als complex Hb. Als markeringselementen zijn in het midden en bij de hoeken van rijen lagere dwars geplaatste volumes met spitsboogvormig toegangspoorten gebruikt, met een plat dakdeel en poortgebouwen met een grote en twee kleine rondbogen, tentdaken en een spitse dakruiter. Sociaal-historisch belang. Representatief voor stedebouwkundige inrichting. *Foto's 200; 201; 349; 350.*

Complex J
Woonhuizen. Opdrachtgever:
Woningbouwvereniging 'Volksbelang'.
1922 - 1923. Architect: A. Otten.
Oorspronkelijk 32 woningen; Sassenplein e.o. Huizenrijen van baksteen met een laag zonder benadrukking van volumes; eenvoudig zadeldak met dakkapellen. De enige benadrukking is dat de voordeur van de hoekwoningen aan de zijkant is geplaatst, waar zich ook ramen bevinden. Sociaal-historisch belang. Representatief voor stedebouwkundige inrichting. *Foto 487.*

Complex K
Woonhuizen. Opdrachtgever:
Woningbouwvereniging 'Volksbelang'.
1927 - 1928. Architect: Publieke Werken.
Complex van arbeiderswoningen. 189 woningen. Klaverhof, Willem Prinzenstraat, Rector Donkerstraat, Zonnehofstraat, Dijksestraat In complex K is getracht door pleinvorming en een poortgebouw met asymmetrisch geplaatst toren (Klaverhof) een dorps karakter te bereiken. Hier zijn enkele bovenwoningen opgenomen. Ander middel hiertoe is het vormgeven van een rij als aan één vergroot huis. Renovatie heeft vanaf 1982 in dit complex plaats gevonden. Sociaal-historisch belang. Representatief voor stedebouwkundige inrichting. *Foto's 35; 99; 124; 125; 328; 329; 330.*

Eindhovens Kanaal
Oorspronkelijke functie: Kanaal. Huidige functie: Natuurgebied. Opdrachtgever: Gemeente Eindhoven.
1846. Verbouwing: 1932.
Ijzeren hefbrug buiten werking aan de mond met de Zuid-Willemsvaart. Brug bij de Goorsebaan met bakstenen hoofden en met ijzer aan de buitenkant versterkte pijlers, ijzeren profielen en houten wegdek. De vegetatie langs het kanaal en het rustige water bieden nu een aantrekkelijk landschap. Aansluiting van Eindhoven op Zuid-Willemsvaart. Peil 18, 34 +NAP, in 1932 verruimd en toen bevaarbaar voor schepen tot 400 ton. Diepte onder KP 2,30 m; in 1974 afgesloten voor de binnenvaart. Historisch, industrieel-archeologisch belang. *Foto's 1; 2.*

Sluis nr. 7
Sluis en installaties.Opdrachtgever: Rijkswaterstaat.
1826.
De sluizen van Helmond hebben onder het oorloggeweld geleden, zodat van de oorspronkelijke installaties niet veel meer is te zien. Ten opzichte van de oorspronkelijke schaal en het sluisprincipe wijken zij echter niet zo sterk af van de vroegere situatie. Deze sluizen zijn traditioneel op palen gefundeerd. Recent wachtershuisje; aanpassing na oorlogsschade. Industrieel-archeologisch belang. *Foto 3.*

Sluis nr. 8
Sluis en installaties. Zie ook sluis 7 en sluis 9. Opdrachtgever: Rijkswaterstaat.
ca. 1826. Kern: 1913; 1921. Verbouwing: 1946; 1950.
Constructeur: Rijkswaterstaat.
De westelijke kolkwand bevat basaltzuilen en is in 1913 gebouwd, de oostelijke betonnen kolkwand in 1921. Bij de herstelwerkzaamheden na de Tweede Wereldoorlog zijn dezelfde materialen toegepast. De spuiduiker bij de sluis is in 1921 gebouwd. De oude ophaalbrug heeft in de jaren tachtig plaats gemaakt voor een nieuwe. Aan de zuid-westkant van sluis 8 bevinden zich twee dienstwoningen (zie Kanaaldijk ZW 1). Industrieel-archeologisch belang. *Foto 4.*

Sluis nr. 9
Sluis en installaties. Zie ook sluis 7 en sluis 8. Opdrachtgever: Rijkswaterstaat.
1826. Verbouwing: 1930.
De huidige breedte (20 m) is in 1930 bereikt, toen stalen damwanden werden geplaatst. De spuiduiker bij de sluis dateert uit 1919, de Aa duiker uit 1927. De ophaalbrug is kort na de Tweede Wereldoorlog hersteld, deels uit bestaand brugonderdelen. Aan de zuid-oostkant van sluis 9 bevinden zich twee dienstwoningen (zie Kanaaldijk ZO 10 en 12) Industrieel-archeologisch belang. *Foto 5.*

Zonnewijzer.
Beschrijving MRS: In de tuin een zonnewijzer op, een gebeeldhouwd natuurstenen voetstuk in Lodewijk XV stijl, welke van belang is wegens oudheidkundige waarde. Architectuurhistorisch belang. Rijksmonument. Geen foto.

over een lengte van 75 km door Nederland en voor de rest circa 35 km over Belgisch grondgebied. Opdrachtgever: Rijkswaterstaat. De Zuid-Willemsvaart innoveerde qua maten; daarnaast wordt het Gebruik van trasbeton voor de funderingen van sommige sluizen wordt gezien als een technische innovatie. Er zijn 15 sluizen op Nederlands grondgebied, waarvan drie op het gebied van Helmond, met name de sluizen 7, 8 en 9. Totaal werden er 19 sluizen gebouwd. De oorspronkelijke/geplande maten waren: diepte 2,1m; bodembreedte 10 m, breedte op de waterspiegel 18 m. Huidige breedte : ca 24 m. De huidige afmetingen zijn als volgt: waterspiegelbreedte 24 m, diepte 2,40 m, natte doorsnede 48 m2. Historisch belang; industrieel-archeologisch belang. *Foto 6.*

Zonnewijzer.
Beschrijving MRS: In de tuin een zonnewijzer op, een gebeeldhouwd natuurstenen voetstuk in Lodewijk XV stijl, welke van belang is wegens oudheidkundige waarde. Architectuurhistorisch belang. Rijksmonument. Geen foto.

Aarle-Rixtelseweg 2.
Woonhuis.
ca. 1935. Bouwstijl: Invloed van Amsterdamse School.
Baksteen. Bovenlichten glas-in-lood. Stalen kozijnen. Samengesteld hoog dak, brede overstek, rode daktegels. Villa. Hoek Julianalaan. Architectuurhistorisch belang. *Foto 603.*

Aarle-Rixtelseweg 14.
Voorgaande functie(s): Woonhuis. Huidige functie: Kantoor. Opdrachtgevers: A.P.L. van Thiel; J.P.H.M. Coovels.
1930. Architect: J.W. Hanrath. Bouwstijl: Neoclassicisme.
Verbouwing: XX B.
Baksteen. Hoeklisenen met blokmetselwerk. Oostgevel met fronton waarin een ovaal oculus, driezijdig erker met balkon en balustrade. Noordgevel met gepleisterde middenpartij over twee etages; uitzwenkend bovengedeelte. Schuiframen met kleine roedeverdeling, luiken. Hoofdingang met trap en met boog en pilasters, panelendeur, bovenlicht met kleine roedeverdeling. Schilddak met plat, vernieuwde Hollandse pannen. Dakconsoles, gladde gepleisterde lijst. Vier hoekschoorstenen. Dakkapellen met vleugels. Parkachtig aangelegde tuin, met o.a. eiken. 1930. Fabrikantenvilla. Vierkante plattegrond, spiegelsymmetrische gevelopbouw. Het is een voor die tijd zeer conservatief ontworpen huis. Bijzondere vormgeving, sociaal-historisch belang. Gemeentelijk monument. *Foto 7.*

Aarle-Rixtelseweg 20.
Woonhuis. Landhuis.
ca. 1920. Bouwstijl: Rustieke stijl.
Baksteen. Puntgevel. Stalen draairamen. Zadeldak, doorlopend stervormige schoorsteen. Rode verbeterde Hollandse pannen. Modern bijgebouw achter. Diepe voortuin.Drielaags, twee lagen onder de kap. Het huis is gebouwd op een terp, naast een lager gelegen vochtig gebied. Architectuurhistorisch belang. *Foto 604.*

Aarle-Rixtelseweg 76.
Woonhuis. Opdrachtgever: familie Fentener Van Vlissingen.
ca. 1920. Architect mogelijk J.W. Hanrath. Bouwstijl: Vaderlands rustieke stijl.
Baksteen, wit gepleisterd. Draairamen, kleine roedeverdeling. Rechts raam met korfboog. Zadeldak Aanbouw links. Vrij diepe voortuin met geboomte uit de bouwtijd. Diepe achtertuin. Landhuis. Drielaags. Architectuurhistorisch belang. *Foto 605.*

Aarle-Rixtelseweg 80.
Woonhuis.
ca. 1930. Bouwstijl: Engelse cottage stijl.
Baksteen, wit gepleisterd. Bovendeel van gevel: gepotdekseld hout. Stalen draairamen, kleine roedeverdeling. Samengesteld dak, rieten dekking. Tuin met veel gazon. Villa met L-plattegrond. De opdrachtgever was volgens mondelinge informatie Engels. Voorbeeld van een, in deze periode en in deze plaats ongebruikelijke stijl. Geen foto toegestaan.

Aarle-Rixtelseweg 63.
Voorgaande functie(s): Woonhuis. Huidige functie: Kantoor.Opdrachtgever: J.A. Carp.
1921. Architect: H.Teeuwisse. Bouwstijl: Expressionisme. Elementen van Amsterdamse School.
Baksteen; vlinder plattegrond met centraal geplaatste, sterk vertikaal gelede toren, cirkelvormige uitbouwen met loggia's op de hoeken aan de westkant. Openslaande ramen met kleine roedeverdeling, loden omranding met Amsterdamse School achtige motieven. Driedelingsmotief in de torenramen. Mansardedak met een overheersend volume, lei in Maasdekking. Centrale vide. Bijzonder materiaalgebruik, met veel toepassing van verschillende kleuren marmer (o.a. groen en zwart), glas-in-lood verrière boven de centrale vide. Gevel met klimplanten. Grote tuin met statige bomen uit de bouwtijd. Heggen. Tuinontwerp waarschijnlijk D. Tersteeg. Fabrikantenvilla. De volumen lijken (in een andere schaal) op die van slot Hubertus (Berlage). Volumebehandeling, mansardedak, loodversieringen om de ramen en andere decoratieve elementen vertonen een sterke invloed van de Amsterdamse school. Bijzondere vormgeving, architectuurhistorisch belang (de architect was rijksbouwmeester). Gemeentelijk monument. *Foto's 8; 9; 10.*

Aarle-Rixtelseweg 65; 67.
Dubbel woonhuis. Zie ook Aarle Rixtelseweg 63 (villa).
Opdrachtgever: J.A. Carp.
1921. Architect: H. Teeuwisse. Bouwstijl: Expressionisme, elementen van Amsterdamse School.
Baksteen, decoratief vertikaal metselwerk in voorgevel. Openslaande ramen met kleine roedeverdeling, loden om-

randing met Amsterdamse School achtige motieven; houten garagedeuren met rabatdelen. Mansardedak met een overheersend volume, lei in Maasdekking. Dakvensters in aaneengesloten band. Dit gebouw is als bijgebouw van de villa van J.A. Carp gebouwd in dezelfde stijl. Het bestaat uit twee haaks op elkaar staande woondelen en een diagonaal geplaatst garagedeel, het vlinderplattegrond verwijst naar het hoofdgebouw. Garages en woning voor bedienden. Bijzondere vormgeving. *Foto's 11; 12.*

Aarle-Rixtelseweg 77.
Voorgaande functie(s): Langgevelboerderij. Huidige functie: Woonboerderij.
ca. 1890.
Baksteen; bedrijfsgedeelte opnieuw gevoegd, kepermetselwerk langs dakrand. Zesruits ramen, luiken; deur met rabatdelen en tweedelig bovenlicht; dakkapellen met kleine makelaars; getoogde kardeuren. Zadeldak, gesmoorde golfpannen. Voorbeeld van een, in deze periode en in deze plaats gebruikelijke stijl. Representatief voor lineair patroon. *Foto 13.*

Aarle-Rixtelseweg 101.
De Beemd. Woonhuis. Villa. 1919. Architect: J.W. Hanrath. Bouwstijl: Rustiek traditionalisme.
Baksteen, het bovenste deel van de gevel gepotdekseld hout. Zesruits ramen in groepen van twee of drie. Strekken. Voordeur met balkon. Zadeldak, rode vernieuwde Hollandse pannen. Interieur met historiserende eiken inbouwelementen. In landschapsstijl aangelegd park van ca, 3 ha. Achter het huis formele Engelse tuinaanleg. Zeldzame bomen (o.a. gingko, pluimes, christusdoorn, hopbeuk enz.). Vijver. Ontwerper: L.A. Springer, 1919. Totaal vier lagen, waarvan drie onder het hoge dak. Huis in geringe mate verbouwd. Opdrachtgever: J.M. Matthijsen. Het huis is op een terp gebouwd (grond afkomstig van het graven van de vijver). Architectuurhistorisch belang. Uitzonderlijke tuin. *Foto 14.*

Aarle-Rixtelseweg 105.
Voorgaande functie(s): Koetsierswoning. Huidige functie: Woonhuis. Zie Aarle Rixtelseweg 101. Aannemer: Gerard Schampers.
1919. Bouwstijl: Vaderlandse rustieke stijl. Verbouwing: 1954.
Baksteen; ingangspoortaal met bakstenen kolom, portaal achter; klein balcon. Zesruits ramen; houten garagedeuren. Naar buiten geknikt zadeldak met wolfeind; rode opnieuw vernieuwde Hollandse pannen. Deel van ensemble. Architectuurhistorisch belang. *Foto 15.*

Aarle-Rixtelseweg 107.
Schevelingen. Café.
XIX d.
Baksteen, deels nieuw gevoegd; waranda met slanke gietijzeren Corinthische zuiltjes. Zesruits schuiframen, luiken. Zadeldak met dakkapel, gesmoorde Hollandse pannen. Deel van oorspronkelijke gelagkamer bewaard. Aanbouw links. Lindebomen, deels jonge aanplant. Terrasverbouwing. Architectuurhistorisch belang. Representatief voor functiepatroon. Rijksmonument. *Foto 16.*

Abdijlaan 4.
O.L. Vrouw van Binderen. R.K. Kerk. Zaalkerk. Andere naam: O.L. Vrouw Lelie onder de Doornen.
1956. Architect: C. Roffelsen. Bouwstijl: Invloed van Bossche school. Constructeur: A. Pannekoek.
Baksteen. Voorportaal. Deur met stenen omlijsting. Parabool gewelfdak met dwarse lichtbanden. Voorgespannen betonconstructie; hetzelfde procédé is eerst toegepast bij de bouw van de fabriek van Vullings te Heeze. Bouwhistorisch belang (dakconstructie). *Foto 17.*

Ameidestraat 3.
Woonhuis; winkel. Opdrachtgever: G. Schulte.
1940. Bouwstijl: Late neogotiek.
Handgevormd baksteen; trapgevel met klimfries; hergebruikte gevelstenen, o.a. met schelpmotief; brede winkelpui met drievoudige boog, sierankers. Kruiskozijnen; segmentbogen met boogontlasting; glas-in-lood. Zadeldak. Wapensteen van v.m. Blokhuis te Liessel uit 1574. Bijzondere, weinig voorkomende stijl voor dit type pand in deze plaats en deze periode. *Foto 18.*

Sint Antoniusweg 6.
Voorgaande functie(s): Langgevelboerderij. Huidige functie: Boerderij.
ca. 1920.
Baksteen. Vernieuwde ramen, luiken; glas-in-lood bovenlichten. Gebroken zadeldak, dakvenster, gesmoorde tuile du Nord pannen. Stalgedeelte tot woonhuis verbouwd. Voorbeeld van een, in deze periode en in deze plaats gebruikelijke stijl en bouwtype. *Foto 19.*

Bakelsedijk.
Langs de Bakelsedijk als al lang bestaand uitvalsweg is de lintbebouwing vanaf de jaren twintig toegenomen. Straatbeplanting: platanen. Straatbeeldtyperend. *Foto 20.*

Bakelsedijk 6.
Wilhelmina. Woonhuis; café.
ca. 1925
Symmetrische opbouw van gevel, met een middenpartij en beiderzijds drie vensterassen.
Gepleisterde baksteen. Bovenlichten met glas-in-lood; bewerkte tussendorpels, uitkragende middenraampartij op eerste verdieping met benadrukte stijlen. Schilddak, rode verbeterde Hollandse pannen. Documentair belang. *Foto 21.*

Bakelsedijk 10; 12.
Dubbel woonhuis.
ca. 1930. Bouwstijl: Overgangsstijl.
Baksteen met schuin en vertikaal gemetselde velden, erkers, betonnen bovendorpels. Kruiskozijnen. Samengesteld dak, gesmoorde tuile du Nord pannen. Middenstandswoningen. Representatief voor lineair patroon. *Foto 22.*

Bakelsedijk 1.
St Jozef pastorie. Voorgaande functie(s): R.K. pastorie. Huidige functie: Kantoor.
1923. Architect: Wolter te Riele. Bouwstijl: Elementen van neoclassicisme en traditionalisme.
Baksteen, blokmetselwerk op hoeken, natuurstenen sluitstenen; driezijdige middenuitbouw. Schuiframen met kleine roedeverdeling, luiken met oorspronkelijk beslag. Schilddak met uitzwenkend overstek, rode verbeterde Hollandse pannen, dakkapellen met frontons, hoekschoorstenen, dakpirons. Sociaal-historisch, architectuurhistorisch belang. Representatief voor functiepatroon. *Foto 23.*

Bakelsedijk 3; 5.
Woonhuis.
ca. 1930. Bouwstijl: Traditionalisme.
Baksteen. Voordeur met betonnen luifel en bolle zuiltjes; erkers op begane grond, raam tripletten met luifels op de eerste verdieping. Wolfdak, rode tuile du Nord pannen. Tuin rondom. Twee-onder-een kap. Voorbeeld van een, in deze periode en in deze plaats gebruikelijke stijl. *Foto 24.*

Bakelsedijk 7.
Voorgaande functie(s): Langgevelboerderij. Huidige functie: Woonboerderij.
1910
Baksteen; muizetanden metselwerk langs daklijn; sierankers, gedenksteen. Segmentbogen met boogvulling,siertegels, luiken. Twee getogen kardeuren, drie stalramen. Paneeldeur met gesmeden sierrooster (met Art Nouveau elementen). Zadeldak, gesmoorde Muldenpannen. Gevelsteen: P. & A. v. d. Hurk. Cultuurhistorisch belang. *Foto's 25; 26.*

Bakelsedijk 135; 137.
Dienstwoningen.Opdrachtgever: Gemeente Helmond.
1927. Bouwstijl: Traditionalisme.
Baksteen. Segmentbogen met boogvulling, vernieuwde ramen, luiken. Zadeldak met haaks gedeelte, rode Muldenpannen. Vooroorlogse pomp in modern pompgedeelte; vooroorlogse kranen bij reservoirs buiten. Laatste bouwkundige overblijfselen van de oorspronkelijke bebouwing. Industrieel-archeologisch belang. *Foto 27.*

Bij Bakelsedijk 139.
Waterwinning.
Begemann pomp uit 1927 in modern pompgebouw, kranen van reinwaterkelders uit 1927 buiten. Industrieel-archeologisch belang. *Foto's 28; 29.*

Beelsstraat.
Straat met ongeplande bebouwing uit de jaren twintig/dertig, nabij de geplande uitbreidingen van de woningbouwverenigingen. Documentair belang. *Foto 30.*

Beelsstraat 31; 33.
Voorgaande functie(s): Woonhuizen; winkel. Huidige functie: Woonhuizen.
ca. 1930. Bouwstijl: Overgangsstijl.
Baksteen, decoratief metselwerk van gele strengpersstеen. Openslaande ramen met driedelige bovenlichten, winkelpui vernieuwd. Zadeldak met nok dwars op straat, verbeterde Hollandse pannen. Dubbel woonhuis. Drielaags. Voorbeeld van een, in deze periode en in deze plaats gebruikelijke stijl. *Foto 31.*

Willem Beringsplein.
Woonplein. Zie ook complex K.
1927-1928. Architect: Publieke Werken Helmond.
Representatief voor stedebouwkundige inrichting. *Foto 32.*

Willem Beringsplein 88; 90; 92; 94.
Het Huuske. Voorgaande functie(s): Woonhuizen. Huidige functie: Woonhuizen, buurthuis.
1927-1928. Architect: Publieke Werken Helmond.
Bouwstijl: Invloeden van Amsterdamse School.
Baksteen, betonnen cordons, houten rabat, gebogen arkelachtig geveldeel. Ramen vernieuwd. Zadeldak met kruisend deel, rode verbeterde Hollandse pannen.Tweelaags. Architectuurhistorisch belang. Representatief voor stedebouwkundige inrichting. *Foto 33.*

Willem Beringsstraat 20; 22; 24; 26; 28.
Woonhuizen. Zie complex B. Opdrachtgever: Woningbouwvereniging 'De Hoop'. Aannemer: J. v. d. Dun.
1919. Architect: J. Bezemer. Bouwstijl: Traditionalisme.
Baksteen. Strekken, dubbele schuiframen, vernieuwd. Zadeldak, met kruisend deel (lager nok); rode Muldenpannen (oorspronkelijk rode tuile du Nord pannen). Een van de eerste projekten van'De Hoop'. Voorbeeld van een, in deze periode en in deze plaats gebruikelijke stijl. *Foto 34.*

Willem Beringsstraat 45; 47; 51; 53.
Woonhuizen. Opdrachtgever: Woningbouwvereniging 'Volksbelang'.
1929. Architect: Publieke Werken. Bouwstijl: Traditionalisme.

Baksteen, kettingverband. Rondboogpoort in het midden van het blok. Ramen vernieuwd. Bloembakken op eerste verdieping in het midden. Schilddak met lager zijschilden, rode verbeterde Hollandse pannen. Voorbeeld van een, in deze periode en in deze plaats gebruikelijke stijl. Straatbeeldtyperend. *Foto 35.*

Prins Bernhardlaan.
Woonstraat. Straat met een vrij ruime opzet, met invloed van de Engelse stedebouw (Engelse tuinsteden).
Representatief voor stedebouwkundige inrichting. *Foto 36.*

Prins Bernhardlaan 2.
Woonhuis. Hoekhuis.
1921. Bouwstijl: Rustieke stijl.
Baksteen. Zesruits en vierruits ramen in groepen, erkertje op eerste verdieping. Mansardedak met wolfeind, kruisende uitbouw, rode kruispannen. Buxusheg, tuin. Voorbeeld van een, in deze periode en in deze plaats gebruikelijke stijl.
Representatief voor stedebouwkundige inrichting. *Foto 37.*

Prins Bernhardlaan 4.
Woonhuis. Hoek Emmastraat.
1920. Bouwstijl: Traditionalisme.
Baksteen, hoekerker over gehele hoogte. Zesruits vensters, smeedijzeren vensterhekken, panelendeur. Schilddak met rode opnieuw verbeterde Hollandse pannen. Buxusheg, tuin rondom. Voorbeeld van een, in deze periode en in deze plaats gebruikelijke stijl. Representatief voor stedebouwkundige inrichting. *Foto 38.*

Prins Bernhardlaan 1; 3; 5.
Woonhuizen.
1923. Bouwstijl: Elementen van Engelse tuinwijkarchitectuur.
Baksteen, kepermetselwerk langs dakrand. Erkers, vensters op begane grond vernieuwd. Schilddak met kruisend zadeldak, rode tuile du Nord pannen, dakkapellen met plat dak, uitbouwen aansluiten op dakkapellen opzij met plat dak. Buxusheg langs voortuin, klimplant rechts, tuin achter. Voorbeeld van een, in deze periode en in deze plaats gebruikelijke stijl. Representatief voor stedebouwkundige inrichting. *Foto 39.*

Prins Bernhardlaan 7; 9.
De Roef; de Boeg. Dubbel woonhuis.
1922. Architect: W.A. Dille. Bouwstijl: Rustieke stijl, met expressionistische en Amsterdamse School elementen.
Baksteen in kloostermoppenformaat. Eerste verdieping deels gepotdekseld hout. Stalen kozijnen met glas-in-lood, soms over de gehele raamoppervlakte. Ingangspartij in T-vorm met glas-in-lood lichten. Deur met smeedijzeren slangmotief. Sommige vensters met luiken. Rieten dak met asymmetrische schilden. Oorspronkelijke trap en betimmering. Tuin rondom. Oorspronkelijk gepland als villa.
Architectuurhistorisch belang. *Foto's 40; 41; 42.*

Prins Bernhardlaan 11; 13.
Woonhuis.
1923. Bouwstijl: Traditionalisme.
Baksteen, keperfries langs dakrand; ankers. Portaal met rondboog, erkers. Zadeldak met rode tuile du Nord pannen, dakkapellen met gepotdekseld hout. Voor- en achtertuin. Voorbeeld van een, in deze periode en in deze plaats gebruikelijke stijl. Representatief voor stedebouwkundige inrichting. *Foto 43.*

Beugelsplein 10.
Voorgaande functie(s): Onbekend. Huidige functie: Horeca.
ca. 1915. Bouwstijl: Sober eclecticisme.
Cementsteen; gepleisterd metselwerk langs gevelranden, Vlaamse gevel. Gepleisterde raamomranding; ramen vernieuwd. Portaal met segmentboog, dubbele deur. Zadeldak met gesmoorde Muldenpannen. Voorbeeld van een, in deze periode en in deze plaats gebruikelijke stijl. *Foto 44.*

Beverstraat.
Zie ook complex Hc.
1928-1930.
Representatief voor stedebouwkundige inrichting. *Foto 45.*

Binderen.
Terrein. Sporen van zeven eeuwen oude bewoning (klooster Binderen).
Historisch, archeologisch belang. Gemeentelijk monument.

Binderseind 30; 32.
Voorgaande functie(s): Woonhuis; winkel of café. Huidige functie: Woonhuis; café.ca. 1890. Bouwstijl: Eclecticisme.
Baksteen, geschilderd; ankers. Op eerste verdieping T-ramen met profielomlijsting en kuiven; hoekbalkon met vernieuwd hek. Schilddak, rode verbeterde Hollandse pannen, gestucte lijst. Uitbouw met plat dak. Hoekpand, afgeschuinde hoek.
Representatief voor stedebouwkundige inrichting. *Foto 46.*

Binderseind 5.
Woonhuis; winkel. Hoekpand, langs De Loop.
ca. 1890. Bouwstijl: Traditionalisme.
Baksteen, speklagen van strengpersstеen; decoratief metselwerk langs daklijst. Winkelpui vernieuwd; segmentbogen op eerste verdieping, zijgevel met zesruits schuifraam, voorgevel met vernieuwde vensters. Schilddak, tuile du Nord pannen, dakkapel met spits tentdak. Voorbeeld van een, in deze periode en in deze plaats gebruikelijke stijl. *Foto 47.*

Binderseind 23.
Voorgaande functie(s): Herberg/concertzaal; parochiehuis. Huidige functie: Filmhuis.

1877. Verbouwing ca. 1930. Bouwstijl: Elementen van neo-Renaissance stijl.
Baksteen met natuurstenen speklagen, brede asymmetrisch geplaatste trapgevel met rond medaillon. Op eerste verdieping twee aan twee geplaatste vensters met korfbogen met stenen aanzet- en sluitstenen, boogvulling; midden in de gevel een bind raampje; venster in geveltop met polychrome boogvulling met aan weerszijden halve bogen. Op de begane grond, vier ramen ben kleine roedeverdeling in de boven lichten, vernieuwde deur met rondboog. Schilddak met plat. Herberg met concertzaal (G. Kuijpers) later café 'De Zwarte Ruiter'. Architectuurhistorisch, sociaal-historisch belang. *Foto 48.*

Binderseind 45; 47; 49; 51.
Woonhuizen.
ca. 1930. Bouwstijl: Interbellum stijl.
Baksteen; betonnen luifels, puntgevels bij de twee eindpanden van het blok. Horizontale roedeverdeling, bij de meeste ramen vernieuwd; luifels met daarboven licht. Zadeldak, met kruisend deel bij de eindpanden.
Documentair belang. Representatief voor stedebouwkundige inrichting. *Foto 49.*

Bindersestraat 26; 28; 30; 32; 34; 36; 38; 40; 42; 44; 46.
Woonhuizen.
ca. 1910.
Baksteen. Zadeldak met kruisend deel op blokuiteinden; gesmoorde romaanse pannen. Eenlaags. Rij arbeidershuizen. Sociaal-historisch belang. *Foto 50.*

Bindersestraat 1a; 1 b.
Woonhuizen.
1922. Bouwstijl: Traditionalisme.
Baksteen, geschilderd; symmetrisch geplaatste risalieten met puntgevel; sierankers met rosetten, siermetselwerk bij bovendorpels. Vensterindeling vernieuwd, driedelige bovenlichten met glas-in-lood. Zadeldak, gesmoorde tuile du Nord pannen. Sociaal-historisch en documentair belang *Foto 51.*

Bindersestraat 1c; 1 d.
Dubbel woonhuis.
1922. Bouwstijl: Traditionalisme.
Baksteen met siermetselwerk langs dakrand; sierankers met rosetten Bovenlichten met driedeling en dubbel driedeling, vierruiters op eerste verdieping van 1 d. Gebroken zadeldak met gesmoorde kruispannen, dubbele dakkapel, kruisend deel met puntgevel (1 d). Achtertuin met bomen uit de bouwperiode. Sociaal-historisch en documentair belang. *Foto 52.*

Bindersestraat 13.
Voorgaande functie(s): Langgevelboerderij. Huidige functie: Woonboerderij.
ca. 1900. 1928: oprichting van dorserij.
Baksteen, keperfries langs dakrand van woongedeelte, houten betimmering, gepleisterde plint; betimmering in de top van de korte gevel. T-ramen op eerste verdieping, verder ramen en deuren vernieuwd; strekken; twee getoogde deeldeuren vernieuwd. Deur in het midden van de korte gevel. Zadeldak, gesmoorde Muldenpannen. Sociaal-historisch belang. *Foto 53.*

Bindersestraat 15; 17; 19; 21; 23; 25; 25; 27.
Woonhuizen.
ca. 1910.
Baksteen, keperfries langs dakrand, gepleisterde plint. Op nrs 17 en 19 zesdelige schuiframen. Zadeldak, vernieuwd. Eenlaags, drie vensterassen. Nrs. 17 en 19 twee vensterassen. Rij eenvoudige bakstenen eenlaagse arbeidershuizen met een doorlopende nok parallel aan de straat. Arbeiderswoningen. Deze huizen zijn aan het begin van de eeuw als investering gebouwd. Sociaal-historisch belang. *Foto's 54; 55.*

Binnen Parallelweg 2.
Van Gend en Loos. Goederenloods.
vóór 1917?
Baksteen. Laadperron, tiental laaddeuren. Zadeldak met grote overstek. Kantoorgebouw met plat dak van later datum (vermoedelijk jaren twintig). Goederenloods van de spoorwegen. Gesitueerd langs spoorlijn. Na de sloop van het oude station is het een zeer zeldzaam geworden overblijfsel van de oudere spoorweggebouwen. Industrieel-archeologisch belang. *Foto's 57; 58.*

Binnen Parallelweg 25a ; 25 b.
Voorgaande functie(s): Paardestallen. Huidige functie: Leegstand.
1887.
Handvorm baksteen. Zes getogen staldeuren op regelmatige afstanden; ramen op eerste verdieping vernieuwd, dichtgetimmerd. Zadeldak, tuile du Nord pannen.
Bedrijfsruimte/paardestallen. (Het grenst aan café Tivoli, dat eveneens verwaarloosd is en kort door Van Vlissingen na de Tweede Wereldoorlog als tekenkantoor werd gebruikt). In handen geweest van Jan van Bussel/Van der Sande later Van Gend en Loos. Langwerpig bakstenen gebouw met twee bouwlagen en een zadeldak. De begane grond diende als paardestal, de eerste verdieping voor opslag. Dit gebouw bevond zich op het tijdstip van de inventarisatie als in een zeer slechte toestand. Met het verdwijnen hiervan zal een van de laatste getuigen aan het vroegere vrachtrijden zijn verdwenen.
vóór 1918.
Industrieel-archeologisch belang. *Foto 59.*

Binnen Parallelweg 27.
Vlisco. Voorgaande functie(s):electriciteitscentrale. Huidige functie: Energieverwekking. Opdrachtgever: P.F. van Vlissingen.

1927. Aannemer: Nederl. Aannemingsmij v.h. Boerma.
Bouwstijl: Vroeg functionalisme. Verbouwing : 1937.
Baksteen met een verticale geleding van de gevel. Plat dak.
Interne constructie: betonnen kolommen en vloeren. De twee delen van gebouw lijken door hetzelfde architectuur/contructiebureau te zijn ontworpen.Industrieel-archeologisch belang. *Foto 60.*

Binnen Parallelweg 27.
Vlisco. Voorgaande functie(s): Fabrieksgebouw. Huidige functie: Opslag. Opdrachtgever: P.F. van Vlissingen.
1911. Bouwstijl: Vroeg functionalisme.
Betonskelet met geschilderd metselwerk. Stalen kozijnen. Sheddak (zaagtandspanten) met ronde ramen op eindgevels. Het is een vrij vroeg voorbeeld van industrieel verdiepingsbouw, dat nu betrekkelijk zeldzaam is geworden. Het gebouw is bovendien beeldbepalend. Het bedrijf bestaat sinds 1846, verdiepingsbouw maakte een grote toename van nuttige ruimte mogelijk in een groeifase. Het gebouw is opgetrokken als verdiepingsbouw (vier lagen) met betonskelet en niet-dragende buitenmuren; de daken hebben beton zaagtandspanten, haaks op de lange gevel, de oorspronkelijke indeling is nog aanwezig. De plattegrond is schuin. Het bouwjaar is zeer leesbaar in de gevel opgenomen. Architect volgens informant J.W. Hanrath. De stijl van het gebouw komt echter niet overeen met de gangbare stijl van Hanrath. Industrieel-archeologisch belang. *Foto's 61; 62; 63; 64.*

Binnen Parallelweg 27.
Vlisco. Voorgaande functie(s): Watertoren. Huidige functie: Bedrijfsbrandweer. Opdrachtgever: P.F. van Vlissingen.
Aannemer: Th. Roijakkers.
1881. Architect: Th. Roijakkers.
Baksteen, achthoekig plattegrond, velden. Vensters met rondbogen. Dak achthoekig met plat, vernieuwde kap. Industrieel-archeologisch belang. Het oudste gebouw nog aanwezig op het Vlisco terrein. Het is grondig gerestaureerd om als dienstgebouw voor de bedrijfsbrandweer te dienen. *Foto's 65; 66.*

Binnen Parallelweg 27.
Vlisco. Voorgaande functie(s): Ketelhuis en electrische centrale. Huidige functie: Energieverwekking. Opdrachtgever: P.F. van Vlissingen.
1913. Bouwstijl: Overgangsstijl. Architect: J.B. Kam?
Aannemer: G. Schampers.
Dit ketel/turbinehuis vormt (technisch) een vitaal onderdeel van de fabriek, maar neemt ruimtelijk ook een centrale plaats in. In het archief Begemann bevinden zich installatie tekeningen uit 1914.
Baksteen, velden, friezen. Ijzeren kozijnen en kleine roeden. Middenvenster met rondboog. Zadeldak, pannen. Tweelaags. Spiegelsymmetrisch geleden gevel. Industrieel-archeologisch belang. *Foto 67.*

Binnen Parallelweg 27.
Vlisco. Voorgaande functie(s): Drukwalsgebouw/graveerderij. Huidige functie: Drukkerij en bedrijfsarchief.
1928. Bouwstijl: Functionalisme.
Baksteen, uitkragende gevel. Ijzeren kozijnen, grote rechthoekige vensters. Sheddak in langsrichting. Betonskelet. Industrieel-archeologisch belang. *Foto 68.*

Binnendoor 1; 2.
Woonhuizen.Opdrachtgever: Gemeente Helmond.
1924. Architect: Publieke Werken. Bouwstijl: Invloed van expressionisme. Verbouwing: 1989.
Baksteen; torenvormige uitbouw op hoek, één aansluitende gevel met halve trapgevel. Ramen vernieuwd, erker.
Zadeldak, vernieuwd. Deel van complex L, blok van vijf gemeentewoningen. Markante hoek van woningbouwprojekt. Architectuurhistorisch belang. Representatief voor stedebouwkundige inrichting. *Foto 56.*

Blinkertsestraat 4.
Voorgaande functie(s): Onbekende functie. Huidige functie: Islamitisch centrum.
ca. 1920. Bouwstijl: Overgangsstijl.
Baksteen; twee risalieten met betonnen hoek decoratie, frontonachtige gevelafsluiting in het midden. Poorten met keperbogen. Veranderde pui. Plat dak. Documentair belang. *Foto 69.*

Advocaat Botsplein 6 tot 40.
Woonhuizen. Zie woningbouwcomplex De Bult.
1916. Bouwstijl: Traditionalisme.
Representatief voor stedebouwkundige inrichting. *Foto 70.*

Advocaat Botsstraat.
Foto 71.

Advocaat Botsstraat 56; 58; 60; 62; 64; 66; 68; 70; 72; 74.
Woonhuizen. Bouwstijl: Traditionalisme.
Sociaal-historisch belang. Representatief voor stedebouwkundige inrichting. *Foto 72.*

Van der Brugghenstraat 43.
Oude Toren. Voorgaande functie(s): R.K. kerktoren.
Huidige functie: Geen functie.
XV. Bouwstijl: Brabantse gotiek. Kern: XV. Verbouwing: 1955.
Beschrijving MRS: Kerktoren. Torenruimte van de in de 19e eeuw afgebroken middeleeuwse kerk. Vlakopgaand bouwwerk uit omstreeks 1400, bestaande uit de vier door tufstenen waterlijsten gescheiden geledingen met spaarnissen. Architectuurhistorisch belang. Rijksmonument. *Foto 73.*

Bruhezerweg 16.
Voorgaande functie(s): Boerderij. Huidige functie: Woonhuis.
ca. 1930. Bouwstijl: Traditionalisme.
Baksteen. Deurportaal met rondboog. Mansardedak met gesmoorde tuile du Nord pannen. Aanbouw achter.
Documentair belang. *Foto 74.*

Van Brusselstraat.
Woonhuizen. Zie complex D.
1919. Architect: L. de Vries.
Representatief voor stedebouwkundige inrichting. *Foto 75.*

't Bysterveld 5; 6.
Woonhuizen.
ca. 1935. Bouwstijl: Interbellum stijl.
Baksteen; middenrisaliet. Ramen en deuren vernieuwd, zes hoekige ramen op zolderverdieping. Zadeldak haaks op straatwand, langer risaliet eveneens met zadeldak. Twee-onder-een-kap. Representatief voor stedebouwkundige inrichting. *Foto 76.*

't Bysterveld 7; 8.
Dubbel woonhuis.
ca. 1935. Bouwstijl: Interbellum stijl.
Baksteen, benadrukking van dakrand en puntgevel. Samengestelde ramen, driedelig, zijramen met horizontale indeling; openslaande ramen met horizontale indeling; vensterband op eerste verdieping, bloembak. Zadeldak, rode verbeterde Hollandse pannen. Tweelaags plus zolder. Symmetrische gevelopbouw. Representatief voor lineair patroon. *Foto 77.*

Bij 't Bysterveld 7; 8.
Voorgaande functie(s): VVV klok. Huidige functie: Klok.
ca. 1950.
Stalen klok met ronde wijzerplaat en de letters VVV bovenop. Zeldzaam wordend straatmeubilair op markante plek. Representatief voor stedebouwkundige inrichting. *Foto 77.*

Calsstraat 17.
Apostelhoeve. Voorgaande functie(s): Langgevelboerderij. Huidige functie: Woonboerderij.
1934.
Baksteen. Draairamen, luiken, rechthoekige stalramen en staldeur. Zadeldak, tuile du Nord pannen. Overblijfsel van bomenlaan, onverharde wegdek. Architectuurhistorisch belang. *Foto's 78; 79.*

Caroluslaan.
Woonstraat. Woonstraat uit de jaren tien en twintig, particulier initiatief.
Representatief voor stedebouwkundige inrichting. *Foto 80.*

Caroluslaan 2; Mierloseweg 8.
villa Joseph; villa Jeanne. Woonhuis.
1901. Bouwstijl: Chaletstijl, Jugendstil invloeden.
Baksteen, gepleisterde gevel. Erker op begane grond, bovenlichten met kleine roedeverdeling. Serre uitbouw, bovenlichten en band aan de onderkant met kleine roedenverdeling, tuindeuren met afgeschuinde hoeken. Op eerste verdieping, bovenlichten met vierdeling; loggia, smeedijzeren hek. Houten balcon. Samengesteld dak (hoofdvorm schilddak), rode tuile du Nord pannen. Tuin rondom met bomen uit de bouwtijd, buxusheg. Landhuis. Hoek Mierloseweg, / Caroluslaan. Bijzondere vormgeving. *Foto 81.*

Caroluslaan 6.
Woonhuis.
ca. 1927. Bouwstijl: Historiserend traditionalisme.
Baksteen, hardstenen bovendorpels en decoratieve stenen in voorgevel; asymmetrisch geplaatste puntgevel. Deurportaal met rondboog; kruiskozijnen, bovenlichten met kleine roedeverdeling; hanekammen met natuursteen. Zadeldak met wolfeind, rode tuile du Nord pannen. Voor- en achtertuin.
Architectuurhistorisch belang. Straatbeeldtyperend. *Foto 82.*

Caroluslaan 10.
Woonhuis.
ca. 1927. Bouwstijl: Elementen van chaletstijl.
Baksteen, wit gepleisterd, blok metselwerk ongepleisterd op hoeken en in voorgevel. T-ramen met kleine roedeverdeling in bovenlichten, strekken; portaal met afdak. Zadeldak; rode kruispannen; dakramen. Voor- en achtertuin.
Architectuurhistorisch belang. Straatbeeldtyperend. *Foto's 83; 84.*

Caroluslaan 16; 18.
Dubbel woonhuis.
1926. Bouwstijl: Invloed van Engelse landhuisstijl.
Baksteen. Gebogen erkerramen op de eerste verdieping; erkers op begane grond. Gebroken zadeldak, gesmoorde tuile du Nord pannen. Landhuis. Architectuurhistorisch belang. Straatbeeldtyperend. *Foto 85.*

Caroluslaan 20.
Woonhuis.
ca. 1930. Bouwstijl: Traditionalisme met Engelse invloeden.
Baksteen. Driezijdig gesloten uitbouw. Sierankers. Smalle rechthoekige ramen met kleine roedeverdeling. Schilddak met rode verbeterde Hollandse pannen, brede overstek. Nagenoeg vierkante plattegrond. Architectuurhistorisch belang. *Foto 86.*

Caroluslaan 9.
Woonhuis.
ca. 1927. Bouwstijl: Historiserend traditionalisme.

Baksteen, uitspringend gemetselde plint; sierankers.
Kruiskozijnen, bovenlichten met kleine roedeverdeling, halve luiken; segmentbogen met hardstenen aanzetstenen en decorboogvulling; een rondboog raamomranding, naar achteren geplaatst kozijn; rond raampje in zolder. Samengesteld dak (zadeldak met wolfeind en zadeldak). Buxusheg om voortuin, achtertuin. Landhuis. Deels eenlaags, deels tweelaags.
Architectuurhistorisch belang. *Foto 87.*

Caroluslaan 13; 15.
Dubbel woonhuis.
ca. 1927. Bouwstijl: Elementen van chaletstijl.
Baksteen, wit gekalkt. Brede segmentbogen waarin raamtripletten, kleine roedeverdeling; langs het middendeel doorlopend houten balcon, op begane grond veranda. Zadeldak rode kruispannen, twee kruisende dakdelen met puntgevels. Heg, naaldbomen. Tweelaags. Bijzondere vormgeving.
Straatbeeldtyperend. *Foto 88.*

Caroluslaan 17.
Woonhuis.
ca. 1920. Bouwstijl: Traditionalisme.
Baksteen, witgekalkt; houten betimmering in gevelpunt. Segmentbogen met vulling, bovenlichten met spiegelsymmetrische ongelijke driedeling; ramen op eerste verdieping met kleine roedeverdeling. Zadeldak, verbeterde Hollandse pannen. Buxusheg, voor- en achtertuin. Straatbeeldtyperend.
Foto 89.

Caroluslaan 19; 21; 23.
Woonhuizen.
ca. 1927. Bouwstijl: Eclecticisme.
Baksteen, deels gewit, houten betimmering met overstek in gevelpunten. Doorlopend balcon in middendeel. Op eerste verdieping, ramen met neo-palladiaans boogprofiel, boograam met straalroeden. Op de begane grond segmentbogen, verspringende bovenlichten met kleine roedeverdeling. Nr. 23 heeft een paneeldeur, deurportaal. Samengesteld dak, hoofdvorm zadeldak met wolfeind; rode kruispannen, deels vervangen. Voortuin met heg, achtertuin. Bijzondere vormgeving binnen de gemeente. *Foto 90.*

Caroluslaan 27; 29; 31; 33; 35.
Woonhuizen.
1929. Bouwstijl: Elementen van Engels landhuisstijl.
Baksteen, kettingverband; schoorstenen met cordons en noppenmetselwerk; vertikaal siermetselwerk in gevelpunten; betonnen bovendorpels. Ramen met horizontale roedeverdeling. Balkon langs middendeel. Erkers op begane grond. Zadeldak evenwijdig aan straat, gebroken steil zadeldak dwars op straat op de twee zijpanden, overstek opzij, gesmoorde tuile du Nord pannen. Drielaags; lijkt geïnspireerd door Engelse tuinsteden. Architectuurhistorisch belang. Straatbeeldtyperend. *Foto 91.*

Dasstraat 25; 27.
Woonhuis. Poort van complex. Zie ook Hindestraat 58; 60.
Opdrachtgever: Woningbouwvereniging 'De Hoop'. 1930.
Architect: L. de Vries.
Baksteen; poort (met brede steenblokken aan de voeten) met twee voetgangersporten, hardstenen gedenksluitsteen. Op de eerste verdieping, band van regelmatig geplaatste ramen. Schilddak, dakdekking vernieuwd, uitzwenkende spits met ramen rondom. Bijzondere vormgeving. Representatief voor stedebouwkundige inrichting. *Foto 92.*

Deurneseweg 9.
Christus Koning. Voorgaande functie(s): klein seminarie, missiehuis. Huidige functie: School. Opdrachtegever: Paters van het Heilig Hart van Jezus.
1929. Architect G. Deur. Bouwstijl: Expressionisme.
Baksteen, betonnen decorelementen, o.a. luifels.
Samengestelde ramen met overwegend vertikale indeling, eiken deur met trappartij. Kapel met glas-in-lood Art déco ramen. Schilddaken en zadeldaken, rode opnieuw verbeterde Hollandse pannen.Oorspronkelijke betegeling.
Dienstwoning: samengesteld dak; symmetrische gevelindeling, middenrisaliet, luifel. Hoofdgebouw met woongedeelte, lesgedeelte, (vier lagen) en kapel. Sociaal-historisch, architectuurhistorisch belang. *Foto's 93; 94; 95; 96.*

T.o. Dierdonk 3.
Schuur.
XIX B.
Baksteen, staand verband, lijst langs dakrand. Drie deuren in korte gevel, luik op eerste verdieping. Zadeldak met wolfeind, uitlopend in een lager gedeelte. Hollandse pannen. Sociaal-historisch belang. *Foto 97.*

Distelveld 22 tot en met 76.
Voorgaande functie(s): Kantine. Huidige functie: Woningen.
1941. Bouwstijl: Duits 'Volksarchitekturstijl'.
Gevel vernieuwd. Venster en deuren vernieuwd. Zadeldak vernieuwd; centraal geplaatste dakruiter. Sociaal-historisch belang; bezettingsarchitectuur. Markante boogvorm in plattegrond, herkenbare bouwmassa. Het gebouw maakte deel uit van de USFA fabriek. Dit voormalig tweelaags kantinegebouw, aangebouwd aan de vroegere fabriek van Carp, bewaart haar karakteristieke boogplattegrond en centraal klokketorentje in haar nieuwere gedaante als rij eengezinswoningen. *Foto 98.*

Rector Donkerstraat.
Woonhuizen. Zie complex K.
1927-1928. Architect: Publieke Werken Helmond.
Er is aandacht besteed aan variatie van de geveldetaillering van de kopgevels. Documentair belang. *Foto 99.*

Dorpsstraat 20.
Voorgaande functie(s): Schoolhuis. Huidige functie: Woonhuis of kantoor.
1906. Bouwstijl: Elementen van chaletstijl.
Speklagen van gele strengpersstenen, houten betimmering in geveltop. Segmentbogen met boogvulling, schuiframen, luiken. Zadeldak met rode kruispannen, schilddak met luifeloverstek. Gietijzeren hek met leliemotief. Sociaal-historisch, cultuurhistorisch belang. *Foto 100.*

Dorpsstraat 30.
Woonhuis. Dorpshuis.
ca. 1930. Bouwstijl: Historiserend traditionalisme.
Baksteen. Kruiskozijnen, bovenlichten met kleine roedeverdeling, luiken. Rondboog deurportaal. Erker op zijgevel. Zadeldak. Stoep met muurtje. Klimplant.
Straatbeeldtyperend. *Foto 101.*

Dorpsstraat 32.
St. Trudo. R.K. kerk.
1883-1884. Architect: H.J. van Tulder. Bouwstijl: Neogotiek.
Baksteen; interieur met rijke baksteen-polychromie met een veelheid van motieven. Spitsbogen met raamtripletten met driepassen. Ramen in kruisgevel van Felix Jansen, Antwerpen 1887. Gebrandschilderde ramen in priesterkoor van Ch. Champigneulle, Parijs, 1892. Leien zadeldak in Maasdekking. Stergewelven; geprofileerde pijlers met colonnetten. Preekstoel met Moses en allegorie van jonge kerk; heiligenbeelden onder baldakijnen. Altaren met bijbelse scenes. Hoofdaltaar uit 1884; koorbalustrade, biechtstoel, 1888; Sint Jozefaltaar (J. v.d. Mark), 1906. Kruisbasiliek met kooromgang. Kapellenkrans rondom de absis en toren met polygonale hoektorentjes.
Kerkhof met calvarieberg. Architectuurhistorisch belang; gaaf exterieur en interieur. Van belang vanwege architect. Rijksmonument. *Foto's 102; 103; 104; 105.*

Dorpsstraat 34.
R.K. pastorie.
1840. Bouwstijl: Neoclassicisme.
Handgevormde baksteen; hardstenen cordons, middenrisaliet, lisenen, gepleisterd architraaf. Achtruits schuiframen op begane grond, zesruits schuiframen op eerste verdieping, profielomlijstingen met afgeronde hoeken; panelendeur. Schilddak met plat, leien Maasdekking, hoekschoorstenen. Ijzeren hek met open pijlen, doorlopend boog motief. Voortuin, diepe achtertuin, loofbomen.
Beschrijving RMS: Pastorie R.K. Kerk, gebouwd in 1840. Statig pand met verdieping, cordonlijst, geprofileerd houten vensteromlijstingen in risalerende middenas. Omlopend schilddak met hoekschoorstenen. Ijzeren tuinhek. Tweelaags, vijf vensterassen. Architectuurhistorisch belang, sociaal-historisch belang. Rijksmonument. *Foto's 106; 107; 108.*

Dorpsstraat 46.
Stiphout
Voorgaande functie(s): Openbaar gebouw. Huidige functie: Woonhuis.
ca. 1915. Bouwstijl: Historiserend traditionalisme.
Baksteen, speklagen van witte strengpers baksteen. Tuitgevel met ruiter. Segmentbogen, vernieuwde ramen, luiken. Samengesteld dak, hoofdvorm zadeldak, asfaltleien. Uitbouw met plat dak; laag ijzeren hek. Straatbeeldtyperend, beeldbepalend pand. *Foto 109.*

Dorpsstraat 60.
Woonhuis.
ca. 1950. Bouwstijl: Late neogotiek.
Baksteen, trapgevel. Korfbogen met boogvulling, hardstenen aanzet- en sluitstenen, kruiskozijnen met kleine roedeverdeling, luiken Zadeldak met tuile du Nord pannen, dakvenster. Straatbeeldtyperend. *Foto 110.*

Dorpsstraat 15.
Woonhuis.
ca. 1935. Bouwstijl: Interbellumstijl.
Baksteen. Op begane grond erker met plat dak doorgaand als portaal luifel. Art-déco glas-in-lood. Zadeldak, gesmoorde tuile du Nord pannen. Straatbeeldtyperend. *Foto 111.*

Dorpsstraat 17.
Voorgaande functie(s): Gemeentehuis. Huidige functie: Restaurant.
ca. 1935. Bouwstijl: Elementen van Delftse School.
Baksteen, middenrisaliet met puntgevel, vlechtingen, betonnen balkonvloer. Deur met rondboog, zijlichten, trap met twee treden; ramen met kleine roedeverdeling op eerste verdieping, raamindeling op begane grond gewijzigd; balkon met gemetselde balustrade. Zadeldak op tweelaags en op eenlaags gedeelte, gesmoorde verbeterde Hollandse pannen. Ronde klok ingemetseld in topgevel. Middendeel tweelaags. Spiegelsymmetrische gevelopbouw.
Sociaal-historisch, cultuurhistorisch belang. Representatief voor functiepatroon. *Foto 112.*

Dorpsstraat 29; 31.
Voorgaande functie(s): Langgevelboerderij. Huidige functie: Leegstand.
ca. 1910.
Baksteen, fries langs dakrand. T-ramen, bedrijfsgedeelte gewijzigd. Zadeldak, verbeterde Hollandse pannen. Beuk voor het erf, heg, klimplant. Boerderij in het centrum, tegenover de kerk. Representatief voor lineair patroon. *Foto 113.*

Dorpsstraat 37.
Woonhuis.
ca. 1930. Bouwstijl: Invloed van Amsterdamse school.

Baksteen, cordon. Vensters op begane grond vernieuwd; dakkapel op de hoek. Samengesteld schilddak, asbestcementleien in ruitdekking. Recente aanbouw achter. Tuin rondom. Hoekpand. Representatief voor lineair patroon. *Foto 114.*

Dorpsstraat 41.
Woonhuis.
ca. 1935. Bouwstijl: Traditionalisme.
Baksteen, fries met blok- en muizetanden. Segmentbogen, ramen vernieuwd, luiken. Zadeldak, gesmoorde kruispannen. Dorpshuis. Eenlaags, drie vensterassen. Voorbeeld van een, in deze periode en in deze plaats gebruikelijke stijl. *Foto 115.*

Dorpsstraat 57.
Voorgaande functie(s): Langgevelboerderij. Huidige functie: Boerderij.
ca. 1880.
Baksteen, ankers. Zesruits raam, vernieuwde ramen. Zadeldak, verbeterde Hollandse pannen. Nok dwars op straat. Opkamer. Paardekastanje, snoeibomen voor, klimplant. Straatbeeldtyperend. *Foto 116.*

Dorpsstraat 111.
Woonhuis.
ca. 1915.
Baksteen. Zesruits ramen, vernieuwd. Zadeldak, gesmoorde opnieuw verbeterde Hollandse pannen. Voorbeeld van een, in deze periode en in deze plaats gebruikelijke stijl. Eenlaags, drie vensterassen. Op de hoek van Elsdonk. Klein dorpshuis. Straatbeeldtyperend. *Foto 117.*

Drietipstraat.
Woonhuizen. Zie Drietipstraat 7; 9,11. Opdrachtgever: M. v.d. Kerkhof. Aannemer: M. v.d. Kerkhof.
1914.
Voorbeeld van door particulieren gepleegde woningbouw voor arbeiders net voor het ontstaan van de eerste woningbouwvereniging. Een deel van de oorspronkelijke 14 arbeidershuizen bestaat nog, maar behalve een enkele, in gewijzigde staat. Arbeidershuizen. Sociaal-historisch belang. *Foto 118.*

Drietipstraat 3.
Woonhuis.
ca. 1910.
Baksteen, speklagen en decoratief metselwerk van geel strengpersstein, gepleisterde plint. Ramen en deur vernieuwd. Zadeldak, dwars op straat, gesmoorde kruispannen. Doorlopende gevel. Tweelaags, drie vensterassen. Sociaal-historisch belang. *Foto 119.*

Drietipstraat 7; 9; 11.
Woonhuizen. ca. 1915.
Documentair belang. *Foto 120.*

Duizeldonksestraat 2.
Voorgaande functie(s): Boerderij. Huidige functie: Woonboerderij.
ca. 1905.
Baksteen, voorgevel ingrijpend veranderd. Ramen en deuren veranderd. Zadeldak, makelaar, gesmoorde verbeterde Hollandse pannen. Bij het spoor. Documentair belang. *Foto 121.*

Van der Dungenstraat.
Zie complex D.
1919: Architect: L. de Vries. Bouwstijl: Traditionalisme
Architectuurhistorisch belang. Representatief voor stedebouwkundige inrichting. *Foto 122.*

Dijksestraat.
Woonhuizen. Zie complex K.
1927-1928. Architect: Publieke Werken Helmond.
Representatief voor stedebouwkundige inrichting. *Foto 123.*

Dijksestraat 52; 54.
Woonhuizen. Zie complex K.
1927-1928. Architect: Publieke Werken Helmond.
Baksteen, rollaag langs dakrand. Licht risalerend blok met centraal poort. Vensterband met houten dorpelband op eerste verdieping, meeste ramen vernieuwd. Schilddak, met schild aansluitend op op lager zadeldak rode Muldenpannen. Architectuurhistorisch belang. Centraal deel van blok met poort. Straatbeeldtyperend. *Foto 124.*

Dijksestraat 78; 70; 82; 84; 86.
Woonhuizen. Zie complex K.
1927-1928. Architect: Publieke Werken Helmond.
Bouwstijl: Traditionalisme met invloed van Amsterdamse School.
Straatbeeldtyperend. *Foto 125.*

Wethouder Ebbenlaan 168.
Sint Leonardus School.
1940. Architect: C. Roffelsen. Bouwstijl: Traditionalisme met invloed van Delftse School.
Baksteen. Samengestelde ramen. Hanekammen. Zadeldak, rode romaanse pannen. Tegenover Sint Leonardus kerk. Tweelaags. Deel van gebied met R.K. bestemming. *Foto 126.*

Wethouder Ebbenlaan 129.
R.K. pastorie.
1939-1947. Architect: C. Roffelsen. Bouwstijl: Traditionalisme met invloed van Delftse School.
Baksteen. Topgevel met schouders Samengestelde ramen. Zadeldak, nok evenwijdig aan straat. Romaanse pannen. Tuin met tuinmuur (ezelsrug). Tweelaags, zeven vensterassen. Architectuurhistorisch belang. Deel van ensemble. *Foto 127.*

Wethouder Ebbenlaan 131.
Sint Leonardus. R.K. kerk.
1939-1947. Architect: C. Roffelsen. In samenwerking met arch. v.d. Leur. Bouwstijl: Traditionalisme met neoromaanse elementen.
Baksteen. Gebruik van hardsteen als decorelement. Boogfriezen. Spaarvelden. Steunberen met horizontale bovenafsluiting. Vensteropeningen met keperbogen en segmentbogen. Voorportaal in westtoren met drie getogen poorten, daarboven Sint Leonardusbeeld onder een zadelvormig luifel. Zadeldak, zijbeuken met lessenaarsdak, lei in Maasdekking. Dakruiter op viering. Kruisbasiliek,vierkante westtoren met octogonaal bovengedeelte en klokkestoel, kapel. Priesterkoor met 5/8 sluiting. Complex met pastorie, begraafplaats, twee scholen, met pleinvorming aan de voorkant. (Sint-Leonardusschool aan de overkant van de Wethouder Ebbenlaan). Architectuurhistorisch belang. Deel van ensemble. Referentiepunt in stadsbeeld. *Foto 128.*

Edisonplantsoen.
Rij eikenbomen, overblijfsel van de oudere wegenstructuur (landgoed). Landschappelijk belang. Typerend groenelement/verkavelingspatroon. *Foto 129.*

Eikendreef 2.
Woonhuis.
ca. 1935. Bouwstijl: Invloed van Amsterdamse School.
Baksteen. Erker op begane grond, openslaande ramen op eerste (zolder-) verdieping. Leien mansardedak met zeer steile schilden; Maasdekking; betonnen luifel rondom. Voor- en achtertuin. Villa. Een begane grond laag, twee lagen onder de kap. Bijzondere vormgeving. *Foto 130.*

Eikendreef 4.
Woonhuis.
1931. Bouwstijl: Invloed van Amsterdamse School.
Baksteen. Vensters met kleine roedeverdeling. Steil schilddak met overheersend volume, romaanse pannen. Voor- en achtertuin. Villa. Een begane grond laag, twee lagen onder de kap. Straatbeeldtyperend. *Foto 131.*

Eikendreef 17.
Electrisch onderstation. Opdrachtgever: PNEM.
1931. Bouwstijl: Functionalisme.
Baksteen; kubisch volume; hoeklisenen en middenrisaliet; keperfries, gemetselde makelaars, gevelsteen met bliksemschicht. Stalen deur, stalen kozijnen. Industrieel-archeologisch belang. *Foto 132.*

Eikendreef 23; 25; 27.
Woonhuizen.
ca. 1935. Bouwstijl: Interbellum stijl.
Baksteen; hoekpand centraal geplaatst, met puntgevel. Erkers, samengestelde ramen, balkonhekken mat horizontale stalen buizen. Benadrukking van hoek in stedebouwkundig volume. Representatief voor stedebouwkundige inrichting. *Foto 133.*

Eikendreef 37a.
Woonhuis.
1931. Bouwstijl: Traditionalisme.
Baksteen. Draairamen, erker op begane grond. Samengesteld, geleed steil dak, tuile du Nord pannen. Straatbeeldtyperend. *Foto 134.*

Eikendreef 47; 49; 51.
Voorgaande functie(s): Woonhuis. Huidige functie: Kantoor. Opdrachtgever: jhr. E.A.P. Wesselman.
1895. Bouwstijl: Elementen van chaletstijl. Verbouwing: XIX B.
Baksteen; tweekleurige speklagen. Raamindeling vernieuwd, schuiframen, luiken; segmentbogen met steen in contrastkleuren; driezijdige erker, balkon met houten balustrade; veranda opzij. Samengesteld dak, lei in Maasdekking; vakwerk windveren met rondboog; opengewerkte dakconsoles en vakwerk met bogen. Recente aanbouw achter, koetshuis (nu behorend bij ander perceel); een deel van het oorspronkelijk hek bevindt zich in de achtertuin. Voortuin, achtertuin. Twee lagen plus zolder verdieping. Architectuurhistorisch belang. Gemeentelijk monument. *Foto 135.*

Elsdonk 3.
Voorgaande functie(s): Kortgevelboerderij. Huidige functie: Woonboerderij.
XVIII B. Verbouwing: XX B.
Handvorm baksteen, wit geverfd; plint. Schuiframen met kleine roedeverdeling (twaalfruits), luiken. Rieten zadeldak met wolfeind, voet van rode Hollandse pannen. Recente bijgebouwen. Tuin rondom. Architectuurhistorisch belang. *Foto 136.*

Emmastraat 4; 6.
Woonhuis. Landhuis. Opdrachtgever: W. Stracke.
1925. Bouwstijl: Elementen van Engelse landhuisstijl.
Baksteen, symmetrische gevelopbouw, middenrisaliet met puntgevel. Strekken; erkers op begane grond, deels met kleine roedeverdeling. Samengesteld dak met overstek, rode tuile du Nord pannen, dakvensters met plat dak. Voorbeeld van een, in deze periode en in deze plaats gebruikelijke stijl. *Foto 137.*

Emmastraat 8.
Woonhuis.
1926. Bouwstijl: Elementen van Engelse landhuisstijl.
Baksteen. Strekken, deels met kammen; opgelegde kozijnen met kalf, deurluifel. Samengesteld dak, steile mansardevorm, gesmoorde tuile du Nord pannen. Voorbeeld van een, in deze periode en in deze plaats gebruikelijke stijl. Landhuis.

Eenlaags, plus twee zolderlagen. Straatbeeldtyperend. *Foto 138.*

Emmastraat 16.
Woonhuis. Landhuis. Opdrachtgever: J. v. Wetten.
1926. Bouwstijl: Elementen van Engelse landhuisstijl.
Baksteen. Samengestelde ramen, luiken. Samengesteld dak, hoofdvorm mansardedak; rode tuile du Nord pannen.
Voortuin met heg, achtertuin. Voorbeeld van een, in deze periode en in deze plaats gebruikelijke stijl.
Straatbeeldtyperend. *Foto 139.*

Emmastraat 18; 20.
Dubbel woonhuis. Landhuis. Opdrachtgever: Van Vlierden
1927. Bouwstijl: Elementen van Engelse landhuisstijl.
Baksteen. Samengestelde driedelige vensters, bovendorpels met rollagen. Samengesteld dak, hoofdvorm mansardedak; rode tuile du Nord pannen; dakvenster in middendeel met rabatbetimmering. Voortuin met heg, achtertuin. Voorbeeld van een, in deze periode en in deze plaats gebruikelijke stijl.
Foto 139.

Emmastraat 22.
Woonhuis. Landhuis. Opdrachtgever: J.A. Carp.
1927. Bouwstijl: Elementen van Engelse landhuisstijl.
Baksteen; risaliet rechts. Portaal, natuurstenen bovendorpel en oplegstenen; driedelige ramen met aan weerszijden horizontale roedeverdeling. Schilddak, gesmoorde verbeterde Hollandse pannen. Voor- en achtertuin. Voorbeeld van een, in deze periode en in deze plaats gebruikelijke stijl.
Straatbeeldtyperend. *Foto 140.*

Emmastraat 24; 26.
Dubbel woonhuis.
1927. Architect: C. Roffelsen. Bouwstijl: Elementen van Engelse landhuisstijl.
Baksteen, ankers op zijgevel, schoorsteen met gemetselde cordons, verwerkt in trapsgewijs opgebouwde scheidingsmuur; doorlopende betonnen luifel, gemetselde balkons. Erkers op begane grond. Ingangsportaal met gemetselde kolom en opengewerkt muurtje, ramen met kleine roedeverdeling. Zadeldak met overstek, gemetselde zijconsoles, rode tuile du Nord pannen, dakvenster met kleine roedeverdeling. Voortuin met muurtje, achtertuin. Landhuis. Voorbeeld van een, in deze periode en in deze plaats gebruikelijke stijl.
Straatbeeldtyperend. *Foto 141.*

Emmastraat 28; 30.
Dubbel woonhuis.
1928. Architect: J.M. v.d. Laar. Bouwstijl: Elementen van Engelse landhuisstijl.
Baksteen, schuingemetselde gevelrand, rollaag met klosjesfries langs dakrand; gepotdekseld balkonhek boven erker. Erkers op begane grond, zijramen met kleine roedeverdeling; zesruits ramen op eerste verdieping. Schilddak met aansluitend schild op zijgevel; gesmoorde verbeterde Hollandse pannen, dakvensters. Voor- en achtertuin. Landhuis.Voorbeeld van een, in deze periode en in deze plaats gebruikelijke stijl.
Straatbeeldtyperend. *Foto 142.*

Emmastraat 40.
Woonhuis.
1928. Architect: R. Bom. Bouwstijl: Elementen van Engelse landhuisstijl.
Baksteen. Venstergroepen, ramen met kleine roedeverdeling; op eerste verdieping, loggia met rondboog, balkonuitbouw. Steil zadeldak, kruisende uitbouw met lagere nokhoogte, rode tuile du Nord pannen, dakvenster. Tuin rondom. Landhuis. Voorbeeld van een, in deze periode en in deze plaats gebruikelijke stijl. Straatbeeldtyperend. *Foto 143.*

Emmastraat 5.
Woonhuis.
1925. Architect: J.M. v.d. Laar. Bouwstijl: Invloed van Amsterdamse School.
Baksteen, gepleisterd risaliet links voor en rechts achter. Samengestelde ramen met drieruits zijramen. Hoofdvorm gebroken tentdak, rode tuile du Nord pannen, dakvensters, plat dak op risalieten. Uitbouw achter. Heg, tuin rondom. Landhuis. Architectuurhistorisch belang.
Straatbeeldtyperend. *Foto 144.*

Emmastraat 9.
Woonhuis.
1925. Architect vermoedelijk L.C. Kalff (Eindhoven).
Baksteen, vlechtingen in voorgevel, schoorsteen met cordons, ankers. Erker met plat dak, openslaande ramen op eerste verdieping. Samengesteld dak, hoofdvorm mansardedak. Gesmoorde Tuile du Nord pannen, overstek. Landhuis.
Straatbeeldtyperend. *Foto 145.*

Emmastraat 15; 15 a.
Dubbel woonhuis.
ca. 1920. Bouwstijl: Elementen van Engelse landhuisstijl.
Baksteen. Boogerker op begane grond; ingangsportaal met gemetseld kolom, driedelige ramen op eerste verdieping. Mansarde schilddak met kruisend mansarde dak, overstek, gesmoorde tuile du Nord pannen. Heg, voortuin, achtertuin. Landhuis, spiegelsymmetrische gevelopbouw.
Architectuurhistorisch belang. *Foto 146.*

Emmastraat 19; 19 a.
Woonhuis.
1925. Architect: v. de Laar. Bouwstijl: Elementen van Engelse landhuisstijl.
Baksteen, fries langs dak. Erkers, gezamenlijk ingangsportaal met rondboog, vensters op eerste verdieping twee aan twee gegroepeerd. Schilddak met aansluitend zijschild, gesmoorde

tuile du Nord pannen, dakvenster. Voor- en achtertuin. Landhuis. Architectuurhistorisch belang. Straatbeeldtyperend. *Foto 147.*

Emmastraat 21.
De Waard. Woonhuis.
1918. Architect: Cor Roffelsen. Bouwstijl: Traditionalisme. Baksteen. Samengestelde ramen, luiken. Rondboogdeur in uitbouw (voorgevel), balkon met houten hek. Erker opzij. Schilddak met overstek, asfalt leien. Lage tuinmuur met wild verband. Tuin rondom. Villa. Twee lagen, zolderverdieping. Vierkant plattegrond. Opdrachtgever:
J.A. Carp Garenfabrieken. Architectuurhistorisch belang. Beeldbepalend pand. *Foto 148.*

Emmastraat 23.
Woonhuis.Opdrachtgever: J.A. Carp Garenfabrieken.
ca. 1925. Bouwstijl: Rustieke stijl.
Baksteen, gepleisterd, schoorsteen benadrukt aan voorkant. Ramen deels met kleine roedeverdeling, luiken. Rieten zadeldak met wolfeind, rieten zadeldak op eenlaags aanbouw. Landhuis/villa. Tuin rondom. *Foto 149.*

Engelseweg ongenummerd.
Zuid-Willemsvaart. Voorgaande functie(s): Spoorweghaven. Huidige functie: Geen functie/ zwaaikom.
1866
Overslagplaats tussen binnenvaart en spoor. De installaties zijn allen afgebroken Deze inham van de Zuid-Willemsvaart was voor de overslag van goederen van belang. Het emplacement waarop het aansloot is nu bebouwd als deel van het fabrieksterrein van Vlisco. Industrieel-archeologisch belang. *Foto 150.*

Engelseweg ongenummerd.
Zuid-Willemsvaart. Hefbrug. Opdrachtgever: Rijkswaterstaat.
ca. 1950. Verbouwing: jaren '80.
Beton constructie. Hefconstructie, vier torens met polygonale kop. Deze hefbrug heeft met haar betonnen constructie en brugwachtershuisje een massiever profiel dan de oude stalen brug die zij verving. Dit brugmodel is ook op een aantal andere plaatsen neergezet. Industrieel-archeologisch belang. *Foto 151.*

Engelseweg.
spoorlijn Eindhoven-Venlo. Spoorhefbrug.
1955, vervanging van draaibrug uit 1865/1882.
Staal. Opengewerkte kokerliggers. Wachtershuisje met plat dak, deels boven water. Deze stalen hefbrug hoort bij een reeks bruggen van hetzelfde model die in 1955 is gebouwd vanwege oorlogsbeschadiging en waarvan verschillende exemplaren verspreid te vinden zijn. Industrieel-archeologisch belang. *Foto 152.*

Van der Foelartstraat.
Woonstraat. Zie complex D. Opdrachtgever: Woningbouwvereniging 'De Hoop'.
1919. Architect: L. de Vries.
Straatbeeldtyperend. *Foto 153.*

Lucas Gasselstraat 5.
Voorgaande functie(s): Langgevelboerderij. Huidige functie: Woonboerderij.
ca. 1900.
Handgevormd baksteen, ankers. Zesruits schruiframen, strekken. Zadeldak, gesmoorde Muldenpannen. Klimplant. Opkamer met twee ramen. Architectuurhistorisch belang; gaaf, binnen de gemeente zeldzaam. *Foto 154.*

Gasthuisstraat 38.
Voorgaande functie(s): Langgevelboerderij. Huidige functie: Boerderij.
ca. 1910.
Baksteen. Ramen vernieuwd. Zadeldak, gesmoorde verbeterde Hollandse pannen. Hoogstam boomgaard. Van belang vanwege hoogstam boomgaard. *Foto 155.*

Gasthuisstraat 58.
Woonhuis.
ca. 1930. Bouwstijl: Interbellum stijl.
Baksteen. T-ramen, zesruits zolderraam; ingangsportaal met twee rondbogen, deur met drie kleine lichten. Zadeldak, nok dwars op straat, gesmoorde verbeterde Hollandse pannen. Twee lagen plus zolder,vier vensterassen. Goed bewaard. Representatief voor lineair patroon. *Foto 156.*

Gerwenseweg 43.
Voorgaande functie(s): Molen. Huidige functie: Geen functie/opslag.
XIX B.
Baksteen, alleen nog molenvoet, ingebouwd tussen recente bebouwing. Kleine ramen met rondbogen. Bovenkruier. De molen is een onderdeel van het CAV pand (boerencoöperatie) geweest. Industrieel-archeologisch belang. *Foto 157.*

Goorsebaan ongenummerd.
Brug. Zie Eindhovens Kanaal.
XX A. Verbouwing: XIX B.
Smalle brug. Betonnen palen versterkt met ijzeren werk. Ijzeren leuningen. Bakstenen landhoofden. Een soortegelijke brug bevindt zich aan de Oude Vensestraat te Mierlo. Industrieel-archeologisch belang. *Foto 158.*

Groenewoud 48; 50.
Dubbel woonhuis.
ca. 1890

Baksteen, in- en uitzwenkende gevel, kroonlijst. Winkelpui uit jaren dertig. Zadeldak met wolfeind, nok haaks op straat. Aanbouw achter (opslag/werkplaatsen). Tweelaags. Architectuurhistorisch belang. Vroeger typisch, nu zeldzaam. *Foto 159.*

Grote Overbrug 2.
Langgevelboerderij.
ca. 1925.
Baksteen, muizetanden fries. Rollaag op ca. 50 cm. Zesruits schuiframen, luiken. Stalramen: segmentbogen, betonnen kozijnen. Lage getogen schuurdeur. Zadeldak, gesmoorde Hollandse pannen. Stal onder zadeldak (golfplaten), handvorm baksteen, herhaaldelijk verbouwd. Snoeibomen. Dwarsdeel. Architectuurhistorisch belang. *Foto's 160; 161.*

Grote Overbrug 4.
Langgevelboerderij.
ca. 1900.
Baksteen, mozaïek metselwerk langs dakrand; stal: handvorm baksteen. Vierruits vensters met glas-in-lood bovenlichten, luiken. Zadeldak, gesmoorde Hollandse pannen, dakkapel onder zadeldakje, vleugels. Haagbeuk. Architectuurhistorisch belang. *Foto 162.*

Bij Grote Overbrug 3.
Voorgaande functie(s): Bakhuis. Huidige functie: Opslagschuur.
XIX A of B.
Bakhuis. Beuk, 1m doorsnede. Bij gereconstrueerde langgevel boerderij. Documentair belang (geïsoleerd). *Foto 163.*

Grote Overbrug 5.
Langgevelboerderij.
XIX B.
Baksteen, ankers. Strekken, T- vensters, gewijzigd, luiken (nieuw); twee voordeuren met gietijzeren deurrooster. Zadeldak met wolfeind, sneldekpan. Stalgedeelte gewijzigd. Architectuurhistorisch belang. *Foto 164.*

1e Haagstraat 70; 72.
Voorgaande functie(s): Woonhuis. Huidige functie: Gesloopt.
Kern: XIX A. Verbouwing: XIX B.
nr. 70: Baksteen, voorgevel van machinale steen, lijst met overhoekse tanden, ankers. Zijgevel van handgevormd steen, gepleisterde plint. Tweedelige bovenlichten, de rest vernieuwd. Strekken. Zadeldak, gesmoorde tuile du Nord pannen. Arbeidershuis. Hoek Haaglaan. Drie vensterassen, een laag. Tijdens inventarisatie gesloopt. Architectuurhistorisch, sociaal-historisch belang. Representatief voor lineair patroon. *Foto 165.*

1e Haagstraat 83; 87.
Voorgaande functie(s): Schoolmeestershuis. Huidige functie: Woonhuis.
1927. Bouwstijl: Elementen van chaletstijl.
Baksteen, contrasterend decormetselwerk. Kruiskozijnen, vierruits bovenlichten, glas-in-lood. Driedelig groot getoogd trapvenster. Samengesteld dak: risaliet met schilddak, een nokhoogte, verspringende goothoogte. Hoofdvolume met afgewolfd zadeldak, dakkapel met schilddak, tuile du Nord pannen, pirons. Overstek met houten schor aan de voorkant. Glas-in-lood met Art Déco motieven, gestucte plafonds met eenvoudige motieven. Aanbouw, deels oorspronkelijk met terras, deels recent. Het huis was onderdeel van de gesloopte Antoniusschool. Architectuurhistorisch belang. *Foto 166.*

2e Haagstraat 40.
Voorgaande functie(s): Patronaat. Huidige functie: Wijkcentrum.Opdrachtgever: Kerkbestuur O. L. Vrouwe.
1930. Architect: L. de Vries. Bouwstijl: Cubistisch expressionisme. Verbouwing: ca. 1980.
Baksteen, kruisverband. Twee hoektrappenhuizen als vooruitstekende volumes. Gemetselde pilasters over de gehele hoogte van de tweede verdieping tussen de vensters. Betonnen waterspuwers boven de traplichten. Aan de lange gevel, steekt een op de twee pilasters boven de gevel uit. Groepen van smalle zesruits vensters. Aan de lange gevel, op de hoogste verdieping, trapeziumvormige vensters met vierkante bovenlichtjes. Gewijzigde ingangspartij met nieuwe aanbouw. Plat dak. Drielaags. Bijzondere, weinig voorkomende stijl in deze plaats en deze periode. *Foto's 167; 168; 169.*

3e Haagstraat 88.
Voorgaande functie(s): Langgevelboerderij. Huidige functie: leegstand.
ca. 1850.
Handgevormd baksteen, gepleisterde plint. Kozijnen uit ca. 1920; zesruits schuifraam achter. Twee getoogde kardeuren aan voor- en achterkant; een dichtgemetselde kardeur aan de voorkant. Zadeldak met wolfeind met oorspronkelijke kap, gesmoorde Hollandse pannen. Polychrome en rode vloertegels. Bakhuis. Architectuurhistorisch belang. Zeldzaam binnen bebouwde kom. *Foto's 170; 171; 172.*

3e Haagstraat 98; 100; 102; 104;106; 108.
Woonhuizen.
1926.
Baksteen. Segmentbogen. Mansardedak, evenwijdig aan straat, gesmoorde tuile du Nord pannen. Rij eenlaags arbeidershuizen. Telkens twee vensterassen. Sociaal-historisch belang. *Foto 173.*

3e Haagstraat 103; 105; 107; 109; 111; 113; 115.
Woonhuizen.
1934.

Baksteen. Ramen en deuren vernieuwd. Mansardedak, gesmoorde tuile du Nord pannen. Blok van arbeidershuizen Eenlaags, drie vensterassen. Sociaal-historisch belang. Representatief voor lineair patroon. *Foto 174.*

Havenweg 2; 4; 4a; 4b; 4 c.
Woonhuizen; horeca.
1927. Bouwstijl: Zakelijk expressionisme.
Baksteen, betonnen dorpels en luifels, overhoeks uitlopende risalieten, betonnen balkhoofden, keramisch gevelrand afdekking. Venstergroepen (overwegend drie-aan-drie), glas-in-lood bovenlichten. Plat dak. Beeldbepalend blok op markant punt. *Foto 175.*

Havenweg 6.
Gebouw Sevens. Pakhuis/ woonhuis. Opdrachtgever: Sevens.
1927. Bouwstijl: Invloeden van functionalisme.
Baksteen, betonnen bovendorpels, trapgevel met betonnen afdeklagen; middenrisaliet vanaf eerste verdieping; gedenksteen. Stalen kozijnen met kleine roedeverdeling. Zadeldak. Vier lagen en zolderlaag. Dit gebouw is gesitueerd op de hoek van de Gedempte Haven (de Havenweg) en de Kanaaldijk en vormt één blok met Veestraat 46. Een gedenksteen geeft de bouwdatum aan. Architectuurhistorisch belang. Markante hoek. *Foto 176.*

Havenweg 12.
Woonhuis.
Kern: XIX.
Baksteen, wit geschilderd; puntgevel. T-ramen, draairamen. Pui vernieuwd. Zadeldak. Architectuurhistorisch belang. Deel van negentiende eeuwse straatwand. *Foto 176.*

Havenweg 14; 16.
Woonhuis / bedrijf
Voorgaande functie(s): Woonhuis; bedrijf. Huidige functie: Horeca. Bedrijfspand van vóór de industrialiseringstijd? Zes vensterassen. XIX Kern: XVIII ? Verbouwing: 1989. Handgevormd baksteen, nieuw gevoegd. Uitzwenkende gevel met rechte profiellijst, hardstenen kruloren. Ramen vernieuwd, strekken; twee deuren met kussenversiering; getogen kardeur. Schilddak, Hollandse pannen. Ingrijpende verbouwing in 1989. Cultuurhistorisch belang.
Straatbeeldtyperend. *Foto 177.*

Havenweg 28.
Voorgaande functie(s): R.K. pastorie. Huidige functie: Winkel.
1900. Bouwstijl: Neogotiek. Verbouwing: 1989.
Baksteen; decormotieven van gele strengpersstеen (langs dakrand zigzagmotief, ruitmotieven, speklagen, strengpersstеen verwerkt in bogen); hardstenen cordons, sierankers; middenrisaliet op eerste verdieping (gevel langs de Oude Aa), polygonale hoek en uitbouw langs Havenweg. Segmentbogen, boogvulling; schuiframen; deur met gietijzeren rooster en glas-in-lood. Steil zadeldak, lei, schubbendekking, pirons. Dakkapellen met overhoekse overstek. De pastorie hoorde bij de afgebroken Heilig Hart kerk (Veestraat), arch. P.J.H. Cuypers. Gevelindeling tijdens de inventarisatie gewijzigd. Hoek Oude Aa 1.
Architectuurhistorisch belang. *Foto 178.*

Bij Havenweg 1.
Gaslantaarn van het type Ritterlantaarn. Industrieel-archeologisch belang. Niet zeldzaam, wel voor Helmond. *Foto 179.*

Heibergweg 1.
Voorgaande functie(s): Langgevelboerderij. Huidige functie: boerderij.
1924.
Baksteen Zesruits ramen met openslaande bovenlichten; betonnen stalramen. Zadeldak met gesmoorde friese golfpannen. Opkamer. De boerderij bevindt zich aan de grens met Asten, tegenover een vervallen tramgebouwtje. Voorbeeld van een, in deze periode en in deze plaats gebruikelijke stijl. *Foto 180.*

Heistraat 8; 10; 12; 14; 16; 18; 20; 22.
Woonhuizen.
ca. 1920. Bouwstijl: Traditionalisme.
Baksteen, ladder motief langs dakrand Dubbele ramen Zadeldak, de hoekpanden met kruisend zadeldak (lagere nokhoogte), tuile du Nord pannen Kleine voortuinen Voorbeeld van een, in deze periode en in deze plaats gebruikelijke stijl. Twee blokken van arbeidershuizen
Eenlaags.Straatbeeldtyperend. *Foto 181.*

Heistraat 34.
Zaal.
ca. 1930. Bouwstijl: Invloed van rationalisme.
Baksteen, rollagen met blokmotief langs dakrand. Vier- en zesruits grote bovenlichten in lager gedeelte, groep van vijf hoge smalle ramen in hoog gedeelte. Plat dak. Sociaal-historisch belang. *Foto 182.*

Heistraat 118a.
Gerardusschool. Voorgaande functie(s): School. Huidige functie: Gesloopt.
1928. Bouwstijl: Nieuwe Bouwen, in de trant van Dudok.
Baksteen, gemetselde cordons langs plint en bovengedeelte van torenachtige uitbouw, betonnen luifels en decorelementen. Stalen kozijnen in groepen of banden, overstekende luifels op begane grond. Plat dak. Verspringende volumes en asymmetrische groepering. Bijzondere vormgeving. *Foto 183.*

Heistraat 1a; 1 b; 1 c; 3.
Woonhuizen; Opdrachtgever: Woningbouwvereniging 'De Hoop'.

1922. Bouwstijl: Invloed van Amsterdamse School.
Baksteen, hardsteen. Poort met rondboog, hardstenen sluitsteen met jaartal. Tentdak, dakvenster. Poort tussen 1b en 1 c. Representatief voor stedebouwkundige inrichting. *Foto 184.*

Heistraat 5.
Voorgaande functie(s): Vergaderzaal? Huidige functie: Horeca.
ca. 1925. Bouwstijl: Overgangsstijl.
Baksteen. Decormetselwerk. Gevelrand met gemetselde massieve pirons. Vernieuwde ramen. Eenvoudige rechthoekige openingen. Plat dak. Documentair belang. *Foto 185.*

Heistraat 9.
Voorgaande functie(s): Vergaderzaal? Huidige functie: Horeca.
ca. 1925. Bouwstijl: Invloed van rationalisme, overgangsstijl.
Baksteen. Hoek portaal met balkon, keperbogen. Grote rechthoekige raampartijen. Plat dak. Documentair belang. *Foto 186.*

Heistraat 119.
Voorgaande functie(s): woonhuis. Huidige functie: leeg.
ca. 1890.
Baksteen, strekken. Zadeldak, gesmoorde Hollandse pannen. Arbeidershuis Eenlaags, twee vensterassen. Sociaal-historisch belang. *Foto 187.*

Heistraat 159.
Broodfabriek 'De Volharding' (later Helmondse broodfabriek).
Voorgaande functie(s): Fabriek. Huidige functie: Winkel. Stoombakkerij, banketfabriek.
ca. 1890. Bouwstijl: Elementen van rationalisme. Kern: 1917. Verbouwing: ca. 1985.
Baksteen, keramische gevelrandafsluiting, verspringend middenrisaliet in gevel Heistraat, verspringende dakhoogten. Samengestelde vensters, horizontale roedeverdeling in bovenlichten op eerste verdieping. Portaal met rondboog. Plat dak. Twee lagen. Nu informatiewinkel. Industrieel-archeologisch belang. *Foto 188.*

Heistraat 191.
Voorgaande functie(s): Woonhuis. Huidige functie: Horeca.
ca. 1880.
Baksteen; uitzwenkende gevel, sierankers, gepleisterde plint Vensters, deur gewijzigd; strekken. Zadeldak met wolfeind. Documentair belang. *Foto 189.*

Helmondselaan 22.
Langgevelboerderij.
1861.
Handgevormd baksteen, staand verband, ankers. Zesruits ramen (draairamen met bovenlichten), luiken. Voordeur vernieuwd. Staldeuren verplaatst (nu twee getoogde deuren). Zadeldak, over het woongedeelte golfpannen; over het stalgedeelte, gesmoorde Hollandse pannen. Heg, beuken. Zeldzaamheid (een van de laatste boerderijen in de bebouwde kom). *Foto 190.*

Helmondselaan 42; 44.
Dienstwoningen PNEM
Dubbel woonhuis. Opdrachtgever: PNEM.
ca. 1935. Bouwstijl: Traditionalisme.
Baksteen, geschilderd. Twee spiegelsymmetrisch geplaatste puntgevels. Raamverdeling vernieuwd. Samengesteld: schilddak met kruisende zadeldaken. Rode romaanse pannen, dakkapellen. Tuin, laag tuinmuur. Dienstwoningen. Eenlaags.Industrieel-archeologisch belang. *Foto 191.*

Hemelrijksestraat 26; 28; 30; 32; 34; 36.
Woonhuizen.
ca. 1910.
Baksteen, fries met blok- en kepermotief. Segmentbogen, boogvulling; schuiframen (vernieuwd). Zadeldak, tuile du Nord pannen. Blok arbeiderswoningen. Sociaal-historisch belang. Straatbeeldtyperend. *Foto 192.*

Hemelrijksestraat 80; 82; 84; 86; 88; 90; 92.
Woonhuizen.
ca. 1910.
Baksteen, speklagen en decor van strengpersstеen. Segmentbogen, boogvulling, ramen vernieuwd. Zadeldak, gesmoorde kruispannen. Blok arbeiderswoningen. Eenlaags, elk huis heeft twee vensterassen. Een deel van het blok is verhoogd. Sociaal-historisch belang. Straatbeeldtyperend. *Foto 193.*

Hemelrijksestraat 5.
Woonhuis.
ca. 1890.
Baksteen, muizetanden- en keperfries, gepleisterde plint. Zesruits schuiframe, tweeruits bovenlicht boven deur. Zadeldak, vernieuwd (sneldekpan). Sociaal-historisch belang. Straatbeeldtyperend. *Foto 194.*

Prins Hendriklaan.
Zeer ruim opgezette straat met villa's, lichte kromming van het tracé.
Representatief voor stedebouwkundige inrichting. *Foto 195.*

Prins Hendriklaan 21.
Woonhuis. Opdrachtgever: Alex Fentener van Vlissingen 1919. Architect: J.W. Hanrath. Bouwstijl: Traditionalistisch rustieke stijl.

Baksteen, gepleisterd. Openslaande vensters, kleine roedeverdeling, luiken; balcon op eerste verdieping met houten hek van horizontale rabatdelen. Rieten zadeldak met wolfeind, dakkapel. Tuin rondom, buxusheg. Tuin oorspronkelijk na een ontwerp van Leonard Springer. Bij de aanleg van de Kasteel Traverse gedeeltelijk onteigend.
LandhuisArchitectuurhistorisch belang. *Foto 196.*

Prins Hendriklaan 23.
Woonhuis. Villa.
ca. 1915. Bouwstijl: Elementen van Engelse landhuisstijl.
Baksteen gepleisterd, hoeken in blokmetselwerk ongepleisterd, even als plint. Openslaande ramen, bovenlichten glas-in-lood met florale motieven, luiken,strekken met rechte aanzetten, erker. Houten ingangportaal met rondboog. Uitzwenkend schilddak met overstek, rode kruispannen. Tuin rondom, bomen uit bouwtijd. Architectuurhistorisch belang. Representatief voor stedebouwkundige inrichting. *Foto 197.*

Prins Hendriklaan 25.
Voorgaande functie(s): Woonhuis. Opdrachtgever: H.L. Fentener van Vlissingen. Huidige functie: Kantoor.
1911. Architect: J. W. Hanrath. Bouwstijl: Neoclassicisme. Verbouwing: ca. 1980.
Baksteen, gevelhoeken van blokmetselwerk. Zesruits schuiframen, luiken; strekken met hardstenen sluitstenen, in reliëf gemetselde onderdorpels; vijfzijdige erker met dubbele Toscaanse pilasters op de hoeken, stalen kozijnen en een balkon met balustrade. Schilddak met overstek, lei in Maasdekking, dakkapellen met frontons (kleine roedeverdeling), hoekschoorstenen. Moderne uitbouw aan zij- en achterkant. Tuin waarschijnlijk door L. Springer ontworpen (nu deels bebouwd, geen ontwerp meer merkbaar).
Fabrikantenvilla. Symmetrische gevelcompositie. Om als kantoor te dienen is laagbouw aan het pand toegevoegd. Het hoofdvolume is -tenminste aan de buitenkant- grotendeels intact bewaard. Architectuurhistorisch belang. Gemeentelijk monument. *Foto 198.*

Hermelijnstraat.
Woonhuizen. Blok van middenstandshuizen. Complex Hb en Hc: ontwerp in samenwerking met Publieke Werken. Architect: L. de Vries.
1928
Baksteen, houten betimmering op de hoek van de eindpanden. Vensters gerenoveerd. Zadeldak, nok evenwijdig aan straat, met kruisende daken, hogere noklijn (puntgevels), plat gedeelte aan voorkant. Straatbeeldtyperend. *Foto 199.*

Hindestraat 2.
Woonhuis. Hoekhuis. Zie complex Hc. Opdrachtgever: Woningbouwvereniging 'De Hoop'
1928. Architect: L. de Vries. Bouwstijl: Invloed van Amsterdamse School.
Baksteen. Samengestelde ramen. Samengesteld dak: hoge mansarde kap in het verlengde van gebroken schilddak; gesmoorde tuile du Nord pannen, dakkapellen. Benadrukking van schoorsteen. Enlaags, hoge kap. Representatief voor stedebouwkundige inrichting. *Foto 200.*

Hindestraat 58; 60.
Dubbel woonhuis. Poort van complex. Zie ook poort Dasstraat 22; 24; complex Hc.
1930. Architect: L de Vries. Bouwstijl: Invloed van Amsterdamse School.
Baksteen; poort (met brede steenblokken aan de voeten) met twee voetgangersporten, hardstenen gedenksluitsteen. Op de eerste verdieping, band van regelmatig geplaatste ramen. Schilddak,dakdekking vernieuwd, uitzwenkende spits met ramen rondom. Bijzondere vormgeving. Representatief voor stedebouwkundige inrichting. *Foto 201.*

Hoofdstraat 122.
Langgevelboerderij.
ca. 1910.
Baksteen. Gepleisterde plint. Zesruits schuifvensters, luiken. Zadeldak, gesmoorde kruispannen. Nok evenwijdig aan straat. Opkamer. Dwarsdeel. Representatief voor lineair patroon. *Foto 606.*

Hoofdstraat 176.
Kapel.
ca. 1930.
Baksteen, velden Eenvoudige spitsboogvensters, glas in lood met allegorische voorstellingen. Zadeldak, rode romaanse pannen, open dakruiter met spits. Zaalkapel. Recente aanbouw. *Foto 202.*

Hoofdstraat 153; 155.
Unitas gebouw
Voorgaande functie(s): Patronaat. Huidige functie: Winkel.
1923. Bouwstijl: Traditionalisme. Verbouwing: ca. 1960.
Baksteen, decoratief metselwerk. Vensters met zes vierruits ramen. Zadeldak, gesmoordde romaanse pannen. Drie- en tweelaags, met een symmetrische opbouw. De achtergevel is vrijwel onveranderd, de voorgevel grotendeels verbouwd. Architectuurhistorisch belang. Deel van ensemble. *Foto 203.*

Hoofdstraat 157.
R.K. pastorie.
1885-1890. Bouwstijl: Neoclassicisme.
Handgevormd baksteen, gepleisterde plint. Segmentbogen op begane grond, zesruits schuiframen; rechthoeken, openslaande ramenop eerste verdieping; panelendeur. Poort met korfboog. Schilddak, gesmoorde kruispannen, dakvenster; hoekschoorstenen met tentkapjes. Grote tuin grenzend aan

de begraafplaats. Twee lagen, vijf vensterassen; middenrisaliet. Architectuurhistorisch belang.Gemeentelijk monument. *Foto 204.*

Hoofdstraat 159.
St Lucia. R.K. kerk.
1896. Architect: Caspar Franssen. Bouwstijl: Neogotiek.
Verbouwing: 1930, 1935.
Baksteen, kruisbloemen, basementen en kapitelen van pilasters van hardsteen. Roosvenster in voorgevel, radvenster in dwarsschipgevel, spitsboogvensters in groepen van drie Lei in maasdekking, kruisspits, dakkapellen. Ronde pijlers, ribstergewelven. Gepleisterd en gewit interieur; kruisweg van E. Perey (1906); neogotisch hoofdaltaar met taferelen uit het Oude en het Nieuwe Testament. Deels oorspronkelijke banken. Orgel. Kerkhof, oudste graven uit kort na de bouw van de kerk (nieuwe parochie). Driebeukige kruisbasiliek met kooromgang. Vierkante toren; het dwarsschip springt niet buiten de zijbeuken uit; twee kapellen aan weerszijden van het priesterkoor; in 1930 verbouwde sacristie.
Architectuurhistorisch belang. *Foto's 205; 206; 207; 208.*

Hoofdstraat 161.
Voorgaande functie(s): Schoolhuis. Huidige functie: Praktijk.
ca. 1890. Bouwstijl: Traditionalisme.
Baksteen, speklagen doorlopend in boven- en onderdorpels. Segmentbogen met boogvulling, schuiframen (vernieuwd) Samengesteld dak, hoofdvorm zadeldak, rode kruispannen, rechte windveren. Broeders van La Salle huis Hoorde bij Sint Odolfusschool. Architectuurhistorisch, sociaal-historisch belang. *Foto 209.*

Hoofdstraat 181.
Woonhuis.
ca. 1925.
Baksteen, houten portaallatei, houten kolom met daarboven diamantkoppen. Erker met opengewerkt gemetseld balkon, bovenlichten met ruitmotief; bovendorpel met decoratieve rollaag; overhoeks gemetseld onderdorpel van erkerraam op eerste verdieping. Samengesteld schilddak met verspringende daklijn, gesmoorde romaanse pannen. Architectuurhistorisch belang. *Foto 210.*

Hoogeindsestraat 24.
Voorgaande functie(s): Patronaat/kruisverenigingsgebouw?.
Huidige functie: buurthuis St. Anna.
1931. Bouwstijl: Traditionalisme.
Baksteen, verdiepte voeg, asymmetrisch geplaatste tuitgevel, vlechtingen, hardstenen aanzetstenen. Kleine roedeverdeling, openslaande vensters, op begane grond met kalven en bovenlichten. Deur met rondboog. Zadeldak, rode verbeterde Hollandse pannen. Met dit gebouw is een bijdrage geleverd aan de sociale opvang in het zuid-oosten van Helmond, dat daarmee zeer schaars was bedeeld. Het is niet rechtstreeks industrieel historisch, maar maakt deel uit van de sfeer van Helmond als industriestad. Bakstenen gebouw met twee bouwlagen en een puntgevel. Sociaal-historisch belang. *Foto 211.*

Hoogeindsestraat 49.
Voorgaande functie(s): Kantoorgebouw. Huidige functie: Kantoorgebouw, kantine. Tweelaags; Gebouwd tijdens de bezetting.
1942. Bouwstijl: Functionalisme.
Baksteen, beton. Driedelige staalkozijnen, middendeel openslaand. Toegang met betonen balkon, stalen buishek, twee smalle staalkolommen; balkondeur met horizontale indeling. Zadeldak, bijna plat. Eenlaags huis met Hollandse kapspant, dak vernieuwd. Sociaal-historisch belang. *Foto 212.*

Hoogeindsestraat 49.
Hatéma. Fabriek. Textielindustrie.
1941 of 1942. Bouwstijl: Bezettingsarchitectuur.
Baksteen. Stalen kozijnen, kleine roedeverdeling. Dubbel zadeldak, prefab betonnen vakwerkspanten. Enkele hallen van vóór 1940, geen bijzondere constructies. Het terrein aan de Hoogeindsestraat is vanaf 1919 door P. de Wit bebouwd, als een van de weinigen ten zuiden van het spoor. De fabriek is in 1855 opgericht als Petrus de Wit Sr. Weverij-bonten; 1925 liquidatie, 1926 NV de Wit's Dekenindustrie N.V.; 1930 N.V. Helmondse Textiel Mij H.T.M. Veel van de oude gebouwen op het terrein van Hatéma (vroeger De Wit) zijn gesloopt, o.a. de watertoren. Een deel van de nog bestaande gebouwen is door de bezetter neergezet. Interessant is de kort na de Tweede Wereldoorlog gebouwde dakconstructie van een der fabriekshallen, vakwerkspanten van prefab beton. Industrieel-archeologisch belang. *Foto 213.*

Bij Burgemeester van Houtlaan 213.
Onderstation. Electrisch onderstation. Opdrachtgever: PNEM.
1935. Bouwstijl: Functionalisme.
Baksteen, trap. Stalen kozijnen. Plat dak met overstek, verspringende volumes. Twee haaks opelkaar staande eenlaags panden, bij het spoor, ieder drie vensterassen breed. Industrieel-archeologisch belang. *Foto 214.*

Houtse Parallelweg 6; 7; 8; 9.
Woonhuizen.
ca. 1935. Bouwstijl: Traditionalisme.
Baksteen, bloktandlijsten, puntgevels aan blokeinden. Vensters grotendeels vernieuwd. Zadeldak. Blok van middenstandswoningen. Straatbeeldtyperend. *Foto 215.*

Houtse Parallelweg 28.
Woonhuis.
ca. 1920. Bouwstijl: Traditionalisme.
Baksteen, rollaag langs dakrand, schuin gemetselde vlakken in gevelpunt Venstertriplet op begane grond, twee vensters met horizontale verdeling op eerste verdieping. Gebroken zadeldak, nok dwars op straat, tuile du Nord pannen. straatbeeldtyperend, representatief voor lineair patroon *Foto 216.*

Houtse Parallelweg 102; 103; 104; 105; 106; 107; 108; 109; 110.
Woonhuizen.
ca. 1938. Bouwstijl: Duitse Heimat stijl.
Baksteen bepleisterd, cordons. Openslaande ramen, bovenlichten met kleine roedeverdeling, luiken. Zadeldak, nok dwars op straat, omlopende daklijkst (102-103; 106-107; 108-109), zadeldak met wolfeind, nok evenwijdig aan straat, dakkapellen (105-105; 110) rode Muldenpannen.
Voortuinen. Twee lagen plus zolderverdieping. Groep van vier 'duitse huizen'. De stijl is sterk verwandt aan de Duitse NS woningbouw 1933-1945. Architectuurhistorisch belang, afwijkend huistype. *Foto's 218; 219; 220; 221; 222.*

Houtse Parallelweg 112.
Woonhuis.
ca. 1910
Baksteen, decoratieve rollagen. Bovenlichten met kleine roedeverdeling, halve luiken. Mansardedak, nok evenwijdig aan straat, gesmoorde Muldenpannen; dakkapel met twee gemetselde zijmakelaars. Tuin rondom. Eenlaags plus zolderverdieping. Cultuurhistorisch belang. *Foto 223.*

Houtse Parallelweg 35.
Voorgaande functie(s): Woonhuis; bedrijf. Huidige functie: Woonhuis.
ca. 1910. Bouwstijl: Traditionalisme.
Baksteen, klimmende boogfries. Schuiframen. Zadeldak, gesmoorde Muldenpannen. Industrieel-archeologisch belang. *Foto 217.*

Houtsestraat 64.
Café.
1923.
Baksteen. Samengestelde vensters, bovenlichten met kleine roedeverdeling Mansardedak, gesmoorde Muldenpannen. Eenlaags uitbouw met plat dak. Vrij gaaf voorbeeld. Geplaatst op een wegensplitsing richting Mierlo. Representatief voor functiepatroon. *Foto 607.*

Hulsbosstraat 2; 4; 6; 8.
Woonhuizen.
ca. 1910. Bouwstijl: Elementen van chaletstijl.
Baksteen, gepleisterde plint, sierankers. Rondbogen, boogvulling met baksteenmozaiek, T-vensters grotendeels vernieuwd. Gebroken zadeldak, nok dwars op straat, gesmoorde kruispannen, geveltopbetimmering met makelaar. Blok van twee diepe dubbele woonhuizen. Architectuurhistorisch belang. *Foto 224.*

Hurksestraat 2.
Woonhuis.
ca. 1925. Bouwstijl: Elementen van expressionisme.
Baksteen, overhoeks gemetselde makelaar, decorladders op hoeken. Vensterband. Zadeldak, nok dwars op straat, overstek vernieuwd, verbeterde Hollandse pannen.
Straatbeeldtyperend. *Foto 225.*

Hurksestraat 1.
MAVO St Joseph School.
1929. Bouwstijl: elementen van rationalisme.
Baksteen Drievoudige ramen, onderlichten, kalven, horizontale verdeling, lateien met draagstenen. Schilddak, vernieuwd, verbeterde Hollandse pannen, dakvensters. Sociaal-historisch belang. Representatief voor stedebouwkundige inrichting. *Foto 226.*

Julianalaan 10; 12.
Woonhuis.
ca. 1925. Architect: L. de Vries. Bouwstijl: Elementen van Engelse landhuisstijl.
Baksteen, vlechtingen. Samengestelde vensters. Schilddak met verlaagd zijschild, lager zij uitbouw met schilddak, rode tuile du Nord pannen. Voortuin, diepe achtertuin. Twee-onder-een kap landhuis. Architectuurhistorisch belang.
Representatief voor stedebouwkundige inrichting *Foto 227.*

Julianalaan 18.
Woonhuis.
ca. 1925. Architect: L. de Vries.
Baksteen, kettingverband, Openslaande ramen, staalkozijnen, betonnen lateien. Deur met luifel, zijlichten, twee lage muurtjes bij ingang. Zadeldak, nok evenwijdig aan straat, lei in Maasdekking, dakvenster met betimmering aan weerszijden; uitbouw opzij met plat dak. Landhuis. Een laag, twee lagen onder de kap. Architectuurhistorisch belang.
Straatbeeldtyperend. *Foto 228.*

Julianalaan 22; 24; 26; 28; 30.
Woonhuizen.
1927. Architect: L. de Vries. Bouwstijl: Elementen van Engelse landhuisstijl.
Baksteen, Vlaams verband. Portaal met spitsboog, deur met licht met ruitmotief; zesruits openslaande ramen op eerste verdieping; erker met leien bostwering in Maasdelling.
Zadeldak, rode verbeterde Hollandse pannen, dakvenster met raamtriplet. Blok van middenstandswoningen, symmetrische ordening. Twee laags plus zolderverdieping, twee vensteras-

sen. Architectuurhistorisch belang. Representatief voor stedebouwkundige inrichting. *Foto 229.*

Julianalaan 32; 34.
Woonhuizen.
1927. Bouwstijl: Interbellum stijl.
Baksteen, halfsteens verband. Openslaande vensters, vierruits bovenlichten; erker, gemetselde opengewerkte balkonbalustrade, erker opzij, portaal met rondboog. Zadeldak. Nok dwars op straat, wolfeind (nr. 32. Tuin voor (heg), diepe achtertuin. Twee huizen volgens hetzelfde basismodel. Tweelaags plus zolderverdieping, twee vensterassen. Representatief voor stedebouwkundige inrichting. *Foto 230.*

Julianalaan 36; 38.
Woonhuizen.
1923. Architect: C. Roffelsen. Bouwstijl: Elementen van Engelse landhuisstijl.
Baksteen, kettingverband, vlechtingen in puntgevel. Een portaal voor twee voordeuren, korfboog; erkers, ramen vernieuwd. Zadeldak, rode tuile du Nord pannen, dakvensters. Twee-onder-een-kap landhuizen. Architectuurhistorisch belang. Representatief voor stedebouwkundige inrichting. *Foto 231.*

Julianalaan 40; 42; 44.
Woonhuizen.
1928. Architect: C. Roffelsen. Bouwstijl: Elementen van Engelse landhuisstijl.
Baksteen, nr. 42: vlechtingen in puntgevel, smalle gemetselde makelaar, ankers. Doorlopende luifel met gemetselde consoles, deur met licht met ruitmotief en zijlichten;(nrs 40 en 44 : portalen gebroken spitsbogen), vierruits openslaande ramen, kalf, tweeruits bovenlichten op begane grond, openslaade ramen met horizontale indeling op eerste verdieping; nrs 40 en 44: erker over twee verdiepingen, borstwering met lei in Maasdekking. Zadeldak, vernieuwde Hollandse pannen, dakvensters. Blok van drie huizen met spiegelsymmetrische ordening. Gevelkenmerken : zie Julianalaan 22 tot en met 30. Architectuurhistorisch belang. Straatbeeldtyperend. *Foto's 232; 233.*

Julianalaan 52; 54.
Dubbel woonhuis.
1923. Bouwstijl: Elementen van Engelse landhuisstijl.
Baksteen, Vlaams verband. Vlechtingen in puntgevel, gemetelse smalle makelaar, schoorsteen in verlengde van gevel. Portaal met rondboog, gemetseld sluitstuk, cordon, erkers op begane grond. Zadeldak, rode tuile du Nord pannen, twee puntgevels; dakvensters. Architectuurhistorisch belang. Representatief voor stedebouwkundige inrichting. *Foto 234.*

Julianalaan 56; 58.
Woonhuizen.
ca. 1920. Bouwstijl: Elementen van Engelse landhuisstijl.
Baksteen. Erker (nr. 56: op begane grond en eerste verdieping, nr. 58 heeft balkon, bovenlichten met kleine roedeverdeling), balconborstwering met blokmotieven, ramen drie-aan-drie, voordeur met rondboog en luifel; nr. 58 heeft rond oculus in puntgevel. Schilddak, zadeldak; tuile du Nord pannen, daklijst lopt om. Tuin rondom, bomen uit bouwtijd. Landhuizen. L-plattegrond, twee lagen.
Architectuurhistorisch belang. Straatbeeldtyperend *Foto's 235; 236.*

Julianalaan 1.
Woonhuis.
1927. Bouwstijl: Historisme.
Baksteen, trapgevel, overhoeks gemetselde makelaar, bloktandfries. Korfbogen met boogvulling, kruiskozijnen, glas-in-lood ramen, luiken. Zadeldak, verbeterde Hollandse pannen. Documentair belang. *Foto 237.*

Julianalaan 3; 5; 7; 9; 11.
Woonhuizen.
1927. Bouwstijl: Elementen van Engelse landhuisstijl.
Baksteen, vlechtingen in puntgevel, schuin gemetselde vlakken, ankers. Vele ramen vernieuwd; nr. 5: vierruits en zesruits ramen, luiken; voordeur met luifel. Gebroken schilddak met overstek, rode opnieuw verbeterde Hollandse pannen, dakvensters. Blok van middenstandwoningen. Twee zolderverdiepingen. Straatbeeldtyperend. *Foto 238.*

Julianalaan 19; 21; Nassaustraat 44.
Woonhuizen.
1927. Architect: L. de Vries ? Bouwstijl: Elementen van Engelse landhuisstijl.
Baksteen, zij-uitbouwen. Samengestelde vensters, zijlichten horizontaal verdeeld; hoekramen met kleine roedeverdeling; voordeuren met luifels. Schilddak, verspringende nokhoogte bij zijuitbouw, gesmoorde verbeterde Hollandse pannen, drie dakvensters (vierruits). Voor- en achtertuin. Blok van drie middenstandswoningen.
Architectuurhistorisch belang. *Foto 239.*

Julianalaan 23; 25; 27.
Woonhuizen.
1929. Bouwstijl: Elementen van Engelse landhuisstijl.
Baksteen, vlechtingen, uitspringend metselwerk bij schoorsteen. Portaal met kettingboog, deur met raam met kleine roedeverdeling en zijlichten; op begane grond raamtriplet met kalf, vierruits ramen, tweeruits bovenlichten; houten latei met diamantkop boven hoekraam (tweemaal zesruits). Zadeldak met overstek, verspringend nok, rode verbeterde Hollandse pannen, dakvenster (drie maal vierruits) Voortuin met heg, achtertuin. Blok van middenstandswoningen. Symmetrisch aan blok Julianalaan 37-39-41. Architectuurhistorisch belang.

Representatief voor stedebouwkundige inrichting. *Foto's 240; 241.*

Julianalaan 51; 53; 55.
Woonhuizen.
1917.
Baksteen, gepleisterd; klimmende fries met topboog. Erkers, openslaande ramen met vierruits bovenlichten; zesruits openslaande ramne op eerste verdieping; blinde oculus in top van korte gevel. Zadeldak, nok evenwijdig aan straat; rode tuile du Nord pannen. Blok van middenstandwoningen. Twee lagen, totaal zes vensterassen.
Architectuurhistorisch belang. *Foto 242.*

Julianalaan 57; 59.
Woonhuis. Blok van middenstandswoningen.
1917.
Baksteen. Zesruits vensters drie-aan-drie op begane grond, groepen van drieruits vensters op de eerste verdieping, vierruits oculi in geveltoppen, deuren met rondbogen.
Samengesteld dak, hoofdvorm zadeldak, tuile du Nord pannen; de twee kruisende daken aan weerseinden van het blok met een lagere nokhoogte dan het middengedeelte, dakvenster. Voor- en achtertuinen. H vormig plattegrond; het middengedeelte eenlaags met dakverdieping, de poten van de H tweelaags. Architectuurhistorisch belang. *Foto 243.*

Julianalaan 61; 63.
Woonhuis. Opdrachtgever: Onderlinge
Woningbouw Vereniging.
1917.
Baksteen. Erkers, kleine roedeverdeling, openslaande ramen met kleine roeveverdeling op eerste verdieping; deur met rondboog. Zadeldak, middenrisaliet onder schilddak, Muldenpannen; dakkapel onder schilddakje.
Architectuurhistorisch belang. *Foto 244.*

Kanaaldijk N.O. 80; 82.
complex EDAH
Voorgaande functie(s): Kantoor. Huidige functie: complex EDAH. kantoor
1927. Architect: Vught S.L.A. Orie. Bouwstijl: Functionalisme, met elementen van rationalisme.
Verbouwing: ca. 1930. Constructeur: S.L.A. Orie, Vught
Baksteen; pilasters met betonnen dekstenen; kanteelvormige bovenrand; middenrisaliet. Kozijnen vernieuwd. Plat dak.
Twee bouwlagen; twee mal zes traveëen, symmetrisch geplaatst om middenrisaliet; Een deel van het gebouw is gesloopt. Kantoorgebouw van het bedrijf Ebben, Damen, Aukes, Hettema, in 1919 begonnen; voortzetting van margarinefabriek. Industrieel-archeologisch belang. *Foto 245.*

Kanaaldijk N.O. 116; 118; 120; 122; 124.
Woonhuizen.
1915.
Baksteen. Deels oorspronkelijke houten deuren met lichtje en bovenlicht met kleine roedeverdeling; segementbogen; samengestelde dubbele vensters, bovenlichten met kleine roedeverdeling; kelderraampjes. Mansardedak, evenwijdig aan straat; gesmoorde Muldenpannen, dakvensters met kleine roedeverdeling. Stoepen; muurtjes. Waarschijnlijk in opdracht van M. v. Roy gebouwd. De rij is onderkelderd. Rij arbeidershuizen. Architectuurhistorisch, sociaal-historisch belang; zeldzaamheidswaarde binnen de gemeente. *Foto 246.*

Kanaaldijk N.W. 25.
Voorgaande functie(s): Woonhuis. Huidige functie: Woonhuis.
1925. Bouwstijl: Eclecticisme. Verbouwing: 1935.
Baksteen, hardstenen dorpels; Vlaamse gevel met voluutconsoles en gemetselde gepleisterde oren. Zesruits schuiframen met afgeronde hoeken. Schilddak met plat, gesmoorde kruispannen; dakkapel met plat dak. Drie smalle traveeën, twee lagen plus kaplaag. v.a. 1946 modelmakerij, woonhuis. Bakstenen huis met smalle gevel, met geschilderd firmanaam. Bouwdatum volgens informant. Door zijn positie an het kanaal zeldzaam middenstandshuis. Industrieel-archeologisch belang. *Foto 247.*

Kanaaldijk N.W. 27b; 29.
Voorgaande functie(s): Kantoor. Huidige functie: Verenigingsgebouw. Opdrachtgever: J.A. Carp.
1934 verbouwing na brand in 1928. Oorspronkelijk 1918;1934 verb. Architect: Arend G. Beltman. Bouwstijl: Elementen van rationalisme. Kern: 1934. Verbouwing: 1980. Constructeur: De Vries Robbé (Gorinchem) constructeur bij verbouwing 1934.
Baksteen, gemetselde pilasters; betonnen dorpels. Stalen kozijnen, kleine roedeverdeling van bovenlichten. Plat dak. Bimsbeton dakkonstructie bij reconstructie toegepast in 1930. Na de brand in 1928 zijn tijdelijke gebouwen neergezet, in 1930 is het buro Beltman begonnen met reconstructieplannen. Dit deel is het laatste overblijfsel van de oorspronkelijke gebouwen van de fabriek, gesloopt in 1979-1980. Eenlaags, met tweelaags middengedeelte. Industrieel-archeologisch belang. *Foto 248.*

Kanaaldijk N.W. 31; 33; 35.
Begemann. Hoofdkantoor. Opdrachtgever: Koninklijke Machinefabriek E.H. Begemann.
1909. Architect: J.B. Kam. Verbouwing: 1932,1949,1955.
Baksteen, natuurstenen speklaag, bovendorpels, decorelementen; opengewerkt gemetseld attiek met kleine rondbogen over oorspronkelijk deel van gevel; centraal gedeelte met puntgevel, geveltop met decoratief metselwerk. Hoge venster doubletten en tripletten symmetrisch geordend; horizontale roedeverdeling, bovenlichten met kleine roedeverdeling, deels segmentbogen. Plat dak, zadeldak (middengedeelte); oor-

spronkelijke bedekking in 1990 verwijderd. Kantoorgebouw 1949 toegangshal, 1955 uitbreiding. Twee lagen In het Begemann archief (gedeponeerd bij het gemeentelijk archief) bevinden zich tekeningen van het hoofdgebouw. In het Kam archief te Amsterdam zijn ook sporen van dit gebouw te vinden. Fabriek opgericht 1871/2; deels voormalig terrein HC Bogaers, cartonnagefabriek Het Zuiden. Sociaal-historisch, industrieel-archeologisch belang. Stedelijk beeldbepalend. *Foto 249.*

Kanaaldijk N.W. 31; 33; 35.
Begemann. Constructiehal. Opdrachtgever:
Koninklijke Machinefabriek E.H. Begemann.
1915. Constructeur: door eigen personeel ontworpen en berekend.
Baksteen, ijzeren versterking. Hoog lichtband over de gehele lengte van de noordgevel, verticale roeden(onderkant sluit aan op kleine constructiehal); smal lichtband aan de zuidgevel, aan de westkant, beglazing met horizontale roeden over een groot gedeelte van de gevel; aan de oostkant (Kanaaldijk) hoog geplaatst lichtband met horizontale roeden. Stalen deuren (oost en zuid. Zadeldak met V spanten, grote overspanning. Lichtkappen met hellend vlak dwars op nok richting. Open gewerkte geklonken stalen kolommen. Grote kraanbaan (10 ton). De plattegrond van deze hal is niet geheel rechthoekig en bevat rails. Het heeft een (grootschalig) stalen skelet, met opengewerkte geklonken kolommen. In het zadeldak zijn lichten in dwarsrichting aangebracht die het gebouw haar karakteristiek uiterlijke geven. Industrieel-archeologisch belang. *Foto's 250; 251.*

Kanaaldijk N.W. 31; 33; 35.
Begemann. Constructiehal. Opdrachtgever:
Koninklijke Machinefabriek E.H. Begemann.
1916.
Baksteen, met ijzeren versterking. Radvenster in oostgevel, symmetrisch hooggeplaatste rechthoekige lichten met vertikale roeden (staal). Zadeldak, lichtkappen met hellend vlak dwars op nokrichting, lichtband evenwijdig aan nok. Ijzeren Polonceauspanten en V spanten. Deze hal sluit direkt aan op de grote constructiehal. Het heeft een rechthoekige plattegrond met de langsrichting haaks op de weg langs de Zuid-Willemsvaart. Het zadeldak is deels gesteund door Polonceau spanten (trekstaven met ronde doorsnee) deels door geknikte V spanten- die op een constructie in twee fasen duiden. In de bakstenen kopgevel aan de Kanaaldijkkant bevindt zich een rosace licht aanwezig. Industrieel-archeologisch belang. *Foto's 252; 253.*

Kanaaldijk N.W. 31; 33; 35.
Begemann. Gieterij. Opdrachtgever:
Koninklijke Machinefabriek E.H. Begemann.
1922. Constructeur: constructie door fabriekspersoneel.
Baksteen met ijzeren vakwerk en versterkend vakwerk buiten aan de hoeken. Ijzeren kozijnen. Lichtkappen met hellende vlakken met ijzeren roeden, bij uiteinden afgewolfd, over het gehele dak. Opengewerkte geklonken ijzeren kolommen. Deel van pompenfabriek.Industrieel-archeologisch belang. *Foto 254.*

Kanaaldijk N.W. 31; 33; 35.
Begemann. Voorgaande functie(s): Draaierij. Opdrachtgever: Koninklijke Machinefabriek E.H. Begemann. Huidige functie: Machinefabriek.
1879.
Baksteen, staand verband. Vensters met rondbogen, later ingemetselde ontlastingsbogen; twaalfruits ijzeren kozijnen. Zaagspantdak. Opengewerkte geklonken ijzeren kolommen. Bouwhistorisch en industrieel-archeologisch belang. *Foto's 255; 256.*

Kanaaldijk N.W. 31; 33; 35.
Begemann. Voorgaande functie(s): Fabriekshal. Huidige functie: Magazijn.
1878.
Baksteen, handgevormd. Zaagspantdak, houten spanten, deels gewijzigd, korter dakvlak met lichten. Houten zaagspanten gesteund door smalle opengewerkte geklonken kolommen. De kolomkoppen zijn kruisvormig met telkens twee plaatstaafsteunen. Tussenmuren van baksteen, houten zaagspanten gesteund door smalle opengewerkte geklonken kolommen. Architectuurhistorisch, industrieel-archeologisch belang. *Foto 257.*

Kanaaldijk N.W. 31; 33; 35.
Begemann. Voorgaande functie(s): Fabriekshal. Huidige functie: Modellenmagazijn/ -makerij.
ca. 1880.
Handgevormd baksteen, bloktandfries langs dakrand. Ronde lichten dichtgemetseld, nieuwe deur. Zaagtandspanten, gesmoorde Muldenpannen, lichtbanden langs onderkant. Gietijzeren kolommen met Toscaans achtige kapitelen, gewalste liggers, houten spanten. Draaibank ca 1910, bandzaag ca. 1920. Waarschijnlijk het oudste overblijvend gebouw van de Helmondse 'industriële revolutie'. Was onderdeel van textielfabriek H.C. Bogaers en zonen, overgenomen in 1923. Het is mogelijk dat dit gedeelte nog tijdens eerste periode van de textielfabriek is gebouwd, in de jaren zestig van de vorige eeuw. (Op dit terrein: Sanders en Swan 1859; Bogaers en Sanders 1873; Bogaers 1891; Cartonnage 1935). Bouwhistorisch belang, industrieel-archeologisch belang, zeldzaamheidswaarde. *Foto's 258; 259.*

Kanaaldijk N.W. 31; 33; 35.
Begemann. Voorgaande functie(s): Fabriekshal (beproevingslocaal). Opdrachtgever:

Koninklijke Machinefabriek E.H. Begemann. Huidige functie: Fabriekshal.
1921.
Baksteen met ijzeren vakwerk. Lichtbanden in kort deel van zaagspantdak, stalen roeden haaks op dakrand. Zaagtanddak (shed) met ongelijke V spanten en geklonken profielen. Locaal voor het beproeven van pompen, gesitueerd ten westen van de grote fabriekshal. Opdrachtgever: Koninklijke Machinefabriek E.H. Begemann. Industrieel-archeologisch belang. *Foto 260.*

Kanaaldijk N.W. 31; 33; 35.
Voorgaande functie(s): Kantoor. Huidige functie: Opslag.
ca. 1890. Bouwstijl: Elementen van neoclassicisme.
Baksteen, gepleisterd; cordon; vierkant plattegrond. Schuiframen, kleine roedeverdeling. Tentdak, verbeterde Hollandse dakpannen, dakvenster.Twee lagen, drie vensterassen. Documentair belang. *Foto 261.*

Kanaaldijk N.W. 41; Steenweg 2.
Lotichius bank
Voorgaande functie(s): Bank. Huidige functie: Winkels.
1917. Architect: J.P. Fokker. Bouwstijl: Invloed van expressionisme. Verbouwing: 1990.
Basteen, tijdens inventarisatie witgeschilderd. Hoektoren. T-ramen. Ingang op hoek Sttenweg/Kanaaldijk. Schilddak met plat, gesmoorde verbeterde Hollandse pannen. Boogtentdak op hoektoren, piron. Twee lagen plus kap/troen. Twee haakse vleugels. Sociaal-historisch belang; beeldbepalend pand op strategisch plek. *Foto 262.*

Kanaaldijk N.W. 43; 45.
Voorgaande functie(s): Bank. Huidige functie: Kantoor.
Opdrachtgever: Geldersche Credietvereniging.
ca. 1915. Bouwstijl: In de trant van De Bazel. Verbouwing: 1929.
Zeer brede gevel met twee risalieten. Pilasters. Hardstenen hoge plint. Hoge smalle vensters. Hardstenen dorpels. Schilddak met geleding, de risalieten volgend. Platte pannen. Forse gootconsoles boven de pilasters. Tweelaags. Hoge etages. Spiegelsymmetrische opbouw van gevel. Herhaling van thema met een brede en twee flankerende smalle traveeën. Architectuurhistorisch belang. *Foto 263.*

Kanaaldijk N.W. 47.
Voorgaande functie(s): Woonhuis. Huidige functie: Kantoor.
1835. Verbouwing: 1953, 1983. Bouwstijl: Neoclassicisme.
Handgevormd baksteen, symmetrische gevel met middenrisaliet, kroonlijst met klassieke profilering. Empire vensters met rondboogbovenlichten en hoekpalmetten. Deur met pilateromlijsting en bovenlijst, rond en amandelvormig kussens in panelen, bovenlicht met boogmotief. Schilddak, lei in Maasdekking, twee hoekschoorstenen met tentdakvormige schoorsteenkappen, vierkant klokkestoel op attiek boven middenrisaliet, met vooraan venster met stralenmotief. Aanbouw achter. Achter het huis zijn er werkplaatsen met zaagtand van een vroegere kaarsenfabriek. Twee lagen, kelder,vijf vensterassen. Fabrikantenvilla. Familie Bots (textieklfabrikanten); daarna eigendom geweest van de familie Raymakers. Architectuurhistorisch belang. Rijksmonument. *Foto 264.*

Kanaaldijk N.W. 47.
Voorgaande functie(s): Kaarsenfabriek. Huidige functie: Leegstand.
XX d? Verbouwing XX a.
Handgevormd baksteen. Lichtbanden met ijzeren roeden in dak. Zaagspantdak. Muur met ezelsrug. Klimplanten. Eenlaags, klein gebouw. Gesitueerd achter 'het huis met de klok'. Industrieel-archeologisch belang. *Foto 265.*

Kanaaldijk N.W. 49.
Voorgaande functie(s):Pakhuis; textielfabriek.
Opdrachtgever: J.A. Bots. Huidige functie: Winkel.
1840.
Handgevormd baksteen, in-en uitzwenkende zijgevels. Vensters met rondbogen, vernieuwd. Zadeldak, dakdekking vernieuwd. Spanten na een brand vervangen (door Polonceau spanten), lichten aan de achterkant aangebracht. Aan de achterkant is de vroegere calicofabriek van Raymakers aangebouwd. De calicofabriek is in '47 gebouwd, er zijn enkel twee rijen sheds nog aanwezig. Dit gebouw werd waarschijnlijk eerst gebruikt voor opslag. (Jaartallen fabriek (1730) 1841-1885). In 1862 werd het een blauwerverij van Raymakers. Later kwam er een confectie atelier en na 1936 de calico afdeling van Raymakers. Drie bouwlagen, zes vensterassen. Architectuurhistorisch en industrieel-archeologisch belang. Rijksmonument. *Foto's 266; 267.*

Kanaaldijk N.W. 61.
Hoofdgebouw. Opdrachtgever: NV J.A. Raymakers.
1926. Architect: S.L.A. Orie. Bouwstijl: Functionalisme.
Verbouwing: ca. 1985, 1989. Constructeur: S.L.A. Orie.
Betenskelet. Erkervormige uitbouw; gevel geheel gerenoveerd; de indeling is gerespecteerd, behalve bij de nieuw ingebouwde hoofdingang Plat dak. Het stramien van de kolommen is niet geheel regelmatig. Het gebouw is over de gehele lengte langs de Zuid-Willemsvaart gesitueerd. Vierlaags. Het oorspronkelijk bedrijf van de NV J.A. Raymakers dateert uit 1730. De basis voor het huidige bedrijf is in1841 en1885 gelegd. Industrieel-archeologisch belang *Foto's 268; 269.*

Kanaaldijk N.W. 61.
Fabriek.1951 - 1952. Architect: S.L.A. Orie. Constructeur: S.L.A. Orie.
Betonskelet, bakstenen vulling. In de zijgedeelten, hoogge-plaatste vensterbanden (stalen kozijnen,verticale roedeverde-

ling) op de twee laagste lagen, langs de derde laag, band met hoge ramen (stalen kozijnen, verticale verdeling), vierde verdieping blind. Middengedeelte ovher de hele gevel voorzien van ramen. Ingangpartij met balkonluifel, uitstulpend middengedeelte. Deuren met glas-in-lood allegorische voorstellingen. Zaagdak, met een helling met lichtband. Vierkante watertoren met voorstelling van Phoenix bovenaan.
Daaronder een klok. Gevel met ruitmotief, panoramaruimte onder toegankelijk dak. Ingangshal in het midden met een monumentale hoefijzer trap; de smeedijzeren leuning is voorzien van initialen; vier ronde kolommen met paddestoel kop. De muurlampen van messing zijn binnen het bedrijf vervaardigd. Het ontwerp voor de N.V. J.A. Raymakers dateert uit 1948. Symmetrische volumen (vier lagen, dertien traveeën) aan weerskanten van een een laag hoger middengedeelte (5 traveeën), watertoren aan de oostkant. Ontwerp: 1948, aanbesteding dec. 1949; gebouwd in twee fasen. Gedeeltelijke sloop begonnen tijdens inventarisatie. Bijzondere vormgeving, industrieel-archeologisch belang *Foto's 270; 271; 272; 273.*

Kanaaldijk N.W. 63; 65; 67; 67 a.
Herenhuizen Carp / Kaulen. Voorgaande functie(s): Ververij met woningen. Huidige functie: Kantoren. Opdrachtgevers: J. Carp en G.W. Kaulen, fabrikanten
1850. Bouwstijl: Neoclassicisme. Verbouwing: XIX d; 1937.
Handgevormd baksteen, middenrisaltiet gepleisterd; begane grond met schijnvoegen; cordon met klassieke profilering tussen begane grond en eerste verdieping, onderdorpel cordon op begane grond; kroonlijst, hoeklisenen met blokken. Zesruits schuiframen op b.g., achtruits schuiframen op belétage, tweeruits ramen in mezzanino. Schilddak, dakbedekking vernieuwd (gesmoorde verbeterde Hollandse pannen). Klein bijgebouw met zesruits schuiframm; veranda aanbouw aan de linker kant (circa 1890). (gevelsteen 28 juni 1850 Cornelis Carp, Alb. Kaulen). Drie lagen, dertien vensterassen; (middenrisaliet heeft vijf vensterassen).
Architectuurhistorisch belang; uniek binnen de gemeente.
Foto 274.

Kanaaldijk N.W. 71.
Nedschroef. Hoofdkantoor.
1918. Bouwstijl: Overgangsstijl.
Baksteen; risalieten met puntgevels, natuurstenen gevelranden, omrandingen van deurpartijen en verwerkt in dorpels. Een risaliet vormt een hoek. Nieuwer gedeelte aan de noordkant, eveneens tweelaags. Vernieuwde vensters, de gevelindeling is behouden. In de hogere risalieten ronde lichten, in de lagere ovale lichten. Zadeldak, nok evenwijdig aan straat. Directie vergaderruimte met panelen lambrisering en eclecticistische stucplafonds, min of meer in oorspronkelijke toestand bewaard. Oorspronkelijke houten trapleuning aanwezig.Oorspronkelijk was het gebouw symmetrisch; een deel is beschadigd geweest door brand. Slechts het zuidelijke gedeelte geeft de oorspronkelijke toestand weer.
Architectuurhistorisch en industrieel-archeologisch belang
Foto's 275; 276.

Kanaaldijk N.W. 71.
Nedschroef. Voorgaande functie(s): Kantoor of fabriekshal. Huidige functie: Kantoor.
1918. Bouwstijl: Overgangsstijl.
Baksteen; topgevel met klimmende boogfries; lange gevel met gemetselde pilasters en dubbele rondbogen bovenaan, enkele rondbogen in de plint. Vensters vernieuwd. Zadeldak, gesmoorde Muldenpannen. Twee lagen, zes traveeën.
Industrieel-archeologisch belang. *Foto 277.*

Kanaaldijk N.W. 71.
Nedschroef. Voorgaande functie(s): Machinenhal. Huidige functie: Werkplaats.
ca. 1900. Bouwstijl: Overgangsstijl.
Baksteen; een hoger middengedeelte. Radvensters (ijzeren tracering) in de topgevels; lichten bovenaan de lange gevel van het middengedeelte, glas-in-lood met een eenvoudige rechte verdeling. Drie zadeldaken, gesmoorde Muldenpannen. Samengestelde geklonken kolommen; steunen van plaatijzer waarbij zowel klinknagels als moeren zijn toegepast. De opengewerkte liggers hebben een boog aan de onderkant. In de lagere beuken is gebruik gemaakt van enkelvoudige Polonceau-spanten van geklonken hoekprofielen. Het gebouw heeft een hoge hal met aan weerszijden lagere beuken. Fabriek opgericht 1871-93. Huidige fabriek v.a. 1894. Industrieel-archeologisch belang. *Foto's 278; 279.*

Kanaaldijk N.W. 71.
Nedschroef. Beitserij.
ca. 1920.
Baksteen. Schuifdeur vernieuwd. Zaagspanten, stalen V spanten. Gebouw met drie hallen, van de drie oorspronkelijke zaagspant daken zijn er twee over.
Industrieel-archeologisch belang. *Foto 280.*

Kanaaldijk N.W. 71.
Nedschroef. Produktiehallen.
ca. 1910.
Baksteen, ronde lichten (deels dichtgemetseld of getimmerd). Vernieuwde deuren. Zaagspanten, hout, gesmoorde tuile du Nord pannen, lichten in de korte dakhelling. Kolommen en liggers van I-profielen. Deze hallen zijn van Raymakers overgenomen. Industrieel-archeologisch belang. *Foto's 281; 282.*

Kanaaldijk N.W. 77.
Woonhuis. Fabrikantenvilla. Opdrachtgever: Swinkels.
1868-1869. Verbouwingen: XX. Bouwstijl: Eclecticisme, elementen van neoclassicisme.
Baksteen, gepleisterd; cordons, hoeklisenen. Empire vensters. Raamprofielen met stuckuiven. Deur en Frans venster op eerste verdieping met rondboog; deur met gietijzeren rooster, op

eerste verdieping, smeedijzeren hek met rococo motieven. Trap met gebogen smeedijzeren leuning (rococo motieven); kelderramen. Schilddak, lei in schubbendekking, dakkvenster met rondboog. Voluutconsoles met daartussen kleine ronde lichten. Ijzeren hek. Interieur met originele stucmotieven. Deuren met geëtst glas. Trap met Art Déco eiken trapleuning. Tuin in Engelse landschapstijl aangelegd. Monumentaal kastanjeboom. Tuinhuisje. Hoge loofbomen voor het huis (ouder dan huis). Geheel symmetrische gevel, kelder en twee woonlagen. Oudere foto's tonen een nu verdwenen dakbalustrade. Gevelsteen in linker zijgevel. Architectuurhistorisch belang. Rijksmonument. *Foto 283.*

Kanaaldijk N.W. 77a.
Voorgaande functie(s): Fabriekskantoor. Huidige functie: Kantoor en werkplaats. Opdrachtgever: W. Swinkels. 1918. Architect: Arend. G. Beltman. Bouwstijl: Overgangsstijl. Constructeur: Arend.G. Beltman.
Baksteen, hardstenen bovendorpel en dakrand met afdekstenen. Gemetselde pilasters. Rondboog- en bloklijst langs dakrand. Samengstelde ramen (twee- en driedelig), bovenlichten met kleine roedeverdeling. Plat dak. Betonconstructie. Tweelaags. Oorspronkelijk bevatte het gebouw een travee meer. Op dit terrein bevond zich v.a. 1862 de appreteerderij van W. Swinkels. Slechts een gedeelte van dit tweelaags gebouw is bewaard gebleven. Het gehele terrein is door de EDAH overgenomen van het bedrijf W. Swinkels (in 1935 failliet). 1950 rijwielfabriek, 1964 slagerij. Het heeft platte daken en is opgetrokken in zogenaamde overgangsstijl (het bevat nog nauwelijks historiserende stijlelementen, maar is nog voorzien van enige ornamentiek). Een aanzet van het hogere gedeelte is nog te zien. Ververijen. Dit gebouw was als hoofdgebouw van de veverijen neergezet. De architect, A.G. Beltman uit Enschede, heeft o.a. voor Carp gebouwd. Architectuurhistorisch en industrieel-archeologisch belang. *Foto 284.*

Kanaaldijk N.W. 79.
Voorgaande functie(s): Fabriekswerkplaatsen. Huidige functie: Werkplaatsen.
ca. 1875.
Baksteen. Segmentbogen, ijzeren kozijnen met kleine roedeverdeling. Deuren gewijzigd. Zadeldak, gesmoorde verbeterde Hollandse pannen. Produktiehallen van ververij. Eenlaags en tweelaags. Een groot deel van de gebouwen van het fabrieksterrein is gesloopt, deels na brand. Opdrachtgever: fa W. Swinkels. De constructie van de hier gebruikte spanten is niet optimaal en kan te maken hebben met de beperkingen van het grondstuk. Industrieel-archeologisch belang. Tijdens inventarisatie afgebrand. *Foto 285.*

Kanaaldijk N.W. 79.
Voorgaande functie(s): Kantoor; pakhuis. Huidige functie: Bedrijfsruimte. Opdrachtgever: EDAH.
ca. 1920. Architect: Technische Dienst EDAH (verbouwing).
Kern: 1941.
Baksteen. Rij van rechthoekige vensters, twee-aan-twee; een getogen deur. Dak met plat. Eenvoudig langwerpig gebouw, een bouwlaag. Dit gebouw grenst aan de villa op Kanaaldijk 81. Documentair belang (industrieel-archeologisch). *Foto 286.*

Kanaaldijk N.W. 79.
Ververij Swinkels. Voorgaande functie(s): Fabriekshallen. Huidige functie: Gesloopt. Opdrachtgever: W. Swinkels. 1918. Kern: 1924. Verbouwing: brand 1989.
Baksteen. Ijzeren kozijnen, kleine roeden. Stalen spanten, naar binnen hellend. Rest van ronde watertoren ten zuiden van het complex aan de Kanaaldijk. Werkplaatsen van ververij. Eenlaags; grotendeels afgebrand en opgeruimd. Industrieel-archeologisch belang. *Foto 287.*

Kanaaldijk N.W. 81.
Woonhuis. Direkteursvilla. Zie Kanaaldijk N W 79. Opdrachtgever: W. Swinkels.
1882-1883. Bouwstijl: Eclecticisme.
Baksteen, gepleisterde speklagen. Rechts uitbouw met driezijdige sluiting. Segmentbogen, blokmotieven in sluitstenen. Dubbele voordeur met diamantkopmotieven en smeedijzeren deurroosters. Schilddak met plat, lei in schubbendekking; kleine dakvensters. Daklijst met blokmotieven en daartussen tegeldecor. Twee laags. Sluit direkt aan bij fabrieksgebouwen. Architectuurhistorisch en industrieel-archeologisch belang. *Foto 288.*

Kanaaldijk N.W. 83.
Voorgaande functie(s): Woonhuis. Huidige functie: kantoor. Fabrikantenvilla. Opdrachtgever: C.A. Oyens. (Amsterdam).
ca. 1880.Bouwstijl: Elementen van neo-venetiaanse stijl.
Verbouwing: 1925;± 1985, 1990.
Geblokt gestuct metselwerk op begane grond; cordons. Vensterdoubletten met rondbogen, op de eerste verdieping met grote barokke kuiven; bovenlichten met stralen, openslaande ramen, erker op begane grond. Schilddak, verbeterde Hollandse pannen. Uitbouw aan noordgevel. Grote tuin voor en achter, loofbomen uit de bouwtijd. Een deel van het oorspronkelijke terrein is verkocht aan Dirk van Lokeren Campagne (baksteenfabrikant, zakelijke partner, margarinefabriek) voor het aangrenzende huis. Het terrein is later eigendom geweest van Jos. van Thiel. Twee lagen en souterrain. Architectuurhistorisch belang. *Foto 289.*

Kanaaldijk N.W. 85.
Voorgaande functie(s): Woonhuis. Huidige functie: kantoor. Fabrikantenvilla. Opdrachtgever: Dirk van Lokeren Campagne, Tiel.
1890. Bouwstijl: Elementen van Franse neo-renaissance.
Verbouwing: 1927, 1990.

Baksteen. Gestuct geblokt metselwerk, cordons. Uitgebreide omlijstingen met pilasters en architraaf; samengestelde ramen. Ingangspartij met zuilen en balcon. Schilddak, verbeterde Hollandse pannen. Uitbouw van later datum. Tuinhuis achter. Grote tuin voor en achter, loofbomen uit de bouwtijd. Architectuurhistorisch belang. *Foto 290.*

Kanaaldijk N.W. 87; 89; 91.
Voorgaande functie(s): Woonhuizen. Huidige functie: kantoor. Herenhuizen.
ca. 1890. Verbouwing: 1927.
Baksteen, natuurstenen decorelementen. Vertikale betimmering in top van puntgevel. Rondbogen met boogvulling, schuiframen, sommige bovenlichten nog met kleine roedeverdeling. Luifels op begane grond (houten constructie); op nr. 91, houten deur met smeedijzeren rooster. Zadeldak, nok evenwijdig aan straat; aan de zuidkant afgewolfd; gesmoorde romaanse pannen; dakvenster. Twee lagen, kapverdieping. Asymmetrische gevelopbouw em volumes.
Architectuurhistorisch belang. *Foto's 291; 292.*

Kanaaldijk N.W. 121; 123.
Karelstein / 't Witte Huis
Voorgaande functie(s): Herenhuis, textielfabriek. Huidige functie: Woonhuis. Opdrachtgever: jhr.
Carel Theodoor van der Brugghen.
XIX A.
Bouwstijl: Sober klassicisme. Verbouwing: 1875,1886, XX.
Handgevormd baksteen, gepleisterd; architraaf cordon; ankers. Brede deur met omlijsting, gietijzeren rooster, rechte trap; vensters op begane grond vernieuwd; op de eerste verdieping, zesruits schuiframen. Schilddak, gesmoorde Hollandse pannen; drie dakkapellen onder gewelfd dakje met smalle vleugels. Voor- en achtertuin. Bij het huis hoorden stallingen en fabrieksgebouwen. Zeven vesterassen. Het huis is gesplitst in twee woongedeelten. (1875, deling in twee woongedeelten; 1886 tijdelijk textielfabriek). De opdrachtgever was o.a. heer van Croy. Architectuurhistorisch belang, industrieel-archeologisch belang. Gemeentelijk monument. *Foto 293.*

Bij sluis 9, Kanaaldijk Z.O. 10; 12.
Sluis 9
Voorgaande functie(s): Dienstwoningen. Huidige functie: Woonhuizen. Eenlaags plus kap. T-plattegrond 1934; 1935.
Architect: Rijkswaterstaat.Verbouwing: ca 1985.
Baksteen. Deuren en vensters vernieuwd. Zadeldak met kruisend deel, gesmoorde Muldenpannen. Recente uitbouw.
Industrieel-archeologisch belang. *Foto 294.*

Kanaaldijk Z.O. 90.
Voorgaande functie(s): Hoofdgebouw. Huidige functie: hoofdgebouw van fabriek.
1920; 1923.
Baksteen. Zesruits schuiframen; traplichten van gebrandschilderd glas. Plat dak, overstek, gebogen betonnen dakrand. Bijgebouw naast hoofdgebouw in dezelfde stijl.
Productiehallen met eenvoudige zadeldaken, kolommen van I profielen, Engelse spanten met walsprofielen en plaatverbindingen. Een enkel gebouw met zaagspantdak.
Draadnagelslagmachine uit 1928. Twee laags. Langwerpig gebouw, evenwijdig aan de Zuid-Willemsvaart.
Opdrachtgever: J.H. de Wit. Bouwaanvraag 1917. J.H. de Wit is bedrijfsleider bij Van Thiel geweest en is later als draadfabrikant begonnen. Industrieel-archeologisch belang. *Foto 295.*

Bij Kanaaldijk Z.O. 92.
Transportinstallatie.
XX A.
De firma Slits is circa 1875 opgericht (in 1906 als fa Slits-Van Eersel voortgezet). Opdrachtgever: fa A. Slits. Deze installatie is de laatste die binnen de bebouwde kom van Helmond een idee geeft van het na 1900 gangbare beeld.Transportinstallatie van geklonken staalprofielen met kraan. Industrieel-archeologisch belang. *Foto 296.*

Kanaaldijk Z.O. 116; 120.
Voorgaande functie(s): Fabriek, school, veiling. Huidige functie: opslag voor groothandel. Oudste gedeelte tweelaags, jonger gedeelte drielaags, met een vrijwel vierkante plattegrond. Cacaofabriek (Kon. Ned. Cacaofabriek; NV Helm Cacao en choc. fabriek). Het gebouw heeft een bijzondere positie, bij de kruising van spoor en Zuid-Willemsvaart.
Architect: J.W. v.d. Putten. Aannemer: G. Schampers.
1894. Verbouwing: 1906; 1921.
Baksteen. Ouder gedeelte geschilderd (daronder speklagen). Jonger gedeelte met gemetselde pilasters, symmetrische gevelindeling, hoektraveeën smaller. Betonnen dakrand (voorgevel). Segmentbogen in het lage gedeelte. Rechthoekige ramen in het hoge gedeelte. Plat dak. Ronde gietijzeren kolommen in het oudere gedeelte. Kelder. Industrieel-archeologisch belang. *Foto 297.*

Kanaaldijk Z.W. 1b; 1 c.
Sluis nr. 8
Dienstwoningen. Zie ook onder sluis 8. Opdrachtgever: Rijkswaterstaat.
1925; 1939. Bouwstijl: Traditionalisme.
Baksteen. 1. b : vlechtingen in puntgevel. nr. 1. c. heeft oorspronkelijke samengestelde kozijnen met horizontaal verdeelde bovenlichten. 1. b. zesruits schuifvensters. nr. 1 b. Zadeldak met kruisend gedeelte; nr. 1. c.: tentdak, gesmoorde verbeterde Hollandse pannen; dakvenster met plat, overstek. Industrieel-archeologisch belang. *Foto 298.*

Prins Karelstraat 98a; Bunzingstraat 1.
De Wegwijzer. School.

1930. Architect: L. de Vries.
Baksteen; decoratieve rollagen. Samengestelde vensters, kleine roedeverdeling, aan de oostkant gewijzigd. Getoogd portaal, waarop heiligenbeelden op sokkels. Aan de oostkant, houten luifel met gevierdeelde kolommen, geometrische motieven. Schilddak met overstek. Tweelaags, langwerpig geleed volume. Eerste ontwerp 1923 door de dienst Publieke Werken, in een L-vorm. Sociaal-historisch, architectuurhistorisch belang; maakt deel uit van RK complex (kerk, pastorie, klooster, school). *Foto's 299; 300.*

Prins Karelstraat 100.
Sint Jozefgaarde. Voorgaande functie(s): Klooster. Huidige functie: Woonhuis.
1923. Architect: Wolter te Riele Gzn. Bouwstijl: Elementen van neoclassicisme.
Baksteen, middenrisaliet. Voordeur met rechte trap, natuurstenen neggen en architraaf; bovenlichten met amandelvormige indeling, zijlichten. Schuiframen, kleine roedeverdeling, tien- en fijftienruits. Hanekammen met natuurstenen sluitsteen. Getoogde zijdeur, daarboven erker met driezijdige sluiting. Souterrain: lichten met diefijzers. Schilddak met opwippend overstek, rode verbeterde Hollandse pannen, hoekschoorstenen, dakvensters met plat. Kapel aan kerk aangebouwd, oorspronkelijke glas-in-lood ramen. Tuin met coniferen. Tweelaags, souterrain, symmetrische gevelopbouw. Sociaal-historisch, architectuurhistorisch belang; maakt deel uit van RK complex (kerk, pastorie, klooster, school). *Foto 301.*

Kasteel Traverse 102.
Voorgaande functie(s): Openbare school. Huidige functie: Muziek school. Opdrachtgever: Gemeente Helmond.
1925. Architect: Publieke Werken. Bouwstijl: Nieuwe Bouwen.
Baksteen; groen geglazuurde baksteen, hogere hoektravee. Grote liggende rechthoekige ramen, stalen kozijnen met kleinere verdeling. Aan de achterkant verspringende trapvensters. Plat dak met keramische gevelrand. Tweelaags. Het ontwerp bevatte twee uitbreidingsfasen. Voorbeeld van een, in deze periode en in deze plaats ongebruikelijke stijl. Sociaal-historisch belang. *Foto's 304; 305.*

Kasteelplein 1.
Voorgaande functie(s): Kasteel. Huidige functie: Stadhuis - museum.
Kern: XIV. Verbouwing: 1922. Architect: J.W. Hanrath. Park met een aanleg deels in landschapstijl, deels, aan de voorkant, met klassicistische indeling. Oude en nieuwe (1923) aanplant. Springer, L.A. 1922. Omschrijving MRS: Kasteel-raadhuis. Omgracht kasteel uit omstreeks 1400, in 1921-1922 tot raadhuis ingericht en daartoe gerestaureerd door J.W. Hanrath. Bestaande uit drie om een rechthoekige binnenplaats gelegen vleugels met zware, uitspringende ronde torens op de hoeken, op deze torens 17e eeuwse spitsen. De ingangsvleugel, aan de noordzijde, heeft twee vierkante hoektorens, gedekt door van vier- en achtkant ingesnoerde spitsen, welke een uitspringend gebouw met een trapgevel boven de poort; deze noordvleugel kwam in de 16e eeuw tot stand. Aan de binnenzijde boven de poort een topgevel. Deze vleugel sluit met trapgevels aan tegen de ronde hoektorens. In de met kruisribgewelven overkluisde kelders een museum met weefgetouwen. (...). Vierkante waterburcht. Bewoond door de heren van Helmond (families Berlaer, Cortenbach, Arberg en Wesselman). Architectuurhistorisch belang, historisch belang. Rijksmonument. *Foto's 302; 303.*

Kerkstraat 10.
Woonhuis; winkel.
ca. 1910. Bouwstijl: Eclecticisme.
Baksteen. Tuitgevel met pilasters en hardstenen pirons en klauwen. Sierankers. Begane grond geheel vernieuwd. Eerste verdieping met korgboog, daarbinnen rondboogdoublet. Kruiskozijn. Op tweede verdieping, segmentboog met diamantkopmotieven, openslaande raam. Zadeldak, gesmoorde vernieuwde Hollandse pannen. Architectuurhistorisch belang. *Foto 306.*

Kerkstraat 44.
Woonhuis; winkel.
ca. 1915. Kern: XIX. Bouwstijl: Elementen van Jugendstil. Baksteen; gele strengpersstеen; uivormig puntgevel links. Winkelpui vernieuwd; erker op eerste verdieping, daarboven klein balkon met smeedijzeren hek (Art Nouveau motieven), venster met rondboog in puntgevel. Schildak met gesmoorde kruispannen, dakvenster. Architectuurhistorisch belang (details van gevel). *Foto 307.*

Kerkstraat 48.
Woonhuis; winkel.
1890. Bouwstijl: Elementen van Jugendstil. Kern: XVI ?. Verbouwing: 1926.
Baksteen, met geblokt gepleisterde gevelhoeken en strekken; uitzwenkende puntgevel met kroonlijst; cordon; geglazuurde baksteen en versierde natuursteen in winkelpuiomlijsting. Winkelpui met Art Nouveau versieringen in kozijn; geblokte hanekammen; zinklijst aan bovenkant van de ramen op de eerste verdieping; Zesruits schuiframen, decorrand van zink op de twee ramen van de eerste verdieping. Schilddak; Hollandse pannen; oude kapvorm. Architectuurhistorisch belang. Gemeentelijk monument. *Foto's 308; 309.*

Kerkstraat 50; 52.
Woonhuis; winkel.
vóór 1830. Bouwstijl: Eclecticisme.
Baksteen, gepleisterd; architraaf: strook met velden, ruiten. Winkelpui geheel vernieuwd; eerste verdieping: T-ramen, segmentbogen met geprofileerde omlijsting en kuiven

Schilddak, verbeterde Hollandse pannen; dakconsoles met voluten onder geprofileerde daklijst. Architectuurhistorisch belang. Gemeentelijk monument. *Foto 310.*

Kerkstraat 54.
H. Lambertus. R.K. kerk. Parochiekerk.
1856-1861. Architect: Th. Molkenboer. Bouwstijl: Neogotiek.
Baksteen. De door Molkenboer ommantelde en met een achtkant verhoogde toren is een overblijfsel van de laat-gotische parochiekerk. Gebrandschilderd glas. Lei in Maasdekking. Gestucadoorde houten kruisribgewelven; over de viering een in hout uitgevoerd stergewelf. Polychromie; altaren 1877; hoofdaltaar van het atelier Cuypers, Roermond; achttiende eeuwse preekstoel, gesneden in barokstijl. Muurschilderingen van Emmanuel Perey (1902-1906); neogotische kerkbanken. Barokorgel Guillaume Robustelly 1773 uit abdij Averbode. In het torenportaal twee grafzerken, 1631 en 1626. Schilderij (1871) van J. van Dijk (1817-1896). In de toren een klokkespel uit 1724, Alexius Julien voor de abdij Postel (België). Driebeukige kruisbasiliek; veelhoekige bakstenen pijlers; achtkantige toren; stergewelf over kruising. Architectuurhistorisch belang. Van belang vanwege architect. Rijksmonument. *Foto's 311; 312; 313; 314; 315.*

Kerkstraat 15; De Wiel 2.
Voorgaande functie(s): Woonhuis; winkel. Huidige functie: Woonhuis.
ca. 1895. Bouwstijl: Eclecticisme.
Baksteen; gepleisterde speklagen, gepleisterde plint; keperfries Empireramen, draaidelen zonder onderverdeling; segmentbogen op de begane grond, recht op de eerste verdieping, hanekammen. Pui met houten omlijsting, waarin pilasters met diamantkopmotief en architraaf; geometrische bovenlichten van deuren op Kerkstraat 15 en De Wiel 2. Schilddak met plat, vernieuwde dakdekking van verbeterde Hollandse pannen, dakvensters. Hoekhuis Tweelaags, drie vensterassen (Kerkstraat), twee vensterassen (De Wiel).Architectuurhistorisch belang. *Foto's 316; 317; 318.*

Kerkstraat 17.
Voorgaande functie(s): Woonhuis. Huidige functie: Woonhuis.
1892-1895. Architect: J. Swinkels. Bouwstijl: Elementen van neo-Renaissancestijl.
Machinale baksteen; sierankers; speklagen, geprofileerd cordon tussen begane grond en eerste verdieping plint; sierstenen met diamantkopmotief. T-ramen, bovenlichten glas-in-lood; korfbogen met boogvulling; aanzet- en sleutelstenen met diamantkoppen; paneeldeur met smeedijzeren rooster. Schilddak met plat en hoekschoorstenen; gesmoorde kruispannen; voluutconsoles. Vier vensterassen, twee lagen. Architectuurhistorisch belang. Gemeentelijk monument. *Foto's 318; 319.*

Kerkstraat 19.
Voorgaande functie(s): Hervormde kerk. Huidige functie: Leegstand.
1847-1848. Architect: A. van Veggel. Bouwstijl: Neogotiek (troubadouren gotiek).
Baksteen. Gietijzeren traceringen in spitsboogramen. Tentdak op middenruimte, lei in schubbendekking; houten lantaarn. Gestucadoord houten straalgewelf, boogfriezen en houten balustraden met traceringen. Achthoekig centraalbouw met midden torentje, koorgedeelte met driezijdige apsis. Architectuurhistorisch belang. Rijksmonument. *Foto's 318; 320.*

Kerkstraat 41.
Voorgaande functie(s): Woonhuis; winkel. Huidige functie: Winkel. Herenhuis. Opdrachtgever: H. C. Bogaers.
1882. Verbouwing: 1925. Bouwstijl: Eclecticisme.
Baksteen, gepleisterd met schijnvoegen. T-ramen, glas-in-lood bovenlichten, gestucte profiellijsten met kuiven. Schilddak, gesmoorde romaanse pannen; geprofileerde daklijst met voluutconsoles; dakvenster met fronton en oren en geprofileerde daklijst. Slechts het bovendeel van dit huis bewaart haar oorspronkelijk karakter. Het huis heeft twee lagen en een schilddak met een centrale dakkapel. De drie ramen op de eerste verdieping zijn omrand door geprofileerde omlijstingen met kuiven. Kroonlijst en dakconsole zijn decoratief bewerkt. Het dakvenster heeft een fronton. Architectuurhistorisch belang. Gemeentelijk monument. *Foto 321.*

Kerkstraat 43; 45.
Voorgaande functie(s): Woonhuis; winkel. Huidige functie: Woonhuis; horeca. Opdrachtgever: J. de Reydt.
1873. Bouwstijl: Eclecticisme. Verbouwing: XX B.
Baksten, gepleisterd; cordons. Op eerste verdieping segmentbogen met geprofileerde omlijsting en kuiven, gewijzigde empire-ramen; pui met corinthische pilasters en zuiltjes. Schilddak, verbeterde Hollandse dakpannen; nieuwe dakkapel. Twee lagen, vier vensterassen. Architectuurhistorisch belang. Gemeentelijk monument. *Foto 322.*

Kerkstraat 47.
Woonhuis. Opdrachtgever: Th. J. de Louw.
1882. Bouwstijl: Elementen van neogotiek.
Baksteen; gemetselde makelaars aan de bovenkant van gevel lijst met vierpasmotieven; jaarankers 'Anno 1882'; cordons; vlaamse gevel met traptopgevel, zijgevel met trapgevel; vierpas medaillons in geveltoppen. Segmentbogen met boogvulling; T-schuiframen; winkelpui vernieuwd, teruggestaureerd. Zadeldak evenwijdig aan straat; dakkapellen met driepassen in de betimmering. Onderkelderd, deurportaal met trap; twee lagen plus zolder, vier vensterassen. Architectuurhistorisch belang. Gemeentelijk monument. *Foto 323.*

Kleine Overbrug 6.
Voorgaande functie(s): Langgevelboerderij. Huidige functie: woonboerderij
XVIII.
Handgevormd baksteen, deels geschilderd, ankers. Gepleisterde plint. Twaalf- en zestienruits schuiframen. Getoogde inrijpoorten (doorrijschuur). Wolfdak, rieten dekking, op langsdeel met voet van Hollandse pannen. Deel van inventaris en van inrichting nog aanwezig: schouw, bedstede. Paardemanege (gietijzer), iets beschadigd. Bakhuis (met interieur).Opkamer met lager nok, dwars op hoofdrichting. Architectuurhistorisch belang. Rijksmonument. *Foto's 324; 325; 326.*

Kleine Overbrug 1; 2.
Woonhuizen.
ca. 1925.
Cementsteen; in de punt en opzij baksteen, vertikaal en diagonaal gemetseld. Erker op begane grond, over de gehele gevel doorlopende luifel. Op eerste verdieping: draairamen, drieruits bovenlichten (op nr. 1. oorspronkelijk) Gebroken zadeldak, rode platte pannen. Tweelaags, twee vensterassen. Ongebruikelijke materiaaltoepassing in die periode in Helmond. *Foto 327.*

Klaverhof 40; 41; 43.
Woonhuizen. Drielaags, torenachtige uitbouw met zes lagen. Zie complex K. Opdrachtgever: Woningbouwvereniging 'Volksbelang'.
1927; 1928. Architect: A. Otten. Bouwstijl: Traditionalisme met expressionistische elementen. Constructeur: Publieke Werken
Baksteen, betonnen elementen ter benadrukking van horizontale lijnen. Vertikale geleding van toren. Poort. Deur- en raamkozijnen vernieuwd. Aan de Willem Prinzenstraat, balkon op de tweede verdieping van de woontoren. Zadeldak, rode verbeterde Hollandse pannen. Gevelsteen van woningbouwvereniging 'Volksbelang' 1928; gedenksteen 1949. Sociaal-historisch, architectuurhistorisch belang. Representatief voor stedebouwkundige inrichting. *Foto 328.*

Klaverhof 1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9.
Woonhuizen. Eenlaagse bouw. Zie complex K. Opdrachtgever: Woningbouwvereniging 'Volksbelang'.
1927; 1928. Architect: A. Otten. Bouwstijl: Traditionalisme met expressionistische elementen. Constructeur: Publieke Werken
Baksteen; blok in L-vorm met overhoeks vooruitspringend, torenachtig middengedeelte. Deur- en raamkozijnen vernieuwd. Zadeldak, rode verbeterde Hollandse pannen. Sociaal-historisch, architectuurhistorisch belang. Representatief voor stedebouwkundige inrichting. *Foto 329.*

Klaverhof 27; 28.
Woonhuizen. Sociale woningbouw Tweelaags. Opdrachtgever: Woningbouwvereniging 'Volksbelang'.
1927;1928. Architect: A. Otten. Bouwstijl: Traditionalisme met expressionistische elementen. Constructeur: Publieke Werken.
Baksteen. Rollagen langs dakrand, diagonaal metselwerk in geveltop. Poort. Deur- en raamkozijnen vernieuwd. Balcon met loggia op de eerste verdieping boven poort. Zadeldak, rode tuile du Nord pannen, kruisend boven poort. Sociaal-historisch,architectuurhistorisch belang. Representatief voor stedebouwkundige inrichting. *Foto 330.*

Kloosterstraat 4.
Voorgaande functie(s): Woonhuis; winkel. Huidige functie: Winkel.
ca. 1890.
Baksteen, gepleisterd profiellijst, gepleisterde plint, sierankers. Vensterindeling vernieuwd, bovenlichten glas-in-lood, luiken. Zadeldak, nok evenwijdig aan straat, gesmoorde Hollandse pannen. Voorbeeld van een, in deze periode en in deze plaats gebruikelijke stijl. Dorpshuis Eenlaags, zes vensterassen. Straatbeeldtyperend. *Foto 331.*

Kloosterstraat 6.
Voorgaande functie(s): Klooster en school. Huidige functie: Kantoor; gemeenschapshuis.
1880 (Hoofdgebouw). Bouwstijl: Traditionalisme.
Baksteen (wit geverfd), kroonlijst met blokfries; puntgevels van lager gedeelte links en rechts hebben een klimmende blokfries en een blinde risaliet met vooruitspringende schildvormig afgedekte makelaar. Zes- en achtruits schuifvensters. Zadeldak, bij het hoofdgedeelte met de nok evenwijdig aan de straat, bij de aanbouwen met de nok dwars op de straat; gesmoorde verbeterde Hollandse pannen. Plantsoen. Tweelaags, vijf vensterassen; aanbouwen eenlaags. Eerst meisjesschool, in 1882 uitgebreid met bewaarschool Sociaal-historisch, architectuurhistorisch belang. *Foto 332.*

Kloosterstraat 9; 11.
Voorgaande functie(s): Woonhuizen. Huidige functie: Onbewoond.
1877.
Handvorm baksteen, gepleisterde plint. Deur van 11 dichtgemetseld. Zadeldak, Hollandse dakpannen. Nok envenwijdig aan straat. Klimplant. Landarbeidershuizen. Eenlaags; elke woning met drie vensterassen, deur in het midden. Voorbeeld van een, in deze periode en in deze plaats gebruikelijke bouwtype en stijl. *Foto 333.*

Kloosterstraat 13; 15.
Woonhuizen.
1877.

Handgevormd baksteen, gemetseld zigzag motief langs dakrand; ankers. Schuiframen, zolderraampje in zijgevel. Zadeldak, gesmoorde Hollandse pannen Voorbeeld van een, in deze periode en in deze plaats gebruikelijke bouwtype en stijl. Landarbeiderswoningen. Eenlaags, elke woning met drie vensterassen. Gemeentelijk monument. *Foto 334.*

Kloosterweide 35; 37; 39.
Woonhuizen.
1947-1948. Bouwstijl: Geïndustrialiseerd traditionalisme.
Hout, rabatdelen. Openslaande ramen, kleine vierkante ramen, deur met vierruits licht. Zadeldak, rode verbeterde Hollandse pannen. Tuin voor en achter. Wederopbouw huizen (Oostenrijkse huizen) (Twee soortgelijke huizen zijn gebouwd op de Wesselmanlaan.) Voorbeeld van een, in deze periode en in deze plaats gebruikelijke noodwoning. Documentair belang. *Foto 335.*

Kluisstraat 2; 4; 6; 8; 10; 12.
Woonhuizen.
ca. 1905.
Baksteen, speklagen, ankers; een enkele met makelaar; gepleisterde plint. Kozijnen vernieuwd. Segmentbogen, rondboog op eerste verdieping. Zadeldak, nok haaks op straat, rode kruispannen. Rij arbeidershuizen Eenlaags, drie vensterassen (deur, twee vensters). Sociaal-historisch belang; voorbeeld van in die periode typische bebouwing. *Foto 336.*

Kluisstraat 32.
Woonhuis.
ca. 1905. Bouwstijl: Historiserend traditionalisme.
Baksteen. Gepleisterde plint. Decoratief metselwerk van rode en gele strengpersstеen. Segmentbogen, kruiskozijnen luiken op begane grond; rond licht in top. Zadeldak, nok haaks op straat; rode Muldenpannen, makelaar. Tweelaags, drie vensterassen. Architectuurhistorisch belang. *Foto 337.*

Kluisstraat 1a; 1 b.
Woonhuizen.
ca. 1910.
Baksteen. Rollaag boven plint, blokfries. Hanekammen met gebogen strekken. Samengestelde ramen. Mansardedak, nok evenwijdig aan straat, gesmoorde tuile du Nord pannen, dakkapellen met houten betimmering, plat. Eenlaags. Elke woning heeft twee vensterassen. Gaaf voorbeeld van eenvoudig huis. *Foto 338.*

Koeveldsestraat 10.
Kortgevelboerderij.
ca. 1910.
Baksteen. Zesruits vensters. Zadeldak, gesmoorde tuile du Nord pannen. Architectuurhistorisch belang. Representatief voor functiepatroon. *Foto 608.*

Koeveldsestraat 3.
Langgevelboerderij.
ca. 1930.
Baksteen. Draairamen. Voordeur met luifel. Zadeldak, asbestruiten. Hooiluik in puntgeveltje. Dwarsdeel.
Architectuurhistorisch belang. Representatief voor functiepatroon. *Foto 609.*

Kromme Steenweg 4.
Parkzicht. Voorgaande functie(s): Woonhuis. Huidige functie: Fabriek.
1858 -1861. Verbouwing: 1921. Bouwstijl: Neoclassicisme.
Baksteen; cordon, architraaflijst, middenrisaliet (twee vensterassen); gestucte hoekpilasters met blokken en daarboven velden. Vensters vernieuwd. Schilddak met plat, dakkapel met fronton. In dezelfde stijl gehouden aanbouw. Deel van de fabriek van Begemann (pompen); muziekschool, distributiekantoor, ruimte voor geneeskundige dienst geweest. Opdrachtgever: jhr. A.P. Wesselman van Helmond. Het huis heeft vooral aan de binnenkant veel te lijden gehad van haar diverse bestemmingen. Laatste bestemming: deel van fabriek. Architectuurhistorisch belang. Gemeentelijk monument. *Foto 339.*

Kromme Steenweg 3.
Voorgaande functie(s): Woonhuis. Huidige functie: Kantoor.
ca. 1890. Bouwstijl: Sober eclecticisme.
Baksteen, speklagen, blokfries, driezijdige uitbouw links. Segmentbogen, met lichter steen voor sluit- en aanzetstenen. Schilddak met plat, lei met Maasdekking. Voor- en achtertuin; tuinhek deels gemetseld. Tweelaags.
Architectuurhistorisch belang. *Foto 340.*

Kromme Steenweg 5; 7.
Voorgaande functie(s): Woonhuis. Huidige functie: Kantoor.
ca. 1915. Architect waarschijnlijk L. de Vries. Bouwstijl: Elementen van neogotiek en chaletstijl.
Baksteen, speklagen, velden onder raamdorpels. Trapgevel links, vierkant torentje rechts met torenkamertje. Strekken, draairamen, bovenlichten met kleine roedeverdeling.
Zadeldak en schilddak met overstek, consoles; tentdak op torentje, consoles met schorren; crêtes-de-coq op nok van zadeldak; bruine geglazuurde tuile du Nord pannen. Twee lagen plus zolder, zeven vensterassen. Architectuurhistorisch belang. *Foto 341.*

Kromme Steenweg 13; 15; 17.
Woonhuizen. Herenhuis.
ca. 1915. Architect: L. de Vries. Bouwstijl: Chaletstijl.
Baksteen, speklagen; nr 13: bovendeel van gevel vakwerk met gepleisterde vlakken, puntgevel met vertikale vakwerkverdeling en gemetselde rand; nrs 15 en 17 met driezijdige erkers, daarboven balkons met gemetselde borstwering. Nr. 13: Drairamen, bovenlichten met kleine roedeverdelingboven-

lichten glas-in-lood; voordeuren hout met Art-Nouveau motieven; loggia met houten balkonhek en doorlopend middenstijl, driedelige getoogde raam- en deurpartij, bovenlichten met kleine roedeverdeling; vijf naast elkaar geplaatste kleine draairamen met kleine roedeverdeling in topgevel, daarboven klein rechthoekig licht; bloembakken voor ramen op de eerste en de kapverdieping. nrs 15 en 17. Segmentbogen met boogvulling, gepleisterde aanzetstenen, ruitendecor; T-ramen met drieruits bovenlicht, op begane grond met Jugendstil glas-in-lood. Getoogd portaal, paneeldeuren. Zadeldak met wolfeind, afdak boven loggia op eerste verdieping; kruisend zadeldak met gefestonneerde windveren, gevelpunt rechthoekig met drie diamantkoppen; dakvensters; rode kruispannen. Voor- en achtertuinen. Tweelaags plus kapverdieping. Architectuurhistorisch belang, bijzonder zorgvuldige detaillering. *Foto's 342; 343.*

Kromme Steenweg 19.
Voorgaande functie(s): Woonhuis. Huidige functie: Kantoor.
ca. 1915. Architect waarschijnlijk L. de Vries. Bouwstijl: Invloed van Jugendstil.
Baksteen, vooruitspringend gedeelte met puntgevel klein eenlaags uitbouw links, veranda rechts. Bovenlateien van natuursteen, met Jugendstil motieven. Deel van ramen met glas-in-lood bovenlichten, Jugendstil motieven; risaliet met driezijdige erker op eerste verdieping en venstertriplet op tweede verdieping. Samengesteld dak, verspringend, lei met Maasdekking; boeiboord en windveren met inkepingen. Bevindt zich direkt naast de Traverse. Architectuurhistorisch belang. *Foto 344.*

Kromme Steenweg 31.
Mariaschool. Gevelinscriptie: RK Bijzondere Meisjesschool.
1914. Architect: L. de Vries. Bouwstijl: Eclecticisme.
Baksteen, gevel (geschilderd) aan de Kromme Steenweg grotendeels intact; trappartij rechts; cordon met blokfries. Rondboogvensters (drie vensterassen) met omlopende profilering, op eerste verdieping dubbel. Boogvulling met tegelmozaiek. Tweede verdieping: drie kleine rondboogvensters. Trappartij met verspringende rondboogvensters op begane grond en eerste verdieping, gelijk op tweede verdieping. Mansardedak, gootklossen. Tentdak met piron op trappartij. Zusters van Liefde, Tilburg. Architectuurhistorisch belang. *Foto 345.*

Kromme Steenweg 33; 35.
Woonhuis; winkel. ca. 1915. Bouwstijl: Eclecticisme.
Baksteen, geverfd; vooruitspringende plint afgedekt met groen geglazuurde stenen. Puntgevel met afgeronde top en twee oren. Getoogde schuiframen in doubletten onder sierboog in segmentboogvorm met hanekam. Op de tweede verdieping in de geveltop, venster met kruiskozijn onder segmentboog. Op de begane grond twee puien met rondboog, deuren met rondboog. Bovenlichten van ramen en deuren met kleine roedeverdeling. Zadeldak, nok evenwijdig aan straat, rode tuile du Nord pannen, overstek met consoles. Architectuurhistorisch belang. *Foto 346.*

Burgemeester Krollaan 60.
Voorgaande functie(s): Torenspits. Huidige functie: Geen functie.
Bovenste gedeelte van de torenspits van de Heilig Hart Kerk van arch. H. Valk in 1982 gesloopt, in de voortuin geplaatst. Architectuurhistorisch belang. *Foto 347.*

Burgemeester Krollaan 88.
Woonhuis.
ca. 1920. Bouwstijl: Traditionalisme.
Baksteen, rollagen langs gevelrand. Gemetselde sieromranding om deur, luifel, rollagen in bovendorpels; samengestelde vensters, op begane grond glas-in-lood bovenlichten, op eerste verdieping kleine roedeverdeling. Zadeldak, gesmoorde romaanse pannen, dakvenster met siervleugels en spits, overstek, gootklossen. Aanbouw met tentdak. Tuin met haag. Twee vensterassen rechts van uitbouw. Tweelaags.
Cultuurhistorisch belang. Representatief voor lineair patroon. *Foto 348.*

Pastoor van Leeuwenstraat.
Woonstraat, met doorgangsfunctie. Zie complex Hc.
Opdrachtgever: Woningbouw vereniging 'De Hoop'.
1926;1928. Architect: L. de Vries.
Eenlaags arbeidershuizen met vooruitspringene gevels en poorten voor de toegang naar het binnengebied. Gebroken zadeldaken. Verbeterde Hollandse pannen. Enige horizontaal decormetselwerk.
Sociaal-historisch belang. Representatief voor stedebouwkundige inrichting. *Foto's 349; 350.*

Pastoor van Leeuwenstraat 22a.
Voorgaande functie(s): Badhuis. Huidige functie: Speelzaal.
Opdrachtgever: woningbouwvereniging De Hoop.
1928. Architect: L. de Vries.
Baksteen, decormetselwerk met stenen van groter formaat; verspringende gevel. Deel oorspronkelijke stalen kozijnen. Samengesteld dak, hoofdvorm zadeldak, verspringende dakranden; luifel in verlengde van lager dakrand; verbeterde Hollandse pannen. Sociaal-historisch, architectuurhistorisch belang. *Foto 351.*

Pastoor van Leeuwenstraat 52; 54.
Dubbel woonhuis.
ca. 1935. Bouwstijl: Traditionalisme.
Baksteen, kettingverband; vlechtingen; ankers. Portieken onder rondboog met trap na eerste woonlaag, panelendeur met ruitmotief licht. Op eerste woonlaag kruiskozijnen met draairamen, glas-in-lood bovenlichten en luiken; vensterbanden met zes- en negenruits ramen, bloembakken. Gepleisterde

aanzetstenen, rollaag bovendorpels. Zadeldak met overstek, nok evenwijdig aan straat, rode verbeterde Hollandse pannen. Documentair belang. *Foto 352.*

Pastoor van Leeuwenstraat 35.
School.
ca. 1930. Architect warschijnlijk L. de Vries.
Baksteen. Samengestelde vensters, oorspronkelijke kozijnen met afwisselende ruitmaten, telkens in het midden een smal raam met kleine roedeverdeling. Tweelaags, vijf traveeën. Hermelijnstraat 27. Sociaal-historisch belang. Representatief voor functiepatroon. *Foto 353.*

Van Liemptstraat.
Woonstraat. Zie complex D. Opdrachtgever: Woningbouw vereniging 'De Hoop'.
1919. Architect: L. de Vries.
Representatief voor stedebouwkundige inrichting. *Foto 354.*

Lithoyenseweg 2b; 4; 6; 8.
Woonhuizen. Huurhuizen voor arbeiders.
ca. 1910. Bouwstijl: Onvergangsarchitectuur.
Baksteen. Segmentbogen, deurportalen met rondboog. Plat dak. Tweelaags, telkens twee vensterassen. Sociaal-historisch belang. *Foto 355.*

Lithoyenseweg 30; 32; 34; 36; 38; 40; 42; 44; 46; 48; 50; 52.
Woonhuizen.
ca. 1910.
nr. 50 Baksteen, speklagen, betimmering in top. nr. 50. Op begane grond segmentbogen, op eerste verdieping rechthoekige T-vensters, bovelichten met kleine roedeverdeling. nr. 50. Mansardedak, nok haaks op straat, nieuwe pannen. Arbeidershuizen. Nr. 50 is het best bewaarde exemplaar. Sociaal-historisch belang. Straatbeeldtyperend. *Foto 356.*

Lijn Helmond-Venlo 1.
Wachtpost 30 A. Voorgaande functie(s): Dienstwoning baanwachter(tram, spoor). Opdrachtgever: Trammaatschappij. Huidige functie: Woonhuis.
1904.
Baksteen, wit gepleisterd. Kozijnen vernieuwd. Zadeldak, windveren met gestoken ornament, deuruitbouw met lessenaarsdak. Hoge geboomte. Opdrachtgever: Trammaatschappij. Dit is het laatste baanwachtershuisje in Helmond, door generaties van dezelfde familie bewoond. Industrieel-archeologisch belang. *Foto 357.*

Markt.
Sinds de middeleeuwen centrale langwerpige pleinruimte in de stad. Sommige huizen hebben een zestieden of zeventiede eeuwse kern. Aan het einde van de negentiende eeuw hebben vele welgestelde burgers hier hun woonhuizen laten bouwen. Deze huizen hadden een laag meer dan de bestaande bebouwing en een hogere etage hoogte. Openbare gebouwen uit de negentiende eeuw zijn gesloopt.
Foto's 358; 359.

Markt 14.
Woonhuis; winkel. Tweelaags, drie vensterassen.
XIX B. Kern: XVI.
Baksteen, gepleisterd; cordons. T-ramen. Schilddak, gesmoorde Hollandse pannen, oude kap. Architectuurhistorisch belang. Gemeentelijk monument. *Foto 360.*

Markt 18; 18 a.
Voorgaande functie(s): Woonhuis. Huidige functie: Bioscoop. Opdrachtgever: W. Ramaer.
1885. Architect: Th. Roijakkers. Bouwstijl: Eclecticisme. Verbouwing: 1922.
Baksteen, gepleisterd; cordons, hoekpilasters met profilering, schijnvoegen. Segmentbogen op eerste verdieping, met stucco versierde boogvulling. Schilddak met plat, schubbenleien, schoorstenen met profielmetselwerk. Dak consoles met voluten, lijst met medaillons. Herenhuis. Huis met bel-etage. De opdrachtgever was textielfabrikant. Ook woonhuis J.A. Pistorius (fabrikant). De functieverandering in 1922 benadrukt het feit dat toen de Markt niet meer geschikt was voor het gerieflijk wonen van de Helmondse bovenlaag. Van dit woonhuis is het bovenste gedeelte van de wit gestucte met namaak horizontale voegen en met cordonbanden benadrukte lijstgevel behouden gebleven. Het betreft de tweede en derde bouwlaag met daarop een afgeknot schilddak. Er is een brede gecorniste kroonlijst met versierde architraafstrook en geversierde consoles aangebracht. De lisenen worden in de kroonlijst door middel van een risaliet voortgezet. De raamindeling is asymmetrisch. Sociaal-historisch en architectuurhistorisch belang. Gemeentelijk monument. *Foto 361.*

Markt 22.
Woonhuis; horeca.
ca. 1938. Bouwstijl: Interbellumstijl.
Baksteen. Pui uit periode '35-'40; openslaande ramen. Plat dak met overstek. Drie bouwlagen. Voorbeeld van een, in deze periode en in deze plaats toegepaste invulling. *Foto 362.*

Markt 24.
Voorgaande functie(s): Woonhuis, kantoor. Huidige functie: Bank. Opdrachtgever: F.J. Matthijsen.
1872. Architect: Th. Roijakkers. Bouwstijl: Eclecticisme.
Baksteen, gepleisterd; cordons; rosetten op de tweede verdieping. Een smal en een breed hoekrisaliet, halvemaanmotieven in architraaflijst. Rechthoekige ramen met afgeronde hoeken, profiellijsten met kuiven op begane grond en eerste verdieping; ramen met rondboogrand en daarbinnen rondboogramen, twee oculi in daklijst. Deur met straalmotief bovenlicht.

Schilddak met plat, lei in ruitdekking. Herenhuis. Het huis is kort voor de dood van F.J. Matthijsen (getrouwd met Paulina Maria Fentener van Vlissingen) gebouwd.; v.a. 1921 kantoor. Drie lagen. Vijf vensterassen. Doordat veel utilitaire gebouwen van Royakkers zijn gesloopt, is dit een van de weinig resterende ontwerpen van zijn hand. Bijzondere vormgeving. Gemeentelijk monument. *Foto 363.*

Markt 26; 26 a.
Voorgaande functie(s): Woonhuis; winkel. Huidige functie: Woonhuis; horeca.
ca. 1880. Bouwstijl: Eclecticisme.
Handgevormd baksteen, speklagen; gepleisterde daklijst met open en blinde oculi. Rondbogen met betegelde boogvulling, sluitstenen met diamantmotief; verbouwde pui met korfbogen. Architraaflijst met gestucte veldomranding, drie oculi. Schilddak, gesmoorde kruispannen, oude kapvorm. Tweelaags, vier vensterassen. Architectuurhistorisch belang. Gemeentelijk monument. *Foto 364.*

Markt 28; 30.
Voorgaande functie(s): Woonhuis. Huidige functie: Woonhuis; horeca.
ca. 1890. Bouwstijl: Eclecticisme. Kern: XIX A.
Baksteen. Pui geheel vernieuwd; T-vensters op 1e verdieping met segmentbogen, gestucte profielomlijsting, kuiven. Schilddak met daklijst met blinde oculi en twee aan twee geplaatste sierconsoles, nieuwe asfaltleien. Tweelaags, vier vensterassen. Architectuurhistorisch belang. Gemeentelijk monument. *Foto 365.*

Markt 34.
Voorgaande functie(s): Woonhuis. Huidige functie: Horeca.
Opdrachtgever: J. Coppus. 1871. Bouwstijl: Eclecticisme.
Baksteen, geschilderd; gecorniste lijst. Op eerste verdieping, profielen met kuiven. Schilddak, romaanse pan. Architectuurhistorisch belang. Gevel sterk verbouwd. Gemeentelijk monument. *Foto 368.*

Markt 40.
Voorgaande functie(s): Woonhuis; winkel. Huidige functie: Winkel.
ca. 1905. Bouwstijl: Elementen van neogotiek.
Baksteen, speklagen van strengpersstein, aanzetten van natuursteen, trapgeveltje met gemetselde makelaars, keperlijst langs dakrand. Segmentbogen, aanzetstenen van natuursteen; openslaande vensters; pui vernieuwd. Schilddak met plat, rode kruispannen. Architectuurhistorisch belang. Straatbeeldtyperend. *Foto's 366; 369.*

Markt 42a.
Voorgaande functie(s): Woonhuizen. Huidige functie: Horeca.
1890. Bouwstijl: Eclecticisme. Kern: XIX A. Verbouwing: 1882; 1988.
Baksteen, geschilderd. Hoeklisenen met velden; hardstenen cordonlijst. Begane grond verbouwd. 1e verdieping T-vensters met glas-in-lood bovenlichten; afgeronde rechthoekige profielomlijsting met kuiven. Schilddak, verbeterde Hollandse pannen; kroonlijst met paneel versiering, knoppen; dakconsoles met lofwerk. Oorspronkelijk twee panden. Architectuurhistorisch belang. Straatbeeldtyperend. Gemeentelijk monument. *Foto 367.*

Markt 44.
Voorgaande functie(s): Woonhuis; winkel. Huidige functie: Kantoor.
ca. 1935. Bouwstijl: Traditionalisme.
Baksteen; puntgevel met schouders, afdekstenen van natuursten; ankers. Pui met glas-in-lood bovenlichten; op eerste verdieping erkers. Tweede verdieping: kruiskozijnen, glas-in-lood bovenlichten, hardstenen aanzetstenen; Zadeldak; verbeterde Hollandse pannen. Drie bouwlagen plus kapverdieping. Architectuurhistorisch belang. *Foto 368.*

Markt 1.
Voorgaande functie(s): Woonhuis; winkel. Huidige functie: Winkel.
ca. 1890. Bouwstijl: Eclecticisme.
Baksteen, gepleisterd. Op begane grond, vensters door nieuwe pui doorbroken; op de eerste verdieping, T-vensters, gestucte omlistingen met afgeronde hoeken. Schilddak, opniew verbeterde Hollandse pannen, aan de rechterkant recht eindigend. Gecornisde daklijst, band met ronde medaillons. Hoekhuis, Kerkstraat 51. Straatbeeldtyperend. *Foto 369.*

Markt 5.
Woonhuis; winkel. Opdrachtgever: D. Kat.
1931. Bouwstijl: Neogotiek.
Baksteen, trapgevel, sierankers, gemetselde cordons met blokfriezen; hardstenen decorelementen. Op begane grond pui met luifel, waarin troggewelfje; op eerste verdieping, kruiskozijnen onder korfboog met driepasboog boogvulling, bovenlichten van glas-in-lood, luiken; op tweede verdieping, kruiskozijn onder korfboog met driepasboog. Zadeldak, verbeterde Hollandse pannen. Architectuurhistorisch belang. *Foto 370.*

Markt 7.
Onder de Luts
Voorgaande functie(s): Woonhuis; winkel. Huidige functie: Winkel. Opdrachtgever: J. van Broeckhoven.
Kern: XVI. Verbouwing: 1595, XIX.
Handgevormd baksteen, geschilderd; in-en uitzwenkende gevel, geprofileerd cordon, S-vormige ankers. Vensters met kleine roedeverdeling. Rond licht in top. Luifel met schorren.

Kelderluiken. Zadeldak, gesmoorde Hollandse pannen. Bijgebouwen achter met 16e of 17e eeuwse kern. Gebouwd op de plek van de door brand verwoeste herberg 'De Swaen'. Architectuurhistorisch belang. Rijksmonument. *Foto 371.*

Markt 31.
Voorgaande functie(s): Woonhuis. Opdrachtgever: J. van Thiel. Huidige functie: Bankgebouw.
1906. Architect: F. Buskens. Bouwstijl: In de trant van De Bazel en Berlage. Verbouwing: 1953.
Baksteen, hardstenen decorelementen. Basement van hardstenen blokken, met bovenaan fries met vielobbige motieven. Gevelstenen met symbolen van handel en industrie.
Puntgevel met asymmetrisch geplaatst torentje; rechts trapvormige aanzet. Voordeur en een venster met segmentbogen van bewerkte hardstenen blokken. Twee vensters met hardstenen lateien. Dubbele paneeldeur. Op de eerste verdieping balkon met hardstenen bewerkte balustrade en consoles, smeedijzeren hekken. De vensters daarnaast herhalen de vensters op de begane grond. Op de tweede verdieping, balkon met zijvensters onder segmentboog. Drie kleine vensters. Zadeldak (dakleer), nok evenwijdig aan straat. Tentvormig dak boven torentje met smeedijzeren piron. Drie lagen plus souterrain. De opdrachtgever was verbonden mer demetaalindustrie. De aanwezigheid van souterrain ramen is voor een pand aan de Markt bijzonder. Bijzondere vormgeving, architectuurhistorisch belang. Gemeentelijk monument. *Foto 372.*

Markt 33.
Voorgaande functie(s): Kantoor ? Huidige functie: Bank.
ca. 1880. Bouwstijl: Elementen van neoclassicisme.
Verbouwing: ca. 1970.
Baksteen met gemetselde pilasters en panelen; gepleisterde mezzanino met rechthoekige lichten; hardstenen basement met panelen en medaillons. Kozijnen vernieuwd. Schilddak, lei in Maasdekking, hoekschoorstenen, daklijst met klossen. Architectuurhistorisch belang. *Foto 373.*

Markt 41.
Voorgaande functie(s): Woonhuis. Huidige functie: Winkel.
1895. Architect: J.B. Kam. Bouwstijl: Elementen van chaletstijl en Jugendstil. Verbouwing: 1916; 1989.
Baksteen met speklagen; cordon met muizetanden, boven de eerste verdieping, boogjeslijst; risaliet rechts met puntgevel. Begane grond geheel doorbroken ten behoeve van nieuwe pui. Eerste verdieping: erker, segmentbogen met baksteenmozaiek, T-ramen. Tweede verdieping (geveltop): drairamen met middenstijl, houten omranding met krulmotieven. Schilddak met plat, gesmoorde kruispannen met kruisend zadeldak. Woonhuis H.L.F. van Vlissingen. Ook woonhuis en artsenpraktijk geweest. Uitzonderlijk voor een huis op deze locatie was de aanwezigheid van een stoephek en de gietijzeren hekpalen, die vermoedelijk origineel zijn. v.a. 1916 woonhuis en praktijk (huisarts)Het hek is in mei 1989 afgebroken en het interieur is gesloopt. Het huis bestaat uit twee bouwlagen en een afgeknot schilddak. Het dwarsdeel is voorzien van en chalet-achtige puntgevel met makelaar en een versierde raam in de zolderverdieping. Het fantasiekarakter is verder benadrukt door een erker op de eerste verdieping. In de ontlastingsbogen zijn contrasterende tegelversieringen opgenomen, de gevel heeft verder speklagen en siermetselwerk. Architectuurhistorisch belang. Gemeentelijk monument. *Foto 374.*

Markt 209.
Woonhuis.
ca. 1880. Bouwstijl: Sober neoclassicisme. Kern: XVII - XVIII. Verbouwing: XIX B; ca. 1915.
Baksteen, het bovengedeelte van de gevel van een ouder en kleiner soort. Pui met opent houtwerk in spinnewebvorm, portaal. Strekken. Raamkozijnen gewijzigd. Schilddak, gesmoorde Hollandse dakpannen. Oude kapvorm.
Gootklossen. Tweelaags, drie vensterassen.
Architectuurhistorisch belang. *Foto 375.*

Markt 211.
Voorgaande functie(s): Woonhuis. Huidige functie: Kantoor.
1848. Bouwstijl: Sober neoclassicisme. Verbouwing: 1913.
Handgevormd baksteen. Gepleisterde plint. Strekken.
Achtruits vensters, indeling vernieuwd. Tweelaags, drie vensterassen. Het huis heeft een eenvoudig bouwvolume en een sober bakstenen gevel.
Architectuurhistorisch belang. Gemeentelijk monument. *Foto 376.*

Markt 213.
Voorgaande functie(s): Postkantoor. Huidige functie: Bureau Voorlichting.
Opdrachtgever: A. Prinzen.
1891. Architect: J.W. van der Putten. Bouwstijl: Elementen van neo-Renaissance. Verbouwing: 1923, 1928.
Baksteen, veelvuldige natuurstenen speklagen. Hardstenen cordons. Samengestelde fries met boogjes, blok- en kepermetselwerk. Middenrisaliet met schoudergevels aan de twee gevelzijden. Cartouches van natuursteen. Segmentbogen met aanzet- en sluitstenen van hardsteen, boogvulling met polychrome mozaiek. T-vensters en vensters met middenstijl. Schilddak met plat, lei in schubbendekking, dakkapellen met overhoekse schilden. Gevelsteen; hardstenen brievenbus tegen de gevel aan de Marktzijde. Hoekpand Watermolenwal. Tweelaags. Aanbouw eenlaags. De twee gevels hebben een nagenoeg identieke vormgeving. Het pand is postkantoor en belastingskantoor geweest. Architectuurhistorisch, sociaal-historisch belang. Markant pand. Gemeentelijk monument. *Foto's 377; 378.*

Marktstraat.
Foto 379.

Marktstraat 10.
Voorgaande functie(s): Woonhuis. Huidige functie: Kantoor.
1880. Bouwstijl: Neoclassicisme. Kern: 1835? Verbouwing: 1989.
Baksteengevel met kroonlijst; hardstenen plint. Deur met ovale, vierkante en ruitvormige panelen binnen een omlijsting van pilasters met architraaf en kroonlijst, bronzen kloppers, lantaarn in het bovenlicht. Strekken; vensters met draairamen; in de verdieping met ijzeren raamhekjes.
Schilddak met gesmoorde tuile du Nord pannen, hoekschoorstenen. Smeedijzeren stoephek met liggende ovale motieven, hardstenen stoeptegels. Voor de herbouw van 1880 is waarschijnlijk materiaal uit 1835 gebruikt.
Herenhuis. Tweelaags, vijf vensterassen, spiegelsymmetrische gevelindeling. Opdrachtgever: Hub. P. Prinzen. De gedenksteen zou van een ander huis kunnen zijn.
Architectuurhistorisch belang. Rijksmonument. *Foto's 380; 381.*

Marktstraat 18.
Voorgaande functie(s): Woonhuis. Huidige functie: Horeca.
ca. 1890. Bouwstijl: Eclecticisme.
Baksteen, gepleisterd, horizontale schijnvoegen. T-vensters; gestucte profielen met barokke kuiven; nieuwe pui.
Schilddak, nieuwe pannen. Gecornisde daklijst, voluutconsoles, gestucte fries met ruitmotieven. Tweelaags, drie vensterassen. Architectuurhistorisch belang. *Foto 382.*

Marktstraat 23.
Voorgaande functie(s): Woonhuis. Huidige functie: Winkel.
ca. 1890. Bouwstijl: Eclecticisme.
Baksteen, geschilderd, licht vooruitspringend gedeelte op eerste verdieping, sierankers. Segmentbogen met bossagebewerking van aanzet en sluitstenen. Kozijnen vernieuwd.
Gebroken schilddak, gesmoorde kruispannen. Gecornisde daklijst met gestucte voluutconsoles, fries met velden, in het midden een klein rond licht. Tweelaags, vier vensterassen.
Architectuurhistorisch belang. *Foto 383.*

Marktstraat 27.
Voorgaande functie(s): Smidse. Huidige functie: Opslag.
± 1830.
Handgevormd baksteen; uitzwenkende gevel met kroonlijst. Op de eerste verdieping T-ramen, segmentbogen. Schilddak, gesmoorde Hollandse pannen. Eenlaags werkplaats achter (smidse); handgevormde baksteen, Hollandse pannen. Het gebouw grenst aan de (gedempte) Loop.
Architectuurhistorisch, industrieel-archeologisch belang.
Foto's 384; 385.

Marterstraat 2; Hermelijnstraat 5a
Woonhuizen. Poortgebouw. Opdrachtgever: Woningbouwvereniging 'de Hoop'.
Architect: L. de Vries. Bouwstijl: Invloed van Amsterdamse School.
Baksteen, twee symmetrisch geplaatste puntgevels naast een poort. Straatpoort, sluitsteen van hardsteen met gehouwen anker (symbool van de woningbouwvereniging). Kozijnen vernieuwd. Afgewolfd zadeldak, twee kruisende zadeldaken met een lagere nokhoogte. Dakdekking vernieuwd. Sociaal-historisch, archgitectuurhistorisch belang. Representatief voor stedebouwkundige inrichting. *Foto 386.*

Mauritslaan 2.
Woonhuis.
1937. Bouwstijl: Invloed van F. L. Wright.
Gele baksteen. Samengesteld schilddak, dakkapel. Tuin rondom. Villa. Architectuurhistorisch belang. *Foto 387.*

Mauritslaan 5.
Woonhuis.
1932. Bouwstijl: Invloed van Amsterdamse school.
Baksteen, sterke geleding van de volumes. Halfrond balkon met gemetselde borstwering. Benadrukte schoorsteen. Samengestelde vensters, rond venster in zijgevel. Luifels in het verlengde van de dakrand. Samengesteld dak, rode romaanse pannen. Voor- en achtertuin. Villa.
Architectuurhistorisch belang. *Foto 388.*

Mierloseweg 2c.
Voorgaande functie(s): Woonhuis. Huidige functie: Kantoor.
ca. 1895. Bouwstijl: Eclecticisme.
Baksteen, gepleisterd; cordons. Middenrisaliet met in- en uitzwenkende gevel. Arkel afgesloten met tempelachtig torentje; Toscaanse lisenen; ingangportiek met borstwering en korte Toscaanse zuilen. Openslaande vensters, op begane grond met rondboogvormige bovenlichten. Schilddak met lei in schubbendekking, op arkel lei inMaasdekking, neogotisch windvaantje van smeedijzer, neogotisch dakkapelletjes. Eenlaagse aanbouwen (niet oorspronkelijk). Tuin, indeling gewijzigd. Architectuurhistorisch belang. *Foto's 389; 390.*

Mierloseweg 4.
Voorgaande functie(s): Woonhuis. Huidige functie: Kantoor.
ca. 1880. Bouwstijl: Elementen van chaletstijl.
Baksteen, keperlijst. Kozijnen grotendeels gewijzgd; driezijdige erker; hardstenen aanzetstenen. Op eerste verdieping openslaande raam. Zolderverdieping: venster doublet. Portaal onder luifel. Zadeldak, windveren, makelaar, Boulet-pannen, lage dakkapel. Tuin, gietijzeren hek. Architectuurhistorisch belang. *Foto 391.*

Mierloseweg 4a; 4b.
Woonhuizen. Drielaags.

1935. Bouwstijl: Kubistisch expressionisme.
Baksteen, hoekvolumes gepleisterd. Keramische gevelafdekking. Verspringende gevel Samengestelde, rechtoekige liggende ramen op begane grond en eerste verdieping, smal in zijvolumes. Voortuin met muurtje, ijzeren buizen.
Architectuurhistorisch belang. *Foto 392.*

Mierloseweg 6.
Woonhuis. Zie Mierloseweg 4, mogelijk dezelfde architect.
ca. 1880. Bouwstijl: Elementen van chaletstijl.
Baksteen. Op eerste verdieping T- en samengesteld venster met kleine roedeverdeling. Portiek met rondbogen, houten hek. Samengesteld dak (tent- en zadeldak), Boulet-pannen, dakpirons. Tuin rondom. Architectuurhistorisch belang. *Foto 393.*

Mierloseweg 34; 34 a.
Hulsbosch. Voorgaande functie(s): Langgevelboerderij.
Huidige functie: Woonhuis.
1912. Verbouwing: ca. 1970.
Baksteen; zigzag fries. Strekken. Vensters vernieuwd.
Zadeldak met wolfeind, asbestcement leien, piron. Nok haaks op straat. Stal/schuur achter. Voortuin, heg. Documentair belang (een van de laatste boerderijen inde bebouwde kom).
Foto 394.

Mierloseweg 76; 78.
Woonhuizen. Eenlaags.
ca. 1890.
Baksteen, gepleisterd. Zesruits schuiframen; deuren met rabatbetimmering. Zadeldak, rode verbeterde Hollandse pannen (nieuw), dakkapellen. Geschilderd naambord:
B. Verlijsdonk Meubelstoffen en gordijnen.
Straatbeeldtyperend. *Foto 395.*

Mierloseweg 80; 82.
Dubbel woonhuis.
ca. 1935.
Baksteen. Strekken; kruiskozijnen, bovenlichten met kleine roedeverdeling. Portiek met rondbogen; erker rechts.
Tentdak, centrale schoorsteen, gesmoorde romaanse pannen. Uitbouw rechts met plat dak. Voortuin, achtertuin.
Tweelaags. Documentair belang. *Foto 396.*

Mierloseweg 130.
De Raymaert. Voorgaande functie(s): Woonhuis.
Opdrachtgever: J. F. A Raaymakers. Huidige functie: Kantoor; horeca.
1890. Bouwstijl: Elementen van neo-Renaissance.
Verbouwing: 1942; ca. 1980.
Baksteen, speklagen, gepleisterde plint; keperfries; middenrisaliet met puntgevel waarin een geknikte boog met natuurstenen bovengedeelte, natuurstenen bekroning met rondboog en pinakel. Segmentbogen met natuurstenen aanzet- en sluitstenen, ontlastingsbogen. T-vensters. Schilddak met plat, lei in schubbendekking. Dakkapellen met spitsen. Aanbouw links met plat dak. Fabrikantenvilla tegenover houtzagerij.
Tweelaags, kapverdieping. Vijf vensterassen. Direkt aan straat. Architectuurhistorisch belang. Gemeentelijk monument. *Foto 397.*

Mierloseweg 200.
Woonhuis.
ca. 1930. Bouwstijl: Elementen van chaletstijl.
Baksteen, klimfries in puntgevel; betimmering boven balkon. Overhoekse uitbouw en erker; bovenlichten met glas-in-lood. Portaal met daarboven balkon, gemetselde opengewerkte balustrade. Samengesteld dak, rode tuile-du-Nord pannen, pirons. Voortuin (kiezel), achtertuin. Tweelaags.
Straatbeeldtyperend. *Foto 398.*

Mierloseweg 208; 210; 212; 214; 216; 218; 220; 222; 224.
Woonhuizen.
ca. 1920.
Baksteen. Vernieuwde vensters en deuren. Gebroken zadeldak, gesmoorde Muldenpannen. Rij arbeidershuizen.
Eenlaags. Elk pand met twee vensterassen. Representatief voor lineair patroon. *Foto 399.*

Mierloseweg 228; 230; 232; 234.
Woonhuizen.
ca. 1920.
Baksteen. Vernieuwde vensters en deuren. Gebroken zadeldak, gesmoorde Muldenpannen. Rij arbeidershuizen.
Eenlaags. Elk pand: twee vensterassen. Representatief voor lineair patroon. *Foto 400.*

Mierloseweg 236.
Voorgaande functie(s): Woonhuis; bedrijf. Huidige functie: Leegstand.
1915. Bouwstijl: Overgangsstijl;.
Baksteen, keperfries, sierankers. Segmentbogen, bovenlichten met verspringende roedeverdeling. Plat dak. Tweelaagse werkplaats in achtertuin. Tweelaags; magazijn: 1939.
Documentair belang. Representatief voor lineair patroon.
Foto 401.

Mierloseweg 238; 240.
Dubbel woonhuis.
ca. 1920.
Baksteen, gepleisterd bovengedeelte. Middenrisaliet met kleine puntgevels met gemetseld roosmotief. Vensters van nr. 238 vernieuwd. Op begane grond, groot raam met segmentboog, verspringende bovenlichten met kleine roedeverdeling. Voordeur met achthoekig gemetseld bovenlicht, straalroeden. Op eerste verdieping kleine roedeverdeling. Zadeldak, nok evenwijdig aan straat, rode kruispannen. Voor- en achtertuin.
Representatief voor lineair patroon. *Foto 402.*

Mierloseweg 288.
Woonhuis.
ca. 1890.
Baksteen, gepleisterd plint; speklaag; blokfries. Platte korfbogen, bovenlichten met klien roedeverdeling, achtruits (vernieuwde) ramen. Gebroken zadeldak, nok evenwijdig aan straat, vernieuwde dakdekking, dakkapellen. Dakgootklosjes. Eenlaags, drie vensterassen. Representatief voor lineair patroon. *Foto 403.*

Mierloseweg 1b.
Woonhuis. Fabrikantenvilla. Opdrachtgever: J.B. Kam.
1895. Bouwstijl: Eclecticisme. Verbouwing: 1935.
Baksteen, gestucte speklagen. Lijst met polychrome ruitmotieven. Half achtzijdig gesloten uitbouw over twee lagen. Segmentbogen met boogvulling, aanzet- en sluitstenen van natuursteen Vensters vernieuwd. Panelendeur met diamantkoppen en gierijzeren deurroosters. Schilddak met plat, lei in Maasdekking; consoles. Dakvensters met zinkomrandig: oeilde-boeuf en boogfronton met vleugels. Voortuin, diepe achtertuin. 1935: splitsing in twee woningen. Tweelaags. Architect is waarschijnlijk J.B. Kam. Architectuurhistorisch belang. Gemeentelijk monument. *Foto 404.*

Mierloseweg 3.
Voorgaande functie(s): Woonhuis. Huidige functie: Kantoor.
ca. 1890. Bouwstijl: Sober eclecticisme.
Baksteen. Keperfries langs dakrand. Risaliet rechts met puntgevel, fries met decormetselwerk. Draairamen en samengestelde raamtripletten met rondbogen op begande grond. Schilddak, verbeterde Hollandse pannen. Tuin met geboomte uit bouwtijd. Herenhuis. Architectuurhistorisch belang. Tweelaags. *Foto 405.*

Mierloseweg 3a; 5.
Voorgaande functie(s): Dubbel woonhuis. Huidige functie: Kantoor.
1918. Bouwstijl: Neoclassicisme. Verbouwing: 1989.
Baksteen, lisenen van blokmetselwerk, middenrisaliet. Draairamen, bovenlichten met kleine roedeverdeling. Ovaal licht met straalroeden. Hangluifel bij voordeur. Schilddak, rode Muldenpannen (vernieuwd). Tweelaags. Zes vensterassen. *Foto 406.*

Mierloseweg 7.
Carolus college. Voorgaande functie(s): School. Huidige functie: Appartementen.
ca. 1935. Architect: L. de Vries. Bouwstijl: Elementen van expressionisme en oriëntalisme. Verbouwing: 1989.
Baksteen, gemetselde pilasters, plint met horizontale verdeling, middenrisaliet met egyptische betonnen decorelementen, sterke horizontale geleding. Samengestelde vensters met drievoudige horizontale en verticale verdeling volgens proportiesysteem, houten kozijnen. Op de tweede verdieping van de middenrisaliet, stalen kozijnen. Hoofddeur met luifel, bewerkte houten kolommen; daarboven lichten met visgraat roedeverdeling. In het verlengde van de stijlen bevinden zich overal blokken. Schilddak, rode romaanse pannen, overstek met proportioneel verdeelde consoles. Dakkapellen. Aparte klaslokalen in bijgebouw. Middendeel drielaags, vleugels tweelaags. Architectuurhistorisch belang. *Foto's 407; 408.*

Bij Mierloseweg 9.
Klok. VVV; zie klok Bijsterveld.
Ronde straatklok op poot, lichtblauw gelakt, met bovenaan de letters VVV in ijzer. Voorbeeld van straatinrichting. *Foto 409.*

Mierloseweg 59c.
Woonhuis; winkel.
ca. 1905.
Baksteen, staand verband, Vlaamse gevel met uivormig pinakel en vlechtingen. Draairamen, bovenlichten met kleine roedeverdeling. Schilddak met plat, tuile du Nord pannen. Hoek Nieuwstraat; vijf vensterassen aan Mierloseweg. Tweelaags. Straatbeeldtyperend. *Foto 410.*

Mierloseweg 71.
Voorgaande functie(s): Woonhuis; kuiperij. Huidige functie: Woonhuis; werkplaats.
ca. 1870.
Handgevormd baksteen, metselverband met klezoren in koppen- en strekkenlagen; bloktandenfries, gepleisterd plint. Vensters met anderhalfsteens strekken, indeling veranderd. Zadeldak, gesmoorde Hollandse pannen, nok evenwijdig aan straat. Werkplaats met zaagtand- en plat dak. Eenlaags. Vier vensterassen. Architectuurhistorisch, industrieel-archeologisch belang. *Foto's 411; 412.*

Mierloseweg 73; 75.
Woonhuis; winkel.
Kern: ca. 1860. Verbouwing: 1922.
Baksteen, speklagen. Op eerste verdieping schuiframen. Op begane grond venster en deurindeling vernieuwd. Plat aan de voorkant; zadeldak met gesmoorde Hollandse pannen aan de achterkant. Ouder aanbouw, baksteen gepleisterd, onderluiken, bovenlichten met kleine roedeverdeling. Zadeldak met Hollandse pannen. 1922: worstmakerij, slagerij. Architectuurhistorisch belang. *Foto's 413; 414.*

Mierloseweg 167; 169.
J. Raaymakers houthandel. Houthandel, zagerij.
1918. Kern: ca. 1930.
Kantoor: baksteen, klezoorverband. Loods: baksteen. Tuitgevel. Kantoor: samengestelde vensters, portiek met hardstenen aanzet- en sleutelstenen. Loods:hardstenen aanzetstenen. Kantoor: schilddak met romaanse opannen, ocerstek. Hal: zadeldak, nok haaks op straat. Verbeterde Hollandse

pannen. Grote loodsen voor houtslag, stalen draagconstructies, diverse bouwjaren. Gesitueerd langs de Goorloop. Industrieel-archeologisch belang. *Foto 415.*

Bij Mierloseweg 169.
Brug
ca. 1930.
Ijzeren leuning. Sluisje (Goorloop). Industrieel-archeologisch belang. *Foto 416.*

Mierloseweg 173; 175; 177.
Woonhuizen. Rij arbeidershuizen.
ca. 1925.
Baksteen. Draairamen, bovenlichten met kleine roedeverdeling. Plat dak.Tweelaags. Elke woning met twee vensterassen. Sociaal-historisch belang. *Foto 417.*

Molenstraat 38a; 38 b.
Voorgaande functie(s): Woonhuis; horeca. Huidige functie: Woonhuis.
ca. 1935. Bouwstijl: Interbellum stijl.
Baksteen; grindbetonnen luifels. Samengestelde ramen, bovenlichten glas-in-lood. Erker. Loggia op hoek (eerste verdieping). Gebroken tentdak met overstek, tuile du Nord pannen, dakkapellen. Voortuin met (hergebruik?) gietijzeren hek. Representatief voor lineair patroon. *Foto 418.*

Molenstraat 60; 62.
Dubbel woonhuis.
1908.
Baksteen, staand verband, geleisterde plint, zijgevel gepleisterd, schijnvoegen. Geschilderde motieven in plint en lijst. Segmentbogen, ontlastingsbogen, betegeling met florale motieven. De twee voordeuren onder een enkel segmentboog,boogvulling met tegelmotief met jaartal. Mansardedak, nok evenwijdig aan straat, windveren met makelaartjes. Dakkapel met vleugelstukken. Gesmoorde Muldenpannen. Voortuin met linde, achtertuin. Architectuurhistorisch belang. Representatief voor lineair patroon. *Foto 419.*

Molenstraat 70.
Voorgaande functie(s): Protestants begraafplaats. Huidige functie: Begraafplaats.
1865.
Grafmonumenten van de familie Fentener van Vlissingen, Hervormde Begraafplaats. De grafmonumenten van fabrikanten en leden van hun families op het protestants kerkhof zijn sober gehouden. Grafbeeld van de famile Fentener van Vlissingen met man in oorsterse meditatiehouding (Boeddha-beeld?). Op deze begraafplaats zijn protestanten en andere niet-katholieken begraven. v.a. 1865.
Gietijzeren hek uit 1865 (gedeeltelijk). Laan van monumentale beuken uit 1865. Eenvoudige aanleg. Sociaal-historisch belang. Representatief voor functiepatroon. Gemeentelijk monument. *Foto's 420; 421.*

Molenstraat 70.
Voorgaande functie(s): Doodgraverswoning/baarhuis. Huidige functie: Woonhuis.
1869. Bouwstijl: Sober eclecticisme.
Begane grond geblokt gepleisterd, bovengedeelte gepleisterd; dakprofiel met reliëflijst; cordon boven begane grond. Segmentbogen; vernieuwde vensters. Zadeldak, gesmoorde verbeterde Hollandse pannen. Op enkele plaatsen is in het huis de oude betimmering nog aanwezig. Uitbouw voor baargedeelte met plat dak, sierankers. Bij Herv. begraafplaats. Sociaal-historisch belang. Bijzondere oorspronkelijke functie. Representatief voor functiepatroon. Gemeentelijk monument. *Foto 422.*

Molenstraat 72.
Voorgaande functie(s): R.K. begraafplaats. Huidige functie: R.K. begraafplaats.
1880.
Baksteen, hardstenen plint. Tuitgevel met breed bovengedeelte. Pilasters met blokmetselwerk. Hardstenen cartouche 'R.C. Begraafplaasts'. Poort met rondboog, hardstenen sluitsteen met jaartal. Gepleisterd tongewelf, baarnis met gietijzeren kolommen, portiersloge. Middenallee met snoeibomen. Calvarieberg, gietijzeren corpus. Op deze begraafplaats bevinden zich een aantal monumentale grafmonumenten van katholieke fabrikanten en hun familieleden. Deze zijn in sommige gevallen rijkelijk versierd en met veel doodssymboliek overladen. Zij bevinden zich op een centraal punt van de begraafplaats. Architectuurhistorisch, sociaal-historisch belang. Gemeentelijk monument. *Foto's 423; 424; 425.*

Molenstraat 74.
Klooster. Zusters Clarissen.
1904. Architect: J.W. van der Putten. Bouwstijl: Neogotiek.
Baksteen, keperfriezen. Segmentbogen, draairamen. Spiitsbogen, glas-in-lood (kapel). Kapel: zadeldak, schubbenleien, klokketoren. Woongedeelte: plat dak. De kapel heeft een neogotisch interieur, met houten heiligenbeelden. Architectuurhistorisch, sociaal-historisch belang. *Foto 426.*

Molenstraat 76.
Woonhuis. Herenhuis. Opdrachtgever : G. Van Steenis.
1869-1870. Bouwstijl: Eclecticisme.
Baksteen, gepleisterd. Uitzwenkende voortrap met perron. Empire vensters, bovenlichten met verbrede middenroede, een Frans venster. Gestucte omlistingen met afgeronde hoeken en kuiven. Souterrainvensters. Ronde lichten in lijst. Schilddak, tuile du Nord pannen. Rijk bewerkte consoles. Dakkapel met vensterdoublet, elk venster met een rondboogvormig licht en verbrede middenroede. Tuin rondom. In de voortuin een japanse esdoorn. Bewoners o.a. J. Bogaers

(fabrikant), W. A. Fentener van Vlissingen (fabrikant). Architectuurhistorisch belang, in de gemeente niet gebruikelijke bouwtype en stijl. Souterrain plus een laag. Gemeentelijk monument. *Foto 427.*

Molenstraat 78; 80; 82; 84; 86; 88.
Woonhuizen. Herenhuizen Tweelaags plus mezzanine verdieping. De opdrachtgever was waarschijnlijk ook de architect. Opdrachtgever: Th. Roijakkers.
1869. Bouwstijl: Eclecticisme.
Baksteen, gepleisterd. Bovenaan cordon met mezzanine. Twee risalieten, puntgevels met flauwe hoek en schouders. Empire vensters, bovenlichten met verbrede middenroede. Nr. 84 heeft panelendeur met gietijzeren rooster. Rechhoekige mezzanine lichtjes. Vensters in topgevels met spits, met dezelfde helling als het dakrand. Zadeldak, gecorniste lijst met ijzeren consoles. Gesmoorde kruispannen. De meeste voortuinen hebben de oorpronkelijke gietijzeren hekken. Bijzondere vormgeving. *Foto's 428; 429.*

Molenstraat 138; 138 a.
Voorgaande functie(s): Woonhuis; werkplaats. Huidige functie: Jongerencentrum.
1897. Bouwstijl: Traditionalisme. Verbouwing: 1929, 1985. Handvorm baksteen, staand verband. In- en uitzwenkende gevel, met trapaanzet. Twee identieke voordeuren met een omlijsting, gietijzeren rooster. Rond licht in gevelrop met stervormige verdeling. Zadeldak Documentair belang. *Foto 430.*

Molenstraat 144a.
St Nicolaasschool; De Regenboog
School. Architect mogelijk L. de Vries.
1920. Bouwstijl: Zakelijk expressionisme.
Baksteen, decor metselwerk in de geveldammen en als verticale geleding, overeenkomed met de raamopeningen. Oorspronkelijke vensterindeling, hoge verticale ramen. Deurportaal met houten luifelconstructie. Plat dak. Architectuurhistorisch belang. Representatief voor functiepatroon. *Foto 431.*

Molenstraat 146; 148.
Dubbel woonhuis. Opdrachtgever: A. van Hoeck.
1907. Bouwstijl: Elementen van Jugendstil.
Baksteen, cordon van gele steen; gebogen gevelhoek links; veelhoekige uitbouw rechts. Vensters met doorlopende middenstijlen, bovenlichten met kleine roedeverdeling; overhoekse raampartij op de eerste verdieping (in het uitgebouwe gedeelte); smeedijzeren balkonhekken; Jugendsstil sierrooster in deur van nr. 146. Samengesteld dak, gesmoorde Muldenpannen. Voortuin met gietijzeren hek.
Herenhuis.Tweelaags plus kapverdieping. Sterk geleede gevel. De opdrachtgever was burgemeester van Helmond. Architectuurhistorisch belang. Gemeentelijk monument. *Foto's 432; 433.*

Molenstraat 150.
Woonhuis. Opdrachtgever: A. van Hoeck.
1887. Bouwstijl: Eclecticisme.
Baksteen, gevel geblokt gepleisterd; lijst met velden, geometrische motieven; gepleisterde plint; hoeklisenen geblokt op de begane grond, met velden op de eerste verdieping. T-ramen, omlijstingen met kuiven. Schilddak, gesmoorde Muldenpannen. Aanbouw; eenvoudig hek. Voor- en achtertuin. Herenhuis. Tweelaags, vier vensterassen. De opdrachtgever was burgemeester van Helmond. Voorbeeld van een, in deze periode en in deze plaats gebruikelijke stijl. Gemeentelijk monument. *Foto 434.*

Molenstraat 182.
Woonhuis; winkel.
ca. 1900. Bouwstijl: Eclecticisme.
Baksteen, gepleisterd geblokt; hoekstenen met diamantkoppen; twee gietijzeren kolommen in winkelpui; top met palmetten en pirons. Vensters met segmentbogen, kuiven. Schilddak met plat; schubben leidekking.
Straatbeeldtyperend. *Foto 435.*

Molenstraat 99; 101; 103; 105; 107.
Woonhuizen.
ca. 1885.
Baksteen; gele speklaag, keperfries Schuiframen, grotendeels vervangen. Zadeldak, nok evenwijdig aan straat, gesmoorde verbeterde Hollandse pannen. Diepe achtertuinen. Rij arbeidershuizen. Eenlaags, twee vensterassen. Sociaal-historisch belang, representatief voor lineair patroon, nu zeldzaam, vroeger typisch. *Foto 436.*

Molenstraat 121.
Voorgaande functie(s): Maréchaussée, Sociale Dienst. Huidige functie: Archief.
1920-1921. Bouwstijl: Traditionalisme.
Baksteen; hardsteen in middenrisaliet verwerkt in lisenen en deuromlijsting; cordon; keper-blok fries Samengestelde vensters, bovenlichten met kleine roedeverdeling. Voordeur met risalietomslijsting en kornis; middendeel van bovenlicht in diamantkopvorm. Schilddak, gesmoorde tuile du Nord pannen, pirons, dakkapellen. Moderne aanbouw achter. Voor- en achtertuin. Symmetrische opbouw, een middendeel met drie lagen, drie vensterassen, twee vleugels met twee lagen, elk twee vensterassen. Architectuurhistorisch belang. *Foto 437.*

Molenstraat 125.
Woonhuis.
ca. 1935. Bouwstijl: Interbellum stijl.
Baksteen, deel-speklagen in bovendeel van gevel. Vensters deels vernieuwd; glas-in-lood bovenlichten; portiek met mas-

sief bewerkte hardsteenkolommen en-luifel; erker met hardstenen latei. Schilddak, gesmoorde tuile-du-Nord pannen, dakkapellen; aanbouw links met plat dak.
Architectuurhistorisch belang; detaillering. *Foto 438.*

Bij Molenstraat 127.
Woonhuis.
ca. 1910. Bouwstijl: Elementen van chaletstijl.
Baksteen; speklagen van gele baksteen, betimmering in gevel-top. Rondbogen met contrasterend steen, ontlastingsbogen. Zadeldak, nok evenwijdig aan straat, kruispannen, windveren. Voor dit huis iseen recent gebouwd huis (na WO II) aangebouwd, Architectuurhistorisch belang. *Foto 439.*

Molenstraat 129.
Woonhuis.
1900. Bouwstijl: Sober eclecticisme.
Baksteen; speklagen van gele strengpersstein, afwisselend kleurgebruik in blokfries. Risaliet links met puntgevel. T-ramen, geel strengpers steen verwerkt in hanekammen. T-vensters. Panelendeur met smeedijzeren rooster. Schilddak met plat en risaliet, leidak in schubbendekking, dakkapel. Gevellantaarn (oorspronkelijk?) Voor- en achtertuin. Gemetselde afscheiding voor, pilastertjes met ezelsruggen. Tweelaags, vier vensterassen. Architectuurhistorisch belang. Representatief voor lineair patroon. *Foto 440.*

Molenstraat 131.
Woonhuis.
1900. Bouwstijl: Eclecticisme met Jugendstil elementen.
Strengpersstein; lijst met boogfries en mozaiekmetselwerk in baksteenpolychromie; geglazuurde steen (groen. Segmentbogen, hardstenen aanzet- en sluitstenen; glas-in-lood in bovenlicht van voordeur met Jugendstilmotief. Hoofdvorm van het dak: schilddak met plat (risaliet); gesmoorde Muldenpannen; dakkapellen, de een met zadeldak, de andere met spits. Schoenschraper bij voordeur; gevellantaarn. Voor- en achtertuin. Gemetselde afscheiding voor, pilastertjes met ezelsruggen. Herenhuis. Tweelaags, vier vensterassen. Architectuurhistorisch belang representatief voor lineair patroon Gemeentelijk monument. *Foto 441.*

Molenstraat 133.
Dubbel woonhuis.
ca. 1930. Bouwstijl: Elementen van Engelse tuinwijkstijl.
Gele baksteen, groot formaat, halfsteens verband; vlaamse gevel; decormetselwerk van rollagen; getoogd poort. Erker op eerste verdieping; nr. 133 heeft glas-in-lood in het bovenlicht van de voordeur. Schilddak, tuile du Nord pannen. Voortuin, gemetselde tuinmuur met boog. Tweelaags plus kapverdieping; vrije sector bouw met reminiscenties van de poorthuizen van de nabij gelegen geplande volkswoningbouw wijk. Architectuurhistorisch belang. *Foto 442.*

Molenstraat 133 a; 135; 137; 139.
Woonhuizen.
ca. 1900.
Baksteen; gepleisterde cordons. Nr. 133: openslaande ramen, bovenlichten met kleine en grotere roedeverdeling; panelendeur. Mansardedak, gesmoorde Muldenpannen, consoles, windveren met makelaartjes. Rij middenstandshuizen. Twee laags;nr 133 is het meest authentieke voorbeeld.
Architectuurhistorisch belang. *Foto 443.*

Molenstraat 189; 191.
School. HBS.
1865-1867. Architect: C. Vermeys. Bouwstijl: Neoclassicisme. Verbouwing: 1918.
Handvorm baksteen, kruisverband. Hardstenen plint. Middenrisalieten gepleisterd, gevel aan de Paterslaan met begane grond met schijnvoegen; gevel aan de Molenstraat, schijnvoegen op de twee verdiepingen; fronton met klein pinakel; cordons. Segmentbogen; empire-vensters. Schilddaken met plat, Muldenpannen. 1918 directeurswoning (zie Paterslaan 46) en conciergewoning (tweelaags, zadeldak, lijst langs hoeken en dakrand). Architectuurhistorisch belang, bijzondere (oorspronkelijke) functie van het gebouw. Tweelaags, symmetrisch gevelopbouw. In 1918 verplaatsing van ingang naar zijgevel en bouw van directeurs- en conciërgewoningen. Ook als architect genoemd: Dreesen. Gemeentelijk monument. *Foto's 444; 445.*

Molenstraat 195.
Paterskerk
Voorgaande functie(s): Kloosterkerk. Huidige functie: Bijgebouw van school.
1893. Bouwstijl: Elementen van neoromaanse stijl.
Verbouwing: 1989.
Baksteen, klimmende boogfries. Rondboogvensters ijzeren traceringen, blinde rondboogvensters. Oculus. Zadeldak, klokketorentje, dakkapellen, lei in Maasdekking. Zaalkerk. Deel van klooster van paters Capucijnen. Het klooster is tot woningencomplex omgebouwd. De kerk was tijdelijk ingericht als draaiorgelmuseum. Bijzondere (oorspronkelijke) functie van het gebouw; cultuurhistorisch belang. *Foto 446.*

Molenstraat 199.
Patronaat R.K. Jongelings Vereeniging Sint Jozef.
Voorgaande functie(s): Patronaat. Huidige functie: Jeugdsociëteit. Opdrachtgever: Patronaatscommissie.
1913. Bouwstijl: Eclecticisme.
Baksteen, met hardsteengebruik in hanekammen en strekken, puntgeveltje in middengedeelte. Tussen begane grond en eerste verdieping, hardstenen cartouche met de woorden 'St Jozefs Jongelings Vereeniging'. Op begande grond, veranderde vensterverdeling; groot raam met I-profiel waarin rosetjes. Op eerste verdieping, T-vensters, bovenlichten met kleine roedeverdeling. Schilddak met plat, kruisend deel, tuile

du Nord pannen. Kroonlijst met tandlijst tussen consoles. De gevelsteen geeft aan : Kapelaan D.H. v.d. Haagen 3 mei 1914. Sociaal-historisch belang; bijzondere oorspronkelijke functie van het gebouw. *Foto 447.*

Molenstraat 201.
Voorgaande functie(s): Dienstgebouw. Huidige functie: Kantoor; woonhuis.
1930. Bouwstijl: Cubistisch rationalisme.
Machinale baksteen; begane grond met gewassen beton; verspringende volumes. Samengestelde vensters, in lichtbanden over de gevel verdeeld. Betonnen lateien met klein overstek. Plat dak, keramische gevelrand afdekking. Beeld van Maria met kind op westhoek (1931) van gevel. Drie lagen. Asymmetrische indeling van gevel. Vergelijk met Molenstraat 207.Voorbeeld van een, in deze periode en in deze plaats weinig gebruikelijke stijl. *Foto 448.*

Molenstraat 217.
Voorgaande functie(s): Woonhuis; winkel. Huidige functie: Winkel.
ca. 1930. Bouwstijl: Cubistisch rationalisme.
Baksteen, kruisverband; serie cordons boven aan gevel, keramische gevelrand afdekking. Pui met hardstenen plint, betonnen luifel, lichtband boven luifel. Op eerste verdieping, erkervenster in het midden. Samengestelde ramen, met in het midden horizontale roedeverdeling van bovenlichten. Aan de zijkant: ramen met horizontale indeling van de Plat dak, keramische gevelrand afdekking. Vergelijk met Molenstraat 201. Drie lagen. Symmetrische indeling van voorgevel. Voorbeeld van een, in deze periode en in deze plaats weinig gebruikelijke stijl. *Foto 449.*

Noord Koninginnewal 36.
Woonhuis.
ca. 1935. Bouwstijl: Invloed van Delftse School.
Baksteen; links hoger gedeelte met gemetselde makelaar, keramische decorplaten, vertikaal gemetseld. Ramen met glas-in-lood op eerste woonlaag. Twee naast elkaar geplaatste deuren. Zadeldak, nok evenwidig aan straat, geglazuurde romaanse pannen. Twee lagen, onderkelderd; eesrte woonlaag op halve etage. Documentair belang. *Foto 450.*

Noord Koninginnewal 40.
Woonhuis; winkel.
Kern: XVIII of XIX. Verbouwing: XIX A.
Handgevormd baksteen, wit geverfd. Uitzwenkende gevel, kroonlijst. Openslaande (vierruits) ramen op eerste verdieping; nieuwe pui. Schilddak (oude kapvorm), gesmoorde Muldenpannen. Architectuurhistorisch belang. *Foto 451.*

Noord Koninginnewal 44; 46.
Voorgaande functie(s): onbekend. Huidige functie: Horeca.
XIX A.
Baksteen, wit geverfd; puntgevels met klimmende blokfries, gemetselde aanzetten. Zijgevel ongeschilderd, houten betimmering in geveltop. Segmentbogen op eerste verdieping, rondbogen met boogontlasting op tweede verdieping; kozijnen vernieuwd; pui vernieuwd. Zijgevel met zesruits schuiframen; balkon. Zadeldak, dakdekking geiwjzigd. Straatbeeldtyperend. *Foto 452.*

Noord Koninginnewal 7.
Voorgaande functie(s): Bedrijfspand. Huidige functie: Opslag.
ca. 1880.
Handvorm baksteen. Laaddeur op eerste verdieping. Segmentbogen, Op eerste verdieping kozijnen met schuine bogen. Begane grond: openslaande vensters, drieruits bovenlichten. Plat dak. Werkplaats op binnenterrein. Tweelaags. Was 1881 timmerwerplaats J.B. Jansen. Industrieel-archeologisch belang. *Foto 453.*

Noord Koninginnewal 11.
Woonhuis; winkel.
ca. 1890.
Baksteen; gestucte lijst; schuine hoek. T-vensters, strekken, gestucte aanzetten. Pui met bovenlichten met kleine roedeverdeling. Schilddak, rode tuile du Nord pannen. Hoekpand. Twee lagen; voorgevel met twee vensterassen. Straatbeeldtyperend. *Foto 454.*

Noord Koninginnewal 19.
Woonhuis; winkel.
Kern: XVIII.
Baksteen, speklagen van lichter steen. Openslaande ramen; tweeruits bovenlichten. Gewijzigdepui. Schilddak, gesmoorde Hollandse pannen. Aanbouw met plat dak. Tweelaags, drie vensterassen. Architectuurhistorisch belang. *Foto 455.*

Noord Koninginnewal 25.
Voorgaande functie(s): Woonhuis. Huidige functie: Woonhuis; horeca.
ca. 1900. Bouwstijl: Eclecticisme.
Baksteen; speklagen van rode strengpersstein. Segmentbogen, sleutelstenen van rode strengpersteen. T-vensters op begane grond; gewijzigd op eerste verdieping. Schilddak, gesmoorde Hollandse pannen; bewerkte windveren, schuinlopende betimmering, makelaar. Tweelaags, drie vensterassen. Architectuurhistorisch belang *Foto 456.*

Noord Parallelweg 21.
Woonhuis. Landhuis. Bij Noord Parallelweg, spoor.
ca. 1920. Bouwstijl: Elementen van expressionisme.
Baksteen, geschilderd, hoekkettingen. Middenrisaliet. Betimmering in top van zijgevel. Groot rond venster met arkelachtig gemetseld onderdorpel. Zadeldak met plat nok, ver-

beterde Hollandse pannen. Bijzonder detail, documentair belang. *Foto 457.*

Nassaustraat 2; 4.
Dubbel woonhuis.Opdrachtgever: Onderlinge Woningbouwvereniging 'Helmond'.
ca. 1925. Architect: L. de Vries. Bouwstijl: Elementen van Engelse tuinwijk architectuur.
Baksteen, gepleisterd; plint ongepleisterd; sierband langs gevel- en balkonrand. Op begane grond, driezijdig erker, eenvoudig glas-in-lood over hele raamoppervlakte, idem op eerste verdieping. Zadeldak met kruisend middendeel, rode opnieuw verbeterde Hollandse pannen. Voor- en achtertuin. Willemstraat 18-20 en Nassaulaan 14-12 hebben hetzelfde type als Nassaustraat 2-4. Straatbeeldtyperend. *Foto 458.*

Nassaustraat 16; 18.
Dubbel woonhuis. Opdrachtgever: Onderlinge Woningbouwvereniging 'Helmond'.
ca. 1925. Architect: L. de Vries. Bouwstijl: Elementen van Engelse tuinwijk architectuur.
Baksteen, terugliggende voegen, rollaag op onderdorpelhoogte begane grond, siergevelrand, middenrisaliet. Deur met luifel (lessenaarsdak), zijgevel. Samengestelde vensters. Zadeldak, schilddak op middenrisaliet, verspringende daklijst, rode opnieuw verbeterde Hollandse pannen. Zijuitbouw met plat dak. Voor- en achtertuin. Straatbeeldtyperend. *Foto 459.*

Nassaustraat 28; 30; 32; 34; 36; 38; 40.
Woonhuizen. Tweelaags. Opdrachtgever: Onderlinge Woningbouwvereniging 'Helmond'.
1927. Architect: L. de Vries. Bouwstijl: Elementen van Engelse tuinwijk architectuur.
Baksteen, kettingverband, terugliggende voegen; rollaag op dorpelhoogte begane grond. Hoekpanden met puntgevel, met siermetselwerk in top. Driezijdige erkers op begane grond. Strekken. Hier en daar nog kleine roedeverdeling aanwezig. Voordeuren met portaaltje gevormd door schouderhoge muurtjes, waarop houten kolommetjes met insnoering en luifel; daarboven lichten met losange roedeverdeling. Zadeldak, opnieuw verbeterde rode Hollandse pannen. Gemetselde dakkapel op zijgevel van hoekpand. Voor- en achtertuin. Sociaal-historisch belang. Representatief voor stedebouwkundige inrichting. *Foto's 460; 461.*

Nassaustraat 1; 3; 5.
Woonhuizen. Nassaustraat 6; 8; 10 heeft hetzelfde type. Opdrachtgever: Onderlinge Woningbouwvereniging 'Helmond'.
ca. 1925. Architect: L. de Vries. Bouwstijl: Elementen van Engelse tuinwijk architectuur.
Baksteen, kruisverband, terugliggende voegen. Samengestelde vensters, kleine roedeverdeling (neo-Tudor), strekken. Voordeur onder uitbouw met zadeldakje. Zadeldak, nok evenwijdig aan straat, onderbroken door rechte gevelafsluiting; dakkapellen in middengedeelte. Straatbeeldtyperend. *Foto 462.*

Nassaustraat 11; 13; 15.
Woonhuizen. Opdrachtgever: Onderlinge Woningbouwvereniging 'Helmond'.
1927. Architect: L. de Vries. Bouwstijl: Elementen van Engelse tuinwijk architectuur.
Baksteen, gepleisterd. In dak doorbrekende symmetrisch geplaatste puntgevels. Driezijdige erkeruitbouw, samengestelde vensters, kleine roedeverdeling (neo-Tudor). Zadeldak, nok evenwijdig aan straat, rode opnieuw verbeterde Hollandse pannen. Voor- en achtertuin. Blok van drie, symmetrisch. Eenlaags plus kapverdieping. Straatbeeldtyperend. *Foto 463.*

Oostdijk 10.
Woonhuis.
ca. 1930. Bouwstijl: Traditionalisme.
Baksteen. Twee portalen met rondboog. Kruisvenster en damengestelde vensters. Schilddak, rode verbeterde Hollandse pannen. Dakvenster. Landhuis. Documentair belang. *Foto 464.*

Oranjelaan 10.
Woonhuis.
ca. 1910.
Baksteen, tandfries langs lange gevel. Samengestelde vensters, deels vernieuwd. Gebroken zadeldak, gesmoorde kruispannen. Hoek van Oranjelaan. Straatbeeldtyperend. *Foto 465.*

Oranjelaan 12; 14.
Dubbel woonhuis.
ca. 1910. Bouwstijl: Traditionalisme. Verbouwing: 1923.
Baksteen. Portaal met rondboog voor de twee voordeuren. Nr. 12: vierruits draairamen, bovenlichten met kleine roedeverdeling. Schilddak, lager kruisend zadeldaken, gesmoorde kruispannen. Dakkapel in het midden. Aanbouw achter links. Voor- en achtertuin. Straatbeeldtyperend. *Foto 466.*

Oranjelaan 22; 24.
Dubbel woonhuis.
1920. Bouwstijl: Overgangsstijl.
Baksteen, staand verband. Gemetselde pilasters. Recht gevelrand met afgeronde hoekovergang. Op begane grond: erkers, nr. 24 bovenlichten met kleine roedeverdeling. Terugliggende voordeuren, tussenmuur met schuinlopend bovendeel. Op eerste verdieping, vensteropeningen in T vorm met afgeronde hoeken, uitstralend metselwerk, in het midden twee vensters onder korfbogen. Plat met zijschilden (nu asfalt leien). Voortuin, gietijzeren hekje. Tweelaags.

Weinig voorkomende stijl in deze plaats en deze periode. *Foto 467.*

Oranjelaan 1.
Voorgaande functie(s): Broodfabriek. Huidige functie: Werkplaats. Opdrachtgever: F. Roijackers. Aannemer: Gebr. de Vries.
1915. Architect: L. de Vries. Verbouwing: 1920.
Baksteen, puntgevel in het midden, klimmende fries, geleding van gevel in velden. Trapeziumvormig venster in puntgevel en topgevel brede segmentbogen met grote driedelige ramen, deur en poort. Zadeldak, nok evenwijdig aan straat, kruisend deel met topgevel. Schoorsteen. Aangebouwde werkplaats achter, links bijgebouwtje onder zadeldak (gesmoorde kruispannen). Verbonden met winkelpand Mierloseweg 32 - 32b. Voormalige stoombakkerij. 1964 wasserij. Laatste schoorsteen van binnenstad. *Foto 468.*

Oranjelaan 3; 5.
Woonhuis.
1922. Bouwstijl: Traditionalisme.
Twee puntgevels, wit geverfde gevel. Portaal onder korfboog voor de twee voordeuren, kruiskozijnen op begane grond, daarbinnen draairamen; bovenlichten met kleine roedeverdeling. Op de eerste verdieping T-vensters, vierruits en zesruits bovenlichten, oculi met lozangeverdeling in puntgevels. Blokmestelwerk in strekken en korfboog. Samengesteld dak (schild- en zadeldak) tuile du Nord pannen, dak pirons, dakkapel. Voor- en achtertuin. Straatbeeldtyperend. *Foto 469.*

Oranjelaan 7.
Woonhuis. Tweelaags.
1923. Bouwstijl: Traditionalisme, invloed van Delftse School.
Baksteen, rollaag langs dakrand van puntgevel. Betonnen aanzet van puntgevel. Portaal rechts met muurtje en houten kolom. Erker met gepotdekseld balkon, balkondeur met twee zesruits zijlichten. Samengesteld dak (grondvorm zadeldak) met horizontaal overstek, rode tuile du Nord pannen. Dakvensters. Voor- en achtertuin. Straatbeeldtyperend. *Foto 470.*

Oranjelaan 21.
Woonhuis. 1926. Bouwstijl: Traditionalisme.
Baksteen, rollaag langs dakrand gewassen grindbeton. Begane grond : driezijdig erker. Eerste verdieping: draairamen, venster in puntgevel, draairaampje, allen met horizontale roedeverdeling. Grindbetonnen luifel over de gehele breedte, grindbetonnen kolom bij voordeur. Oorspronkelijke voordeur met lichtje. Gebroken zadeldak, gesmoorde tuile du Nord pannen. Gaaf voorbeeld van een, in deze periode en in deze plaats gebruikelijke stijl. *Foto 471.*

Paterslaan 46.
Voorgaande functie(s): Conciergehuis. Huidige functie: Deel van school.
1918. Bouwstijl: Traditionalisme, elementen van chaletstijl. Baksteen, betimmering in top van puntgevels. Samengestelde vensters (driedeling), bovenlichten met kleine roedeverdeling en glas-in-lood onderverdeling. Samengesteld dak, hoofdvorm zadeldak; opwippende windveren, rode verbeterde Hollandse pannen. Serre-aanbouw met balkon. Deel van schoolcomplex Molenstraat 191. Architectuurhistorisch belang, gaafheid. Representatief voor functiepatroon. *Foto 472.*

Peeleik 4; 2.
O. L. V. Bemiddelares. R.K. Kerk. Opdrachtgever: Broeders v. het Heilig Hart Bergen op Zoom.
1929. Architect: L.J.P. Kooken. Bouwstijl: Traditionalistisch expressionisme.
Kathedraal steen; kruisverband; veel gebruik van klimfriezen; getrapte steunberen, bij gevel in het verlengde van de gevelmuur; hardsteen gebruik voor enkele details. Keperbogen; poort met spitsboog, rond licht in voorgevel. Kleine roedeverdeling Getrapte zadeldaken, rode romaanse pannen. Aangebouwde pastorie/rectoraat met schilddak, rode tweelaags, zesruits draairramen met vierruits bovenlichten. Kruis plattegrond; rechthoekige toren met zadeldaken en puntgevels en keperbogen in galmgaten; absiden aan de voorkant. Hoek Rector Heuvelstraat. Architectuurhistorisch belang. *Foto 473.*

Pistoriusstraat 1; 3; 5.
Woonhuizen.
ca. 1890.
Baksteen, speklagen, gepleisterde plint. Segmentbogen. Zadeldak, gesmoorde Muldenpannen. Rij arbeidershuizen. Eenlaags, kopwoningen met bewoonbare kaplaag. Sociaalhistorisch belang (laatste complete straatwand van arbeiderswoningen uit eind negentiende eeuw). *Foto 474.*

Pistoriusstraat 7; 9; 11; 13; 15; 17; 19.
Woonhuizen.
ca. 1880.
Baksteen; hoge gepleisterde plint. Schuiframen, strekken. Zadeldak, golfpannen, dakkapelletjes (later dan bouw). Sociaal-historisch belang (laatste complete straatwand van arbeiderswoningen uit eind negentiende eeuw). *Foto 475.*

Willem Prinzenplein 1; 2; 3; 4; 5.
Woonhuizen. Opdrachtgever: Woningbouwvereniging 'Volksbelang'.
1919-1920. Architect: A. Otten. Bouwstijl: Traditionalisme.
Baksteen, puntgevels door siermetselwerk benadrukt. Blok van drie met symmetrische opbouw, puntgevel in het midden; blok van twee met portaal. Eenlaags plus bewoonbare

kaplaag. Representatief voor stedebouwkundige inrichting. *Foto 476.*

Willem Prinzenstraat.
Foto 477.

Willem Prinzenstraat 162; 164; 166; 168; 170; 172; 174.
Woonhuizen. Zie Klaverhof 39, 40, 41 (deel van hetzelfde blok).
1927;1928. Architect: A. Otten.
Straatbeeldtyperend. Representatief voor stedebouwkundige inrichting.

Rooseindsestraat 3.
Slachthuis. Kantoor. Opdrachtgever: Gemeente Helmond. Aannemer: Gebr. v.d. Heuvel Lieshout.
1929. Architect: A. Swinkels. Ontworpen in dienst van Publieke Werken. Bouwstijl: Elementen van Nieuwe Haagse School. Verbouwing: XX B.
Baksteen, verspringende volumes; betonnen luifel met forse overstek. Ramen en deuren vernieuwd. Nieuwe gevelbekleding onttrekt deel van de gevel aan het oog. Plat dak. Geopend 18 september 1930. Tweelaags. Bijzondere (oorspronkelijke) functie van het gebouw, weinig in deze plaats voorkomende stijl. *Foto 478.*

Rooseindsestraat 7.
Woonhuis. Dienstwoning.Opdrachtgever: Gemeente Helmond. Aannemer: Gebr. v.d. Heuvel, Lieshout.
1929. Architect: A. Swinkels. Ontrworpen in dienst van Publieke Werken. Bouwstijl: Elementen van Nieuwe Haagse School.
Baksteen, verspringende volumes in het vertikaal en horizontaal vlak. Rollaag langs bovenrand. Samengestelde ramen. Portiek met betonnen luifel. Plat dak. Tweelaags. Oorspronkelijk deel van slachthuiscomplex. Pendant van de aan de andere kant van de ingang gelegen kantoor. Bijzondere (oorspronkelijke) functie van het gebouw. Weinig voorkomende stijl in deze plaats. *Foto 479.*

President Rooseveltlaan 2.
Woonhuis. Opdrachtgever: Familie Van Thiel.
ca. 1905. Bouwstijl: Engelse landhuisstijl.
Baksteen, kruisverband, speklagen, klimfries. Middenrisaliet met puntgevel, de top met gepleisterde velden. Daarvoor erkervormige uitbouw over twee verdiepingen, met dak. Hoge schoorstenen Smalle draairamen in groepen, bovenlichten glas-in-lood. Voordeur met zijlicht, hangluifel. Daarboven rond licht. Samengesteld dak, rode verbeterde Hollandse pannen, verspringende goothoogtes. Villa, landhuis. Asymmetrische gevel, asymmetrische volumes, compacte plattegrond. Architectuurhistorisch belang. *Foto 480.*

President Rooseveltlaan 4.
Voorgaande functie(s): Woonhuis(ambtswoning). Huidige functie: Kantoor. Opdrachtgever: Marinus van Hout (burgemeester) Martinus van Thiel (voor de verbouwing).
1913. Verbouwing: 1926. Architect: L. de Vries (verbouwing). Bouwstijl: Expressionisme, elementen van Jugendstil.
Baksteen, verspringende volumes, torenachtige ronde uitbouw rechts, driezijdige uitbouw links. Cordon in het bovendeel. Brede ronde trap met toegang tot een terras. In het midden nisachtige inham onder korfboog. Rechts rechte uitbouw. Nis onder korfboog, Hanekammen. Smalle hoge vensters, soms extra smal (in toren). Korfboogvormig uitgebouwde loggia met daarboven balkon met balustrade van open rondbogen. De balkondeuren met Jugendstil achtige curve. Opzij links, vensters op begane grond met rondboog, op de eerste verdieping twee brede vensters onder korfboog, daartussen een ovaal licht. Blinde rondbogen in de top van de toren. Veelvormig schilddak, lei in Maasdekking. Overstek met consoles. Koepel op toren. De dakgoot volgt in het midden de korfboog. Dakkapellen. De dakkapel vooraan met een boogfronton. Tuin rondom. Diverse loofbomen uit de bouwtijd. Fabrikantenvilla. Tweelaags, plus souterrain en zolderlaag. Voorbeeld van een, in deze periode en in deze plaats ongebruikelijke stijl. *Foto 481.*

President Rooseveltlaan 3.
Woonhuis. Villa. Opdrachtgever: A.W. Lotichius (bankier).
1893. Architect vermoedelijk J.W. Hanrath. Bouwstijl: Elementen van chaletstijl.
Baksteen, wit gepleisterd, behalve hoekketting, rollaag met kepertanden, bogen. Op begane grond driedelig samengestelde ramen onder rondboog, met bovenlichten met kleine roedeverdeling, onderluiken. In het midden houten rechthokige erker. Op eerste verdieping, segmentbogen met hanekam, ontlastingsboog, luiken. Afgewolfd schilddak met verspringende nok- en goothoogte. De tuin is mogelijk oorspronkelijk door L.A. Springer aangelegd. Door J.F. v. Vlissingen bewoond geweest. Architectuurhistorisch belang. *Foto 482.*

President Rooseveltlaan 11.
Voorgaande functie(s): Woonhuis. Huidige functie: Kantoor.
1934. Bouwstijl: Nieuwe Haagse School.
Baksteen, geschilderd. Sterke geleding van volumes door terraswerking, met schoorsteen als vertikaal accent. Samengestelde vensters, met nadruk op horizontaliteit, kozijnen vernieuwd. Drie gevierendeelde ronde lichten op voorkant van tweede verdieping, oorspronkelijke stalen kozijnen. Plat dak. Tuin. Villa. Drielaags. Voorbeeld van een, in deze periode en in deze plaats weinig gebruikelijke stijl. *Foto 483.*

Rijpelberg 14.
Voorgaande functie(s): Langgevelboerderij. Huidige functie: In verval.
ca. 1880.
Baksteen, handgevormd. Blokfries. Ankers. Segmentbogen. Zesruits ramen. Zadeldak, gesmoorde Hollandse pannen. Hooiluik met houten rabatdelen. Schuur tegenover.
Architectuurhistorisch belang. *Foto 484.*

Rijpelbergseweg 7.
Horeca. Theehuisje in het Broederbos.
ca. 1910. Verbouwing: ca. 1985.
Baksteen. Draairamen met kleine roedeverdeling (vernieuwd), luiken. Zadeldak. Rode tuile du Nord, windveren. Gesmoorde tuile du Nord op houten aanbouw. Bevindt zich midden in het bos. Sociaal-historisch, architectuurhistorisch belang. *Foto 485.*

De Rijt 1.
Langgevelboerderij.
XIX A.
Handgevormd baksteen. Zadeldak. Lang en laaag.
Architectuurhistorisch belang. *Foto 486.*

Sassenplein.
Zie complex J. Opdrachtgever:
Woningbouwvereniging 'Volksbelang'.
1922 - 1923. Architect: Albert Otten.
Plein met vrij ruime afmetingen. Eenlaagse bebouwing (plus bewoonbare zolderverdieping) met nadruk op middenpanden met puntgevel.
Representatief voor stedebouwkundige inrichting. *Foto 487.*

Scheepstal 2.
Langgevelboerderij.
ca. 1935. Bouwstijl: Traditionalisme.
Baksteen. Stalgedeelte verbreedt t.o.v. woongedeelte. Op begane grond kruiskozijnen; vierruits bovenlichten, onderluiken, groot raamoppervlak. Op kap verdieping, dubbele draairamen, zesruits. Kleine ramen bij opkamer. Voordeur met luifel, gemetselde schorren. Grote betonnen stalramen Zadeldak met wolfeind, asbestruiten. Hooiluik. Diverse aanbouwen en bijgebouwen, complex groter dan gemiddeld. Kelder en opkamer. Architectuurhistorisch belang. *Foto 488.*

Schoolstraat 1; 3.
Woonhuis.
ca. 1930. Bouwstijl: Functionalisme.
Baksteen, halfsteens verband, keramische gevelrand afdekking. Balkon op schorren. Samengestelde ramen, bovenlichten glas-in-lood met Art Déco motieven; deur met dubbel trapezium licht. Plat dak, verspringende nokhoogte. Drielaags. Weinig voorkomende stijl in deze plaats en deze periode, weinig voorkomende bouwhoogte in die omgeving. *Foto 489.*

Slegersstraat.
Straat met boerderijen en naoorlogse buurt
Straatbeeldtyperend.
Foto 493.

Slegersstraat 40.
Langgevelboerderij.
ca. 1905.
Baksteen, kruisverband, gepleisterde plint, sierankers, cordon. Segmentbogen, schuiframen, bovenlichten met kleine roedeverdeling, luiken. Drie vensters op begane grond in topgevel, twee kleine schuifvensters voor kamers op zolder. Gebroken mansardedak, gesmoorde kruispannen, gemetselde consoles, makelaar. Op stalgedeelte, asbest ruitpannen. Modernere bijgebouwen. Dwarsdeel, laag inrijpoort. Architectuurhistorisch belang. *Foto's 490; 491.*

Slegersstraat 80.
Langgevelboerderij.
ca. 1905.
Baksteen, bloktanden fries. Zesruits schuiframen. Hoog inrij poort. Gebroken zadeldak, gesmoorde Muldenpannen. Bakhuis in verval. Hoogstam boomgaard.
Architectuurhistorisch belang. *Foto 492.*

Slegersstraat 5.
Voorgaande functie(s): Jeugdhuis. Huidige functie: Woonhuis.
ca. 1930. Bouwstijl: Traditionalisme.
Baksteen. Streng symmetrisch ingedeelde gevel. Openslaande ramen, kleine roedeverdeling. Rij van vier ramen met bloembak op eerste verdieping. Ingang met rondboog. Rond oog in gevelpunt. Zadeldak met overstek, gesmoorde pannen, nok haaks op weg. *Foto 494.*

Steenovenweg 21.
De Nijverheid. Voorgaande functie(s): Fabriek. Huidige functie: Horeca.
1912
Deel van baksteenfabriek. Tot de jaren negentien zeventig in bedrijf. De steenfabriek werd in 1912 opgericht onder de naam Van der Meeren & co, later J.H. van Grootel & co. De stenen werden gebakken met leem afkomstig van de Leemkuilen in Mierlo. De schoorsteen is de laatste overblijfsel van de traditionele ringoven die hier heeft gestaan, van een type dat nu praktisch verdwenen is. Een deel van de muren van de steenbakkerij is gebruikt voor de vernieuwbouw (restaurant). Schoorsteen. Industrieel-archeologisch belang. *Foto 495.*

Steenweg 20.
Voorgaande functie(s): Woonhuis; winkel. Huidige functie: Woonhuis; winkel.
ca. 1910. Bouwstijl: Elementen van Jugendstil.
Baksteen, speklagen, hardstenen plint. Hoeklisenen met hardstenen afsluiting, Jugendstilmotieven. Vier decorruiten boven winkelpui. T-vensters. Rechte hardstenen bovendorpels met daarboven strkeen met gebogen bovenrand en hardstenen aanzetstenen. Opening van etalage en deur oorspronkelijk, kozijnen vernieuwd. Mansardedak, gesmoorde kuispannen. Dakapel met gebogen bovenrand. *Foto 496.*

Steenweg 22.
Woonhuis; winkel.
ca. 1925. Bouwstijl: Elementen van Art Deco.
Baksten, boven winkelpui vertikaal gemetseld, daarboven twee overhoeks gemetselde driehoekige decormotieven met hardstenen afdekking; plint en cordon van hardsteen. Oorspronkelijke winkelpui met twee terugliggende deuren; bovenlichten glas-in-lood. Samengestelde vensters, op eerste verdieping met glas-in-lood bovenlichten. Onderdorpels met gemetselde hoekblokken. Schilddak met plat, verbeterde Hollandse pannen. Overstek. Dakkapel. Vlaggemast met smeedijzeren vlaggesteun. Tweelaags. Architectuurhistorisch belang. *Foto 497.*

Steenweg 32.
Woonhuis; winkel.
ca. 1910. Bouwstijl: Elementen van chaletstijl.
Baksteen, gepleisterd, ongepleisterd metselwerk als decorwerking. Rechts deel met puntgevel. T-vensters. In het rechtse deel, goote etalage onder segmentboog met glas-in-lood bovenlicht. Op de eerste verdieping, twee vensters onder rondboog en ontlastingsboog, omspannen door een groter rondboog met in het midden een rond licht. Linker gedeelte, segmentbogen met hanekam, ontlastingsbogen. Zadeldak met kruisend deel, rode kruispannen. Makelaar in puntgevel. Architectuurhistorisch belang. *Foto 498.*

Steenweg 34.
Voorgaande functie(s): Kantoor of woonhuis. Huidige functie: Kantoor.
ca. 1935. Bouwstijl: Neoclassicisme. Kern: XIX B.
Verbouwing: 1910.
Baksteen, lisenen, ondiep middenrisaliet, in reliëf gemetselde velden. 24-ruits schuiframen, hanekammen. Bovenlicht van deur met lozangeroeden. Kleine mezzanine lichten. Schilddak met plat, cementpannen. Goot met tandlijst. Getoogde dakkapel met schouders. Tweelaags, plus mezzanine, vijf traveeën; symmetrische gevel. Architectuurhistorisch belang. *Foto 499.*

Steenweg 50.
Voorgaande functie(s): Dubbel woonhuis. Opdrachtgever: M. van. Rooy. Huidige functie: Winkel.
1880. Bouwstijl: Eclecticisme. Verbouwing: 1935.
Baksteen. Kroonlijst. Brede gevel. Roset ankers. Gestucde venster- en deurprofielen met barokke kuiven. T-vensters. De ramen zijn nu terwille van de etalage tot de gevelvoet doorgetrokken. Dubbel schilddak. Hollandse pannen. Architectuurhistorisch belang. *Foto 500.*

Steenweg 60.
Woonhuis. Koetsiershuis. Opdrachtgever: Wesselman van Helmond.
ca. 1890.
Baksteen (nu geschilderd). Draairamen, tweeruits bovenlichten. Paneeldeur met gietijzeren deurroosters. Luiken Rond licht in top van puntgevel. Zadeldak met kruisend deel. Verbeterde Hollandse pannen (nieuw). Heeft gediend als koetsiershuis voor de fabriek van Van Thiel. Deel van stallen achter aanwezig. Architectuurhistorisch belang. *Foto 501.*

Steenweg 62.
Woonhuis. Opdrachtgever: A.M. Wesselman van Helmond.
1885. Bouwstijl: Eclecticisme.
Baksteen, gepleisterd. Cordons, hoeklisenen geblokt gepleisterd. Links driezijdige uitbouw. T-vensters. Bovenlichten glas-in-lood. Panelendeur met gietijzeren rooster. Serre-uitbouw met daarboven een overdekt balkon, met festoen langs luifelrand. Schilddak met plat, lei in schubbensdekking. Dakkapel met gebogen bovenrand. Tweelaags. Tuin met geboomte uit bouwtijd. Gietijzeren hek. Voorbeeld van een, in deze periode en in deze plaats gebruikelijke stijl. Gemeentelijk monument. *Foto 502.*

Steenweg 1.
West Ende. Voorgaande functie(s): Woonhuis. Huidige functie: Horeca.
1880. Bouwstijl: Neoclassicisme. Verbouwing: 1929,1948.
Baksteen middenrisalieten op de verschillende gevels, blokmetselwerk met horizontale schijnvoegen, aan de voorgevel een balkon op de eerste etage. Hoeklisenen met blokmetselwerk. Horizontale geleding door een geprofileerde lijst. Gestucte profielen met kuiven. Schilddak, vernieuwd, octogonale schoorstenen. Oorspronkelijk op alle gevels dakkapellen met klauwstukken, met aan weerszijde oeil-de-boeuf lichten op de voorgevel. Interieur geheel verbouwd. Recente aanbouw. Fabrikantenvilla (Bogaers). Oorspronkelijk tweelaags plus souterrain en kapverdieping. Nu drielaags plus souterrain. De villa bevond zich naast (ten noorden van) de fabriek. Het huis was tot 1947 een woning.
Architectuurhistorisch belang, bijzondere positie. *Foto 503.*

Steenweg 7.
Voorgaande functie(s): Woonhuis; winkel. Huidige functie: Horeca.
ca. 1915. Bouwstijl: Elementen van Jugendstil.
Baksteen; geschilderd. In de hoogte verspringende volumes. Veel reliëf door gebruik van gemetselde makelaars, tandfriezen langs randen, lisenen. Kozijnen vernieuwd. Balkon met Jugendstil smeedijzeren hek. Schilddak met plat, plat dak. Twee- deels drielaags. Architectuurhistorisch belang. *Foto 504.*

Steenweg 13.
Im blauen Bock. Voorgaande functie(s): Woonhuis; winkel. Huidige functie: Horeca.
ca. 1925. Bouwstijl: Neo-laatgotisch.
Baksteen. Speklagen. Trapgevel. Driepas ankers. Twee vensters onder rondboogdoubletten, een venster onder een korfboog, ontlastingsbogen met visgraat- en blokmetselmozaiek. Zadeldak. Aanbouw rechts. Architectuurhistorisch belang. *Foto 505.*

Steenweg 15.
Woonhuis; winkel.
ca. 1930. Bouwstijl: Zakelijk expressionisme.
Baksteen. Lange decorankers. Kruiskozijnen. Blauw betegelde pui, gulden liséré, bovenlichten van pui glas-in-lood. Terugliggende schuin geplaatste deuren in het midden. Plat dak. Drielaags. Documentair belang (gaaf pand in eenvoudige stijl). *Foto 506.*

Steenweg 19.
Horeca.
ca. 1915. Bouwstijl: Elementen van Jugendstil en expressionisme.
Baksteen. Hardstenen plint. Betonnen gevelrand. Vier risalieten, waarvaan een aan de Steenweg, een schuin op de hoek en twee aan de Kromme steenweg. De gevels steken uit met een deels schuin, deels golvende gevelafdekking. Veel gebruik van reliëf in het metselwerk. Smalle hoge ramen, vier-of zesruitse bovenlichten, voornamelijk in groepen van drie. De deuromranding aan de Steenweg komt overeen met de stijl van de gevelranden. Mansardedak, tuile du Nord pannen. Achter, grote zaal, ca. 1919, baksteen met speklagen, bloktandfriezen, velden met segmentbogen, baksteen mozaiek, sierankers. Hoek Kromme Steenweg. Architectuurhistorisch belang *Foto's 507; 508.*

Steenweg 19a; 19 b; Kromme Steenweg 39; 41.
Woonhuizen;winkels.
ca. 1925. Bouwstijl: Elementen van expressionisme.
Baksteen; benadrukking van randen en hoeken met vertikaal geemetselde banden, met gebruik van bloktandfriezen en ruiten. Samengestelde ramen, bovenlichten glas-in-lood. Op de hoek mezzanine lichten op derde laag. Plat dak, deels met schild en dakkapellen. Twee- deels drielaags.
Architectuurhistorisch belang. Straatbeeldtyperend. *Foto 509.*

Steenweg 35.
Voorgaande functie(s): Winkel. Huidige functie: Horeca.
1926. Bouwstijl: Neo-laatgotisch.
Baksteen, trapgevel, sierankers, cordons met bloktanden. Kruiskozijnen met onderluifels onder vooruitspringen gemetseld korfbogen met driepasontlastingsbogen. Bij de twee deuren rechts zijn de bogen spits. Pui met houten omlijsting, glas-in-lood bovenlichten. Architectuurhistorisch belang. *Foto 510.*

Steenweg 37; 39; 41; Wilhelminalaan 24.
Woonhuizen; winkels.
1923.
Baksteen, puntgevels met ruitvormig metselwerk.
Documentair belang, hoekpositie. *Foto 511.*

Steenweg 45; 49; 51; 53; 55; 57; 59; 61; 63; 65; 67.
Woonhuizen. Opdrachtgever: J.A. Carp.
1920. Architect: C. Roffelsen. Bouwstijl: Traditionalisme.
Baksteen, rollaag en bloktandfriezen. Sierankers. Draairamen, vaste grote woonkamer ramen. Deuren met zijvenstertjes, lichten met ruitroeden. Hoog opwippende houten luifels. Hoofdvorm zadeldak, deels schilddak. Rode tuile-du-Nord pannen. Voortuinen met heggen, achtertuinen. Tweelaags, met een hog kaplaag. Het blok als geheel is symmetrisch opgebouwd, met uitbouwen met hoge puntgevels in het midden en aan de uiteinden, geflankeerd door iets lagere puntgevels. Sociaal-historisch belang. Representatief voor stedebouwkundige inrichting. *Foto 512.*

Jan Stevensstraat.
Woonhuizen. Eenlaagse huizenrijen met puntgevels. Eerste sociale woningbouw van 'De Hoop'.
1916. Bouwstijl: Traditionalisme.
Representatief voor stedebouwkundige inrichting. *Foto 513.*

Stipdonkseweg 1.
Langgevelboerderij.
XIX B.
Handvorm baksteen, deels nieuw gevoegd. Zesruits schuifraam. Betonnen stalkozijnen. Een lage deur, een hogere kardeur. Zadeldak met wolfeind, rietdekking, dakvoet van rode tuile-du-Nord pannen, golfplaten op een deel van het dak. Dak van stal: golfplaten. Documentair belang. Een van de weinige overblijvende boerderijen met agrarische bestemming. *Foto 514.*

Van Stolberglaan 2.
Woonhuis. Villa. Opdrachtgever: Wisselink.
1921. Architect: J.W. Hanrath. Bouwstijl: Rustiek traditionalisme.

Baksteen. Links aanbouw met doorrijpoort. Draairamen, glas-in-lood; driezijdig erker, luiken. Samengesteld dak, het hoger gedeelte zadeldak met wolfeind, riet. Dakkapel. Grote tuin. Geboomte uit bouwtijd. Oorspronkelijke moestuin door gazon vervangen.Ontwerper: Dirk Tersteeg,1921. Architectuurhistorisch belang. *Foto 515.*

Van Stolberglaan 3.
Woonhuis. Landhuis. Spiegelsymmetrische gevel.
1926. Bouwstijl: Traditionalisme.
Baksteen. Kozijnen met oren, luiken. Gebogen strekken met natuurstenen sluitseen. Deur met ruitroeden. Zadeldak met wolfeind, overstek. Architectuurhistorisch belang. *Foto 516.*

Meester Strikstraat 11; 13.
Voorgaande functie(s): Landarbeidershuis. Huidige functie: Woonhuis.
ca. 1830.
Handvorm baksteen, geschilderd. Gepleisterde plint. Zesruits ramen, luiken (vernieuwd). Zadeldak met wolfeind, voet van gesmoorde Hollandse pannen. Nok dwars op straat. Sociaal-historisch belang, architectuurhistorisch belang. Dubbel landarbeidershuis, verbouwd tot één woning. Gemeentelijk monument. *Foto 517.*

Meester Strikstraat 15; 17.
Boerderij. Langevel en kortgevelboerderij.
ca. 1880.
Handgevormd baksteen, staand verband. Gepleisterde plint. Bloktandfries. Ankers. Zesruits ramen, vernieuwde luiken. Getoogde kardeur. Zadeldak, nok evenwijdig aan straat. Gesmoorde Muldenpannen. Recente bijgebouwen. Boerderij met twee woongedeelten, daartussen het bedrijfsgedeelte. Architectuurhistorisch belang. Ongewoon plattegrondtype. *Foto 518.*

Meester Strikstraat 25.
Woonhuis.
ca. 1915.
Baksteen, gepleisterde plint. Schuiframen. Zadeldak, nok evenwijdig aan straat,verbeterde Hollandse pannen Hoogstam boomgaard. Ligt op ca. 15 m. van straat. Landarbeidershuis. Architectuurhistorisch belang. Gaafheid. *Foto 519.*

Meester Strikstraat 27.
Wilhelminahoeve. Voorgaande functie(s): Kortgevelboerderij. Huidige functie: Woonboerderij.
ca. 1930
Baksteen; cartouche met geschilderde hoevenaam. Op begane grond, samengestelde ramen. Deuropening met romdboog, terugliggende deur. Op eerste verdieping, blind venster met decormetselwerk in het midden van de gevel. Driejoekig licht in top van puntgevel. Mansardedak, asbestleien in ruitendekking. Nok dwars op straat. Recente aanbouw. Voortuin. Architectuurhistorisch belang. *Foto 520.*

Timmermansstraat 14; 1 6.
Dubbel woonhuis. Zie complex E. Opdrachtgever: Woningbouwvereniging 'Volksbelang'.
1921-1922. Architect: Albert Otten. Bouwstijl: Traditionalisme.
Baksteen. Metselmozaiek in gevelpunt. Geglazuurd tableau met sterren en het woord 'Hemelrijk'. Kozijnen vernieuwd. Poort met keperneggen en strekse boog met hanekam. Zadeldak met sneldekpan. Representatief voor stedebouwkundige inrichting. *Foto 521.*

Tolpost 1.
Sint Jozef. R.K. Kerk.
1922-1931. Architect: Wolter te Riele Gzn. Bouwstijl: Late neogotiek. Verbouwing: 1978.
Baksteen. Portaal met spitsboogpoort en zijingangen. Westtoren op vierkante plattegrond met octogonale torenspits. Sint Jozefsbeeld bovenaan de eerste geleding. Veel gebruik van muizetand- en bloktandfriezen langs dakranden, siermetselruiten in grotere velden. Sacristie aan noordoostkaant. Aansluiting op klooster aan zuidoostkant. Spitsbogen, eenvoudige tracering. Glas-in-lood, blank glas. De vensteropeningen aan de binnenkant van de spouwmuur komen niet exact overeen met de buitenvensters. Zadeldak op middenbeuk, schilddak op sacristie, aanleundende schilddaken op zijbeuken en zijingangen, rode verbeterde Hollandse pannen (houten spanten), lei in Maasdekking voor torenspits. Gevierendeelde gewelven met platte ribben, priesterkoor met triforium en stergewelven. Gepleisterde, geschilderde wanden en gewelven. Oorspronkelijke schilderingen onder verflaag aanwezig. Neo-romaans doopfont afkomstig van andere kerk. Polychroom geschilderd altaar, banken en orgel uit 1923. De kerk is in 1978 met muren in drieën gedeeld. Het westdeel is op het moment van de inventarisering als opslagruimte in gebruik. De kerk maakt deel van een complex, samen met klooster, pastorie en (door een ander architect gebouwde) school. Architectuurhistorisch belang. Van belang voor stedebouwkundige inrichting. Orientatiepunt. *Foto's 523; 524; 525.*

Torenstraat ongenummerd.
Watertoren.
1948. Architect: J.H.J. Kording. Bouwstijl: Expressionisme.
Baksteen, horizontale delen van beton. Twaalfzijdige reservoirommanteling vier vertikale decoratieve hoekuitbouwen. Vier smalle vertikale lichtbanden. Horizontaal vensterband met stalen kozijnen voor de controlekamer onder het reservoir. Deur met luifel en horizontale geleding van betonnen cordons. Steunconstructie van beton. Twee vlakbodemreservoirs. Kruisplattegrond. Hoogte 47,3 m. Industrieel-archeologisch belang. *Foto 526.*

Torenstraat 36a.
Woonhuis.
± 1900. Bouwstijl: Eclecticisme. Opdrachtgever: Huisman.
Baksteen, gepleisterd. Cordons, hoeklisenen. Driezijdige uitbouw. T-ramen, segmentbogen, gestucte profielomlistingen met kuiven. Schilddak met plat. Sneldekpannen. Stucco consoles in lijst met gestucte rosetten. Dakkapel met vleugels. Tweelaags. Architectuurhistorisch belang. *Foto 527.*

Uithoornseweg 40; 44.
Voorgaande functie(s): Langgevelboerderij. Huidige functie: Woonboerderij.
ca. 1915.
Baksteen; bloktandfries. Gepleisterde plint. Geheel bedrijfdgedeelte als garageboxen verbouwd, met bijpassende deuren. nr. 44: Vernieuwde ramen en deuren. Mansardedak, gesmoorde Muldenpannen. nr. 44: Zadeldak, gesmoorde tuile du Nord pannen. Documentair belang (een van de laatste boerderijen in de bebouwde kom van de gemeente). Representatief voor lineair patroon. *Foto 528.*

Veedrift 4.
Stal.
Kern: XIX.
Baksteen, herhaaldelijke verbouwingen. De oudste stenen handgevormd. Zadeldak met wolfeind, rode verbeterde Hollandse pannen. Documentair belang. *Foto 529.*

Tegenover Veestraat, ongenummerd.
Veestraatbrug. Ophaalbrug. Opdrachtgever: Rijkswaterstaat.
Bouwjaar:1924. Verbouwing: 1950.
Verbinding Veestraat-Steenweg. De brug is beeldbepalend. In haar huidige gedaante is de brug grotendeels in 1924 gebouwd, toen zij een wegdek van 6 meter kreeg. Deze ophaalbrug met open geklonken kolommen heeft na de oorlogsverwoestingen een nieuw bovendeel gekregen. Het is de enige overgebleven oudere Zuid-Willemsvaart brug te Helmond sinds de ophaalbrug van sluis 8 vervangen is. Historisch belang (plaatselijk). Industrieel-archeologisch belang. *Foto 530.*

Veestraat 2.
De Gruyter. Winkel.
1917. Architect: W.G. Welsing. Bouwstijl: Engels historisme, met invloeden van Jugendstil.
Gevel grotendeels vakwerk, links en rechts velden van overhoeks gemetseld basteen. Op de begane grond, betegelde hoeklisenen met het bekende 'De Gruyter' decor.
Gegelazuurde tegels, blauw en goud. Op de eerste verdieping groep van ramen met zware kalven, keperbogen, glas-in-lood. Hetzelfde thema herhaalt zich in het klein op de tweede verdieping. Zadeldak, rode verbeterde Hollandse pannen.
Architectuurhistorisch belang. Herkenbare stijl van winkelketen. *Foto's 531; 532.*

Veestraat 4.
Winkel; woonhuis.
ca. 1935. Bouwstijl: Cubistisch expressionisme.
Baksteen. Terugliggende horizontale voegen. Keramische gevelafsluiting, verspringende randen. Betonnen decorelementen. Op de eerste verdieping, overhoeks uitkragend erker, met samengestelde ramen, bovenlichten glas-in-lood. Winkelpui vernieuwd. Plat dak. Architectuurhistorisch belang. *Foto 533.*

Veestraat 24.
Deur.
XIX A.
Panelendeur met diamantkoppen en kussens, met leuwkloppers. Architectuurhistorisch belang. *Foto 534.*

Veestraat 30.
Woonhuis; winkel. Drielaags.
1931. Bouwstijl: Cubistisch expressionisme.
Baksteen met terugliggende voegen; kruisverband, op bovenste gedeelte, blokmozaiek. Middenrisaliet en vertikale geleding door pilasters en boven de gootlijn uitstekende lisenen met platte betonnen kap en pirons. Betonnen lateien. Kozijnen vernieuwd. Vier vensterassen. Symmetrische gevelopbouw. Architectuurhistorisch belang. *Foto 535.*

Veestraat 42.
Voorgaande functie(s): Woonhuis. Huidige functie: Winkel; woonhuis.
Bouwstijl: Eclecticisme. Kern: ca. 1870.
Baksteen, gestuct. Gestucte profiellijsten met kuiven. Zesruits schuiframen. Schilddak met plat; Mulden pannen. Consoles. Tweelaags; drie vensterassen. Architectuurhistorisch belang. *Foto 536.*

Veestraat 44.
Voorgaande functie(s): Woonhuis. Huidige functie: Winkel.
ca. 1880. Bouwstijl: Sober eclecticisme. Verbouwing: XX.
Baksteen. Ondiep middenrisaliet. Hoeklisenen. Lijst met uitgespaarde velden, ruiten. Segmentbogen met hanekammen, hardstenen sluitstenen. Begane grond verbouwd. Schilddak met plat. Twee oeil de boeuf dakvensters met zinken omlijsting. Dakkapel boven middenrisaliet. Drielaags.
Architectuurhistorisch belang. Straatbeeldtyperend. *Foto 537.*

Veestraat 46.
Hoek Kanaaldijk NO; een blok. Zie Havenweg 6.
1926. Bouwstijl: Zakelijk expressionisme.
Architectuurhistorisch belang. *Foto 538.*

Veestraat 1.
Voorgaande functie(s): Woonhuis; winkel. Huidige functie: Woonhuis; winkel.
1934. Bouwstijl: Zakelijkheid.

Baksteen; op de begane grond aan de Kamstraat rollagen van strekken voor horizontaal decoratief effect; op eerste verdieping kops verband met doorlopende, terugliggende voegen; halfsteens verband met terugliggende voegen op tweede verdieping. Op de hoek, Gebruik van overhoekse erker met stalen vliesgevel over twee lagen: een aan de linker kant van de voorgevel, vijf langs de zijgevel. Stalen kozijnen; balkon aan voorgevel met horizontale buisroeden. Aan de achterkant, afgeronde sluiting van uitbouw met vensterband. Schilddak met brede overstek, rode romaanse pannen. Aanbouwen achter met verspringende nokhoogte. Drielaags. Lange gevel aan de Kamstraat. Bijzondere vormgeving. *Foto 539.*

Veestraat 3.
Woonhuis; winkel.
ca. 1850. Bouwstijl: Eclecticisme.
Baksteen, gepleisterd. Eerste verdieping: openslaande ramen, bovenlichten met verbrede middenroede, smeedijzeren balkonhekken met neo-barok motief. Architectuurhistorisch belang (een van de weinige overblijvende gevels met dit vensterype). Straatbeeldtyperend. *Foto 539.*

Veestraat 9.
Voorgaande functie(s): Woonhuis. Huidige functie: Winkel.
Opdrachtgever: C. van Looveren.
1902. Bouwstijl: Invloed van neo-Renaissance.
Baksteen, geschilderd. Cordon. Trapgevel. Midden op eerste verdieping, venster met rondboog, aanzet- en sluitstenen van natuursteen. Aan weerszijden vensters met segmentbogen. Tweelaags. Architectuurhistorisch belang.
Straatbeeldtyperend. *Foto 541.*

Veestraat 11.
Voorgaande functie(s): Woonhuis. Huidige functie: Woonhuis; winkel.
ca. 1910. Bouwstijl: Eclecticisme, met elementen van neo-Renaissance.
Baksteen; speklagen van gele strengperssteen. Ondiep risaliet met puntgevel, kleine uitkragende schouders. Rondboog vensters met tegeldecoratie (bruin) in ontlastingsbogen, T-ramen; uitgemetselde aanzetten met natuursteen. Rondboogvenster in top met natuurstenen aanzet- en sluitstenen, drieruits bovenlicht. Schilddak met plat, lei in Maasdekking. Architectuurhistorisch belang. *Foto 543.*

Veestraat 19.
Pakhuis.
ca. 1910.
Baksteen. De twee openslaande deuren in het midden zijn vervangen door Franse deuren achter een balkon. Plat dak. Drielaags. Ligt aan de Kegelbaan. Industrieel-archeologisch belang. *Foto 543.*

Veestraat 23a.
Voorgaande functie(s): Woonhuis. Huidige functie: Winkel.
1919. Bouwstijl: Eclecticisme. Kern: XIX ?.
Baksteen, gepleisterd met horizontale schijnvoegen. Gestucte vensterlijsten met afgeronde hoeken en kuiven; T-ramen. Schilddak, nieuwe dakdekking. Tweelaags.
Straatbeeldtyperend. *Foto 544.*

Veestraat 25.
Voorgaande functie(s): Woonhuis. Huidige functie: Winkel.
1882. Verbouwing: XX.
Handgevormd baksteen, geschilderd. Segmentbogen; bovenlichten glas-in-lood. Winkelpui nieuw. Schilddak, dakkapel met tandlijst, Muldenpannen. Tweelaags, vier vensterassen.
Straatbeeldtyperend. *Foto's 545; 546.*

Veestraat 25.
Pakhuis.
na 1900.
Baksteen. Houten luiken. Asymmetrisch gebroken dak. Ligt aan de Kegelbaan. Drielaags. Industrieel-archeologisch belang. *Foto 546.*

Veestraat 31; Smalle Haven 7.
Winkel; woonhuis.
1930. Bouwstijl: Nieuwe Haagse School.
Baksteen, kruisverband. Bovenste gevelrand met decoratieve vertikale uitmetselingen. Op de hoek, kleine halfcirkelvormig uitbouw met balkonnetje. Vensters in groepen of samengesteld. Hoekuitbouw met horizontale roeden. Plat dak. Tweelaags. Brede gevel. Wasserij geweest. Voorbeeld van een, in deze periode en in deze plaats weinig gebruikelijke stijl. *Foto 547.*

Veestraat 35.
Voorgaande functie(s): Woonhuis; winkel. Huidige functie: Winkel.
ca. 1925. Bouwstijl: Mengvorm van functionalisme en traditionalisme.
Baksteen, metselwerk met pilasters en uitsparingen, het bovenste deel als hoog fries. Op eerste verdieping hoge T-ramen met glas-in-lood bovenlichten, op de tweede verdieping, kleinere openslaande ramen, aanzetstenen van natuursteen. Plat dak. Geheel regelmatige gevelindeling. Drielaags. Vier vensterassen. Voorbeeld van een, in deze periode en in deze plaats weinig gebruikelijke stijl. *Foto 548.*

Veestraat 41.
Voorgaande functie(s): Woonhuis. Huidige functie: Winkel.
ca. 1870. Bouwstijl: Elementen van Jugendstil.
Baksteen, gestuct, op de eerste verdieping horizontale schijnvoegen. Hoeklisenen op begane grond met bovenaan Jugendstil motieven. Zesruits schuiframen. Schilddak met

plat. Tweelaags. Drie vensterassen. Architectuurhistorisch belang. *Foto 549.*

Veestraat 49.
Voorgaande functie(s): Woonhuis. Huidige functie: Winkel.
ca. 1890. Bouwstijl: Elementen van neogotiek.
Baksteen. Puntgevel over de linker deel van de gevel, klimmende trapfries in puntgevel, boogfries langs rechte deel. Segmentbogen met ontlastingsbogen. Schuiframen, bovenlichten met een band met kleine roedeverdeling. In de topgevel, venstertriplet onder driepas boog, de zijramen smal. Samengesteld zadeldak, verbeterde Hollandse pannen. Tweelaags plus kaplaag. Architectuurhistorisch belang. *Foto 550.*

Venstraat 2.
Langgevelboerderij.
XIX d
Baksteen. Gepleisterde plint. Ankers. Zesruits schuiframen. Betonnen stalramen. Zadeldak, nok evenwijdig aan straat. Gesmoorde Muldenpannen. Architectuurhistorisch belang. *Foto 551.*

Warandelaan ongenummerd.
Begraafplaats. Familie Wesselman.
Privé begraafplaats, 1976 eigendom van de gemeente Helmond geworden.
Hardstenen palen, waarop de woorden RUST en PLAATS, smeedijzeren poort en hek. Oude geboomte. De graven zijn in het rond geplaatst, de rustplaats is door water omgeven. Sociaal-historisch belang. Gemeentelijk monument. *Foto 552.*

Warandelaan 7.
Die Haghe. Woonhuis.
ca. 1915. Bouwstijl: Traditionalisme.
Baksteen. Gemetseld uitgebouwd portaal met rondboog. Daarboven een balkon met gemetselde balustrade, de zijmuren naar voren uitzwenken. Op begane grond kruiskozijn, bovenlichten met kleine roeceverdeling, luiken. Eerste verdieping: draairamen, kleine roedeverdeling. Top van puntgevel : ovaal licht. Zadeldak, nok haaks op straat; tuile du Nord pannen. Dakapel. Uitbouw met lessenaarsdak. Tuin rondom. Heg vóór. Villa. Tweelaags. Architectuurhistorisch belang. Representatief voor stedebouwkundige inrichting. *Foto 553.*

Warandelaan 9.
Woonhuis.
ca. 1915. Bouwstijl: Traditionalisme.
Baksteen. Op begane grond en eerste verdieping, kruiskozijnen, bovenlichten met kleine roedeverdeling, onderluiken. Samengesteld dak, zadel- en tentdak. Tuin rondom. Heg voor. Verspringende volumes. Architectuurhistorisch belang. Representatief voor stedebouwkundige inrichting. *Foto 554.*

Warandelaan 11.
Woonhuis.
ca. 1910. Bouwstijl: Traditionalisme. Verbouwing: 1919.
Baksteen. Draairamen, kleine roedeverdeling, luiken. Zadeldak, rode verbeterde Hollandse pannen, nok evenwijdig aan straat, overstek. Huis voor bediende. Architect volgens mondelinge informatie J.W. Hanrath. Architectuurhistorisch belang. *Foto 555.*

Warandelaan 11a.
Woonhuis. Fabrikantenvilla.Opdrachtgever: P. de Wit.
1927. Architect: C. J. Bezemer. Bouwstijl: Engels landhuisstijl.
Baksteen. Twee puntgevel. Bij de voordeur, lage krulmuren. Draairamen, op begane grond bovenlichten met kleine roedeverdeling. Onder luifel van voordeur, vensterdoublet met schouderbogen. Op eerste verdieping draairamen met kleine roedeverdeling, bloembakken. Samengesteld zeer hoog gebroken dak, dakkapellen op twee niveau's; shingles. Theehuisje. Grote tuin. Eenlaags plus twee lagen onder de hoge kap. Architectuurhistorisch belang. *Foto 556.*

Warandelaan 19.
Woonhuis. Villa. Huis van familie van Asten (textielfabrikanten).
1953. Bouwstijl: Traditionalistisch landhuisstijl.
Baksteen, bovendeel van gevel met tweevoudig overkragend vakwerk, geleed volume. Vensters in diverse formaten, glas-in-lood, luiken. Terugliggende voordeur, portaal met korfboog. Samengesteld dak, hoofdvolume zadeldak met wolfeind, de rest zadeldaken. Lei in Maasdekking. Hoge, forse schoorsteen als architectonisch element gebruikt, met op halve hoogte een luifeltje. Grote tuin, lage tuinmuur met ezelsrug. Architectuurhistorisch belang. *Foto 557.*

Watermolenwal 2; 3; 4; 5; 6; 7.
Woonhuizen. (Prinzen en van Glabbeek, textielfabrikanten).Opdrachtgever: W.J.H. Prinzen.
1853. Bouwstijl: Neoclassicisme. Verbouwing: 1894.
Baksteen, geblokt gepleisterd. Cordons. Zesruits schuiframen. Deuren van rabatdelen, tweeruits bovenlichten. Schilddak, een continu nok evenwijdig aan straat. Tweelaags, twee vensterassen, telkens twee aan twee symmetrisch geplaatst. Architectuurhistorisch, sociaal-historisch belang. Gemeentelijk monument. *Foto 559.*

Weg op den Heuvel 54; 54 a.
Voorgaande functie(s): Woonhuis; winkel. Huidige functie: Winkel; kantoor.
ca. 1915. Bouwstijl: Overgangsstijl.
Baksteen. Verband met klezoren. Rollaag ter hoogte van onderdorpels van eerste verdieping. Natuurstenen afwerking van gevelranden, kanteelachtige uitbouwsels op hoeken. Schuiframen, vierruits bovenlichten. Begane grond ver-

nieuwd. Zadeldak met wolfeind, gesmoorde verbeterde Hollandse pannen. Drielaags, brede gevel.
Architectuurhistorisch belang. *Foto 560.*

Weg op den Heuvel 9.
Kantongerecht.
1906. Architect: W.C. Metzelaar. Bouwstijl: Elementen van neogotiek en eclecticisme.
Baksteen, speklagen van strengpersstеen en natuursteen (hoeken); plint van natuursteen; sierankers. Segmentbogen met strengpersstеen hanekammen, hardstenen kruiskozijnen; sluitstenen van natuursteen; ontlastingsbogen met baksteen polychromie; tegeltableau boven deur en raam in middenrisaliet; glas-in-lood nog aanwezig bij enkele bovenlichten. Schilddak met plat; tentdak op middenrisaliet; lei, Maasdekking; dakkapellen met gebogen fronton. Aanbouw in aangepaste stijl achter. Twee lagen plus zolderverdieping, vijf vensterassen. Metzelaar was destijds architect voor het ministerie van Justitie. Architectuurhistorisch belang (o.a. stenen kruiskozijnen). Gemeentelijk monument. *Foto 561.*

Weidebeemd 20.
Langgevelboerderij.
ca. 1910.
Baksteen. Zesruits schuiframen. Vensters van bedrijfsdeel vernieuwd. Zadeldak, golfplaten. Documentair belang. *Foto 562.*

Wesselmanlaan.
Langs de Wesselmanlaan is tussen 1930 en 1940 een groot aantal villa's ontstaan. Het vormt een deel van de uitvalsweg naar Aarle-Rixtel.
Voorbeelden van een, in deze periode en in deze plaats gebruikelijke stijl. Representatief voor lineair patroon. *Foto 563.*

Wesselmanlaan 12.
Woonhuis.
1925. Bouwstijl: Traditionalisme.
Baksteen. Vierkante kolommen van zandsteen met Toscaanse profilering op diverse hoeken. Samengestelde vensters. Schilddak, rode verbeterde Hollandse pannen. Tuin rondom. Villa. Voorbeeld van een, in deze periode en in deze plaats gebruikelijke stijl. *Foto 564.*

Wesselmanlaan 14; 16.
Dubbel woonhuis.
1925. Bouwstijl: Traditionalisme.
Baksteen, risaliet. Samengestelde ramen, erkers. Hoog mansarde dak, gesmoorde verbeterde Hollandse pannen, dakvensters. Asymmetrische opzet.
Voorbeeld van een, in deze periode en in deze plaats gebruikelijke stijl bij dit type huis. Representatief voor stedebouwkundige inrichting. *Foto 565.*

Wesselmanlaan 20; 22.
Woonhuis.
ca. 1925. Bouwstijl: Traditionalisme.
Baksteen, risaliet met puntgevel. Samengestelde ramen, erkers op begane grond. Hoog gebroken schilddak, met kruisend gebroken zadeldak, rode tuile du Nord pannen. Voorbeeld van een, in deze periode en in deze plaats gebruikelijke stijl bij dit type huis. *Foto 566.*

Wesselmanlaan 26; 28; 30; 32.
Woonhuizen.
ca. 1935. Bouwstijl: Traditionalisme.
Groep van villa's met een traditionalistische bouwstijl en ruime tuinen, typerend voor de bebouwing langs de Wesselmanlaan. Straatbeeldtyperend. *Foto 567.*

Wesselmanlaan 52.
Woonhuis. Villa.
ca. 1920. Bouwstijl: Traditionalisme.
Baksteen, geschilderd. Friezen langs dakranden. Smalle draairamen met horizontale roeden. Portaal met kettingboog. Zadeldak, lei in Maasdekking. Voorbeeld van een, in deze periode en in deze plaats gebruikelijke stijl. *Foto 568.*

Wesselmanlaan 7.
Woonhuis.
1934. Bouwstijl: Elementen van expressionisme.
Baksteen, kruisverband. Hoekuitbouw met octogonale sluiting en leien afwerking. Samengestelde ramen, portiek met rondboog op begane grond. Op eerste verdieping, balkon met bewerkte kolommen onder achthoekig tentdak. Tentdak, romaanse pannen. De hoekpositie (Wesselmanlaan-President Rooseveltlaan) is benadrukt door de vormgeving. Markante vormgeving en positie. *Foto 569.*

Wesselmanlaan 17.
Voorgaande functie(s): Woonhuis. Huidige functie: Woonhuis.
1928. Bouwstijl: Engelse landhuisstijl.
Baksteen. Samengestelde ramen, draairamen met kleine roede verdeling, erker op begane grond. Samengesteld rieten dak, dakvensters op twee niveau's. Grote tuin. Voorbeeld van een, in deze periode en in deze plaats gebruikelijke stijl. *Foto 570.*

Wesselmanlaan 33; 35.
Dubbel woonhuis.
1937. Bouwstijl: Elementen van Nieuwe Zakelijkheid.
Ijsselsteen. Betonnen luifels bij ronde uitbouw. Stalen kozijnen, aan de ene kant vertikal lichtband met horizontale roeden. Op de hoeken, gebogen venster met kleine roeden over de gehele omtrek van de ombouw. Balkons met gemetselde borstwering. Balkondeuren met horizontale roeden. Schilddak, gesmoorde Romaanse pannen. Grote tuin.

Spiegelsymmetrische opzet. Tweelaags. Bijzondere, weinig voorkomende stijl in deze plaats en deze periode. *Foto 571.*

Wesselmanlaan 53.
Woonhuis. Villa. Tweelaags, kelder. Opdrachtgever: Keulen Boex.
1938. Architect: W. van de Ven. Bouwstijl: Nieuwe Bouwen. Verbouwing: ca. 1955.
Baksteen, gepleisterd. Plint van grootformatig baksteen. Aan de achterkant, uitbouw met ronding. Verspringende volumes en dakhoogten. Vensters met oorspronkelijke stalen kozijnen, aan de voorkant doorlopend over de gehele breedte van de kamer. Deels overdekt terras. Rond licht in lager woongedeelte. Borstweringen van terras, balkon en borde van horizontale stalbuizen. Traplicht met glas-in-lood, figuratieve motieven. Plat dak met overstek. Niveauverschil boven kelder, splitlevel woonkamer. Originele ingebouwde lage woonkamerkast. Op de eerste verdieping, openingen met rondbogen. Tuin met geboomte uit de bouwtijd. Voorbeeld van een, in deze periode en in deze plaats weinig gebruikelijke stijl. *Foto's 572; 573; 574.*

Wezelstraat.
Woonhuizen.
1922-1923. Architect: L. de Vries. Straatbeeldtyperend Sociaal-historisch belang. *Foto 575.*

De Wiel 4; 6; 8; 10; 12; 14; 16.
Woonhuizen. Opdrachtgever: P. Helsper.
1930-1931. Architect: L. de Vries. Samenwerkend architect: A. Swinkels. Bouwstijl: Invloed van Amsterdamse School. Baksteen, terugliggende voegen. Betonnen sierelementen, in het bijzonder bij nr. 4 waterspuwers en twee vertikale groepen van blokken. Afwisselende gevelvormen (recht en punt). Schoorstenen maken deel uit van architectonische expressie. Bij de bredere vensters, samengestelde kozijnen, met smaller gedimensioneerde bovenlichten (glas-in-lood). Op de tweede verdieping. Groepen van vierkante ramen met bloembakken met horizontale roeden. Langwerpig zeshoekig traplicht bij nr. 8. Bij nr. 4, grote vensterpui in rondboogopening, met betonnen stootkussens aan weerszijden, erkers op eerste verdieping. Balkons met afbuigende scheidingsmuren. Samengesteld, romaanse pannen; bij nr. 4, plat dak, betonnen balkonluifel. Het blok vormt een duidelijk stedebouwkundig geheel. Architectuurhistorisch belang, bijzondere vormgeving. *Foto's 576; 577.*

De Wiel 22.
Voorgaande functie(s): Poortgebouw, school. Huidige functie: Kantoor en vergaderruimte.
vóór 1830. Kern: 1868. Verbouwing: 1900, 1922. Bouwstijl: Neo-Renaissance.
Handgevormd baksteen, verschillende kleuren; speklagen, cordons tussen begane grond en eerste verdieping, bloktandfries; middenrisaliet met tuitgevel, traptop; driedelig doorgangspoort met rondbogen, hardstenen aanzetstenen. Segmentbogen met boogvulling, schuiframen; deur met gietijzeren rooster (ca. 1900). Schilddak met plat, tuile du Nord pannen, dakkapellen met frontons. Hangkoepelgewelven. Aanbouw met schilddak; smeedijzeren hek op lage muur. Vanaf 1868 neutrale school (Wilhelminaschool) tot 1900; verbouwing J.B. Kam; 1900 fabrieksschool van Van Vlissingen. Poortgebouw. Verbouwing van J. W. Hanrath. Bechrijving gemeentelijke monumentenlijst: 'Dit pand in Neo-Renaissancestijl bestaat uit een opbouw boven drie bogen met een aanbouw en een centraal gelegen dwarsdeel. De tuitgevel heeft een trapaanzet. In het metselwerk zijn speklagen van donkerder baksteen verwerkt. Het pand geeft toegang tot het park om het kasteel.' Sociaal-historisch en architectuurhistorisch belang. Gemeentelijk monument. *Foto 578.*

Wilhelminalaan 2; 4.
Dubbel woonhuis. Opdrachtgever: familie Wesselman.
ca. 1905. Bouwstijl: Chaletstijl.
Baksteen, gepleisterd behalve hoeken, strekken, bogen en plint. Middenrisaliet. Op de begane groend, serre-achtige uitbouw onder lessenaarsdak. Portiek onder rondboog, de twee ingangsdeuren onder rondboog, bovenlichten met kleine roedeverdeling; overeenkomstige ramen onder rondboog. Op de eerste verdieping, smalle en brede schuiframen, bovenlichten met kleine roedeverdeling, strekken. Vierkante zolderramen met kleine roedeverdeling. Samengesteld dak, zadeldak met wolfeind; rode verbeterde Hollandse pannen, consoles, windveren lanfgs dakrand van middenrisaliet. Herenhuizen. Tuin rondom. Architectuurhistorisch belang, gaaf voorbeeld. *Foto 579.*

Wilhelminalaan 6.
Woonhuis. Landhuis, villa.
ca. 1900. Bouwstijl: Chaletstijl.
Baksteen, eerste verdieping gepleisterd, behalve hoeken, strekken, bogen en veldafgrenzingen. Baksteenmozaiek en klimmende friezen langs dakrand. Schoorstenen met getrapt uitgemetselde top. Samengestelde vensters, draairamen. Sommige vensters met luiken. Segmentbogen met schouders. Samengesteld dak, verspringende goot en nokhoogtes, houten consoles met schorren, rode kruispannen, pirons, dakkapellen. Tuin rondom. Gelede volumes. Architectuurhistorisch belang, gaaf voorbeeld. *Foto 580.*

Wilhelminalaan 16.
R.K. Pastorie.
ca. 1890. Bouwstijl: Traditionalistisch, elementen van neoclassicisme.

Baksteen. Hoofdvolume met twee dwarse zijvleugels (H-plattegrond). Bijna symmetrische gevelindeling, rechts boogvormige uitbouw. Schuiframen, bovenlichten met kleine roedeverdeling. Erker op eerste verdieping links. In gevelpunten ovale lichten. Samengesteld zadeldak, lei in Maasdekking, kleine dakkapellen. Deel van groep van R.K. gebouwen aan de Kromme Steenweg. Architectuurhistorisch belang. *Foto 581.*

Wilhelminalaan 18.
O.L. Vrouw ten Hemelopneming. R.K. Kerk.
1915. Kern: 1928. Architect: Jos Margry. Bouwstijl: Neobyzantijns. Aannemer: A. van Eupen.
Baksteen. Uitgebouwd kerktoren, met drie geledingen, de twee ondersten hoog. Klein zijtoren. Priesterkoor en kapellen met ronde sluiting. Boogfriezen. Puntgevel met roosvenster. Rondboog vensters en nissen. Voorhal met rondboogportalen onder lessenaarsdak, centrale boog onder zadeldak (puntgevel). Zadeldak, lei in Maasdekking. Gebogen tentdak op torens. Centrale koepel op achthoekige basis. Schilddak op sacristie. Rechthoekig gelede pijlers. Brede koepelbogen met doorgang. Muur-, koepel en pendentief schilderingen van Charles Eyck. Neo-byzantijns altaar. Driebeukige kruisbasiliek met centrale koepel. Architectuurhistorisch belang. Gemeentelijk monument. *Foto's 581; 582; 583.*

Wilhelminalaan 20; 22.
Voorgaande functie(s): Woonhuis; werkplaats. Huidige functie: Woonhuis.
1920-1921. Bouwstijl: Traditionalisme.
Baksteen. Draairamen, veelhoekig oog in gevelpunten. Houten hangluifels boven ingangen. Samengesteld zadeldak; rode tuile du Nord pannen; dakkapellen. Eenlaags plus zolderlaag. Architectuurhistorisch belang. *Foto 584.*

Wilhelminalaan 1; 3.
Woonhuis. Villa. Drielaags. Opdrachtgever: familie Matthijsen.
ca. 1905. Bouwstijl: Eclecticisme.
Baksteen. Boogfriezen langs gevelranden en op zijgevel tussen begane grond en eerste verdieping. Trap in torentje met octogonale plattegrond. Zeer grote geleding van de volumes. Kruisvensters, bij sommige nog met glas-in-lood bovenlichten. Onderluiken met X kruizen. Voordeuren: een panelendeur met smeedijzeren rooster, houten hangluifel, een andere deur onder luifel met lessenaar. Strekken met hardstenen aanzetstenen. Gevarieerde vensteropeningen, sommige met rondbogen andere met segmentbogen, ander rechthoekig. Balkons met gemetselde borstweringen, met rondboognissen. Samengesteld dak, gesmoorde kruispannnen, pirons, schoorstenen met spaarvelden en bekroning met keperlijsten. Bijzondere vormgeving. *Foto's 585; 586.*

Willemstraat 2; 4; 6.
Woonhuis.
1927. Architect: L. de Vries. Bouwstijl: Elementen van Engelse tuinwijkarchitectuur.
Baksteen, bovendeel van gevel gepleisterd. In dak doorbrekende symmetrisch geplaatste puntgevels. Driezijdige erkeruitbouw, samengestelde vensters, kleine roedeverdeling (neo-Tudor). Zadeldak, nok evenwijdig aan straat, rode opnieuw verbeterde Hollandse pannen. Voor- en achtertuin. Zelfde type als Nassaustraat 11 t/m 15. Blok van drie, symmetrisch. Eenlaags plus kapverdieping. Straatbeeldtyperend. *Foto 587.*

Willemstraat 14; 16.
Woonhuis.
ca. 1925. Architect: L. de Vries. Bouwstijl: Elementen van Engelse tuinwijkarchitectuur.
Baksteen, terugliggende voegen, rollaag op onderdorpelhoogte begane grond, siergevelrand, middenrisaliet. Deur met luifel (lessenaarsdak) - zijgevel. Samengestelde vensters, deels met kleine roedeverdeling. Zadeldak, schilddak op middenrisaliet, verspringende daklijst, rode opnieuw verbeterde Hollandse pannen. Zijuitbouw met plat dak. Nassaustraat 7;9 en Nassaustraat 16-18 is hetzelfde type.Straatbeeldtyperend. *Foto 588.*

Willemstraat 7.
Woonhuis.
ca. 1925. Bouwstijl: Traditionalisme.
Baksteen, gepleisterd. Samengestelde ramen, horizontale roedeverdeling op eerste verdieping en in zijlichten van ramen. Samengesteld zadeldak, gesmoorde verbeterde Hollandse pannen. Voor- en achtertuinen. Blok van middenstandshuizen.
Straatbeeldtyperend. *Foto 589.*

Willemstraat 13; 15.
Woonhuis.
1927. Bouwstijl: Traditionalisme.
Baksteen, kettingverband, rollaag op hoogte van onderdorpel eerste verdieping Smalle zijlichten aan een kant van samengestelde ramen met horizontale verdeling, even de twee zijlichten van de voordeur en het dakvenster. Schilddak met lager zijschilden, afgeschuinde leien in Maasdekking. Hoek Julianalaan 45. Straatbeeldtyperend. *Foto 590.*

Wolfstraat.
Sociaal-historisch belang. Straatbeeldtyperend. *Foto 591.*

Zuid Koninginnewal 46; 48.
Voorgaande functie(s): Oorspronkelijke functie onbekend. Huidige functie: Winkel; opslag.
Kern: XVIII.
Handgevormd baksteen, gepleisterd. Achtergevel ongepleisterd. Kozijnen deels oorspronkelijk. Achtergevel vrijwel

blind. Zadeldak, gesmoorde Hollandse pannen. Tweelaags. Architectuurhistorisch belang. *Foto 592.*

Zuid Koninginnewal 50.
Woonhuis; winkel.
ca. 1910. Bouwstijl: Elementen van Jugendstil.
Baksteen; begane grond geverfd, in het midden geplaatste kleine puntgevel, pleister met zonmotief. Op eerste verdieping openslaande ramen, in drie verdeelde bovenlichten waarvan de zijruiten in tweeën zijn verdeeld. Getoogde koetsdeur; pui met Jugendstil motieven (hout). Schilddak (aan een kant), sneldekpannen, houten consoles. Twee lagen plus woonzolder, vier vensterassen. Architectuurhistorisch belang. *Foto 593.*

Zuid Koninginnewal 60.
Voorgaande functie(s): Woonhuis; winkel. Huidige functie: Horeca,woning
ca. 1930. Bouwstijl: Elementen van expressionisme.
Baksteen; vertikaal siermetselwerk. Torenachtig hoekvolume. Openslaande ramen en kruiskozijnen. Schilddak met plat, tuile du Nord pannen. Markant hoekpand. Drielaags. Brede gevel. Representatief voor stedebouwkundige inrichting. *Foto 594.*

Zuid Koninginnewal 3; 5; 5 a.
Voorgaande functie(s): Woonhuizen; winkels. Huidige functie: Woonhuizen.
ca. 1935. Bouwstijl: Elementen van rationalisme.
Baksteen, decoratief metselband langs gevelrand met naar boven stekend middengedeelte, met vertikale motieven; op de begane grond gemetselde pilasters met betonnen afdekking, portiek met frontonachtig motief, buitentrap naar eerste verdieping. Op eerste verdieping driezijdige erkers met daarboven lichten, op de tweede verdieping kleinere vensters. Plat dak. Drielaags, vier vensterassen. Architectuurhistorisch belang. *Foto 595.*

Zuid Koninginnewal 49.
Mater Dei. Voorgaande functie(s): Fraterhuis; school. Huidige functie: School.
1873- 1875. Architect: H. van Tulder. Bouwstijl: Neogotiek.
Baksteen, speklagen, cordons, keper- en tandfries langs gevelrand. Twee zijrisalieten met puntgevel, klimmend fries; torentjes met nissen boven aanzet en top van puntgevels. Terugwijkend gemetseld kruis in topgevels.
Vensteropeningen met afgeschuinde neggen. Segmentbogen met hardstenen sluitstenen, waarop diamantkoppen. Zesruits draairamen met dubbele bovenlichten waarin overeenkomende roedeverdeling. Zadeldak, lei in Maasdekking. Drie dakkapellen met zadeldak, houten puntgeveltjes met uitgesneden driepas. Interieur gewijzigd. v.a. 1880 als school en woonhuis gebruikt door de Broeders van Maastricht; v.a. 1923 gedeeltelijk verhuurd aan de zusters van de Goddelijke Heiland tot 1937. Opdrachtgever: 1870 fraters van Tilburg. Aannemer: L. Noten (Helmond). Tweelaags plus souterrain en kapverdieping. Twee vensterassen per zijrisaliet, zeven vensterassen in middengedeelte. Architectuurhistorisch, cultuurhistorisch belang. Straatbeeldbepalend. Gemeentelijk monument (in behandeling). *Foto 596.*

Zeelenweg 3.
Langgevelboerderij.
1907
Machinale baksteen; muizetandfries; sierankers. Zesruitse en vierruitse ramen, segmentbogen. Zadeldak, gesmoorde Muldenpannen op voorhuis, gesmoorde verbeterde Hollandse pannen op stalgedeelte. Uitbouw links; stal evenwijdig aan hoofdgebouw. Rij populieren. Daknok haaks op straat. Gevelsteen; dwarsdeel. Architectuurhistorisch belang. *Foto 597.*

Zonnehof.
Woonhuizen. Zie complex C
1919-1920. Architect: A. Otten. Bouwstijl: Traditionalisme.
Eenlaagse huizen met voortuinen om een plein met een hofjeskarakter, met toegang via een poort. Representatief voor stedebouwkundige inrichting. *Foto 598.*

Zonnehofstraat.
Woonhuizen. Zie complex K.
1927-1928. Architect: A. Otten.
Representatief voor stedebouwkundige inrichting. *Foto 599.*

Zuiderstraat 4; 6; 8; 10.
Woonhuizen.
ca. 1905. Bouwstijl: Elementen van neorenaissance.
Baksteen, gepleisterde plint. Vlaamse gevel (trap). T-ramen, deuren vernieuwd. Venster in trapgevel: rondboog met boogvulling. Gebroken zadeldak, nok evenwijdig aan straat (sneldekpan). Blok arbeidershuizen. Twee maal twee dubbele woonhuizen. Sociaal-historisch belang. *Foto 600.*

Zuiderstraat 42.
Woonhuis.
ca. 1910.
Baksteen, staand verband, gepleisterde plint. Segmentbogen met boogvulling; draairamen; vierruits bovenlichten met verticale roeden. Schilddak, gesmoorde kruispannen, gestoken gootklossen. Vijf vensterassen, twee lagen.
Architectuurhistorisch belang. *Foto 601.*

Zuiderstraat 44.
Woonhuis.
ca. 1910.
Baksteen, speklagen, sierankers. Segmentbogen, enkele glas-in-lood bovenlichten. Zadeldak. Eenlaags plus zolderverdie-

ping, drie vensterassen. Voorbeeld van een, in deze periode en in deze plaats gebruikelijke stijl. *Foto 602.*

9. LITERATUUR

100 jaar Terwindt en Arntz. Helmond z.j.

50 jaar Begemann. Helmond 1939.

Aa, J. van der, *Aardrijkskundig woordenboek der Nederlanden.* Gorinchem 1839-1851. Delen II 1840, V 1844, IX.1847.

Afdeling Voorlichting van het Waterschap de Aa, *Historische gegevens over de rivier de Aa en het ontstaan van het waterschap de Aa.* 's-Hertogenbosch 1987.

Alphen, P. van, 'Acht eeuwen Helmond als sociaal-economisch centrum van zuid-oost Brabant', *Noord-Brabant* 22 (1978), nr. 3, 191-202.

Alphen, P. van, Alphen, A. van, *Helmond van plaggehut tot paalwoning.* Helmond 1978.

Bakker, N., *Verslag van het onderzoek naar verzuiling en verenigingsleven in Helmond.* Amsterdam 1981.

Barmentlo, H. D., e. a., (red.) *Ter gelegenheid van het 100 jarig bestaan der Rijks HBS te Helmond.* Helmond 1967.

Beersma, C. P. J., 'Helmond vanaf de twintiger jaren', *Publieke Werken* 34 (9 sept 1966, overdruk).

Bladnr. 51 Oost Eindhoven. Topografische en Militaire Kaart van het Koninkrijk der Nederlanden, 1:50 000, verkenning 1840, druk 1853.

Bladnr. 51 Oost Eindhoven. Topografische Karte der Niederlande, 1:50 000, 1941, Sonderausgabe.

Blad 51 Oost Eindhoven. STIBOKA Bodemkaart.schaal: 1:50 000, PUDOC Wageningen.

Bont, C.d., *Het cultuurhistorisch landschapsonderzoek van het streekplangebied Midden en Oost-Brabant. Een historisch-geografische verkenning,* Wageningen1990 .

Boven, M. van, Giebels, H. M. T., Hertog, H. den, *Stiphout vanaf het begin. Hoofdstukken uit 825 jaar Stiphoutse geschiedenis.* Stiphout 1980.

Brochure Helmond 1934. Helmond 1934.

Broertjes, J., 'De Aa bij Helmond', *De Pottenkijker* 2 (1986), nr. 1, 20.

Capel, W., 'Helmond in de greep van de cholera', *Het Hagelkruis* (1986), nr. 1, 28-30.

Daru, M., *Een verdwijnend industrielandschap. Inventarisatie van industrieel historische objecten te Helmond.* Helmond 1989.

Dekkers, J. M. J., Zegers, H. J. M.,. *Helmond en omgeving, bodemgesteldheid en bodemgeschiktheid,* Wageningen. z.j.

Dussart, F., *Structure agraire et paysages ruraux dans la commune de Bakel (Brabant septentrional)* Luik 1947.

Frenken, A. M., *Helmond in het verleden.* 's-Hertogenbosch 1928-1929.

___, 'De kerken van Rixtel en Helmond', *Bossche Bijdragen* 2 (1918-1919.

Gedenkboek Marinus van Hout burgemeester van Helmond 1913-1937. Helmond 1937.

Gedenkboek Van Vlissingen en co 1846-1946. Helmond 1948.

Gemeente Helmond, *Algemeen structuurplan 1990-2015. Beknopte versie ontwerp.* Helmond 1989.

Geschiedenis der katoendrukkerij P.F. van Vlissingen. Helmond 1942.

Goossens, G., 'Brouwhuis van gehucht op weg naar stadswijk', *De Corridor* 2 (1986), nr. 12, 4-7.

Harkx, W. A. J., *De Helmondse textielnijverheid in de loop der eeuwen. De grondslag van de huidige textiel industrie.* Tilburg 1967.

Harst, H. van der., 'Het orgel van de Sint-Lambertuskerk te Helmond', *Het Orgel* 73 (1977), 138-152.

Heeren, J. J. M., *Geschiedenis van de rivier de Aa tot 1922.* 1936.

___, 'Voorgeschiedenis van Hatéma. deel 1',Helmond's Heemkroniek (1980), nr. 3, 127-131.

___ 'Voorgeschiedenis van Hatéma. deel 2',Helmond's Heemkroniek (1980), nr. 4, 154-158.

___, 'Voorgeschiedenis van Hatéma. deel 3',Helmond's Heemkroniek (1981), nr. 1, 22-26.

___, 'Voorgeschiedenis van Hatéma. deel 4',Helmond's Heemkroniek (1981), nr. 2, 61-65.

Heijden, J. J. van, 'De GGD is dood, leve de GGD (van gemeentelijke naar gewestelijke gezondheidsdienst)', *De Vlasbloem* 5 (1984).

Heling, J. J. J., *75 jaar technisch onderwijs in Helmond 1911-1986.* Helmond 1987.

De Helmondse ambachtsschool 25 jaar 1911-1936. Helmond 1937.

'Helmondse monumenten', *Pottenkijker* (1987), extra nr., 2-32.

Hooff, G.van, '150 jaar metaalnijverheid in Helmond', in: Brommer, B., (red.) *Ijzersterk mensenwerk.* Helmond 1989. 109-124.

___, *Van Die Haghe tot Helmond West.* Helmond 1988.

___, 'Helmond monumentaal', *Helmonds Heem* (1985), nr. 2, 40-45.

___, 'Helmonds arbeidsleven rond 1900', *Helmond's Heemkroniek* (sept. 1978), 4-17.

___, 'Thomas Royakkers (1821-1898),een Helmondse architect, aannemer en fabrikant in de tweede helft van de negentiende eeuw, *Helmonds Heem* (1982), nr. 2, 34-45, nr. 3, 84-94, nr. 4, 112-123.

Huibers, J., (red.) *Een beeld van een kerkdorp, Mierlo-Hout.* Mierlo-Hout 1984.

Ingenieursbureau Beltman, *1870-1970, 100 jaar bouwkundig ingenieursbureau Beltman.* Enschede 1970.

Jacobs, P., *75 jaar Rode Kruis Helmond en omstreken 1914-1989.* Helmond 1989.

Jansen, P. P. F., *Met gevouwen handen uit de mouwen. Onderwijs en industrialisatie in Helmond.* Nijmegen 1984.

Jansen, T., *Bedrijfsmonumenten en overheid.* Amsterdam 1988.

Kattestaart, H. J. M., (red.) *De Lambertus: stadskerk van Helmond.* Helmond 1985.

Kimmenade, M. van, (red.) *Monumentenzorg zielzorg. Honderd jaar St. Trudokerk.* Helmond 1984.

Knol, C. G., *Helmond als industriecentrum.* Helmond 1924.

Kuijper, J., *Gemeente-atlas van de provincie Noord-Brabant.* Leeuwarden 1869. Herdruk 1971 Groningen.

Kuyper, P., *Hoop ging in vervulling. Gedenkboek 1917-1957.* Helmond 1957.

Leeuwen, W. van, *Langs oude kerken. Oostelijk Brabant.* Baarn 1974.

Leideritz, W.J.M . *De tramwegen van Noord-Brabant,* Leiden 1978.

Linden, D. van der., *Een kasteel tussen fabrieken.* Helmond 1955.

Maarschalkerweerd, P. C. B., Waal, J. J. F., 'Helmond monumentaal. De gemeentelijke monumentenlijst', *De Vlasbloem* 6 (1985), 97-157.

Nijhoff, G. van, *Rapport inzake verbetering van het Eindhovensch Kanaal.* 's Gravenhage/ Brussel 1927.

Oldendorf, A., Peperkorn, H., *Ondanks tegenwind vooruit. Iets over de industriële ontwikkeling van Oostelijk Noord Brabant in de decaden tusschen de twee wereldoorlogen 1918-1940.* z. pl. 1942.

Otten, A., 'Van Gemert naar Helmond; een weg uit de vergetelheid', *Gemerts Heem (Gemert)* 28 (1986), 109-115.

Ouweling, H. N., *Brouwhuis voorheen en thans-1400-1929.* Asten 1929.

Platte grond voor de Gemeente Helmond. 1: 5000, 1927 .

PRS Gemeente Helmond. *Monumentale/Bjzondere bomen in Helmond.* Kaart 1: 10000, 1988

Rapporten en voorstellen betreffende de ontginning van woeste gronden in Nederland, deel I en II (s'-Gravenhage 1920 en 1921).

(Koenders, M.), *Regio Brabants Peelgebied. Cultuurhistorische Inventarisatie Noord-Brabant MIP.* 's-Hertogenbosch 1990.

(Koenders, M.), *Regio Eindhoven. Cultuurhistorische Inventarisatie Noord-Brabant MIP.* 's-Hertogenbosch 1990.

Reys, W. W., 'Noord-Brabant', in: Mulder, G. J. A., (red.) *Handboek der geografie van Nederland.* Zwolle 1955. hoofdstuk 6.

Rieter, M. en J. Stienen, 'Kleine monumenten', *De Pottenkijker* (1985), nr. 2, 27-31.

Röttgers, T., *De volkshuisvesting in Helmond 1850-1925.* Nijmegen 1976.

Rosenberg, H. P. R., *De 19e-eeuwse kerkelijke bouwkunst in Nederland.* 's-Gravenhage 1972.

Ruhe, H. A. M., 'Een herinnering aan de voormalige Abdij van Binderen', *Brabants Heem* (1953), 57-58.

Schijndel-Kattestaart, H. J. M. van., 'De Helmondse cacaofabriek', *Helmonds Heem* (1987), nr. 1, 15-24.

___, *Stiphout in oude ansichten.* Zaltbommel 1988.

Van sluis tot sluis. Over de toekomst van het gebied rond de oude Zuid-Willemsvaart te Helmond tussen sluis 7 en sluis 8. Helmond 1987.

Simon, F.W. *Boeren en wevers,. Een sociaal-geographische monographie van de ontwikkeling en organisatie van het productieproces in het gebied van Helmond.* Utrecht, z.j.

St. Jozef Parochie, Helmond, in woord en beeld bij haar 12 1/2 jarig bestaan 19 augustus 1923. Helmond 1936.

Stichting Nationale Contactcommissie, *Behoud jonge bouwkunst.* Amsterdam 1987.

Stienen, J., 'Helmond, bedrijven complexen langs de Zuid-Willemsvaart', *Industriële Archeologie* 5 (1986), nr. 17, 186-188.

___, 'Onze waterwegen (Zuid-Willemsvaart)', *Helmonds Heem* (1987), nr. 3, 28-32.

___, 'Ruimtelijke ontwikkeling van Helmonds industrie', *De Pottenkijker* 2 (1986), nr. 2, 7-12.

Straaten, J. van de, *Beken in Brabant. Hoe houden wij dit bezit.* z.p. 1976.

Thiel, H. van, *Historische ontwikkeling van het spijkermakersbedrijf Piet van Thiel te Beek en Donk 1842-1966.* Schiedam 1966.

Ven, A. van de, Coolen, F., Heijden, C. van der,.e.a., *100 jaar Sint Lucia.* Helmond 1984.

Ven, P. van de, 'Van stadspomp tot waterleiding', *Helmond's Heemkroniek* (maart 1976), 2-15.

___, 'Van stadspomp tot waterleiding', *Helmond's Heemkroniek* (dec. 1976), 6-17.

___, 'Van stadspomp tot waterleiding', *Helmond's Heemkroniek* (juni 1977), 1-16.

___, 'Van stadspomp tot waterleiding', *Helmond's Heemkroniek* (sept. 1977), 6-17.

Vente, M., 'De orgels van de Sint-Lambertuskerk te Helmond', *Brabantia* 4 (1955), 197-222.

Verschueren, J. M. Th., *Helmond in oude ansichten.* Zaltbommel 1974.(2e druk)

___, *Van Helmont tot Helmond.* Helmond 1974.

___, 'Het oude Helmond', *Publieke Werken* 34 (9 sept. 1966, overdruk).

___, *Jan van Vlissingen.* Helmond 1990.

Waal, J. J. F., 'Een eeuw lager onderwijs in Helmond door de broeders van Maastricht 1880-1980', *De Vlasbloem. Historisch Jaarboek voor Helmond* (1980), 103. e.v.

Woningbouw Helmond 1916-1928. Helmond 1928.

Zeeuwen, J., 'Milieuverontreiniging in het verleden', *Helmonds Heem* (1986), nr. 3, 32-35.

___, 'Onze waterwegen (Zuid-Willemsvaart)', *Helmonds Heem* (1987), nr. 3, 28-32.

ARCHITECTEN EN CONTRUCTEURS IN HELMOND

De volgende, niet uitputtende lijst van architecten, geeft enig inzicht in de architectuurpraktijk te Helmond tussen 1850 en 1940.

• Gerrit en Arend G. Beltman, Enschede
(produktie- en kantoorgebouwen van de fabrieken van Ramaer -met name de weverij- in 1915, van J.A. Carp - een uitbreiding-, W. Swinkels, Prinzen en van Glabbeek.
Het buro Beltman (in 1871gesticht endat nu nog onder die naam bestaat, maar waar geen ingenieur Beltman meer werkzaam is) heeft haar reputatie vooral gekregen in Enschede en omgeving, met veel opdrachten van de textielindustrie. Zij zijn vanwege hun specialisatie ook voor Helmondse fabrieksgebouwen gevraagd (overigens ook voor Eindhovense fabrieken zoals Philips, Van Abbe en Picus). De weverij van Ramaer is verdwenen, maar een klein deel van de Carp fabrieken is nog aanwezig evenals een deel van het kantoorgebouw voor Swinkels (later opgekocht door EDAH). De eerste Beltman bouwde nog villa's in neoclassicistische stijl voor Twentse textielfabrikanten. De stijl evolueerde echter snel in de richting van een zakelijke soberheid, met enige Art-Déco invloeden bij representatieve onderdelen.

• P.J.H. Cuypers
(1827-1921)
Helmond was een kerk van Cuypers rijk, maar deze is in 1958 gesloopt. De pastorie is in 1990 ingrijpend verbouwd. P.J.H. Cuypers is een van de, zo niet de belangrijkste negentiende eeuwse Nederlandse bouwmeester. Hij staat onder meer bekend als de architect van het Rijksmuseum, het Centraal Station te Amsterdam en talrijke kerken. Hij heeft als aanhanger van de ideeën van Viollet-le-Duc met zijn eigen interpretatie van de neogotiek en door zijn invloed op leerlingen een belangrijkste stempel gedrukt op de Nederlandse architectuur.

• Caspar J.H. Franssen
(1869-1932.)
Ontwerper van de St Trudo kerk te Stiphout. Franssen heeft zich in de praktijk bekwaamd als ingenieur en architekt. Hij werkte bij Cuypers en Jules Kayser, waarna hij zich in 1891 als zelfstandig architekt vestigde te Roermond. Hij heeft veel gebouwd in Noord-Brabant, o.a. in Lith, Lithoyen, Riethoven, Bergeyk, Den Dungen.

• W.A. Dille
(1894-1974)
W.A. Dille heeft in zijn dubbele hoedanigheid van adunct-, later directeur Publieke Werken en van vrije architect invloed uitgeoefend op de architectonische en stedebouwkundige vormgeving van Helmond. In 1914 werkte hij bij het architectenbureau Otten, vanaf 1921 was hij ambtenaar van de dienst Publieke Werken te Helmond. Ontwerpen van zijn hand variëren in stijl. Bij openbare gebouwen ontstaan in de jaren twintig zijn invloeden van Nieuwe Haagse School en Haags Expressionisme te onderkennen, terwijl een villa ontwerp zoals de onder rieten dak gebouwde de Roef/de Boeg aan de Prins Bernhardlaan zich eerder kenmerkt door een traditionalistisch expressionisme.

• J.W. Hanrath,
(1867-1932)
Architect Johan Willem Hanrath heeft in 1922 het kasteel verbouwd tot raadhuis. Volgens een opmerking, door J.B. Kam tijdens de opening van het kasteel uitgesproken, heeft Hanrath nog veel meer in Helmond gebouwd. Hij bouwde o.a. in 1911 voor H.L. Fentener van Vlissingen een villa op de Prins Hendriklaan 25. Hij is de architect van Huize De Laak aan de Parklaan te Eindhoven, de villa van A.F. Philips. Zijn villa ontwerpen zijn vaak neo-classicistisch, geïnspireerd door de landhuizen langs de Vecht. Hanrath bouwde ook voor de textielfabrikanten in het oosten des lands. Daarnaast heeft Hanrath ook in diverse Eindhovense wijken woningbouw ontworpen.

• J.B. Kam, Helmond
(1860-1932)
Kam is naast Roijakkers een voorbeeld van veelzijdigheid. Anders dan Royakkers, was hij een niet-Helmonder, in 1889 uit het Westen gekomen om bij Begemann te werken. Maar net als Roijakkers heeft hij zich zowel met de bouw alsook met de metaalindustrie bezig gehouden, als

directeur van Begemann. In 1883 was hij civiel-ingenieur geworden, in 1884 behaalde hij het diploma bouwkundig ingenieur. In 1885 nam hij deel aan een prijsvraag voor een bebouwingsplan achter het museumplein te Amsterdam. Naast industriële en utilitaire gebouwen ontwierp Kam een aantal villa's. In het verlengde van zijn werk in Delft (als administrateur van het Agneta park), heeft hij zich in Helmond ingezet voor de volkswoningbouw, met name voor de woningbouw vereniging Volksbelang. Hij was eveneens jarenlang lid van de gezondheidscommissie en plaatsvervangend voorzitter van het Rode Kruis. In die hoedanigheid heeft hij zich bezig gehouden met enquêtes omtrent de toestand van arbeiderswoningen. Hij was ook de ontwerpers van de eerste sociale woningbouw van Philips.

• L.J.P. Kooken
(1867-1940)
L.J.P. Kooken heeft veel in Eindhoven en omgeving gebouwd, o.a. voor Philips. Naast (stads)architect was hij ook stedebouwer. De kerk die hij in Brouwhuis bouwde draagt in tegenstelling tot veel van zijn werk een vrij persoonlijke stempel. Louis Kooken ontwierp zowel industriële als openbare gebouwen en woningbouw.

• Jos. Margry
Toen zijn vader A.A.J. Margry (van het bureau Margry en Snickers) overleed nadat deze de opdracht had aanvaard voor Onze Lieve Vrouw, heeft Jos Margry de bouw van die kerk verder begeleid.

• Th. Molkenboer
(1796-1863.) Molkenboer was de voornaamste kerkelijke bouwmeester rond het midden van de negentiende eeuw. Hij bouwde in Helmond de Sint Lambertus.

• S.L.A. Orie
Orie (een civiel ingenieur met een constructieburo in Vught) was gespecialiseerd in utiliteitsbouw. In Helmond zijn nog een aantal van de gebouwen te zien die de evolutie van zijn stijl illustreren tussen 1927 en 1952. In een briefwisseling over een gevel van het kantoorgebouw van de EDAH aan de Kanaaldijk NO heeft Orie uitdrukking gegeven aan zijn functionalistische instelling. Hij was in de eerste plaats vormgever van utiliteitsgebouwen. Hij was echter geen voorstander van het uitbannen van elke vorm van decoratie: de gevels die hij voor Helmond ontwierp bevatten decoratief metselwerk, ook waar hij een strakke betonskeletconstructie toepaste. De monumentale trap in het gebouw van Raymakers uit 1952 is eveneens een uitstapje naar een esthetisering van het fabrieksgebouw, terwijl de Phoenixtoren een opmerkelijk onderdeel is geworden van het Helmondse.stedelijk profiel.

• A. Otten.
(1875-1935)
Albert Otten was hoofdzakelijk in het Westen de lands werkzaam, voornamelijk in Rotterdam Door zijn redacteurschap van het Bouwkundig Weekblad was hij uitstekend op de hoogte van de actuele ontwikkelingen op het gebied van de sociale woningbouw en gaf hij zelf daarin impulsen. In zijn ontwerpen voor Helmond sluit hij aan bij de traditie van arbeidersdorpen waar gepoogd wordt door stedebouwkundige vormgeving gemeenschapszin te bevorderen door middel van de groepering van eengezinshuizen en het scheppen van besloten ruimten. Ook de architectonische vormgeving speelt hierin een rol, door de benadrukking van hoek- en middenpanden en het gebruik van poorten.

• J.W. van der Putten
Jan Willem van der Putten bouwde in Helmond o.a. het Clarissenklooster aan de Molenstraat 74 en het klooster der Broeders van Maastricht aan de Molenstraat (in 1962 gesloopt).

• C. Roffelsen, Helmond
(1889-1958)
Cor Roffelsen heeft veel Helmondse middenstandswoningen ontworpen in de jaren twintig, in het bijzonder in opdracht van de N.V. J.A. Carp Garenfabrieken op de Steenweg en landhuizen aan de Emmastraat. Zij kenmerken zich door het gebruik van steile topgevels en een detaillering die veel aan huizen in Engelse garden-cities doet denken. Roffelsen bouwde veel in Helmond, o.a. kerken. De Sint Leonardus die hij net voor de Tweede Wereldoorlog bouwde, is een van zijn grotere bouwwerken en een belangrijk element in het profiel van het noord oostelijk

gedeelte van Helmond. Zij vertoont kenmerken van een soort traditionalisme welke zich liet inspireren door voorbeelden zoals het Stockholmse stadhuis.

• Th. Roijakkers, Helmond
(1821-1898)
Thomas Roijakkers is een bijzonder geval in de rij aannemers-architecten. Deze ondernemende man was niet alleen aannemer en architect, maar tevens een van de eerste leveranciers van voorloper van turnkey projekten, waarbij hij fabrieken van de funderingen tot de laatste machine verzorgde. Zijn activiteiten met machines brachten hem ertoe machinefabricage zelf in handen te nemen, maar zijn zaak hield in 1904 op te bestaan. Door de radicale sloop van fabrieken in de binnenstad, is het overgebleven werk van Roijakkers een fractie van wat hij gebouwd heeft. Een door hem gebouwd blok huizen aan de Molenstraat getuigt nog van zijn eigenzinnige eclectische vormgeving.

• A. van Spaendonck,
August Van Spaendonck (Amsterdam/Parijs) heeft in Helmond ambitieuze villa's gebouwd. Zijn duurste creatie was het Peapark, met een mengeling van Kleine Trianon classicisme en uitbundigheid. Hierin sloot hij enigszins aan bij de Um-1800 beweging, die reageerde tegen nieuwlichterij in de architectuur aan het begin van de twintigste eeuw. Hij bouwde ook voor burgemeester Marinus van Hout. Het kan zijn dat August van Spaendonck familie was was een Tilburgs textielfabrikantengeslacht.

• A. Swinkels, Helmond en Maastricht
(1900-1971)
AH.J. Swinkels ontwierp het slachthuis in 1927 - 1928 als jonge architect bij de dienst Publieke Werken en liet zich daarbij inspireren door de ideeën van het Nieuwe Bouwen. Van de door hem ontworpen gebouwen zijn bij het slachthuis nog slechts het kantoorgebouw en de dienstwoning van de machinist herkenbaar aanwezig, de laatste uiterlijk vrijwel intact. Hij was de zoon van de Helmondse aannemer en architect Jos Swinkels. Na zijn vestiging te Maastricht, ontwierp hij nog in samenwerking met G.L. de Vries een rij middenstandwoningen aan de Wiel.

• H.J. van Tulder
(1819-1903).
Van Tulder was de architect van de St. Trudo te Stiphout en van de school aan de Zuid Koninginnewal 49. Hij bouwde veel in het bisdom Den Bosch, voornamelijk grote basilieken. In 1874-1876 bouwde hij de Sint Petrus te Woensel

• G.L. de Vries (woningbouw, kantoren)
(1875-1939)
G.L. (Lambert) de Vries is vanaf 1918 tot zijn overlijden werkzaam geweest als architect voor de woningbouwvereniging De Hoop, na een conflict met J. Bezemer, in wiens handen het eerste door de Hoop gebouwde complex was geweest. De Vries heeft niet alleen in zijn grotere woningbouw en utiliteitsprojekten (veel scholen o.a. het Carolus college), maar ook in kleinere projekten zoals een in 1988 gesloopte garage/stal voor de houthandel Clercx veel aandacht voor het detail gehad. Hij lijkt bij dat ontwerp te zijn beïnvloed door Frank Lloyd Wright en zijn volgelingen. De opzet en de vormgeving van zijn woningbouwcomplexen sluiten echter aan bij die van de complexen onder leiding van Albert Otten, met wie hij ook samenwerkte voor een niet uitgevoerd woningbouwcomplex in opdracht van P. de Wit. Bij vroege ontwerpen heeft hij meer aansluiting gezocht tot het Art Nouveau, later tot de meer expressionistische tendenties van de Nieuwe Zakelijkheid In 1903 richtte hij te Helmond samen met zijn broer Gerard een aannemersbedijf annex architectenbureau op. Het nu nog bestaand bureau heeft een tijd lang een vestiging gehad te Venray.

Verdere namen van ontwerpers die tijdens de inventarisatie naar voren kwamen waren die van: Caspar Franssen (1869-1932, architect van de St Lucia kerk), H. Teeuwisse uit Den Haag (woonhuis J.A. Carp 1927), A. van Veggel (1809-1876) (NH Kerk, rijksmonument), Wolter te Riele Gzn (1867 - 1937) (architect van de Sint Jozefkerk), W. v.d. Ven, W.C. Metzelaar (1848-1918),Jos Bezemer (Helmond) (in 1917-1918 architect voor de woningbouwvereniging 'De Hoop' en na 1918 te conservatief bevonden en door Lambert de Vries vervangen), F. Buskens, Martin Dreesen, Cor Paaps, Jos Swinkels (1861-1953). Jos Swinkels was

o.a. lid van de commissie die de oorzaken van de instorting van de eerste watertoren onderzocht. Ook was hij de aannemer die de Heilig Hart Kerk voor Cuypers bouwde. H. Teuwisse, wiens ontwerp voor de villa Carp met bijgebouw aan de Aarle Rixtelse weg tot de meest markante gebouwen van Helmond behoort, is tussen 1916 en 1924 rijksbouwmeester geweest. Hij maakte carriere binnen de dienst Landsgebouwen maar vertrok na aanleiding van een onderzoek over onoirbare praktijken binnen de dienst. Weinig is bekend van W. v.d. Ven, de ontwerper van de villa Wesselmanlaan 53.
Als architecten heten ook in Helmond werkzaam te zijn geweest: J. van Gaal, J. W. v. Genegten, L. Paaps, J. de Beer, A.J. van Roij, = Vanaf 1862 was A.J. van Roij gemeente architect, van 1893 tot 1916 leidde hij Publieke Werken. Het is nog onduidelijk welke invloed hij had op de tijdens zijn loopbaan ontstane gebouwen.
Naast de architecten, heeft ook een ontwerper als de Haarlemse tuinaarchitect L.A. Springer een invloed gehad op de ruimtelijke vormgeving van de stad, niet alleen door de aanleg van het kasteelpark, maar ook door (vanaf de openbare ruimte weinig zichtbare) tuinaanleggen voor particulieren Naast Springer, heeft ook D. Tersteeg in Helmond tuinen ontworpen. Beiden hebben op andere plaatsen in de regio gewerkt, in het bijzonder in Eindhoven.

TABELLEN EN KAARTEN

Tabel 1. Kwantitatieve ontwikkeling van de bevolking

jaar	*bevolking*	*woningvoorraad*
1347		ca. 100
1390	158 poorters	
1500		ca. 400
1736	ca.3000 inwoners	
1800	ca. 2500	
1815	2817	
1820	2989	
1840	4587	
1845	4818	
1850	5156	
1855	5585	
1860	5934	
1865	6660	
1870	7219	
1875	6996	
1880	7525	
1885	8259	
1890	9351	
1895	10621	
1900	ca. 12000	
1915	ca. 17000	
1920	ca. 19000	ca. 3650
1925	ca. 22000	ca. 5250
1930	ca. 25500	ca. 6500
1950	ca. 36000	

Tabel. 2. Overzicht van de volkswoningbouw te Helmond voor 1940 (de straatnamen per complex zijn een indicatie, geen volledige lijst)

De tabel is samengesteld aan de hand van secundaire bronnen (gededenkboeken). De letters van de complexen corresponderen met 'Woningbouw in Helmond 1916-1928.

Woningb. veren.	*Complex*		*Aantal woningen*	*Datum*	*Architect*	*Aannemer*
Volksbelang	A	Advocaat Botsplein v. Brusselstr.	50	1916		
Helmond		Julianalaan	7	1917	L. de Vries	
De Hoop	B	W. Beringsstraat Jan Stevensstraat	66	1919	J. Bezemer	
Volksbelang	C	Drietip; Coovelsstraat; Zonnehof; Adv. Botsstraat	179	1919/1920	A. Otten	
De Hoop	D	van den Dungenstraat; v. Hoeckstr. v. d. Foelartstr; v. Brusselstr.	180	1920/1921	L. de Vries	J. v. d. Bosch (Helmond); C.J. Teurlings (Beek)
Volksbelang	E	'Hemelrijk' Timmermansstraat; Blinkertsestraat Beelsstraat	53	1921/1922	A. Otten	
Volksbelang	E	Blinkertsestraat	2	1922		
Helmond		Oranjestraat; Nassaustraat	40	1921	L. de Vries	
De Hoop	Ha	Karel Raymakersstraat Wolfstraat; Wezelstraat e.o.	72	1922/1923	L. de Vries	v. Drenth; v. Westrenen (Zaltbommel)
Volksbelang	J	Sassenplein; Verhoysenstraat	32	1922/1923	A. Otten	
Volksbelang (v.a. 1927 van De Hoop)	F	Karel Raymakersplein	21	1923/1924	A. Otten	
De Hoop	Hb	Wezelstraat; Bunzingstraat; Hermelijnstraat	98	1923/1924	L. de Vries & Publieke Werken;	J. Hornix (Roermond); F. v./ d. Heuvel, Lieshout; Gebr. Roozen en Graft Oisterwijk
Woningstichting	L	v. Hoeckplein	5	1924	Publieke Werken	
Woningstichting Gemeente Helmond	G	De Bruinstr.	61	1925	Publieke Werken	

De Hoop	He	Hermelijnstraat; Tolpoststraat	177	1926/1928	L. de Vries & Publieke Werken	W. Brouwer (Mierlo-Hout); Gebr. v. d. Heuvel, (Lieshout); M. Verhoeven, (Helmond)
Woningstichting Gemeente Helmond	G	De Ruyterstraat	39	1926	Publieke Werken	
Volksbelang	K	Willem Prinzen-straat; Adv. Botsstraat; Zonnehofstraat	189	1927/1928	A. Otten	
De Hoop			10	1929	L. de Vries	M. Verhoeven (Helmond)
De Hoop		(badhuis)		1928	Publieke Werken	W. Jongen (Helmond)
De Hoop			201	1930	L. de Vries	Haegens & Martens (Venray); Wortel & Buising (Tilburg); J. v. Stiphout (Sambeek)
De Hoop			49	1936	L. de Vries	J. v. Stiphout; W. v. Seters, (Sambeek)
De Hoop			6	1938	L. de Vries	Gebr. Strijbosch (Aarle-Rixtel)

Bron: Topografische Kaart 1: 50000

PROVINCIE NOORD-BRABANT. GEMEENTE HELMOND.

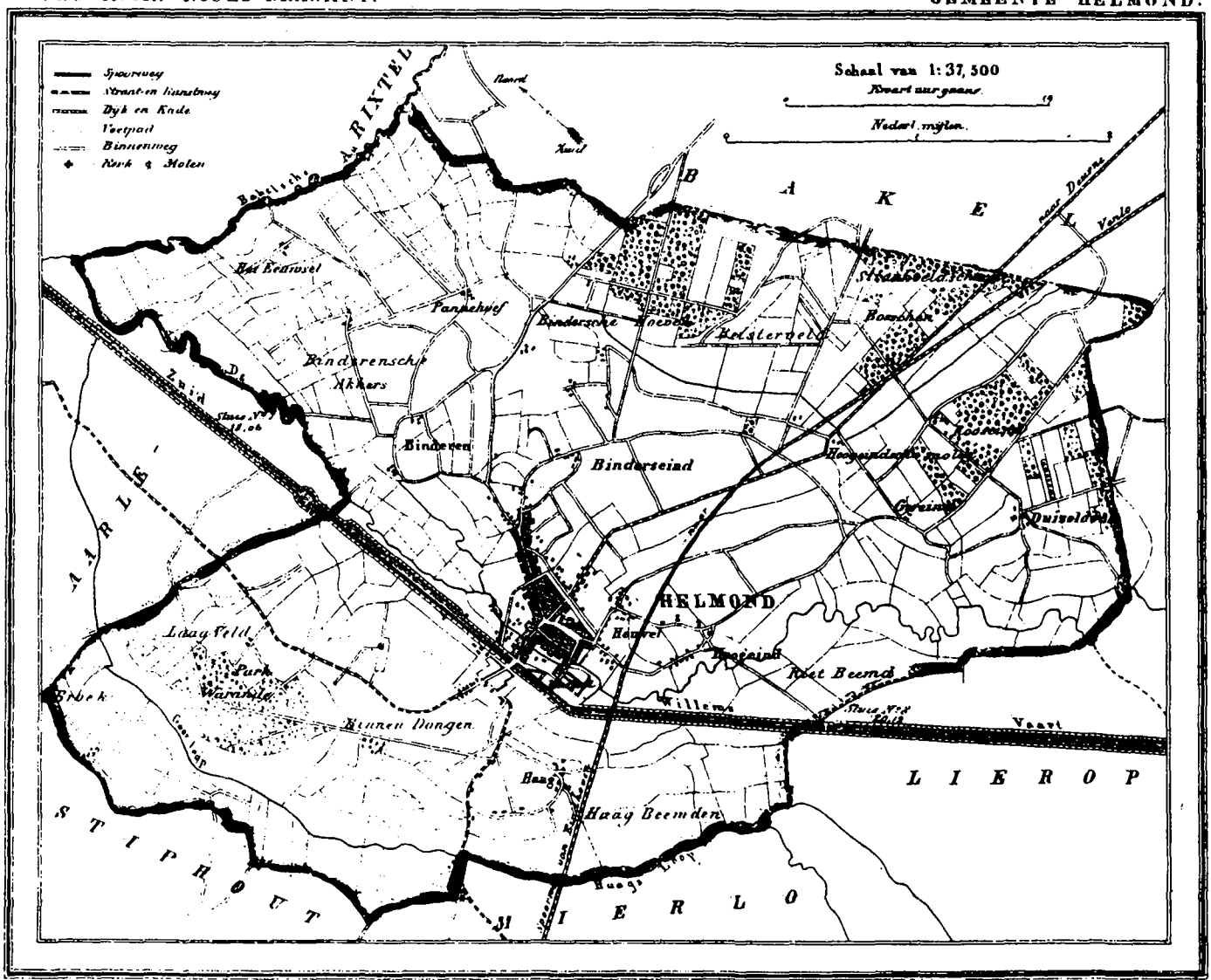

1866 Uitgave van Hugo Suringar te Leeuwarden.

14,58 Bunders 5800 Inwoners.

Bron: Kuyper, J, Gemeente atlas van Noordbrabant, Leeuwarden 1965

PROVINCIE NOORDBRABANT. GEMEENTE AARLE-RIXTEL.

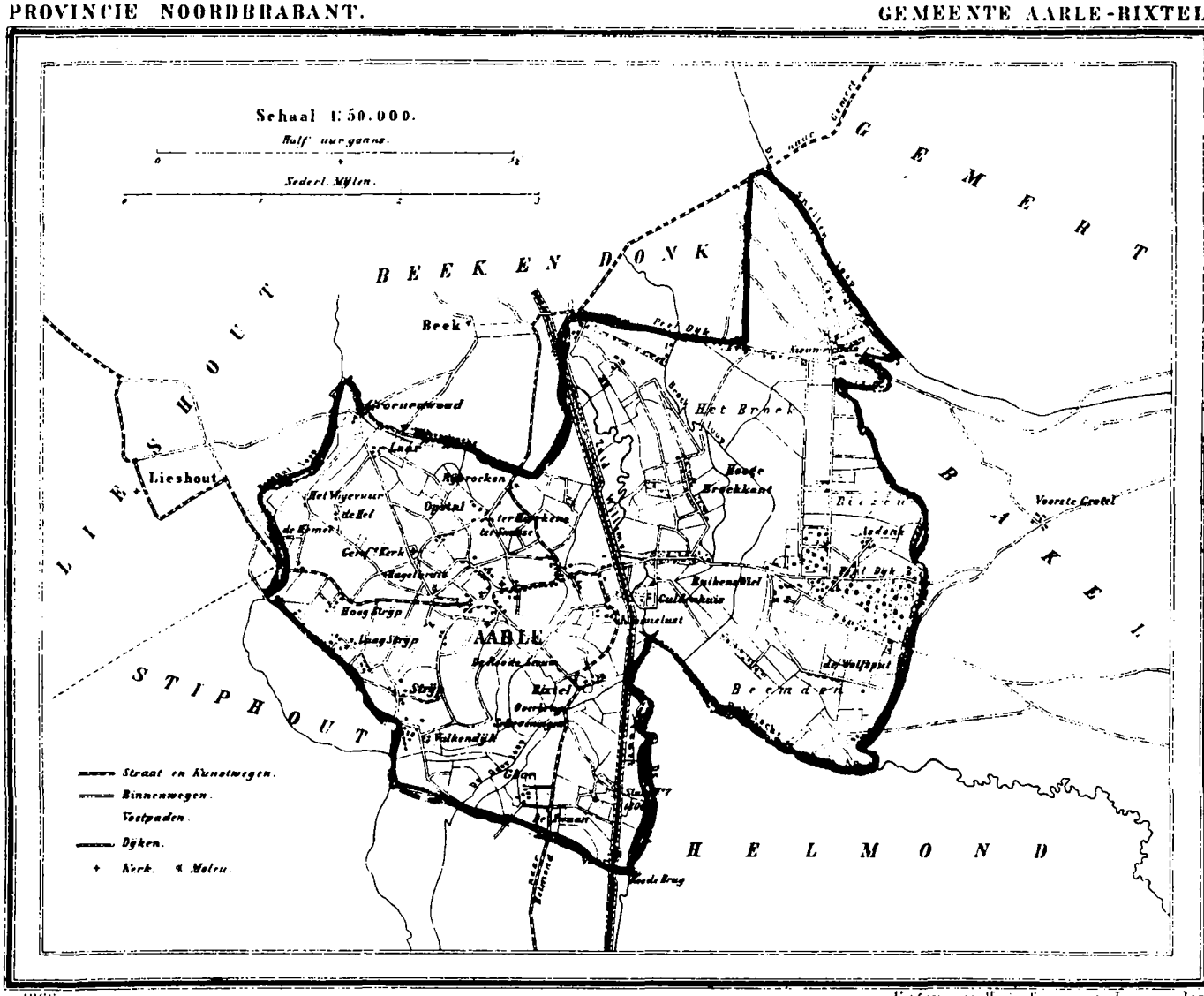

Bron: Kuyper, J, Gemeente atlas van Noordbrabant, Leeuwarden 1965

PROVINCIE NOORDBRABANT. GEMEENTE BAKEL c.a.

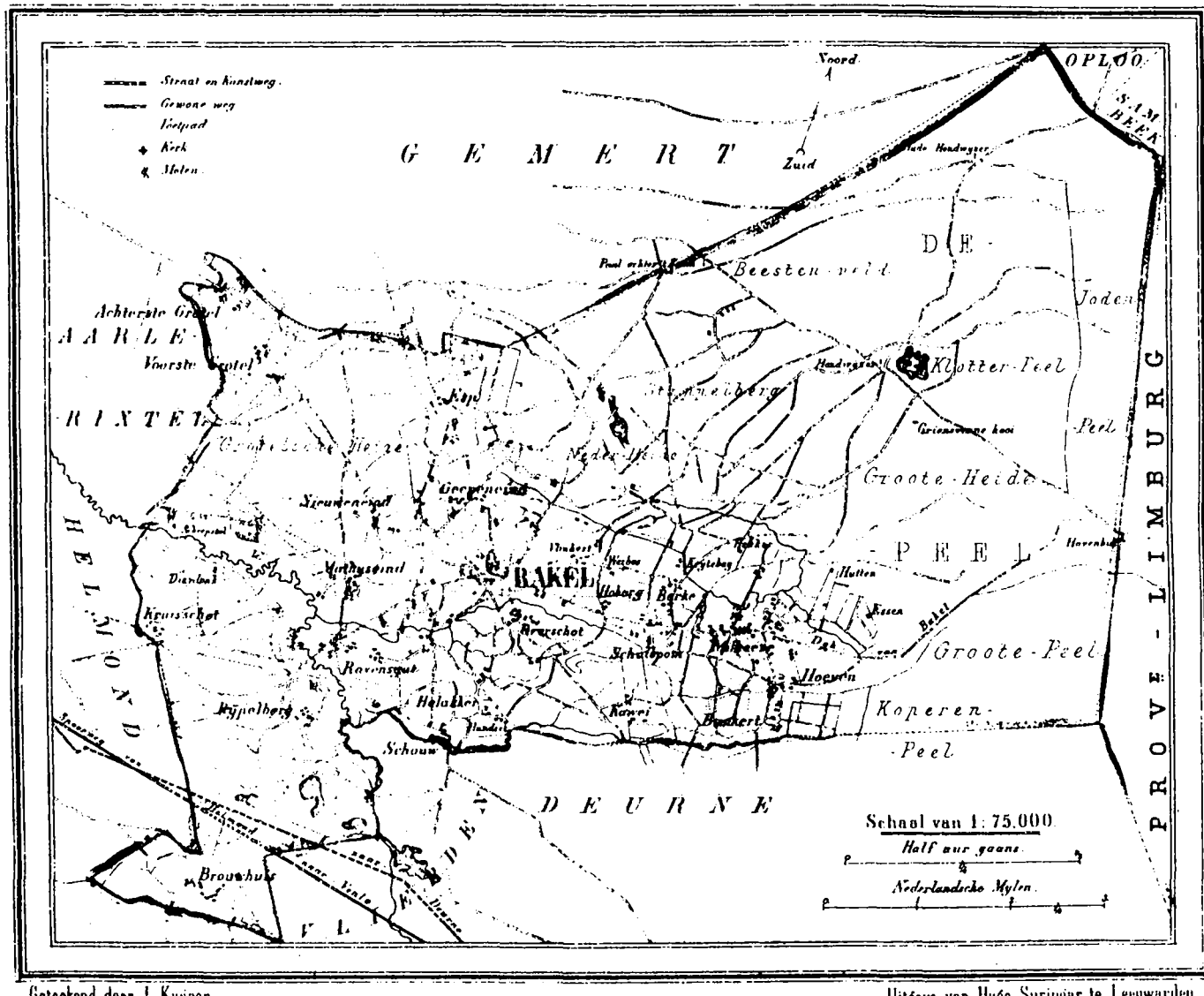

Geteekend door J. Kuyper. 7587 Bunders. 1700 Inwoners. Uitgave van Hugo Suringar te Leeuwarden.

Bron: Kuyper, J, Gemeente atlas van Noordbrabant, Leeuwarden 1965

PROVINCIE NOORDBRABANT. GEMEENTE LIEROP.

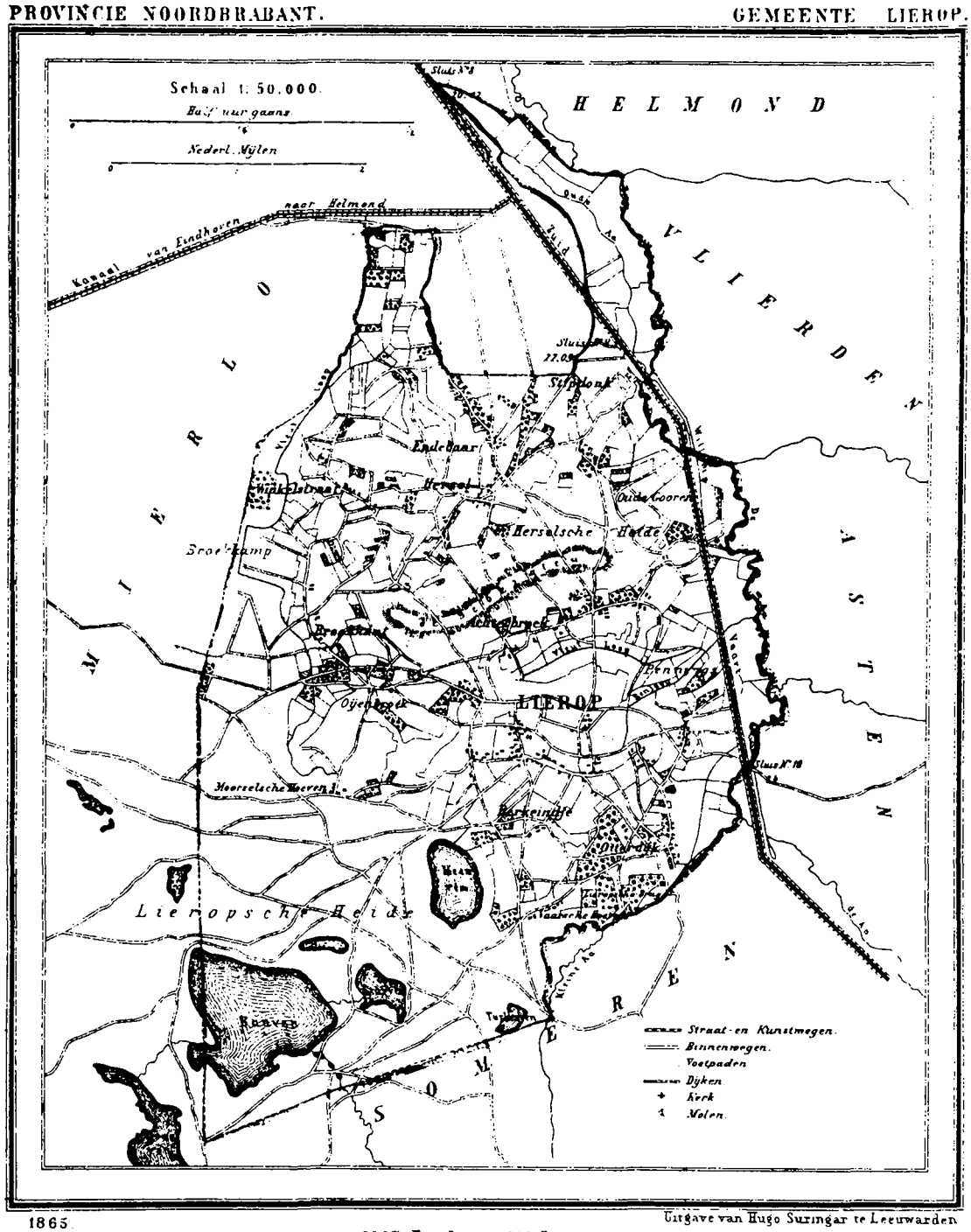

Bron: Kuyper, J, Gemeente atlas van Noordbrabant, Leeuwarden 1965

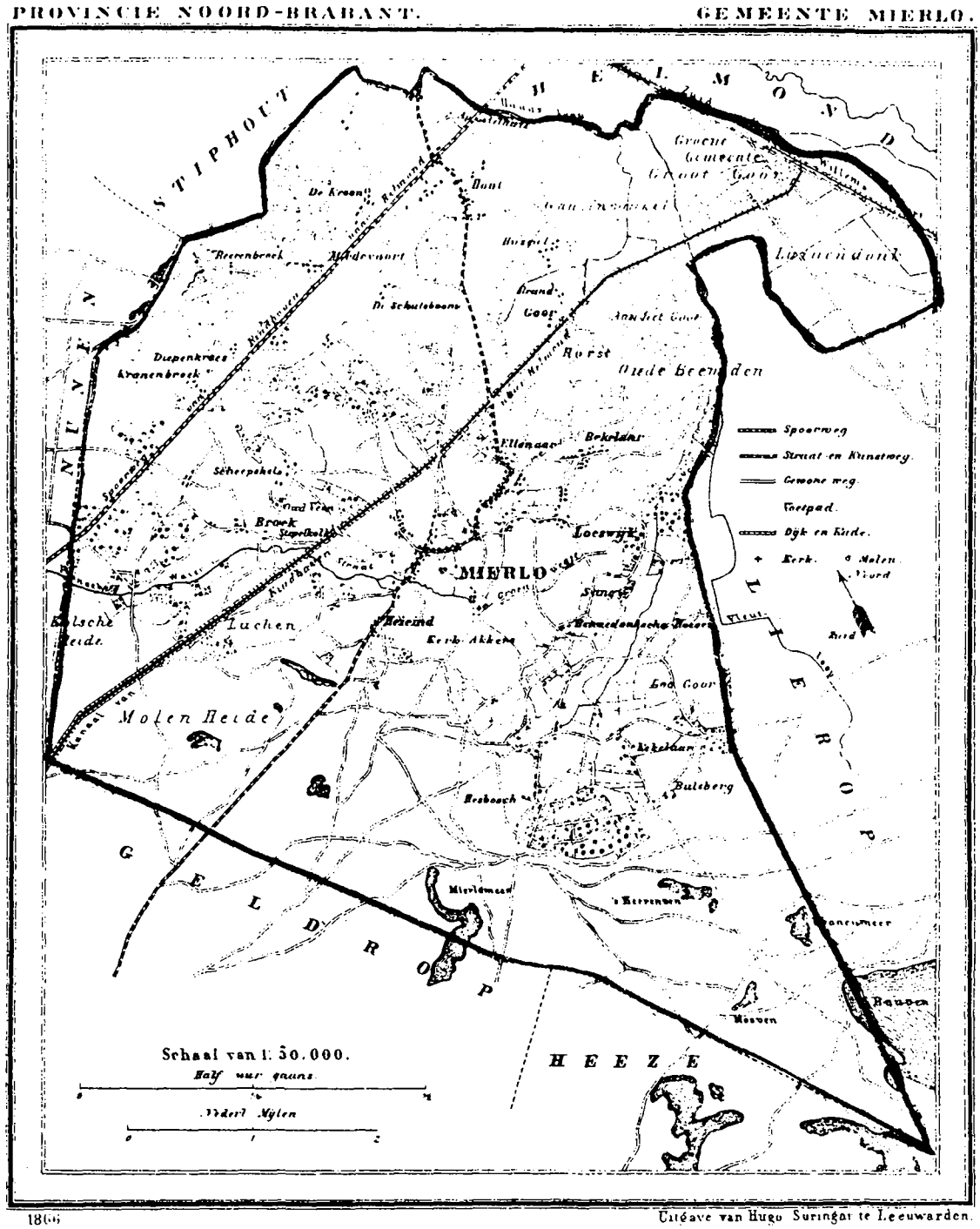

Bron: Kuyper, J, Gemeente atlas van Noordbrabant, Leeuwarden 1965

PROVINCIE NOORD BRABANT. GEMEENTE STIPHOUT.

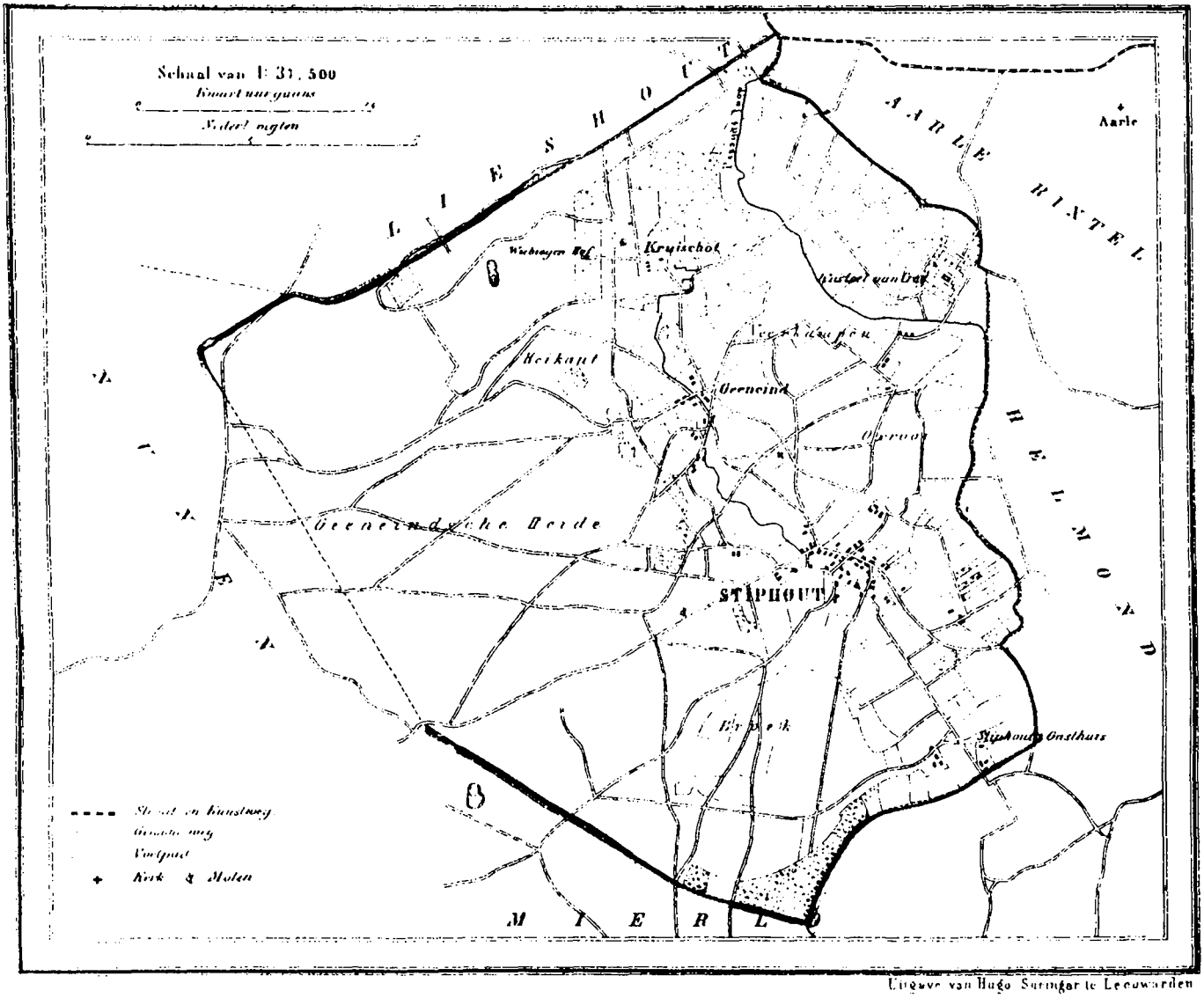

Uitgeve van Hugo Suringar te Leeuwarden

1128 Bunders 600 Inwoners.

Bron: Kuyper, J, Gemeente atlas van Noordbrabant, Leeuwarden 1965

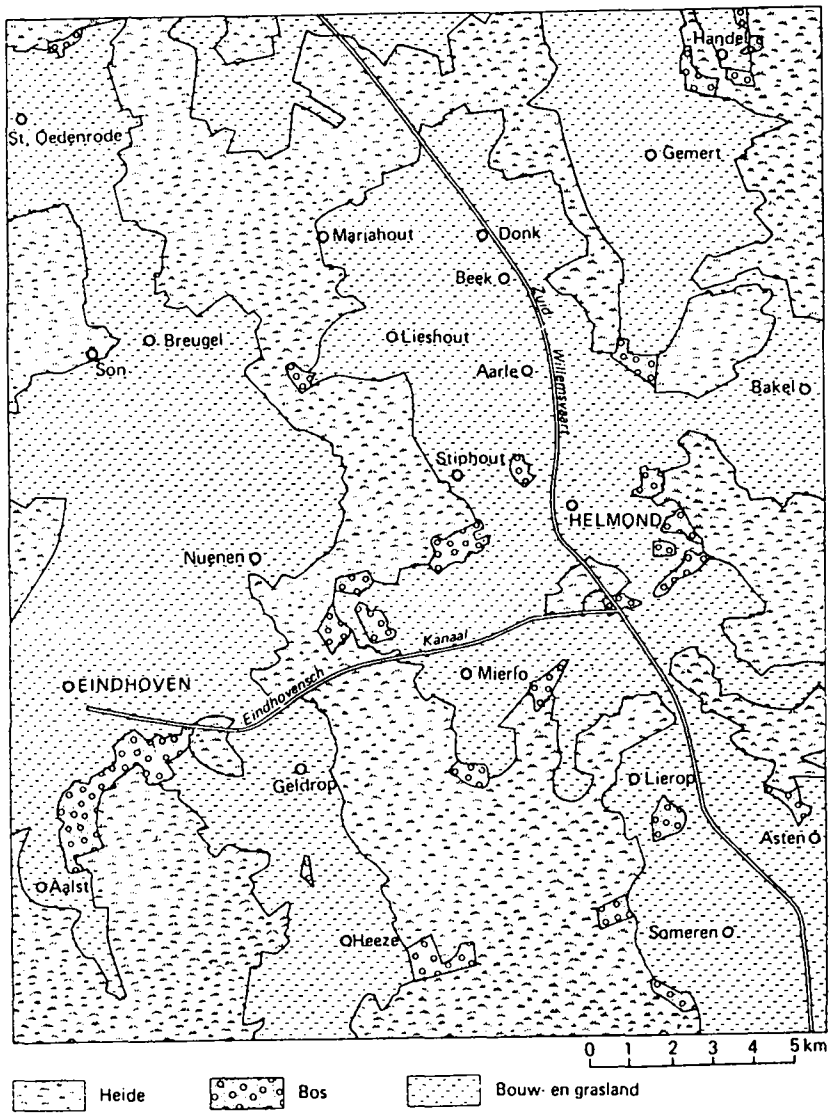

Globale weergave van het bodemgebruik omstreeks 1840. Gegevens ontleend aan de Topografische kaart, uitgave 1853.

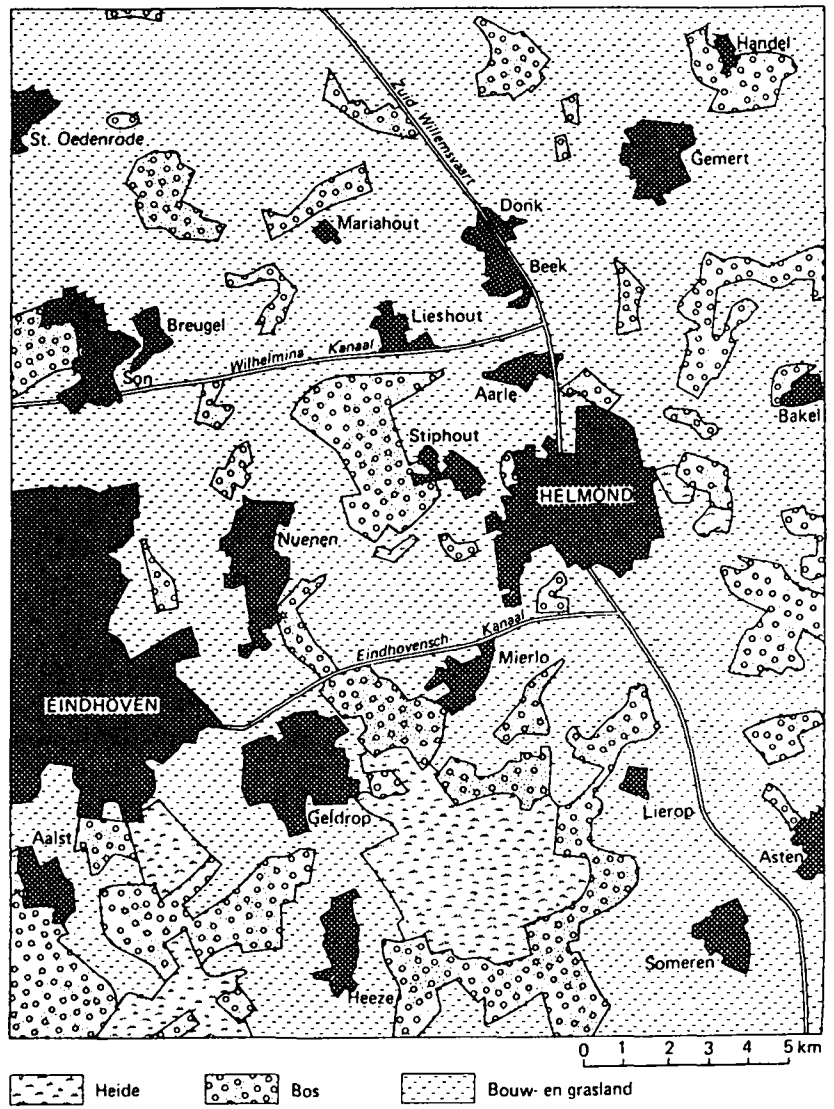

Globale weergave van het bodemgebruik omstreeks 1970. Gegevens ontleend aan de Topografische kaart, uitgave 1973.

Bron: STIBOKA Toelichting bij kaartblad 51 oost, Wageningen 1981

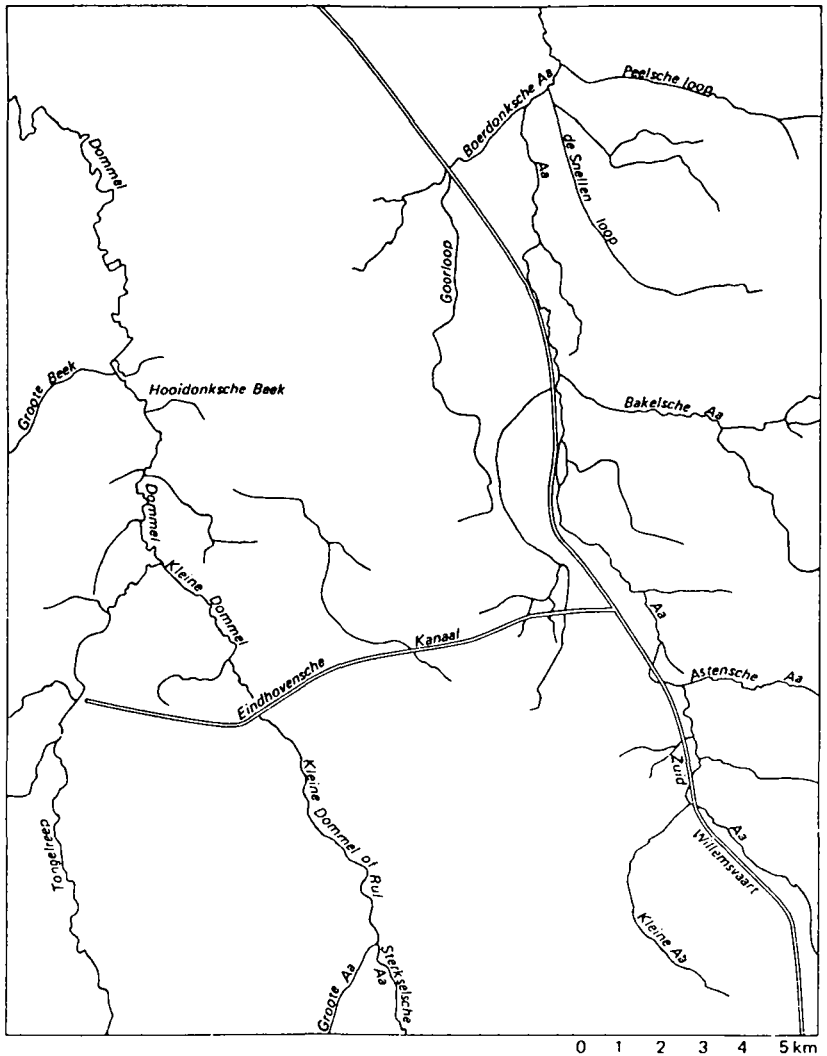

De belangrijkste waterlopen omstreeks 1840. Gegevens ontleend aan Topografische kaart, uitgave 1853.

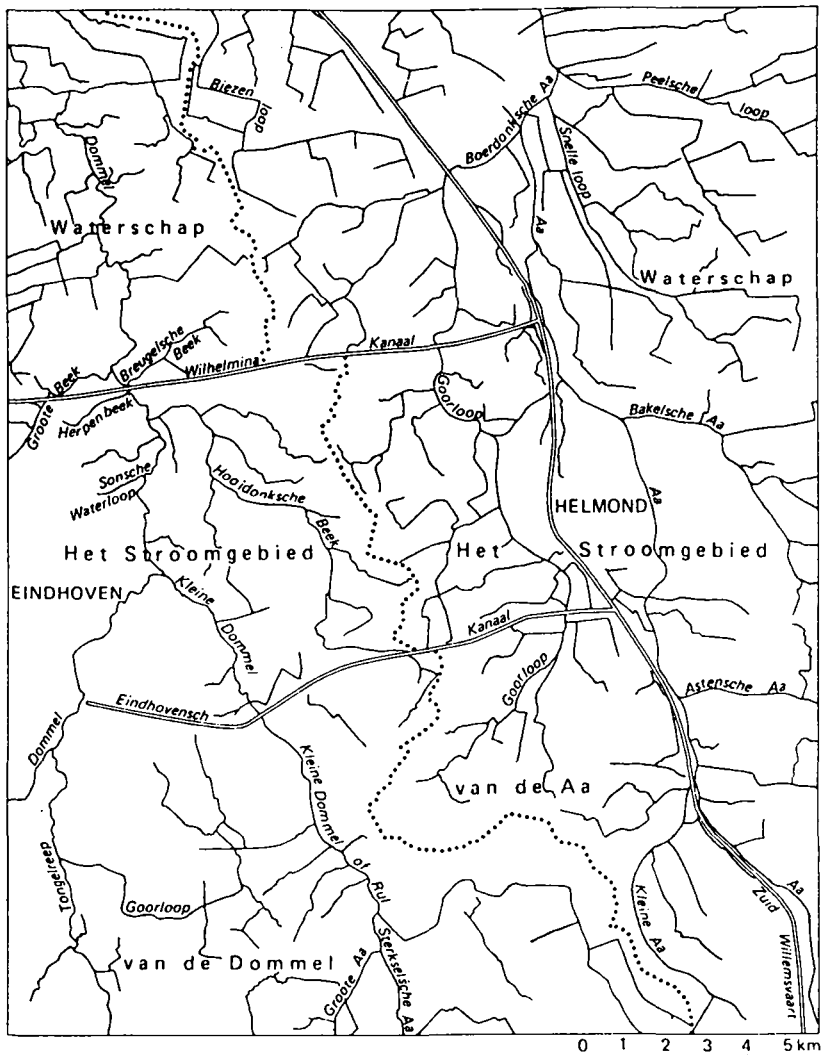

De belangrijkste waterlopen en de indeling in waterschappen. Gegevens ontleend aan de Waterstaatskaart 51 Oost, uitgave 1976.

Bron: STIBOKA Toelichting bij kaartblad 51 oost, Wageningen 1981

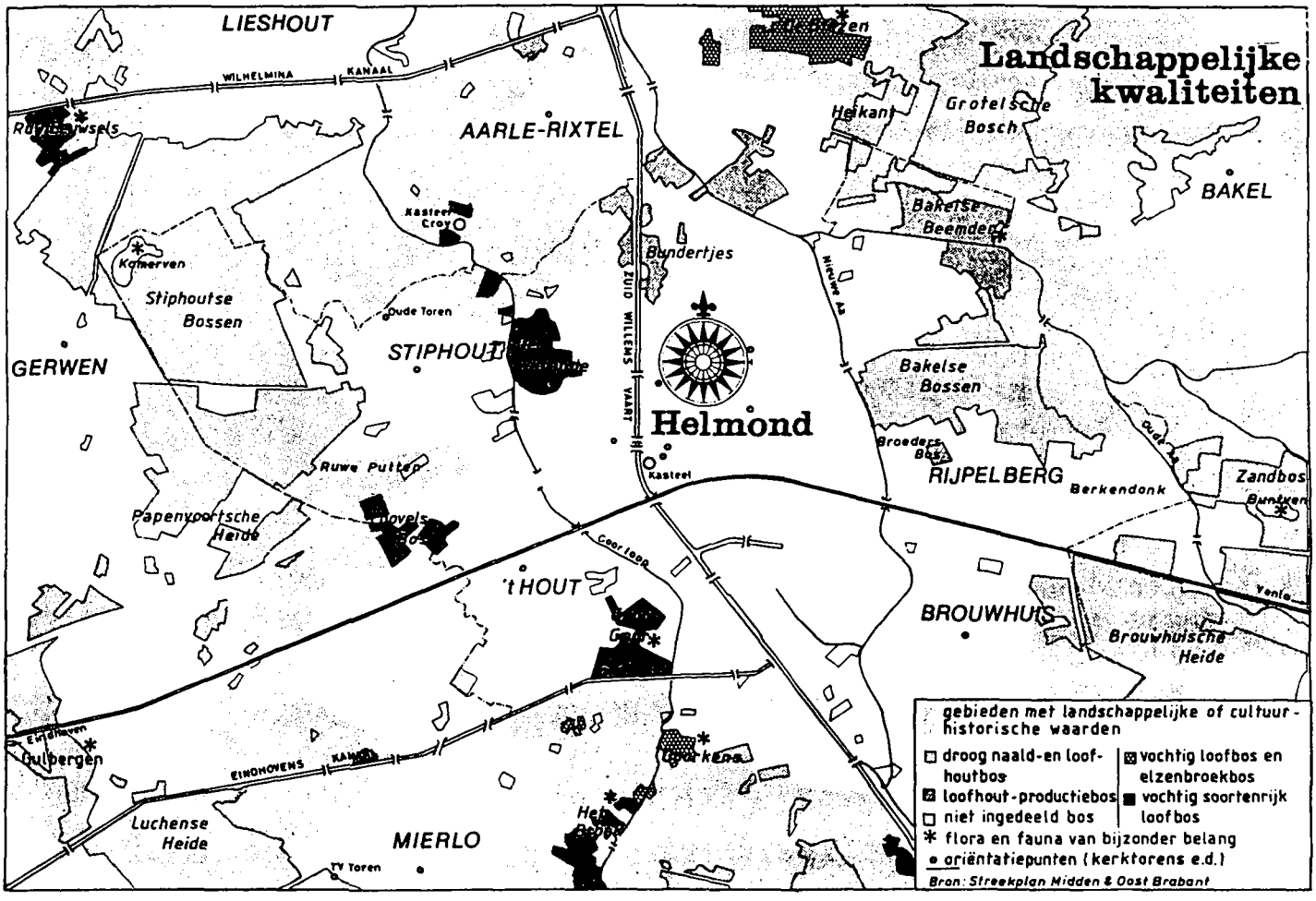
Landschappelijke kwaliteiten
LIESHOUT
WILHELMINA KANAAL
AARLE-RIXTEL
Heikant
Grotelsche Bosch
BAKEL
Bakelse Beemden
Bundertjes
ZUID WILLEMS VAART
Nieuwe Aa
Kasteel Croy
Kamerven
Stiphoutse Bossen
Oude Toren
STIPHOUT
GERWEN
Helmond
Kasteel
Bakelse Bossen
Broeders Bos
RIJPELBERG
Berkendonk
Zandbos
Ruwe Putten
Papenvoortsche Heide
Geerloos
't HOUT
BROUWHUIS
Brouwhuische Heide
Venie
Eindhoven
Vijlbergen
EINDHOVENS KANAAL
Luchense Heide
MIERLO
TV Toren
gebieden met landschappelijke of cultuurhistorische waarden
droog naald-en loofhoutbos
loofhout-productiebos
niet ingedeeld bos
vochtig loofbos en elzenbroekbos
vochtig soortenrijk loofbos
flora en fauna van bijzonder belang
oriëntatiepunten (kerktorens e.d.)
Bron: Streekplan Midden & Oost Brabant

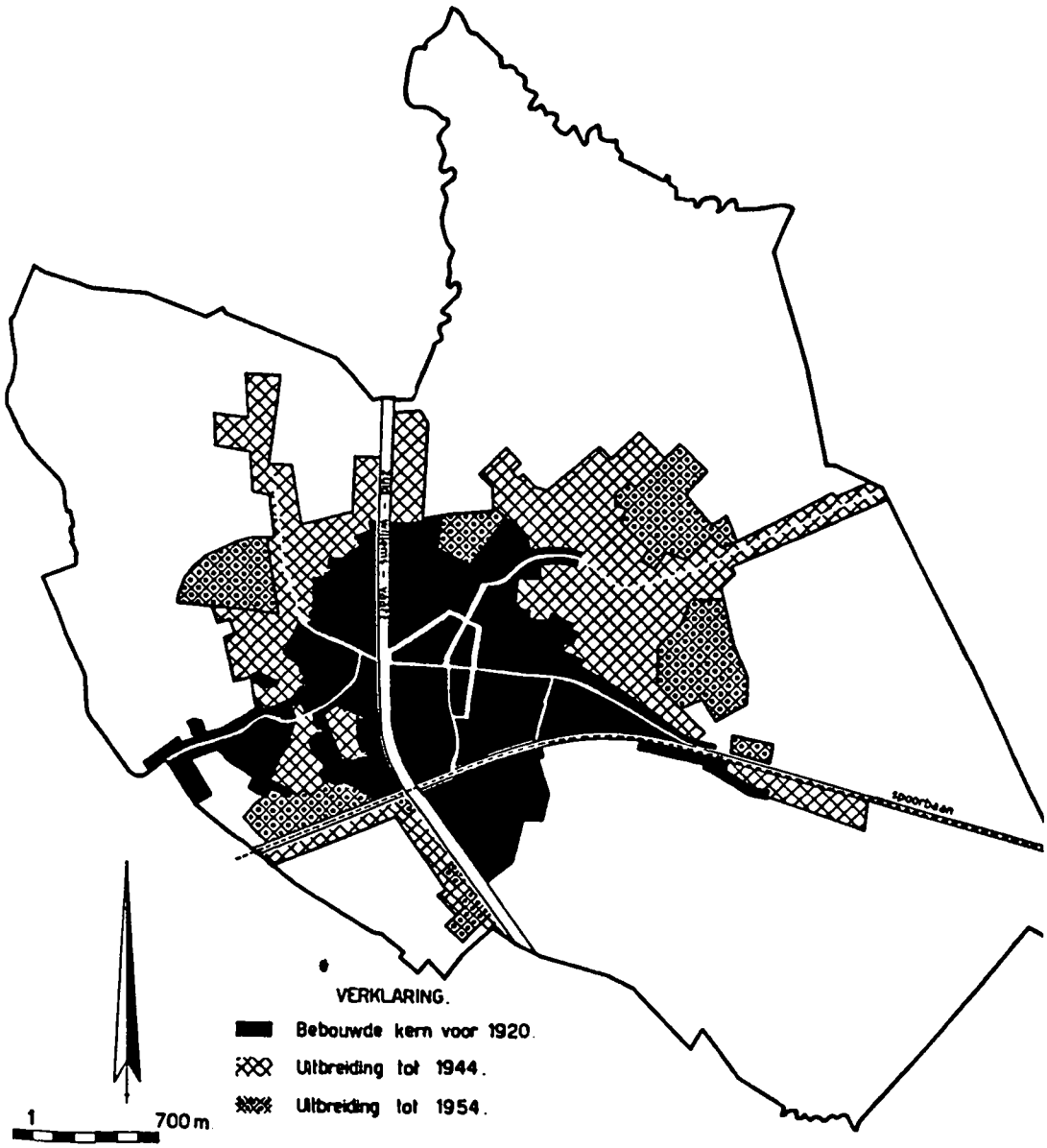

De ontwikkeling van de bebouwde kom van Helmond tussen 1920 en 1954

Bron: Gemeenteverslagen 1954

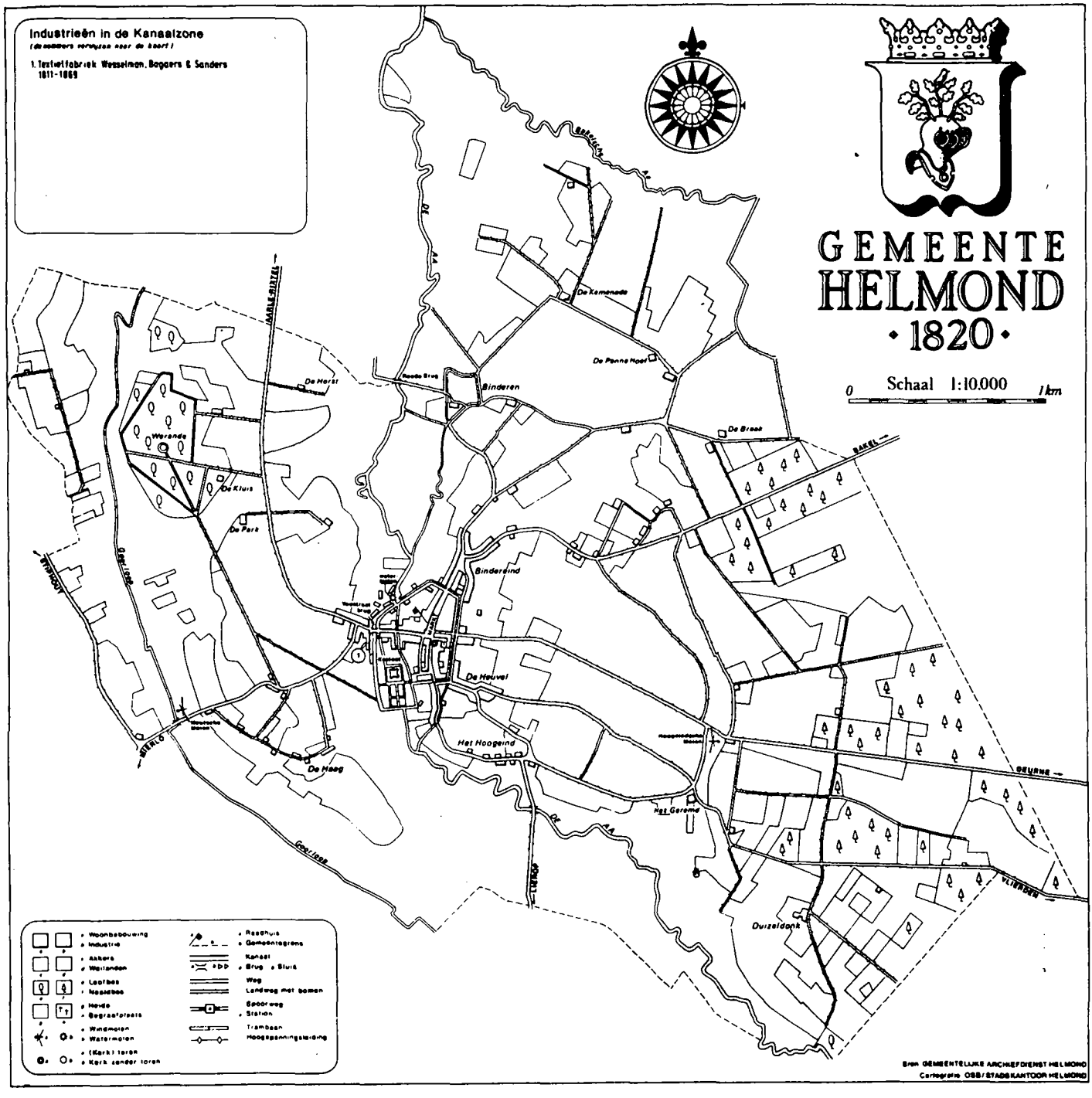
Industrieën in de Kanaalzone
(de nummers verwijzen naar de kaart)
1. Textielfabriek Wesselman, Bogaers & Sanders 1811-1869
GEMEENTE
HELMOND
·1820·
0 Schaal 1:10.000 1 km
De Kamanade
De Penne Hoef
De Horst
Binderen
De Brook
Werende
De Kluis
De Park
Binderwind
De Heuvel
Het Hoogeind
De Haag
Het Geremd
Duizeldonk
BAKEL
BEURNE
VLIERDEN
STIRUM
SIERLO
EVERGOR
De Aa
Een GEMEENTELIJKE ARCHIEFDIENST HELMOND
Cartografie OSB/STADSKANTOOR HELMOND

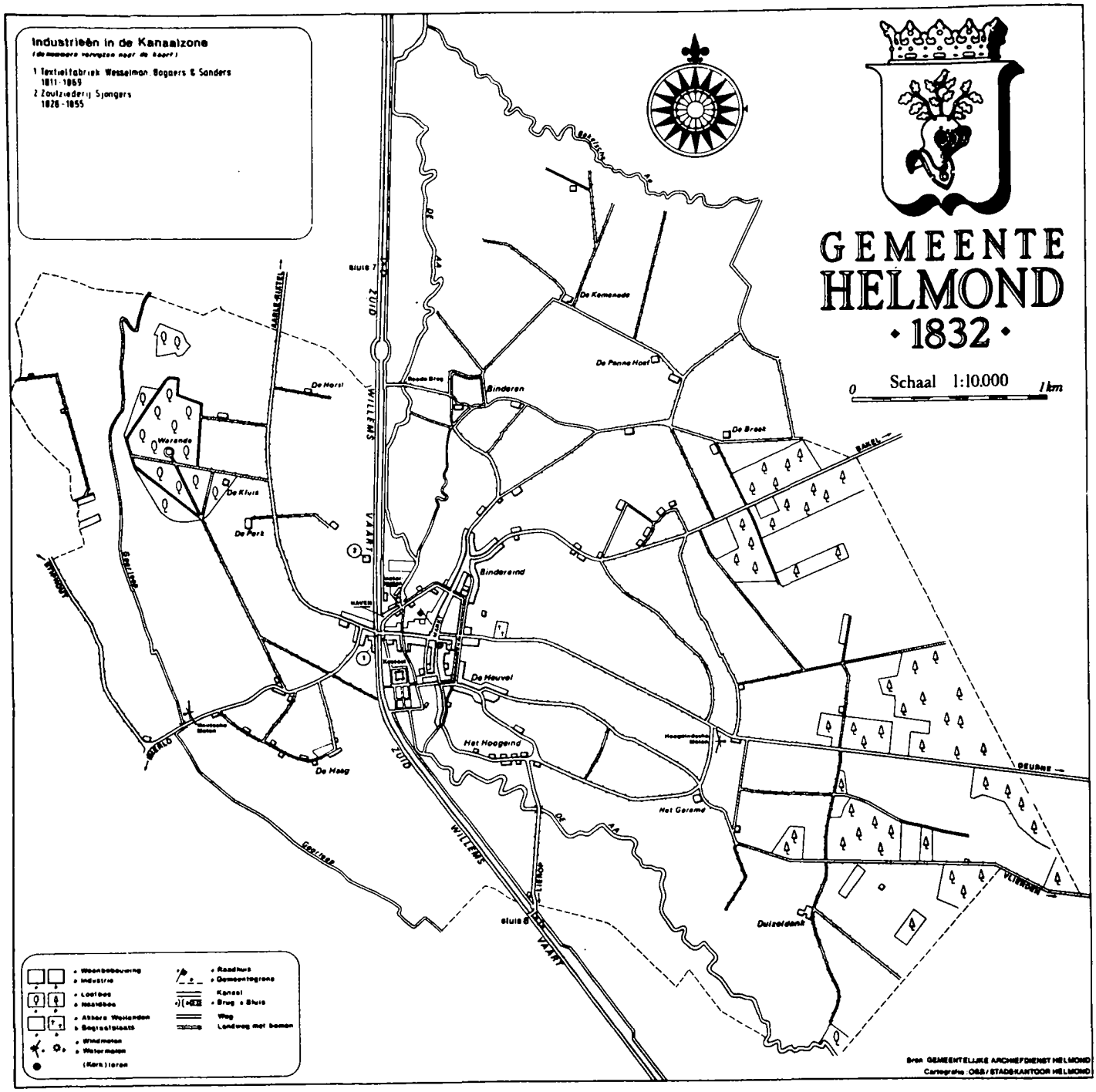
Industrieën in de Kanaalzone
1 Textielfabriek Wesselman, Bogaers & Sanders 1811-1869
2 Zoutziederij Sjongers 1828-1855
GEMEENTE HELMOND
·1832·
Schaal 1:10.000
0
1 km
De Kameneede
De Panne Hoef
De Breek
Binderen
Binderend
De Heuvel
Het Hoogeind
Het Gerend
De Haag
De Horst
Werende
De Kluis
De Perk
Duizeldonk
sluis 7
sluis 8
ZUID WILLEMS VAART
DE AA
BAKEL
DEURNE
VLIERDEN
GEMERT
BEST
OOSTERHOUT
Bron GEMEENTELIJKE ARCHIEFDIENST HELMOND
Cartografie: GGB / STADSKANTOOR HELMOND

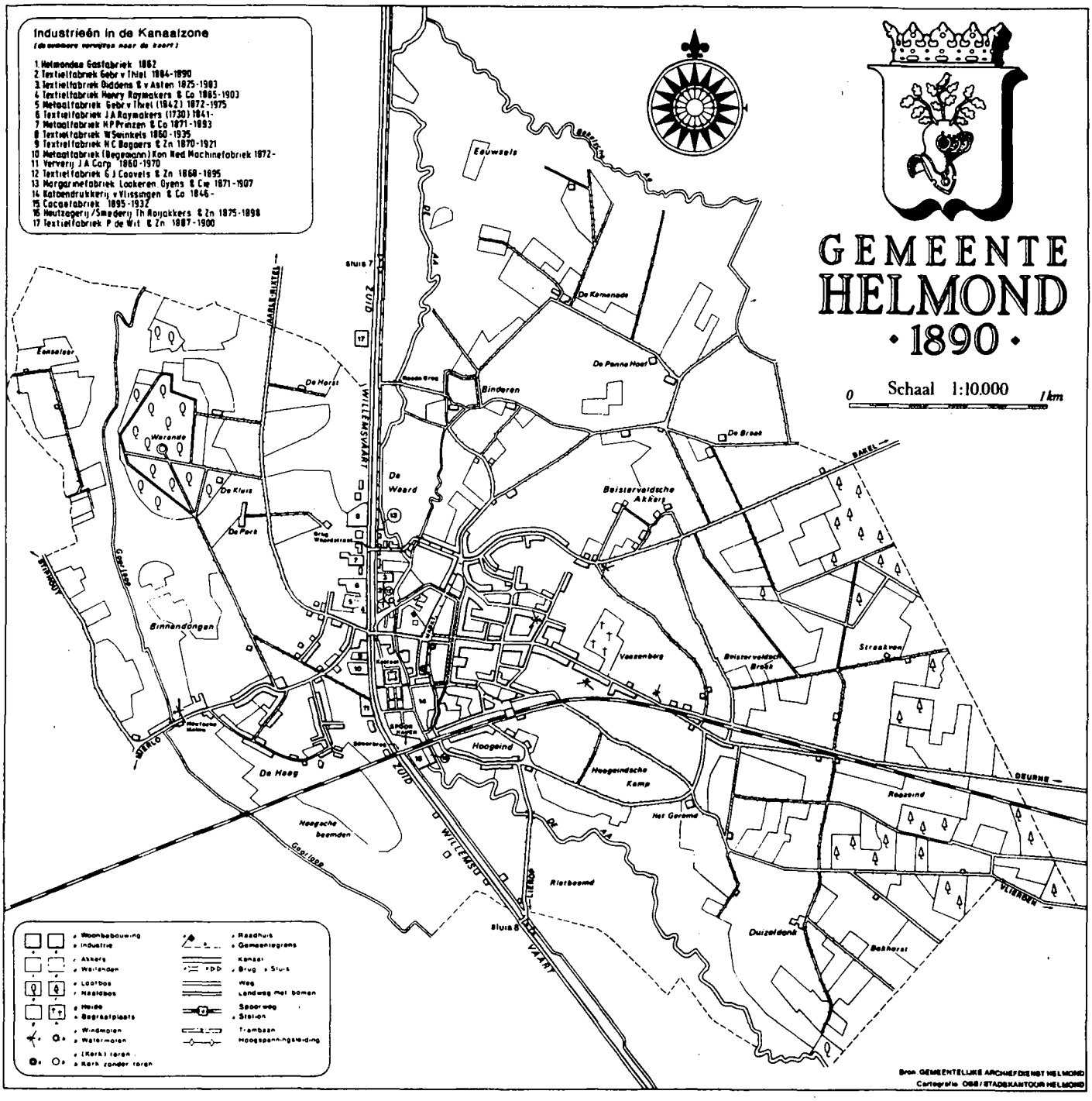
Industrieën in de Kanaalzone
(de numbers verwijzen naar de kaart)
1 Helmondse Gasfabriek 1862
2 Textielfabriek Gebr v Thiel 1884-1890
3 Textielfabriek Gaddens & v Asten 1875-1903
4 Textielfabriek Henry Raymakers & Co 1885-1903
5 Metaalfabriek Gebr v Thiel (1942) 1872-1975
6 Textielfabriek J A Raymakers (1730) 1841-
7 Metaalfabriek H P Prinzen & Co 1871-1893
8 Textielfabriek W Senkels 1860-1935
9 Textielfabriek H C Bogaers & Zn 1870-1921
10 Metaalfabriek (Begemann) Kon Ned Machinefabriek 1872-
11 Ververij J A Carp 1860-1970
12 Textielfabriek G J Coovels & Zn 1868-1895
13 Margarinefabriek Laokeren Oyens & Cie 1871-1907
14 Katoendrukkerij v Vlissingen & Co 1846-
15 Cacaofabriek 1895-1932
16 Houtzagerij/Smederij Th Rovjakkers & Zn 1875-1898
17 Textielfabriek P de Wit & Zn 1887-1900
GEMEENTE
HELMOND
·1890·
0 Schaal 1:10.000 1 km
Eeuwsels
De Kamenade
De Penne Hoef
Binderen
De Brook
De Horst
Warande
De Kluis
De Park
De Weard
Beisterveldsche Akkers
Binnendongen
Vossenberg
Beisterveldsche Broek
Streakven
Hoogeind
Hoogeindsche Kamp
Het Gerome
Rozeind
De Haag
Hoogsche beemden
Rietbeemd
Duizeldonk
Bakhorst
Sluis 7
Sluis 8
ZUID WILLEMSVAART
DE AA
VAART
BAKEL
DEURNE
PETERBEEK
GEERLEIGE
BERGEIJK
Bron: GEMEENTELIJKE ARCHIEFDIENST HELMOND
Cartografie: OBB/STADSKANTOOR HELMOND

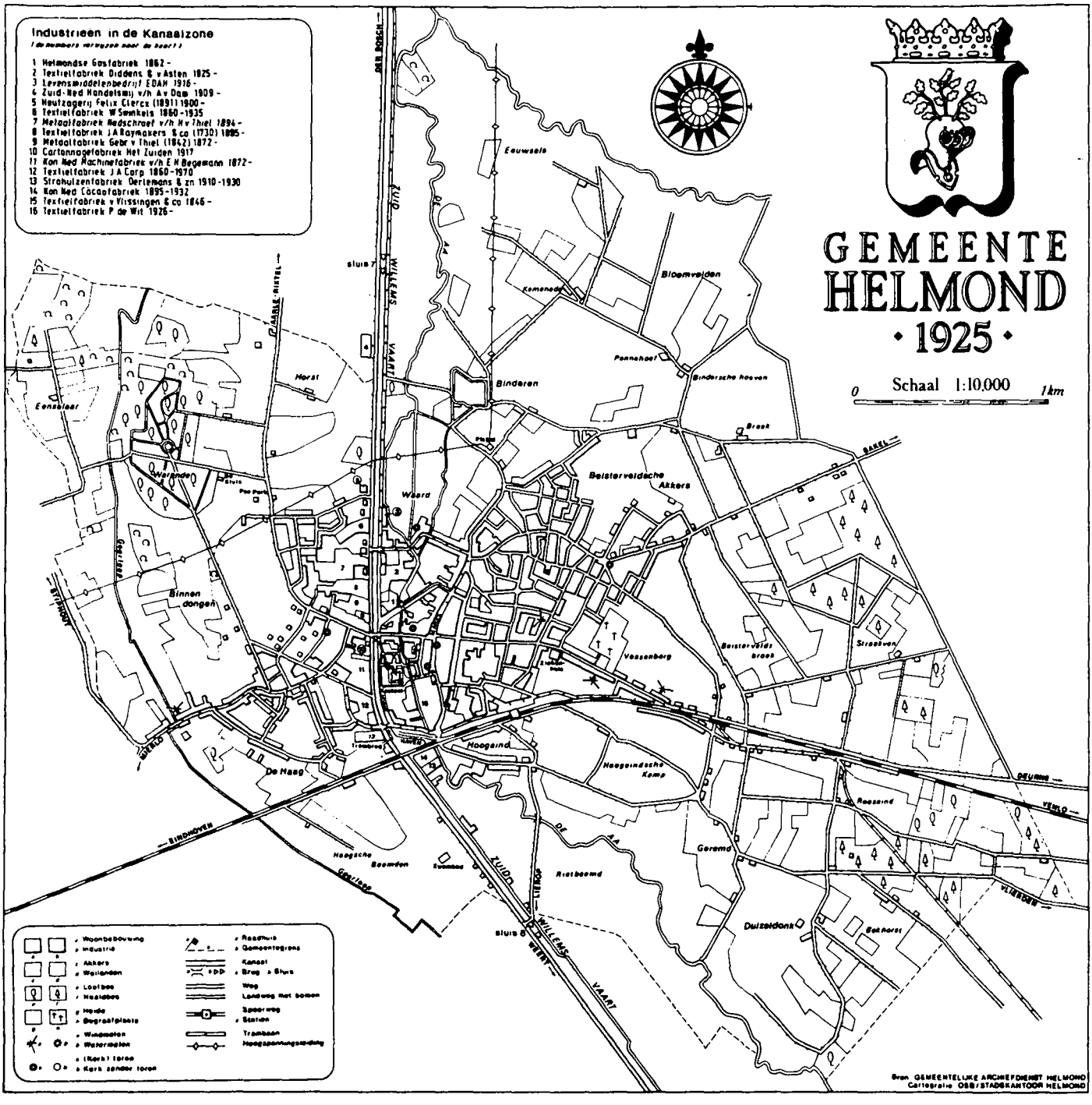
Industrieen in de Kanaalzone
1 Helmondse Gasfabriek 1862 -
2 Textielfabriek Diddens & v Asten 1925 -
3 Levensmiddelenbedrijf EDAH 1916 -
4 Zuid-Ned Handelsmij v/h A v Dam 1909 -
5 Houtzagerij Felix Clercx (1891) 1900 -
6 Textielfabriek W Smeikels 1860 -1935
7 Metaalfabriek Nedschroef v/h H v Thiel 1894 -
8 Textielfabriek J A Raymakers & co (1730) 1895 -
9 Metaalfabriek Gebr v Thiel (1842) 1872 -
10 Cartonnagefabriek Het Zuiden 1917
11 Kon Ned Machinefabriek v/h E H Begemann 1872 -
12 Textielfabriek J A Carp 1860 -1970
13 Strohulzenfabriek Oertemans & zn 1910 -1930
14 Kon Ned Cacaofabriek 1895 -1932
15 Textielfabriek v Vlissingen & co 1846 -
16 Textielfabriek P de Wit 1926 -
GEMEENTE
HELMOND
· 1925 ·
Schaal 1:10.000
0
1 km
Eeuwsels
Bloemvelden
Komenaat
Pannehoef
Binderscho hoeven
Binderen
Horst
Eensklaar
Warande
Sluis
Pop Park
Weerd
Beisterveldsche Akkers
Binnen dongen
Vossenberg
Beisterveldsbroek
Strabeven
Hoogeind
Hoogeindsche Kamp
De Haag
Reeseind
Geremd
Hoogsche Beemden
Zuidoost
Rietbeemd
Duizeldonk
Bekhorst
Sluis 8
Sluis 7
Sluis 6
Zuid Willemsvaart
Eindhoven
Geldrop
Helmond
Deurne
Venlo
Vierlingsbeek
Bakel
Asten
Someren
Woonbebouwing
Industrie
Akkers
Weilanden
Loofbos
Naaldbos
Heide
Begraafplaats
Windmolen
Watermolen
(Kerk) toren
Kerk zonder toren
Raadhuis
Gemeentegrens
Kanaal
Brug
Sluis
Weg
Landweg met bomen
Spoorweg
Station
Tramlijn
Hoogspanningsleiding
Bron GEMEENTELIJKE ARCHIEFDIENST HELMOND
Cartografie OSB/STADSKANTOOR HELMOND

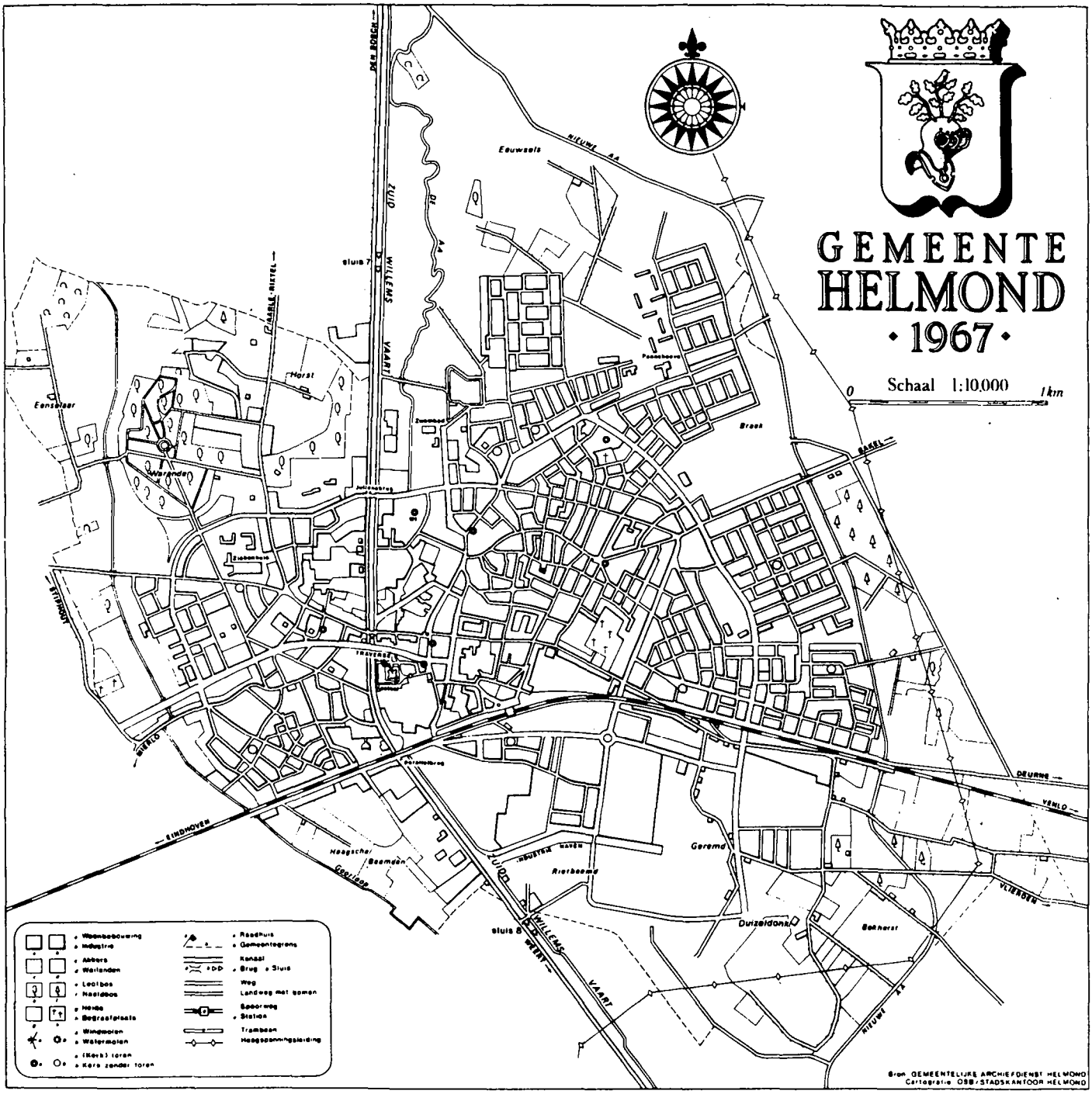
GEMEENTE
HELMOND
• 1967 •
Schaal 1:10.000
0
1 km
Eeuwsels
NIEUWE AA
DE BOUCH
ZUID WILLEMS VAART
sluis 7
DE AA
Horst
Eensklaar
Warande
Zwembad
Julianastraat
Brouwhuis
Zuidbroek
STATIONSSTRAAT
STATIONSPLEIN
Brouwhuisstraat
BERGEN
EINDHOVEN
Hoogschoor
Boomsen
Geldrop
Zuidwillemsvaart
NIEUWE HAVEN
Rietbeemd
Geremd
Duizeldonk
Bakhorst
sluis 8
WERT
VAART
BAKEL
DEURNE
VENLO
VLIERDEN
Pastoorbeemd
Broek
Woonbebouwing
Industrie
Akkers
Weilanden
Loofbos
Naaldbos
Heide
Begraafplaats
Windmolen
Watermolen
(Kerk) toren
Kerk zonder toren
Raadhuis
Gemeentegrens
Kanaal
Brug
Sluis
Weg
Landweg met bomen
Spoorweg
Station
Tramlijn
Hoogspanningsleiding
Bron: GEMEENTELIJKE ARCHIEFDIENST HELMOND
Cartografie: OSB/STADSKANTOOR HELMOND